МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Українське географічне товариство
Студентське наукове товариство
факультету геології, географії, рекреації і туризму

ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ІСТОРІЯ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали щорічної Міжнародної наукової конференції
студентів та аспірантів,
присвяченої пам'яті професора Г. П. Дубинського

(Харків, 5–6 квітня 2017 року)

Випуск 10

GEOGRAPHICAL RESEARCH: HISTORY, PRESENT, PROSPECTS

Proceedings of the 26th annual international scientific and practical conference
of students and postgraduates
dedicated to the memory of Professor G. Dubinsky

(Kharkov, April 5-6, 2017)

Volume 10

Харків
Видавництво «ЛІДЕР»
2017

УДК 910.2(082.2)
ББК 26.8я43
Г 35

Р е д а к ц і й н а к о л е г і я :
голова редакційної колегії – доктор географічних наук *В. А. Пересадько*;
секретар – кандидат географічних наук *Ю. І. Прасул*

Ч л е н и р е д а к ц і й н о ї к о л е г і ї :
О. Л. Агапова; кандидат географічних наук *А. М. Байназаров*; кандидат географічних наук *О. В. Бодня*; *К. Б. Борисенко*; кандидат географічних наук *Н. О. Бубир*; доктор географічних наук *А. П. Голіков;* кандидат географічних наук *О. О. Жемеров*; *В. Г. Клименко*; *В. В. Машкіна;* кандидат технічних наук *В. М. Опара*; кандидат географічних наук *Л. Б. Поліщук*; кандидат географічних наук *С. І. Решетченко*; кандидат географічних наук *К. В. Родненко;* кандидат географічних наук *О. І. Сінна*; доктор технічних наук *І. Г. Черваньов*

Відповідальний за випуск: доцент *Ю. І. Прасул*

Затверджено до друку вченою радою
факультету геології, географії, рекреації і туризму
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 12 від 13 березня 2017 р.)

Г 35 **Географічні** дослідження: історія, сьогодення, перспективи : матеріали щорічної Міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої пам’яті професора Г. П. Дубинського (Харків, 5–6 квітня 2017 р.). – Вип. 10. – Х. : ХНУ : Видавництво «Лідер», 2017. – 308 с.
ISBN 978-966-2732-76-4

У збірнику викладені матеріали доповідей студентів, аспірантів та молодих вчених на щорічній науковій конференції, присвяченої пам’яті професора Г. П. Дубинського.

УДК 910.2(082.2)
ББК 26.8я43

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2017

ISBN 978-966-2732-76-4

© Видавництво «Лідер», 2017

Шановні учасники XXVI щорічної Міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченій пам'яті професора Георгія Петровича Дубинського!

Кафедра фізичної географії і картографії нашого університету за 210 років свого існування пишається іменами таких вчених як Є. П. Ковалевський, П. І. Кеплен, І. Ф. Леваківський, О. А. Івановський, В. І. Лапшин, Ю. І. Морозов, Д. К. Педаєв, М. Д. Пильчиков, А. М. Краснов та ін., які у різні роки на кафедрі викладали чи проводили наукові дослідження. Але наша конференція носить ім'я людини, яка одинадцять років очолювала наш факультет, майже тридцять років завідувала кафедрою фізичної географії та картографії і паралельно керувала народним університетом «Природа», була чи не найвідомішим і найвидатнішим популяризатором географічних знань на Харківщині - видатного аеролога, метеоролога, мікрокліматолога, професора, доктора географічних наук – Георгія Петровича Дубинського.

У 1999 році, на десяту річницю з дня смерті Г. П. Дубинського, за ініціативи професора І.Ю. Левицького було запропоновано присвятити щорічні студентські наукові конференції пам'яті Георгія Петровича.

Нині на кафедрі не тільки шанують традиції минулого, але й інтенсивно розвивають нові, сучасні напрямки географії – геоінформаційні технології; картографічний метод дослідження в науках про Землю, в екології та туризмі; інноваційні технології в методиці викладання географії; географічні аспекти розвитку альтернативної енергетики; ландшафтну організацію територій; раціональне природокористування і охорону природи та ін.

Колектив кафедри щиро вітає учасників нинішньої конференції, бажає значних наукових досягнень, творчої наснаги і сподівається на подальше творче співробітництво.

В. А. Пересадько
декан факультету геології, географії, рекреації і туризму,
голова редакційної колегії,
д-р географ. наук

СЕКЦІЯ "ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ І ГЕОЕКОЛОГІЯ"

УДК 551.1

ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ АРАЛЬСКОГО РЕГИОНА И ПУТИ ИХ СМЯГЧЕНИЯ

Аманкличев Т. М., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель - д-р техн. н., профессор Черванев И. Г.

Проанализированы несколько отрицательных сторон геоэкологического состояния Аральского региона Центральной Азии и пути их преодоления.

Ключевые слова: Аральский регион, геоэкологические проблемы, воздействие антропогенных факторов.

К основным геоэкологическим проблемам региона относятся изменение водного баланса, ухудшение количества, режима и качества поверхностного стока, засоление почв и опустынивание. Большинство социально-экономических проблем связано с этими факторами. Например, высыхание Аральского моря привело к ликвидации флота, прекращению рыболовства – главного промысла в прибрежных территориях, и массовому распространению эндемических заболеваний, прежде всего вирусного гепатита.

Однако, некоторые геоэкологические проблемы зародились в далеком прошлом. С древних времен кочевые народы в большинстве своем занимались скотоводством. Как говорят пастухи, у животного пять ртов: одним оно ест, а четырьмя топчет. Стада животных постепенно уничтожают растительный покров, вытаптывая растительность и разрыхляя почву. Поэтому вокруг древних оазисов или отдельных колодцев-водопоев образовались развеваемые пески и эоловый рельеф. В результате большого количества солнечной радиации и уменьшения количества влаги, которая раньше поднималась глубокими корнями растений (теперь погибших) к поверхности, – разрушенный верхний слой почвы иссушается и превращается в пыль. Теперь уже для восстановления растительности требуется еще большее количество воды, что обостряет и без того сложную проблему водообеспечения.

За годы советской власти в пустынях и вдоль рек возникло множество водоемов. Только в Каракумах их более 100. Самым крупным искусственным водоемом является озеро, образовавшееся из коллекторно-дренажных вод в Сарыкамышской депрессии. Оно имеет объем 60 км^3 (в 100 раз больше Печенежского водохранилища под Харьковом) и является даже рыбопродуктивным. Образование или искусственное создание водоемов в аридном ландшафте – явление положительное, т. к. позволяет жителям пустыни иметь воду для хозяйственно-бытовых нужд. Но это имеет и отрицательную сторону. Под водоемы отводятся удобные для сельского хозяйства земли. С зеркала водохранилищ происходит значительное испарение воды, вызывающее перераспределение водного баланса. В таком водоеме положение уровня воды определяется равенством величин суммарного притока воды и расхода в виде испарения с поверхности водоема, а также отбора воды для хозяйственно-бытовых нужд. Таким образом, приход и расход воды должны находиться в состоянии динамического равновесия, которое в природе регулируется автоматически [1]. В частности, превышение испарения над стоком приводит к уменьшению объема воды и, следовательно, к сокращению площади испарения; уменьшение площади испарения вызывает уменьшение испарения. В некоторые особенно засушливые годы последний достигал такой величины, что даже такая мощная река как Амударья (средний расход составлял около 1200 м^3/с) не добегала до моря совсем. В таких условиях нарушенное равновесие уже не восстановится само собой и требует дополнительного внешнего притока воды, на чем настаивают и сами республики, и международные организации — возможные доноры этого крайне дорогостоящего мероприятия, непосильного отдельной стране.

Литература: ***1.*** Черванев И.Г. Трансграничный аспект региональных экологических проблем Аральского региона (по материалам проекта ЮНЕП-GIWA) / Трансграничные проблемы стран СНГ.- Москва, 2003.

УДК 551.553.22

ВІТРОВИЙ РЕЖИМ НА ТЕРИТОРІЇ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Боєва Д. О., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. наук, доцент Решетченко С. І.

В статье анализируются показатели ветрового режима за период 2000 - 2015 гг. на территории Херсонской области. Определены преобладающие направления ветров для всех районов исследуемой территории, а также закономерность их изменения.

Ключові слова: швидкість вітру, атмосферна циркуляція, вітровий режим.

На температурний та вологісний режими будь-якої території впливають вітрові характеристики, від яких залежать процеси теплообміну, випаровування з підстильної поверхні. Отже, вітровий режим Херсонської області уособлює регіональні особливості циркуляційних процесів, що формуються під впливом фізико-географічних факторів та великомасштабної циркуляції атмосфери.

На прикладі аналізу середньомісячних швидкостей та напрямків вітру по 18 районах Херсонської області за 2015 р. встановлено, що на досліджуваній території переважаючими напрямками впродовж року є північний, північно-східний та східний вітри. У північних районах області пануючими є північно-східні вітри, у південних – північні (рис. 1). У межах Великолепетиського та Великоолександрівського районів північно-східні вітри становлять 21 %. Найбільш характерні вони є у серпні (5 %), найменш – у грудні (1 %). Такий розподіл повторюваності напрямку вітру зумовлений регіональною циркуляцією атмосфери, що відбиває особливості підстильної поверхні території. Швидкість вітру на даній території коливається від 3,5 до 5 м/с. Особливістю вітрового режиму території є значна повторюваність суховіїв, які тривають від 30 до 50 днів на рік. Наявними є пилові бурі, які поширені переважно у весняний період за умов відсутності дощових днів. Особливості вітрового режиму на території Херсонської області пояснюються наявністю над Україною смуги високого тиску взимку, яка проходить на

півночі області. Також по території області переміщуються з південного заходу баричні утворення [1].

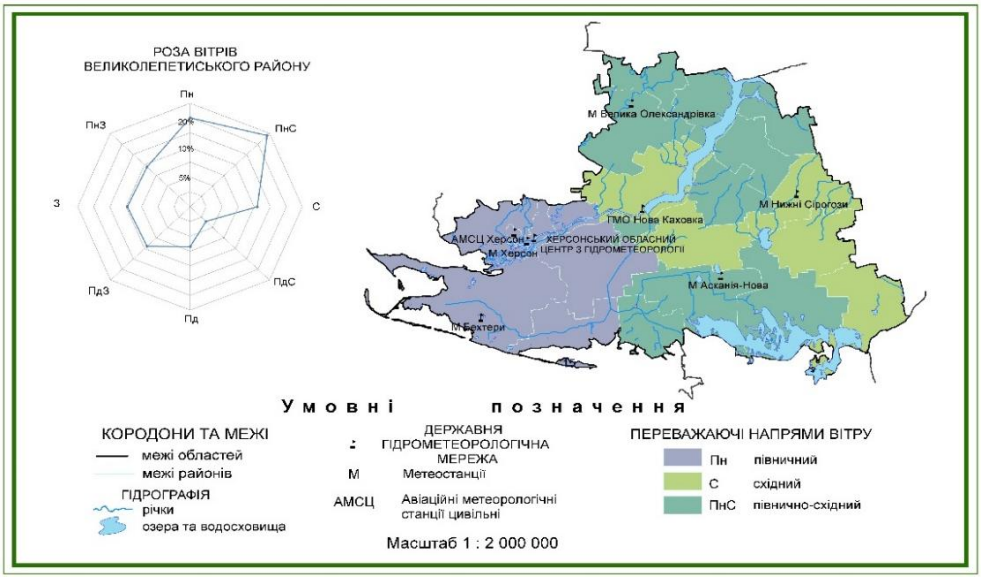

Рис. 1. Переважаючі напрямки вітру

На прикладі Великоолександрівського району встановлено, що змінилися домінуючі вітри відносно 2000 р. (рис. 2). Так, у 2000 р. переважали вітри північного напрямку, а у 2015 – північно-східні. Найменш очікуваними є південно-східні вітри. Посилився вплив вітрів з заходу та південного заходу. Це може бути пов’язано з урбанізацією ландшафтів, характером забудованості території, наявності водної акваторії. Отже, проведене дослідження вказує на нестійкість вітрового режиму і потребує подальшого дослідження та вивчення.

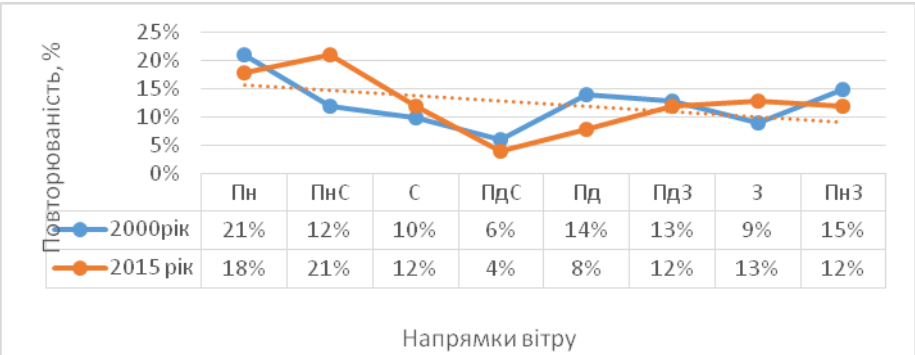

	Пн	ПнС	С	ПдС	Пд	ПдЗ	З	ПнЗ
2000рік	21%	12%	10%	6%	14%	13%	9%	15%
2015 рік	18%	21%	12%	4%	8%	12%	13%	12%

Рис. 2. Напрямки вітру (за даними [2])

Джерела інформації: ***1.*** Клімат і загальна циркуляція / Л. Д. Гончарова, Е. М. Серга, Є. П. Школьний. – Одеса, 2005 – 365 с. ***2.*** Архів погоди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.gismeteo.ru/.

УДК 523.982.8: 551.524.34 (4)

ВПЛИВ СОНЯЧНОЇ АКТИВНОСТІ НА ТЕМПЕРАТУРНИЙ РЕЖИМ ЄВРОПИ

Бузницький Б. С., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Решетченко С. І.

В статье рассматривается влияние солнечной активности на температурный режим воздуха с целью выявления периодичности.

Ключові слова: сонячна активність, числа Вольфа, температура повітря, сучасні кліматичні зміни.

Відомо, що кліматичні умови виступають як природний фактор, який обумовлює соціально-економічні чинники будь-якого суспільства. Встановлено, що за період 1860-1990 рр. середня приземна температура повітря на планеті підвищилась на 0,55°С [3]. Кожне з трьох останніх десятиліть характеризувалося більш високою температурою повітря біля поверхні Землі в порівнянні з будь-яким попереднім десятиліттям, починаючи з 1850 р. [2].

Сучасні кліматологічні дослідження вказують на існування зв’язку між циклами сонячної активності та кліматом. Аналізуючи кліматоутворюючі фактори, необхідно звернути увагу на роль сонячної радіації, що є основним джерелом тепла [1].

Одним із найбільш поширених індикаторів сонячної активності є число Вольфа – числовий показник кількості плям на Сонці. Розрізняють періодичні компоненти цих змін, основним з яких є 11-річний сонячний цикл, і аперіодичні зміни.

Сонячна активність, впливаючи на температурний режим повітря та ґрунту, може породжувати коливання атмосферної циркуляції, з якою в свою чергу пов’язані різні аномальні погодні явища. Отже, у ритмі з циклами сонячної активності настають певні коливання клімату Землі.

Дослідження сонячної радіації, її часових змін виявили 11-річні, 22-

річні та 90-річні періоди. Аналіз часових рядів сонячної активності та температури повітря вказав на переважаючу роль сонячної радіації, яка визначає температурний, тепловий режим підстильної поверхні. Встановлений зв'язок між сонячною активністю та температурним режимом на прикладі метеостанції Аберпорт (Великобританія) за період 1940-2016 рр. (рис. 1).

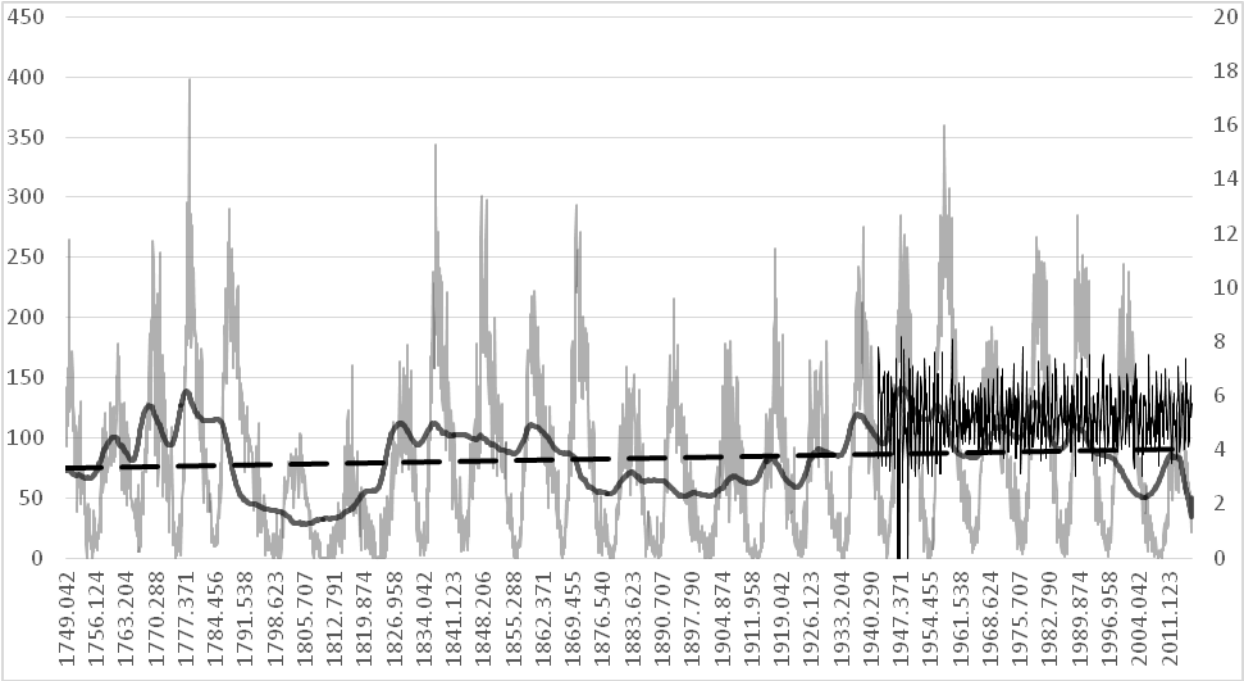

Рис. 1. Зміна сонячної активності (період 1749-2016 рр.) та температури повітря (чорна лінія) на метеостанції Аберпорт

Виявлений збіг температурних максимальних та мінімальних значень між сонячною активністю та температурою повітря.

Джерела інформації:

1. Гончарова Л. Д. Клімат і загальна циркуляція атмосфери : навч. посібник для вузів / Л. Д. Гончарова, Е. М. Серга, Є. П. Школьний. – К. : КНТ, 2005. – 251 с.

2. Изменение климата, 2014 г. : обобщающий доклад. Вклад Рабочих групп I, II и III в Пятый оценочный доклад Межправительственной группы экспертов по изменению климата [основная группа авторов, Р. К. Пачаури и Л. А. Мейер (ред.)] ; МГЭИК. – Женева, 163 с.

3. Parker D. E. Interdecadal changes of surface temperature since the late nineteenth century / D. E. Parker, P. D. Jones, C. K. Folland, A. Bevan // Geophys. Res. – 1994. – P. 14 373-14 399.

УДК: 551.58

ХАРАКТЕРИСТИКА БІОКЛІМАТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Гончаренко О. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Решетченко С. І.

В статье рассмотрены вопросы активного использования агроклиматических ресурсов с целью получения прогнозируемых урожаев, рассматривается понятие биоклиматического потенциала территории.

Ключові слова: біокліматичний потенціал, агрокліматичні ресурси, теплозабезпеченість території, сума активних і ефективних температур, вегетаційний період.

При реалізації практичних питань у сільськогосподарському виробництві великого значення набуває порівняльна агрокліматична оцінка земель. Як відомо, продуктивність сільського господарства в значній мірі залежить від природних ресурсів, серед яких клімату належить головна роль. Під агрокліматичними ресурсами слід розуміти кількість речовини і енергії елементів клімату, які утилізуються рослинними організмами при створенні біомаси (сонячна радіація, тепло, волога, вітер, умови перезимівлі) в конкретному районі [2].

Сьогодні частина природних ресурсів, в тому числі агрокліматичних, використовуються недостатньо, оскільки перевага віддається агротехнічним технологіям. Це пов’язано з несталістю погодних умов, від яких частими є економічні збитки господарств, та недостатньою вивченістю клімату, місцевого клімату на регіональному рівні з метою використання його в сільському господарстві. До останнього часу при диференціації «ціни гектара» в межах окремих господарств, адміністративних районів і областей на території більшості країн застосовуються показники бонітету ґрунту. Тому бонітування клімату на території конкретної країни і навіть в межах адміністративної області є сьогодні актуальним, бо це пов’язано з біологічною

продуктивністю земель [1].

Значний внесок у методику оцінки сільськогосподарського бонітету клімату внесла С. А. Сапожнікова [2]. Серед показників ресурсів тепла використовується сума середньодобових активних температур повітря вище 10°С і гідротермічний коефіцієнт (ГТК) Селянінова. Встановлено, що тривалість вегетаційного періоду, що визначається сумою активних температур впливає на врожайність культур. Автор запропонував розраховувати урожай ($У_п$) на одиницю суми тепла, яка зменшена в 100 разів [1].

Біокліматичний потенціал України сприяє вирощуванню головних видів сільськогосподарських культур. Для збільшення врожайності необхідно впроваджувати новітні сорти сільськогосподарських культур. Ефективність усіх факторів вирощування сільськогосподарських культур повинна підвищуватися на основі сучасного рівня агротехніки. Незважаючи на те, що сорти озимих культур мають високий біологічний потенціал продуктивності, проте його реалізація у виробництві є досить низька. Сорти з високою потенційною продуктивністю більшою мірою «сканують» нерівномірний розподіл абіотичних і біотичних факторів середовища, тому завдання щодо одержання стабільних урожаїв набуває подальшої актуальності [3].

Джерела інформації:

1. Мищенко З. А. Агроклиматология / З. А. Мищенко. – Одеса, 2006. – 540 с.

2. Польовий А. М. Основи агрометеорології : підручник / А. М. Польовий, Л. Ю. Божко, О. В. Вольвач ; Одеський державний екологічний університет. – Одеса : видавництво ТЕС, 2012. – 250 с.

3. Польовий А. М. Сільськогосподарська метеорологія : підручник / Анатолій Миколайович Польовий ; Одеський державний екологічний університет. – Одеса : ТЕС, 2012. – 632 с.

УДК (502.4+574.47):477.54

ВИДІЛЕННЯ ОСЕРЕДКІВ РІДКІСНИХ ОСЕЛИЩ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «СЛОБОЖАНСЬКИЙ»

Двізов П. А., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Бодня О. В.

В статье изложены принципы выделения природных сред обитания редкостных видов растений и их групп на территории национального природного парка «Слобожанский», а также рассмотрены варианты использования в данном исследовании материалов ДЗЗ (таких как космические снимки местности, комплексные многослойные космические снимки, растровое наложение снимков на карту местности и т.д.).

Ключові слова: НПП «Слобожанский», рідкісне природне середовище, космічні знімки, виділення осередків, оселище.

Рідкісне природне середовище – фізичний та біотичний осередок розповсюдження унікальних видових представників, центр біорізноманіття та цікавих з боку екології, географії, ландшафтознавства та біології представників рослинного та тваринного світу. Дотримуємося думки, що доцільним та більш зручним з точки зору наукової дефініції буде використання аналогового рідкісним природним середовищам терміну – оселище [1].

Актуальність роботи полягає у виділенні оселищ на території національного природного парку (НПП) «Слобожанський», адже сама територія парку має значний комплекс угрупувань рідкісних рослин, які потребують картографування та внесення до реєстру рідкісних біотопів України.

Проведені камеральні та рекогностувальні роботи дозволили обрати пілотну ділянку для дослідження. Нею стала трансекта, що проходить через просіку між кварталами 81-82 – 28-29 Гутянського лісництва в межах першої надзаплавної тераси парку. Закладена трансекта має довжину 2 500 м, ширину 100 м і проходить через такі

рослинні угруповання як липовий субір, бір та осиковий березняк. Останні збігаються з місцем поширення таких оселищ [2]:

- угрупування терофітів зі стеблами ортотропного типу на мулистих та піщаних відкладах;
- угрупування евтрофних проточних водойм із незначним рівнем води.

Для виділення оселищ вздовж обраної трансекти використовуються знімки супутників Landsat-8 та Sentinel-2. Основними програмними продуктами з обробки, дешифрування та візуалізації даних знімків є QGIS та ArcMAP.

Для прикладу проведення досліджень з даного напрямку був обраний космічний знімок супутника Sentinel-2 станом на травень 2016 р. за обробкою методом контрольованої класифікації.

В результаті дослідження було виявлено три великі зони поширення березняку з домішками осики, на території яких можна виділити контури потенційних місць рідкісних оселищ, для їх більш детального виявлення та описових робіт, які заплановано провести в польових умовах у літній період. За результатами, отриманими на місцевості, за завдання стоїть виділення повноцінних біотопів та їх детальна характеристика за видовими ознаками та особливостями поширення.

Джерела інформації:

1. Оселищна концепція збереження біорізноманіття: базові документи Європейського союзу / ред. О. О. Кагало, Б. Г. Проць. – Львів : ЗУКЦ, 2012. – 9 с.

2. Дідух Я. П. Біотопи лісової та лісостепової зон України / Я. П. Дідух, Т. В. Фіцайло, І. А. Коротченко, Д. М. Якушенко, Н. А. Пашкевич ; ред. Я. П. Дідух. — К. : Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного, 2011. — С. 49-58.

УДК 911.(477.5)

ПЕРЕТВОРЕННЯ ЛАНДШАФТУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кравченко Р. В., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук керівник – канд. географ. н., доцент Поліщук Л. Б.

Статья посвящена изменениям ландшафтов Харьковской области под влиянием антропогенных факторов. Дано описание характерных для области антропогенных ландшафтов и их возникновение.

Ключові слова: перетворення ландшафту, антропогенні ландшафти, природні ландшафти.

Перетворення природних ландшафтів є наслідком їх зміни під дією різних видів господарювання. Порушуються взаємозв'язки в природному ландшафті, що супроводжується утворенням так званих антропогенних ландшафтів Значні зміни стану природного ландшафту потребують природоохоронних заходів, що направлені на покращення їх стану [2]. На території Харківської області можна виділити за походженням такі види ландшафтів: сільськогосподарські, селитебні, промислові, транспортні, аквальні та лісові [1, 3, 4].

Сільське господарство досить поширене на території Харківської області, тому є закономірним розповсюдження сільськогосподарських антропогенних ландшафтів, які поділяються на: польові, садові, лучно-пасовищні. Польові антропогенні ландшафти утворилися внаслідок розорення певних територій і перетворення їх у залежності від використання земельних угідь на ріллю, перелоги, багаторічні насадження, городи. Садові сільськогосподарські ландшафти представляють різноманітні сади, виноградники, плантації, дерева і багаторічні насадження деревно-чагарникових порід з культурними фітоценозами. Лучно-пасовищні ландшафти представляють луки вторинні, сіножаті, пасовища.

Різноманітність населених пунктів Харківської області від

одноповерхових селищ до сучасних міст супроводжується розширенням та розвитком селитебних ландшафтів.

Існування у Харківській області досить розвиненої різноманітної сировинної бази призвело до створення в місцях видобутку й розвідки родовищ корисних копалин певних промислових кар'єрно-відвальних і рекультивованих антропогенних ландшафтів.

Широкий розвиток автомобільних та залізничних шляхів, а також магістралей газопроводів, нафтопроводів і ЛЕП супроводжується формуванням в межах природних ландшафтів відповідними транспортними антропогенними ландшафтами.

На території Харківської області поширені мілководні та глибоководні штучно створені водосховища, що направлені на виконання ряду конкретних цілей (меліорація, потреби населення, тощо). Крім цього мають місце водойми, які виникли на місцях колишнього видобутку корисних копалин. Це спричинило утворення аквальних антропогенних ландшафтів.

В місцях розміщення лісів та полезахисних лісових смуг, де має місце лісовідновлення та захисне лісорозведення, поширені лісові антропогенні ландшафти представлені первинно-виробничими натуралізованими та лісокультурними ландшафтами.

Джерела інформації: ***1.*** Мильков Ф. Н. Человек и ландшафты / Ф. Н. Мильков. – М. : Мысль, 1973 - 224 с. ***2.*** Поліщук Л. Б. Інтерактивна карта: Охорона природи Харківської області / Л. Б. Поліщук, В. С. Попов, Ю. К. Бурдун, О. О. Карасьов, А. І. Янченко // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії : зб. наук. пр. – Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. – Вип. 21. – С. 18-21. ***3.*** Поліщук Л. Б. Антропогенні ландшафти Харківської області: інформаційний та екскурсійний матеріал для забезпечення знань про довкілля у системі географічної освіти / Л. Б. Поліщук, А. А. Мороз, Р. В. Кравченко // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії : зб. наук. пр. – Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2016. – Вип. 24. – С. 87-90. ***4.*** Поліщук Л.Б. Завдання географічної освіти у формуванні знань про оптимізацію природного середовища регіону / Л. Б. Поліщук, А. А. Мороз, Р. В. Кравченко // Регіон – 2016: стратегія оптимального розвитку : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 10-11 листоп. 2016) – Х. : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2016. – С. 332-335.

УДК 551.588

ЗМІНИ ТЕМПЕРАТУРИ ПОВІТРЯ НА ТЕРИТОРІЇ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кузьмич Т. І., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Решетченко С. І.

В статье исследуется динамика температурного режима на территории Луганской области за период 2001-2015 гг.

Ключові слова: клімат, кліматичні зміни, температура повітря, температурний режим.

Кліматичні показники можуть змінюватися, що може негативно впливати на економічні аспекти господарства Луганської області, в першу чергу, сільського. Для визначення ступеня впливу треба відслідковувати та аналізувати динаміку температурного режиму даної території.

На прикладі середньомісячних та середньодобових температур на метеостанціях Луганської області (Луганськ, Дар'ївка, Сватове, Біловодськ й Троїцьке) за період 2001-2015 рр. аналізувалися зміни температурних показників.

Найбільші амплітуди температури повітря спостерігалися у зимовий (8,7°С) та весняно-літній періоди (4°С), які характеризуються відносним потеплінням у 2015 р. Осінь виявилася теплою у 2008 р. (рис. 1). Максимальна температура спостерігалася в липні 2001 р. (29,1°С), а мінімальна – у грудні 2001 р. (-6,8°С).

Добовий хід температури повітря на метеорологічній станції Луганськ за 2001 та 2015 рр. має певні відмінності: якщо у 2001 р. нижчі середньодобові температури січня припадали на середину місяця, то у 2015 р. – на початок місяця (табл. 1); середньодобові температури липня відзначаються амплітудою в межах 0,5-10,0°С (табл. 2). У січні 2015 р. кількість днів з від'ємними температурами зросла. Також кількість днів з температурою вище 25°С у липні збільшилася.

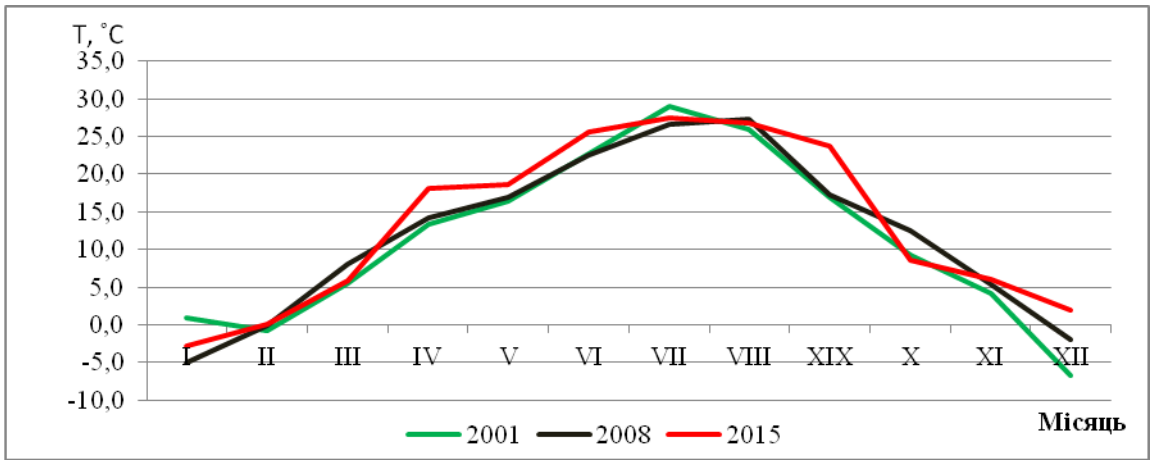

Рис. 1. Зміна середньомісячної температури повітря
на метеорологічній станції Луганськ

Таблиця 1

Середньодобова температура повітря
на метеорологічній станції Луганськ (січень)

Число	1	4	7	9	11	13	15	18	20	25	28	31
2001	5,5	4,5	7,5	9,0	3,0	-1,5	-2,5	-1,0	-4,5	-6,0	3,5	4,5
2015	-5,5	0,0	-20,0	0,0	13,0	3,0	-2,0	20,6	-1,5	-5,5	0,0	2,0
Δt, °C	**11**	4,5	**27,5**	9,0	**16,0**	4,5	0,5	**21,6**	6,0	**11,5**	3,5	2,5

Таблиця 2

Середньодобова температура повітря
на метеорологічній станції Луганськ (липень)

Число	1	4	7	9	11	13	15	18	20	25	28	31
2001	23,5	28,0	29,0	27,0	27,0	27,5	32,0	29,0	30,5	34,0	31,0	28,0
2015	23,0	26,0	28,5	31,5	23,5	24,5	22,0	22,0	28,5	33,0	29,5	34,0
Δt, °C	0,5	2,0	0,5	**4,5**	3,5	3,0	**10,0**	**7,0**	2,0	1,0	1,5	**6,0**

Отже, на території Луганської області температурний режим характеризується потеплінням в зимовий та весняно-літній періоди.

Джерела інформації:

1. Клімат України / за ред. В. М. Ліпінського, В. А. Дячука, В. М. Бабіченка. – К. : вид-во Раєвського, 2003. – 343 с.

2. Кліматичні рекорди України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www1.nas.gov.ua/.

3. Офіційний сайт Українського гідрометеорологічного центру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://meteo.gov.ua/.

УДК: 502.34

ЗЕЛЕНЫЕ НАСАЖДЕНИЯ УРБОЛАНДШАФТОВ г. ЛИДА

Лопато В.В., 5 курс,
Белорусский государственный университет,
кафедра географической экологии,
науч. руководитель – канд. географ. н., доцент Счастная И. И.

В статье приведены актуальные сведения о зеленых насаждениях общего пользования города. Выполнен расчет и анализ обеспеченности зелеными насаждениями урболандшафтов г. Лида.

Ключевые слова: зеленые насаждения, озеленение, урболандшафт, город.

В последние годы отмечается активный рост городов, и, как следствие, загрязнение окружающей среды промышленных центров, ухудшение условий жизни в них. Процесс урбанизации приводит к изменению естественных ландшафтов. Многофункциональное значение зеленых насаждений для городов возрастает в условиях их роста и увеличения численности населения. Из наиболее значимых функций, выполняемых зелеными насаждениями, можно выделить очищение воздуха от химического загрязнения, благоприятное влияние на городской климат и снижение уровня шума.

Проблема обеспеченности зелеными насаждениями актуальна и для города Лида, образованного в 1323 г. с численностью населения 100 тыс. человек. Зеленые насаждения города составляют 0,08 км^2/км^2 территории города [1].

Изучение зеленых насаждений Лиды осуществлялось в разрезе урболандшафтов. Для их выделения за основу взят генеральный план города. И на основании существующей методики [2] на территории города выявлено 16 видов урболандшафтов [1]. Обеспеченность зелеными насаждениями рассчитывалась как соотношение площади озелененных земель к площади вида урболандшафта (рис. 1).

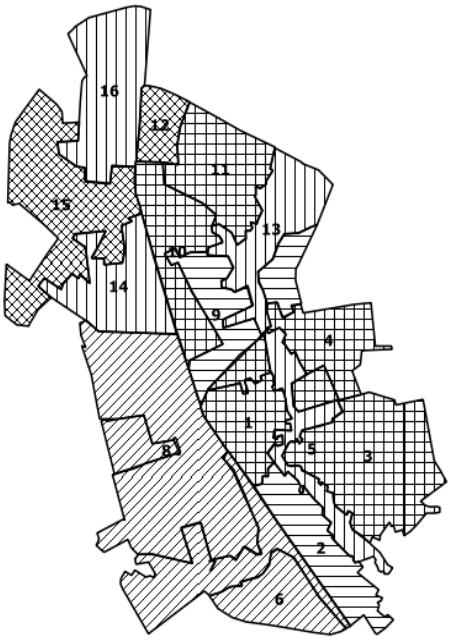

Условные обозначения:

Обеспеченность урболандшафтов зелеными насаждениями:

-крайне низкая; -низкая; -средняя; -высокая; - наиболее высокая

Виды урболандшафтов:

1. жилая многоквартирная, общественная застройка общегородского центра торгового, медицинского, учебного и культурного назначения;

2. жилая усадебная городского типа и производственные территории;

3. жилая усадебная городского типа, общественная застройка торгового, учебного и территории специального назначения;

4. промышленные, производственные и коммунально-складские территории;

5. ландшафтно-рекреационные общего пользования;

6. жилая усадебная городского типа, производственные территории;

7. промышленные, производственные и коммунально-складские территории;

8. жилая многоквартирная, общественная застройки торгового, учебного и культурного назначения;

9. жилая усадебная городского типа, производственные территории;

10. жилая многоквартирная, общественная застройки торгового, учебного и культурного назначения;

11. жилая усадебная городского типа, общественная застройки торгового, учебного назначения и территории специального назначения;

12. промышленные, производственные и коммунально-складские территории;

13. ландшафтно-рекреационные общего пользования;

14. жилая многоквартирная, промышленные территории и общественные застройки торгового и учебного назначения;

15. жилая усадебная городского типа, общественная застройка торгового и учебного назначения, участки лесопарков и парков;

16. промышленные, производственные и коммунально-складские территории

Рис. 1. Обеспеченность урболандшафтов города Лиды зелеными насаждениями общего пользования

Выявлено, что крайне низкий показатель озелененности (0-2 % от площади урболандшафта) наблюдается в трех видах (6, 7 и 8), где большая часть территории занята коммунально-складскими и промышленными территориями. Еще два вида (2 и 9), занятые преимущественно промышленными и складскими территориями, мало обеспечены зелеными насаждениями (2-4 %). Больше всего в городе урболандшафтов (1, 3, 4, 10 и 11) со средней обеспеченностью насаждениями (4-15 %), представленные различными функциональными зонами.

Высоко обеспечены четыре вида (5, 13, 14 и 15), где зеленые насаждения распространены на 15-27 % площади. Эти территории в большей степени заняты ландшафтно-рекреационным комплексом долин рек Лидея и Каменка и жилыми территориями. 12 и 15 виды обеспечены зелеными насаждениями на 38 и 37 % соответственно. Это наивысший показатель в городе, так как на территории этих видов в больших размерах сохранились лесные массивы.

Расчеты и анализ распространения зеленых насаждений по видам урболандшафтов показали, что худшая ситуация наблюдается в урболандшафтах с промышленными, производственными и коммунально-складскими территориями. Средний показатель обеспеченности зелеными насаждениями типичен для комплексов с преобладанием жилых и общественных территорий. Максимальная степень обеспеченности отмечена в урболандшафтах жилой застройки и ландшафтно-рекреационных территорий.

Источники информации:

1. Лопато В. В. Геоэкологическое состояние урболандшафтов г.Лиды / В. В. Лопато // Сборник работ 73-ой научной конференции студентов и аспирантов Белорусского государственного университета. – Мн : БГУ, 2016. – С. 429-433.

2. Счастная И. И. История формирования и структура урболандшафтов г. Пинска / И. И. Счастная, А. А. Звозников // Географические аспекты устойчивого развития регионов. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2015. – Ч. 1. – С. 106-109.

УДК 338.48-1/-6(282.247.314)

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВОДНИХ РЕСУРСІВ БАСЕЙНУ р. ПІВДЕННИЙ БУГ

Максакова Д. Ю., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

В статье изложена характеристика рекреационно-туристского потенциала водных ресурсов бассейна реки Южный Буг и приведены перспективы использования водных ресурсов с целью туризма и рекреации.

Ключові слова: басейн річки Південний Буг, рекреаційно-туристський потенціал, водні ресурси, рекреація, туризм.

Рекреаційно-туристський потенціал – це наявність на певній території сукупності рекреаційно-туристських ресурсів, що можуть задовольнити попит населення на туризм та рекреацію.

Рекреаційно-туристський потенціал водних ресурсів басейну Південного Бугу включає в себе наявність водних об’єктів та прибережних територій в межах басейну річки. В межах басейну Південного Бугу протікає 6594 річки загальною довжиною 22, 4 тис. км, 99,4 % з них – малі водотоки довжиною менше 10 км, 5, 7 % або 349 річок має довжину більше 10 км [2]. В межах басейну зустрічаються малі озера в Одеській, Кіровоградській, Черкаській, Хмельницькій та Миколаївській областях. Площа озер становить 274 га. У басейні Південного Бугу побудовано близько 10 тис. штучних водойм, більшість з яких ставки, сумарний об’єм яких становить понад 1,5 км³. У межах басейну розташовано 187 водосховища, що мають 30 тис. га загальної площі водного дзеркала та 892 млн м³ сумарного об’єму. Особливістю гідрографічної мережі басейну є Дніпровсько-Бузький лиман – мілководна затока Чорного моря, відокремлена Кінбурнською косою. Лиман поступово переходить у Південний Буг на півночі, а на сході межує з гирлом Дніпра. Лиман – найбільший на Чорному морі, його площа складає 800 км², середня глибина лиману 3-4 м, тому лиман є

мілководним [1]. Згідно з параметрами акваторій, придатних для рекреаційного використання, за Фоменко Н. В. [3], можна визначити, що водойми, які знаходяться в межах басейну Південного Бугу можуть бути придатними для купання, сплаву на байдарках та каное. При оцінці водоймищ придатних для купання показник коливається від 3 до 4 балів, адже температурний режим води дозволяє пляжному сезону тривати понад 3 місяці, упродовж яких середня добова температура не опускається нижче + 17º С , але в окремих місцях наявність порогів та швидкість течії створюють певні перешкоди та незручності для купання. Пороги Південного Бугу та виходи гранітних порід створюють умови для розвитку екстремальних видів туризму, таких як каякінг, сплав на туристичних катамаранах та рафтах. У районах, де пороги Південного Бугу сягають до 80 м, розвивається скелелазіння.

Майже всі водойми басейну Південного Бугу можна використовувати з метою рекреації. Найбільш привабливими та придатними для відпочинку є малі водотоки, що є основою для розвитку таких видів відпочинку як купання, оздоровчий відпочинок, мандрівки, сонячні ванни тощо. На річках, ставках, водосховищах та озерах розвивається любительське рибальство, зустрічаються плітка, головень, короп, карась, тараня, окунь, жерех, уклейка ,сазан, судак, лящ, щука, сом, товстолоб та ін.

Отже, водні ресурси басейну Південного Бугу мають великий нереалізований потенціал і можуть бути основою для розвитку водного туризму та рекреації на даній території.

Джерела інформації: ***1.*** Мольчак Я. О. Річки та їх басейни в умовах техногенезу / Я. О. Мольчак, З. В. Герасимчук, І. Я. Мисковець . – Луцьк : РВВ ЛДТУ, 2004. – 336 с. ***2.*** План управління річковим басейном Південного Бугу: аналіз стану та першочергові заходи. – К. : НВП «Інтерсервіс», 2014. – 188 с. ***3.*** Фоменко Н. В. Туристичні ресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. – Івано-Франківськ : Ін-т менеджменту та економіки, 2001. – 240 с.

551.44 (477)

ТЕРИТОРІАЛЬНА СТРУКТУРА СПЕЛЕОРЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Нежуріна А. С., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – ст. викладач Агапова О. Л.

Наведено аналіз територіальної структури спелеоресурсів України. Визначені перспективні для туризму карстові області, необхідність їх веб-картографування.

Ключові слова: спелеоресурси, карстова область, картографування, печера.

Карстові печери представляють значний інтерес як для науки, так і для туристсько-рекреаційної галузі, а спелеотуризм є одним із напрямків спортивного туризму, що активно розвивається в Україні. У зв’язку з цим, дослідження територіальної структури спелеоресурсів, морфологічних та морфометричних характеристик печер, а також спелеоресурсного потенціалу України є актуальним науково-практичним завданням.

У 1987 р. В. П. Коржиком було сформульовано поняття про печеру як спелеоресурс. Він визначив «спелеоресурси як сукупність печер, що включають в себе такі компоненти: об’єм печери, породи, підземну атмосферу, карстові води, відклади, біоту, об’єкти антропогенного походження» [2]. У 2008 р. загальними зусиллями Української спелеологічної Асоціації та Українського Інституту спелеології і карстології був підготовлений та виданий кадастр печер України, що склав основу ефективної системи обліку печерних ресурсів України. Облік печер ведеться у формі кадастру, який включає топографічну і фотографічну документацію, дані по місцю розташування, історію відкриття та дослідження і комплексну характеристику печери [1].

Карстові процеси з різною інтенсивністю відбуваються по всій території України. Відповідно до карстового районування (В. М. Дублянський, Г. М. Дублянська, 1992), територія України поділяється на 16 карстових областей [1]. У країні (2012) зареєстровано

2151 печер загальною протяжністю ≈ 665 795,2 м. Найбільша їх частина зосереджена в кількох карстових областях: Гірсько-Кримській, де на обліку знаходиться 1128 печер протяжністю 93 862 м, і Подільсько-Буковинській, до якої відноситься хоча і менша кількість печер – 287, проте їх загальна протяжність сягає 553 396,4 м. Найдовша печера в Україні та друга за протяжністю у світі – печера Оптимістична (252 000 м, Тернопільська область). У Закарпатській карстовій області налічується 54 печери (загальна протяжність 5326 м), у Причорноморсько-Азовській – 96 печер (6729 м), у Молдавсько-Подільській – 55 печер (3760 м). Майже відсутні спелеоресурси у Північно-Придніпровській, Південно-Придніпровській, Дніпровській, Дніпровсько-Донецькій, Донецько-Воронезькій та Поліській карстових областях.

На основі аналізу територіальної структури спелеоресурсів України можна зробити висновок, що найбільшим спелеоресурсним потенціалом характеризуються Подільсько-Буковинська та Гірсько-Кримська карстові області. З кожним роком ці дані доповнюються та оновлюються, відкриваються нові печери, що є об’єктом уваги дослідників та туристів.

У зв’язку з цим постає питання картографічного представлення інформації про спелеоресурси, створення зручних та відкритих для пересічного користувача картографічних онлайн-сервісів. Це необхідно як для систематизації і узагальнення існуючих даних, так і для картографування нововідкритих печер, таких як «Мушкарова яма» (відкрита у 2012 р.), так і оновлення інформації про вже відкриті печери (наприклад, печера Атлантида, довжина якої починаючи з 2012 р. була збільшена у 6 разів – з 2525 м до ≈ 12000 метрів). Такі картографічні сервіси можна використовувати як для наукової діяльності, спелеології, так і в туристичній галузі.

Джерела інформації: ***1.*** Кадастр пещер Украины : метод. материалы и перечень / А. Б. Климчук. – Симферополь, 2008. – С. 14. ***2.*** Коржик В. П. Спелеоресурсний потенціал України: постановка проблеми // Туристські ресурси України. – К., 1996.

УДК 911.2(477.54-22)

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ БОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нікітенко Є. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н.,доцент Поліщук Л. Б.

Данная статья посвящена проблемам использования природных ресурсов в Боровском районе Харьковской области в различных сферах экономической деятельности.

Ключові слова: природні ресурси, мінеральні, земельні, водні, лісові, фауністичні, природно-рекреаційні ресурси.

Провідною галуззю в господарстві Борівського району є сільське господарство. Загальна площа земельних угідь 75,5 тис. га, з них орної землі 54 тис. га, пасовищ 8,8 тис. га, сінокосів 1,6 тис га. Спеціалізацією є рослинництво, вирощують озиму та яру пшеницю, ячмінь, соняшник, кукурудзу, гречку та буряк. Домінуючими ґрунтами являються чорноземи звичайні потужні, вони займають лівобережжя р. Оскіл. На заході району знаходяться темно-сірі і сірі лісові ґрунти. Вони займають підвищені ділянки вододілів та їх схили на правобережжі р. Оскіл (території с. Підвисоке і с. Горохуватка). На півночі району чорноземи реградовані (с. Калинове). Розширення території посівів культур, порушення системи обробки, недостатнє виконання комплексу ґрунтозахисних робіт призвело до значного погіршення стану земель.

На території Борівського району поблизу села Шийківка розташоване Дружелюбівське нафтогазоконденсатне родовище, що належить до Східного нафтогазоносного регіону України. Запаси нафти нараховують біля 215 тис. т; розчиненого газу 32 млн м^3, газу 10 556 млн м^3, конденсату 396 тис. т. Використовують запаси родовища для оснащення газом навколишніх сіл Першотравневе, Чернещина, Шийківка, Ізюмське, Дружелюбівка.

Водні ресурси Борівського району представлені річкою Оскіл з її притоками Борова, Солона, Горохуватка. Важливу роль у господарстві району відіграє Червонооскільське водосховище, що використовується для господарсько-питного та технічного водопостачання. На території району створено 20 ставків. Серед них найбільші розташовані в селах Вища Солона (57 га), Першотравневе (41 га), Чернещина (16 га). Використовуються як туристичні бази для відпочинку та розведення і вилову риби.

Підземні води Борівського району нерідко мають вихід на поверхню у вигляді джерел. Розташовані джерела біля сел Калинове та Горохуватка на заплаві р. Горохуватка, біля с. Вище Солона на заплаві р. Солона. Ресурси підземних вод використовують для побутово-господарських потреб.

Лісові ресурси Борівського району належать до Борівського лісництва Державного підприємства «Куп'янське лісове господарство». Площа лісництва дорівнює 7 767,24 га, полезахисні лісові смуги займають 722 га. Використовують деревину для виготовлення різноманітної продукції: лісоматеріали круглі, пиломатеріали, заготовки пиляні та технічна сировина. На території лісництва в північній частині району розташовані мисливські угіддя, які представляє Борівське мисливсько-рибальське підприємство «Хантер», де мають місце відстріл, заготівля м'яса та хутра різних видів мисливських тварин. На прибережних територіях лісу знаходяться пляжі та приватні бази відпочинку (с. Підлиман, с. Піски-Радьківські). На території Борівського району створений Червонооскільский регіональний ландшафтний парк місцевого значення. Він займає територію Червонооскільського водосховища та Державного підприємства «Куп'янське лісове господарство» Борівське лісництво. Головне призначення парку – рекреаційне.

УДК 911.(477.5)

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ВАЛКІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Осман Д. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Поліщук Л. Б.

В данной статье представлена информация об использовании природных ресурсов Валковского района Харьковской области в различных сферах экономической деятельности.

Ключові слова: природні ресурси, мінеральні, земельні, водні, лісові, фауністичні, природно-рекреаційні ресурси.

Провідною галуззю в господарстві Валківського району є сільське господарство. Загальна площа земельних угідь 93, 6 тис га, з них орної землі 67 тис. га, сіножатей та пасовищ 13 тис. га. Спеціалізацією є рослинництво. Вирощують зернові, цукровий буряк, сою, соняшник, овочі. Переважаючим типом ґрунтів є чорноземи типові потужні. Вони займають правобережжя р. Орчик (села Олександрівка, Благодатне, Сидоренкове). На півночі чорноземи реградовані (с. Старий Мерчик) [3]. Порушення системи обробки та обмежене внесення органічних добрив призвело до значного порушення стану земель.

Серед мінеральних ресурсів на території Валківського району на південному заході (с. Сніжків) розташоване Коломацьке газове родовище, на північному заході (с. Баранове) – Наріжнянське газове родовище, на півночі (с. Старий Мерчик) – Юліївське нафтогазоконденсатне родовище. Запаси газу у надрах складають 2,38 млрд. м³, нафти 360 тис. т., конднесату 1 420 тис. т. Запаси родовищ використовують для оснащення газом сіл Сніжків, Заміське, Баранове, Газове, Добропілля та промислового видобутку нафти (Юліївське) [2]. Глини поширені на корінному березі долини р. Мож (між селами Піски і Катричівка). Використовуються для виробництва керамічної цегли, черепиці, інших будівельних виробів Валківським цегельним заводом.

Родовища кварцового піску залягають у басейні р. Мож та її притоки Черемушної (північно-східна частина району). Використовуватимуться з 2020 р. для переробки кварцових пісків та виробництва скловиробів.

Водні ресурси представлені річками, які належать до басейнів Дону (Мож зі своїми притоками Болгар, Турушка, Черемушна) і Дніпра (річки Орчик, Мокрий Мерчик, Коломак, Чутівка). Важливу роль відграє Олександрівське водосховище, що використовується для зволоження осушених земель в заплавах річок Мерла і Мерчик, риборозведення. На території району створено 159 ставків. Найбільші з них розташовані у селах Михайлівка (71 га), Бурякове (66 га), Петренки (55 га). Використовуються як приватні бази для відпочинку, розведення та вилову риби) [1].

Лісові ресурси району належать до Валківського та Старомерчицького лісництв Державного підприємства Жовтневе лісове господарство. Площа лісництв складає 11386 га. Використовуються лісові ресурси для виготовлення різноманітної продукції: лісоматеріали круглі, пиломатеріали, заготовки пиляні, технічна сировина [2]. У північно-східній частині лісництв (с. Черемушна) створено ТОВ «Європейський фонд розвитку», яке займається вирощуванням і виловом риби, розведенням диких качок і фазанів [1].

Об’єкти природно-заповідного фонду Валківського району займають 0,2 % площі та налічують 14 територій і об’єктів) [4]. Використовуються у семи туристичних маршрутах Валківського краєзнавчого музею [3].

Джерела інформації: ***1.*** Аналітична довідка Валківської районної державної адміністрації про підсумки соціально-економічного розвитку Валківського району за 2016 р. – 26 с. ***2.*** Стратегічний план розвитку Валківського району на 2003-2010 роки – 64 с. ***3.*** Соціально-економічний паспорт Валківського району. – Режим доступу : http://valky-rda.kh.gov.ua. ***4.*** Солоха М. О. Природно-ресурсний потенціал Харківської області. Оцінка, управління, прогноз на основі геоінформаційних систем : дис. канд. геогр. наук: 11.00.11 / Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2006. — 160 с.

УДК551.501:551.519.9(477.54)

АНАЛІЗ НЕБЕЗПЕЧНИХ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ЯВИЩ У МІСТІ ХАРКІВ ЗА 2011-2015 РОКИ

Пасічник Г. І., 5 курс з/в,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – ст. викладач Машкіна В. В.

Изложен анализ метеорологических опасных явлений в городе Харьков за период 2010-2015 гг. Рассмотрена их интенсивность и длительность. Проанализированы синоптические условия их возникновения. Определены особенности микроклимата города.

Ключові слова: небезпечні метеорологічні явища, місто Харків, зміна клімату.

Небезпечні метеорологічні явища – природні процеси і явища, що виникають в атмосфері під дією різних природних факторів і їх комбінацій, які можуть створити загрозу життю і здоров'ю людей та завдати шкоди об'єктам економіки і довкілля.

Харків – місто на північному сході України, розташоване в долині річок Харків, Лопань, Уди. Саме місто значною мірою впливає на характеристики метеорологічних величин, створюючи особливий клімат. Основною повітряною масою над територією м. Харків є помірне континентальне повітря. Однією з кліматичних особливостей Харкова є те, що територію перетинає зона високого тиску, яка влітку майже непомітна, а чітко простежується взимку у розподілі вологих повітряних мас та опадів. Вітровий режим характеризується суттєвою місцевою циркуляцією повітря.

Із усіх небезпечних метеорологічних явищ на території м. Харків найчастіше буває сильний дощ. Дощі, під час яких випадає 50 мм опадів і більше за 12-24 год., вважаються стихійними для рівнинних районів. Сильні дощі над територією Харкова мають чітко виражений річний хід, найбільша їх повторюваність спостерігається у літні місяці. Сильні дощі бувають як фронтального, так і внутрішньо масового характерів.

Збільшення кількості сильного дощу в весняно-літній період та зменшення в осінньо-зимовий на території Харкова в період 2011-2015 рр. свідчить про зміну циркуляційних і кліматичних умов.

Грози розпочинаються з квітня і закінчуються у жовтні, найбільша активність гроз простежується з травня по серпень. В основному грози на території Харкова виникають внаслідок зміщення з північного заходу або заходу улоговини з холодним фронтом. Харків велике промислове місто, що сприяє утворенню смогів, причиною яких є високі концентрації аерозолів, які виступають ядрами конденсації та ініціюють утворення туману. Тумани в Харкові є внутрішньомасовими, тобто виникають всередині повітряної маси, незалежно від фронтів.

Пізні снігопади на території Харкова сприяють різкому підняттю рівня води в річках і водосховищах, а також ґрунтових вод, що може призвести до катастрофічних наслідків. На території м. Харків повторюваність сильних снігопадів простежується з листопада по березень, а найчастіше в січні і грудні, рідше в лютому.

Загалом за останнє п’ятиріччя в місті Харкові було зафіксовано 298 випадків сильного дощу, 140 випадків туману, 49 ожеледей, 29 хуртовин та 50 сильних снігопадів. Найбільше випадків небезпечних метеорологічних явищ, а саме снігопадів, ожеледей, гроз, туманів, було зафіксовано у 2013 р. Сильний дощ, незважаючи на посуху 2015 р., був зафіксований у кількості 70 днів, найбільше у квітні та травні.

З проведених спостережень, можна зробити висновок, що перелічені несприятливі метеорологічні явища на території м. Харків не мають катастрофічного характеру, у більшості випадків вони нанесли лише часткову шкоду господарству та населенню, а їх дослідження має науковий інтерес, оскільки їх частота є індикатором глобальних кліматичних змін.

УДК 556.012 (477.54)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ГЕОГРАФІЇ ВОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Редька А. Е., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

Головна увага у статті приділена водно-ресурсному потенціалу Харківської області – поверхневим водам. Найважливішими водними об’єктами області є річки та штучні водойми.

Ключові слова: водно-ресурсний потенціал, кількісна оцінка водно-ресурсного потенціалу.

Природно-ресурсний потенціал (ПРП) регіону характеризує сукупність природних ресурсів і є передумовою та фактором регіонального накопичення, умовою залучення інвестицій і розвитку місцевої економіки. Особливе місце в ПРП регіону займає його водно-ресурсна складова. Серед запропонованих методів оцінки водно-ресурсного потенціалу виділяють кількісні (бальну, вартісну, натуральну, розрахунок гідрографічного потенціалу території) та якісні (за індексом забруднення води) способи оцінки.

Кількісна оцінка пов’язана з рядом складностей. По-перше, обліку підлягають не тільки водні ресурси, що формуються в межах досліджуваної території (регіону), а й ті, що поступають сюди ззовні у вигляді річкового притоку. До цього ж річковий стік нерівномірний, як у часі, так і у просторі. По-друге, кількісній оцінці повинні підлягати, як її поверхневі, так і підземні води, динаміка яких істотно відрізняється. По-третє, водні ресурси є джерелом водопостачання, середовищем існування (рибне господарство), джерелом енергії (гідроенергетика).

Метою даної роботи є кількісне оцінювання і характеристика водно-ресурсного потенціалу Харківської області та адміністративних районів області. На Харківщині налічується 867 річок і тимчасових водотоків: 1 велика, 6 середніх, а інші – малі (63 119 в Україні) [1].

За обсягом утворення поверхневого стоку область посідає одне з останніх місць в Україні. Величина стоку зменшується з півночі на південь з 174,7 до 32,49 млн м^3. Більша частина стоку приходиться на весняний період – до 60-80 % об'єму стоку, а в інші пори року стік мало відрізняється, хоча і виділяється зимова та літня межень і незначне підняття рівня води восени внаслідок випадання дощів [2] .

Окрім поверхневого стоку місцевого формування, в межі Харківської області щорічно надходять транзитні води, які дорівнюють 1 750 млн м^3. З їх врахуванням сумарний об'єм багаторічного поверхневого стоку Харківської області складає 3 841,10 млн м^3 за рік. Проте у середній за водністю рік (Р = 75 %) ця величина вже знижується до 2 629 млн м^3, а в рік малої водності (Р = 95 %) його величина складає 1 619 млн м^3.

Озер в області нараховується 583 (понад 20 тис. в Україні) із загальною площею у 2,5 тис. га та об'ємом води у 68,25 млн м^3, але вони не можуть бути надійним джерелом водопостачання, оскільки більшість з них невеликі, а їхній рівневий режим нестійкий.

На Харківщині побудовано 57 водосховищ (1157 в Україні) загальною площею водного дзеркала 32,4 тис. га та повним обсягом води понад 1 518,82 млн м^3 та 2 538 ставків (28,9 тис. в Україні).

Територія області характеризується низькою водозабезпеченістю на одного жителя – 0,80 тис. м^3. Найменше водозабезпечення мають Харківський, Красноградський і Дергачівський райони (в Україні цей показник 1,1 тис. м ^{3}, в ЮНЕСКО – 1,7 тис. м^3). Розподіл водно-ресурсного потенціалу по території області нерівномірний: від 32,49 (Зачепелівський район) до 174,7 млн м^3 (Лозівський район).

Джерела інформації:

1. Руденко В. П. Географія природо-ресурсного потенціалу України / В. П. Руденко. – Львів : Світ, 1993. – 240 с.

2. Інформаційний ресурс Нова Екологія [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.novaecologia.org.

УДК 502.43

СТВОРЕННЯ НОВИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ: ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ТА ПРОЦЕДУРНИЙ ПОРЯДОК

Сержантова Ю. Ю., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Бодня О. В.

В статті обґрунтовано необхідність створення нових об’єктів ПЗФ, розкрито процедуру та етапи створення національних парків, розглянуто зміст Проекту створення національного парку.

Ключові слова: національний природний парк (НПП), проект створення, ПЗФ.

В охороні природи важливий щабель посідають об’єкти та заповідні території, на яких частково або повністю забороняється займатися традиційною господарсько-виробничою діяльністю. Екологічне відставання нашої країни можна вважати високим, адже при європейській нормі 8-10%, на даний час лише 4,2% від всієї України мають офіційний статус ПЗФ [2]. В аспекті розвитку заповідної справи та екологічної мережі, до найважливіших завдань потрібно віднести розширення природоохоронної площі та збільшення кількості об’єктів ПЗФ у нашій державі, що в свою чергу вважається одним з пріоритетних задач політики екології держави, що має нормативно-правову базу у вигляді законодавчо затверджених загальнодержавних програм. Основною проблемою при утворенні нових одиниць природно-заповідного фонду залишається протистояння між екологічними інтересами та економічними пріоритетами держави. Компромісу досягають завдяки оцінці території, в яку входять: об’єкт та спосіб охорони, господарська оцінка, збитки, рекреаційний та історико-культурний напрям використання території.

Законом України «Про природно-заповідний фонд України» [1], Статтею 51 прописані документи, що надають право на створення об’єкта ПЗФ. Основним документом є Проект створення, без якого

неможливо здійснити законне створення об'єкту ПЗФ. Він містить у собі записку, картографічний матеріал та матеріали погодження. До переліку об'єктів, на яких Закон «Про природно-заповідний фонд України» обов'язково вимагає розробку проектів, входить у тому разі категорія національний природний парк.

Національний природний парк (НПП) – природоохоронна, рекреаційна, науково-дослідна установа загальнодержавного значення, що створюється з метою збереження, відтворення і використання природних комплексів та об'єктів, які мають природоохоронну, оздоровчу, наукову, освітню та естетичну цінність [3].

Проект створення НПП – це документ, що розробляється згідно з чинним законодавством проектною організацією на всю територію парку. Даний проект містить три основні етапи створення: підготовчий (збір даних про місцеположення), базовий (польові роботи, оцінка зібраного матеріалу) та завершальний (підготовка Проекту в електронному та друкованому вигляді) [4]. Проект створення НПП має містити: вступ, де підтверджується важливість і необхідність створення НПП; загальні відомості про НПП; характеристику природних умов та ресурсів; соціально-економічну характеристику району розташування, заходи щодо розвитку рекреації, планування самої території НПП, організацію управління діяльністю та заходи на виконання головних завдань НПП.

Джерела інформації:

1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» станом на 1 січ. 1992 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 34. – Ст. 502.

2. Заповідна справа в Україні / [Т. Л. Андрієнко, Н. Р. Малишева, Г. В. Парчук та ін.]; під заг. ред. М. Д. Годзинського. – К. : Географіка, 2003. – 306 с.

3. Пересадько В. А. Географічне моделювання національних природних парків : методичні вказівки / В. А. Пересадько, О. В. Бодня. – Харків: Ніка, 2010. – 28 с.

4. Положення про Проект організації території національного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів / Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. – 2005.

УДК 001.4:910.2:711.14

ДО ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ КОНСТРУКТИВНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Сопов Д. С., аспірант, 1 рік навчання,
Уманський національний університет садівництва,
кафедра екології та безпеки життєдіяльності,
наук. керівник – професор Кисельов Ю. О.,
завідувач кафедри геодезії, картографії та кадастру

Відзначено, що формування поняттєво-термінологічної системи досліджень сфери землекористування не завершене. Наголошено, що центральним поняттям системи є «земля». Наведено визначення низки похідних від нього понять – «земельні ресурси», «земельні угіддя» тощо.

Ключові слова: конструктивна географія, поняттєво-термінологічна система, землекористування.

Атрибутом будь-якої науки є поняттєво-термінологічний апарат. Не становлять винятку й конструктивно-географічні дослідження, зокрема в аспекті проблем землекористування, які перебувають на межі географічних, аграрних, економічних і юридичних наук. Прикладний характер згаданої галузі визначає особливості трактування окремих наукових понять, дефініції яких ми наводимо нижче. Разом узяті, вони утворюють поняттєво-термінологічну систему дослідження.

Однією з груп наукових понять, причетних до проблеми землекористування, є ті, що одним із коренів мають словоелемент, пов’язаний із землею, – «земле…». Це чи не найчисельніша група, адже саме землекористування становить об’єкт землеустрою та є одним з об’єктів конструктивної географії. Інша група охоплює більш загальні поняття, які є спільними як для землеустрою, так і для географії.

Основним для першої згаданої нами вище групи є поняття «земля». До другої групи належать поняття «природокористування», «природно-господарська територіальна система», «антропогенний ландшафт» тощо. Їх об’єднує загальна належність до сфери господарського впливу на

природне середовище. Основним поняттям цієї групи ми вважаємо «природокористування», а похідним від нього й водночас причетним до порушеної нами проблеми – «землекористування».

Землекористування в аграрній науці трактується як використання певних площ земель під різні сільськогосподарські угіддя. Отже, йдеться про формування структури земельних ресурсів. Відтак, структура земель сільськогосподарського призначення є основою сільськогосподарського землекористування. Співвідношення складових згаданої структури в різних країнах складалося по-різному, залежно від природних умов та потреб населення. Згодом ці два чинники ускладнювалися й доповнювалися через економічні, політичні та інші причини. В Україні класифікація земельних угідь, або їх структура, затверджена наказом Держстандарту України від 02.10.1996 р. Вона відповідає Стандартній статистичній класифікації землекористувань Європейської економічної комісії (ЄЕК), розробленої ЄЕК та Статистичною комісією ООН, а також Класифікації видів економічної діяльності (ДК 009-96). Згідно з цією класифікацією, у складі земельних ресурсів виділяються такі категорії земельних угідь, як сільськогосподарські землі, ліси та інші лісовкриті площі, забудовані землі, відкриті заболочені землі, сухі відкриті землі з особливим рослинним покривом, відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом, води.

В окремих формах статистичної звітності виділяють також категорії земель за цільовим призначенням – природоохоронним, оздоровчим, рекреаційним, історико-культурним тощо [3].

Одним із найважливіших понять у сфері землекористування є земельні ресурси. Це «землі, які систематично використовуються або придатні для конкретних сільськогосподарських потреб і відрізняються за природно-історичними ознаками» [4] (переклад наш. – Д. С.). Існує й інше визначення, яке було прийняте на офіційному державному рівні в

колишньому СРСР: земельні ресурси – це «землі, які використовуються або можуть бути використані в галузях народного господарства» [1]. Відповідно до реалій сьогодення, термін «народне господарство» має бути замінений терміном «національне господарство».

Земельні ресурси розглядаються нами як території, представлені певними земельними угіддями (сільськогосподарського, лісогосподарського, водогосподарського та іншого призначення); площі, зайняті поселеннями, промисловими, комунікативними спорудами тощо.

Земельний фонд – це «загальна площа земель, що належить групі землекористувачів, підприємству, кооперативу, або земель, що входять в адміністративно-територіальну одиницю» [2].

Земельні угіддя – це ділянки землі, що систематично використовуються для певних господарських цілей та відрізняються за природно-історичними ознаками [3].

Центральним у дослідженнях сфери землекористування є поняття «земля», яке разом із такими похідними від нього поняттями, як «землекористування», «землеустрій», «земельний кадастр», «земельні ресурси», «земельні угіддя», «просторові форми землекористування», «екологічна збалансованість землекористування» тощо, утворює поняттєво-термінологічну систему, яка на сьогодні перебуває на стадії формування.

Джерела інформації:

1. ГОСТ 26640-85. – Москва, 1985. – 2 с.
2. Земельний фонд / Словопедія. Економічна енциклопедія. – Режим доступу: http://slovopedia.org.ua/38/53399/379712.html.
3. Паньків З. П. Земельні ресурси : навч. посібник / Зіновій Павлович Паньків. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 272 с.
4. Реймерс Н. Ф. Природопользование : словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. – М. : Мысль, 1990. – 637 с.

УДК [551.578.42:477.54]("2000/2015")

ДИНАМІКА ВИСОТИ СНІГОВОГО ПОКРИВУ НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ПЕРІОД 2000-2015 рр.

Ткаченко М. А., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Решетченко С. І.

В статье изложены особенности залегания высоты снежного покрова на территории Харьковской области за период 2000-2015 годов. Определены факторы, которые формируют высоту снегового покрова и тенденции его распространения.

Ключові слова: сніговий покрив, динаміка, атмосферні опади, циркуляція атмосфери.

На стрімкий розвиток суспільства впливають кліматичні умови, які визначають напрямок господарської діяльності людини, особливо сільського. На фоні сучасних кліматичних змін особливу увагу привертає сніговий покрив, який визначає умови перезимівлі озимих сільськогосподарських культур.

В роботі аналізується динаміка залягання снігового покриву на території Харківської області за період 2000-2015 рр. (рис. 1), яка визначалася за допомогою картографічного методу, виконаного в програмному забезпеченні компанії ESRI – ArcGis.

Просторовий розподіл висоти снігового покриву на досліджуваній території за період 2000-2005 рр. вказує на формування найбільших показників снігового покриву на периферії області (рис. 1). Насамперед, це пов’язано з циркуляційними процесами, які відбуваються в межах області, та фізико-географічними чинниками (рельєфом).

Отже, для території Харківської області характерним є відносно рівномірне залягання снігового покриву. Проте найбільша висота снігового покриву спостерігалася на півночі та північному сході області.

Протягом останніх років (2011-2015 рр.) відбувається зміщення області максимальної (мінімальної) висоти снігового покриву по

території (рис. 1). Поширення максимальної висоти снігового покриву відбувається з південного заходу на північ по території області.

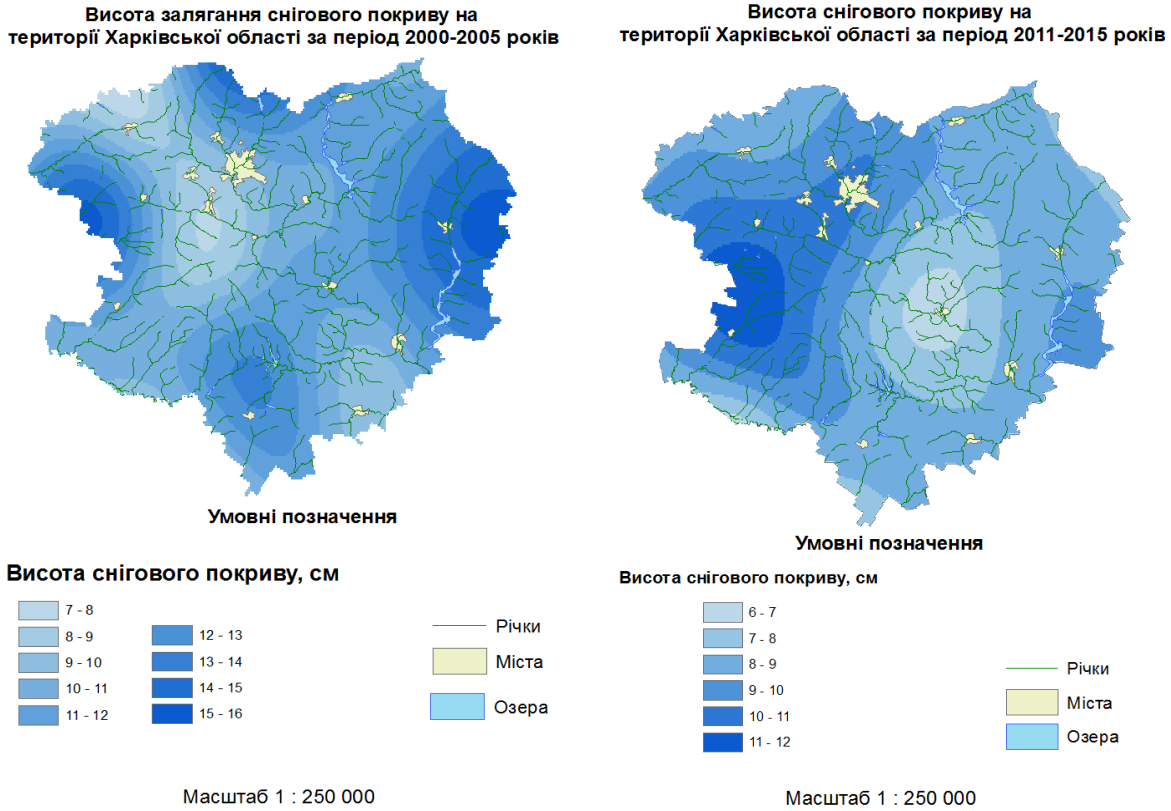

Рис. 1. Висота снігового покриву

Отже, сучасний період (2000-2015 рр.) характеризується нерівномірним розповсюдженням снігового покриву на території Харківської області. Просторово-часовий аналіз вказує на те, що область максимальних значень залягання снігового покриву поступово зміщується внаслідок зміни циркуляційних процесів на досліджуваній території.

Джерела інформації:

1. Клімат України : монографія / [за заг. ред. В. М. Ліпінського, В. А. Дячука, В. М. Бабіченка]. – К. : Видавництво Раєвського, 2003. – 343 с.

2. Климат Харькова / под ред. В. Н. Бабиченко. – Л. : Гидрометеоиздат, 1983. – 216 с.

УДК 911.3(447.54)

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ІЗЮМСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Топольська Г. Г, 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Поліщук Л. Б.

В статье представлена характеристика природных ресурсов Изюмского района и особенностям их использования.

Ключові слова: природні ресурси, мінеральні, водні, земельні, фауністичні, природно-рекреаційні ресурси.

Природно-ресурсний потенціал території складають різноманітні природні ресурси. Серед мінеральних відомі родовища газу (Співаківське та Голубівське), а також мають місце родовища фосфоритів, піску формувального, вапняку, гравію, мінеральних фарб вогнетривких та тугоплавких глин (с. Суха Кам’янка).

Водні ресурси Ізюмського району зосереджені в долині річки Сіверський Донець з її притоками р. Мокрий Ізюмець та р. Оскіл. Крім того створені озера та ставки, а також Червонооскільске водосховище площею 1698 га. Водойми використовують в рибальській промисловості, сільськогосподарській та рекреаційній діяльності.

Сільське господарство є провідною галуззю району. Основні культури – пшениця, ячмінь, овес, гречка, кукурудза, із них технічні – цукровий буряк, соняшник.

Лісовкриті території складають 48, 8 тис. га. Основна порода – сосна. Найбільші з них: Ізюмське, Петрівське і Придонецьке лісництва. Використовують для мисливських потреб, культурно-оздоровчих, рекреаційних, туристичних цілей та проведення науково-дослідних робіт. До природно-рекреаційних ресурсів відноситься заповідне урочище «Гнидинський бір» (м. Ізюм) та регіональний ландшафтний парк «Ізюмська лука».

УДК 502.52

ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ ЗАЛИВА КАРА-БОГАЗ-ГОЛ (КАСПИЙСКОЕ МОРЕ)

Хайтджумаев Сулейман, 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – канд. географ. н., доцент Бодня О. В.

В статье рассмотрены современные экологические проблемы крупнейшего залива Каспийского моря – Кара-Богаз-Гола, проведен их анализ и обоснованы причины возникновения.

Ключевые слова: Кара-Богаз-Гол, высыхание, экологические проблемы, Каспийское море.

Кара-Богаз-Гол – мелководный залив Каспийского моря, воды которого содержат высокую концентрацию глауберовой соли (мирабилита), здесь фактически крупнейшие запасы этого минерала в мире [1]. По причине вмешательства человека в экосистему залива Кара-Богаз-Гол, он стал крупнейшим регионом экологического бедствия [2].

Целью данной работы является выявление и установление причинно-следственных связей возникновения современных экологических проблем залива Кара-Богаз-Гол, анализ тенденций и прогноз их дальнейшего развития.

Возникновение экологических проблем в регионе связано с сооружением плотины в 1980 г., целью построения которой было отгораживание залива Кара-Богаз-Гол от Каспийского моря. Ключевая задача этого состояла в том, чтобы искусственно повысить концентрацию мирабилита с дальнейшей целью увеличения объемов его промышленного использования. И с другой – для того, чтобы урегулировать природное снижение уровня Каспийского моря (из моря в залив ежегодно поступает около 15 куб. км воды, при этом благодаря тому, что залив Кара-Богаз-Гол находится на 4,5 ниже уровня Каспия, его воды не поступают обратно в море) [1].

Но с учетом того, что проект плотины был запущен без тщательных предварительных исследований, с построением дамбы был нанесен

сильнейший ущерб природной среде. Так, площадь залива стала стремительно сокращаться, он обмелел практически в 28 раз (с 14 м до 0,5 м), резко повысилась соленость, вследствие этого исчезли рачки, перестали прилетать фламинго, которые ими питались и так далее по пищевой цепи. Все это привело к сокращению видового разнообразия местной флоры и фауны [2]. При этом промышленное производство также не получило развития в запланированных объемах: после обмеления водоема соли галлия и мирабилита в заливе перестали вырабатываться природным образом в должном объеме.

Таким образом, экологическая система залива Кара-Богаз-Гол была нарушена, а быстрое обмеление и уменьшение размеров залива-лагуны (площадь водного зеркала уменьшилась практически в 5 раз) привело к стремительному засолению прилежащих территорий, при этом объём рассолов водоема сократился в 10 раз.

С целью восстановления нарушенной экосистемы правительством Туркменистана было принято решение о разрушении плотины в 1992 г., чтобы воды Каспийского моря снова смогли свободно поступать в залив. В связи с этим удалось восстановить изначальный уровень залива.

Таким образом, при строительстве дамбы между Каспийским морем и заливом Кара-Богаз-Гол не были учтены причины природных колебаний уровня моря. Вследствие вмешательства человека в экосистему водоема ей был нанесен существенный ущерб, который мог бы оказать необратимым. Но благодаря тому, что дамба была разрушена, включились самовосстанавливающие функции экосистемы, которые на данный момент привели к восстановлению прежних размеров залива и снижения его солености.

Источники информации:

1. Федоровский Н. М. По горам и пустыням Средней Азии / Н. М. Федоровский. – М. : Онти, 1987. – 215 с.

2. Ганбаров А. Кара-Богаз-Гол [Электронный ресурс] / А. Ганбаров // Maxpark: блог – 10 августа, 2016. – Режим доступа : http://maxpark.com/community/4057/content.

УДК 502.17: (477.54)

РОЗРОБКА ЕКОЛОГО-ОСВІТНІХ ЗАХОДІВ НА ТЕРИТОРІЇ НПП «СЛОБОЖАНСЬКИЙ» (НА ПРИКЛАДІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖКИ «МУРАФСЬКА ДАЧА»)

Холотко І. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Бодня О. В.

В статье изложено описание примера эколого-образовательного мероприятия на территории НПП «Слобожанский», на примере экологической тропы «Мурафская дача».

Ключові слова: національний парк, екологічна освіта, еколого-освітні заходи.

Одним із пріоритетних напрямів роботи національного природного парку «Слобожанський» є створення спеціалізованих навчальних (екологічних) стежок – з метою екологічної освіти і виховання. Екологічні стежки – це спеціально обладнані пізнавальні маршрути, що прокладені по найбільш цікавих та унікальних місцях національних природних парків [1].

Мета еколого-освітнього заходу полягає у необхідності привернути увагу школярів до екологічної ситуації, стану навколишнього середовища, виховувати відповідальне ставлення до природи [2].

В якості екологічно-виховного заходу на екологічній стежці «Мурафська дача», пропонується проведення екологічної екскурсії. Довжина маршруту складає 2,6 км, час екскурсії – 1,5-2 години. Режим користування: піший. Для екскурсантів молодшої та середньої вікової групи. Кількість зупинок: 6.

Зупинка 1. «Правила поведінки у лісі». Розповідається інформація про НПП «Слобожанський» та екостежку «Мурафська дача». Проводиться виховна бесіда з правил поведінки на території Парку.

Зупинка 2. «Цар-дерево» (діброва). Екскурсанти мають змогу дізнатися та побачити залишки дубових пралісів на правому березі річки

Мерчик, де зустрічаються рідкісні представники флори не тільки для Харківської області, але й для східної частини України.

Зупинка 3. Коловодні ссавці. Діти дізнаються про найтиповіших представників класу коловодних ссавців, їх видовий склад, так як вони впливають на інші екосистеми Парку. Наприкінці розповіді їм пропонується гра-вікторина з теми харчування ссавців.

Зупинка 4. Птахи узлісь. Під час цієї зупинки екскурсанти дізнаються про найбільш численніших представників орнітологічного світу Парку. Наприкінці розповіді діти мають змогу зіграти в гру-загадку «Відгадай птаха».

Зупинка 5. Інтродуценти. На цій зупинці розповідається, що саме є інтродуцентами та які представники чужорідної дендрофлори найчастіше зустрічаються на території Парку. Після розповіді дітям пропонується гра-вікторина на загальні знання про інтродуценти Парку та їх походження.

Зупинка 6. Їстівні гриби. Екскурсанти дізнаються про видовий склад їстівних грибів на екологічній стежці «Мурафська дача». Наголошується про заходи безпеки під час їх збирання. Наприкінці розповіді екскурсанти приймають участь у грі-вікторині на знання їстівних грибів.

Як підсумок, важливо пам’ятати, щоб зберегти ті види нашої природи, яким загрожує повне знищення, створюються екологічні стежки, з метою захисту та збереження різних екосистем, а також для того, щоб навчитися цінувати та оберігати навколишнє середовище.

Джерела інформації:

1. Екологічні стежки [Електронний ресурс] // НПП «Гомільшанські ліси». – Режим доступу : http://gomilsha.org.ua/2010-10-05-16-57-38.html.

2. Сапон С. Г. Роль «Екошколи» у вихованні екологічної культури школяра : методичний посібник / С.Г. Сапон. – Вінниця : ММК, 2016. – 114 с.

УДК 911.2:556(477.84)

РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ ЗАТОПЛЕННЯ І ПІДТОПЛЕННЯ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Хоптій І. М., магістрант 2 курсу,
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. В. Гнатюка,
кафедра географії та методики її навчання,
науковий керівник – д-р географ. н., професор Сивий М. Я.

Наведено результати досліджень розвитку процесів затоплення і підтоплення на території Тернопільської області річками, що належать до басейну Дністра.

Ключові слова: затоплення, підтоплення, ґрунтові води, Дністер, Тернопільська область.

Більшість річок області (80 %) протікає в меридіональному напрямі за нахилом території. Це річки, які належать до басейну р. Дністра, найбільшими з них є: Золота Липа, Коропець, Стрипа, Серет, Нічлава, Збруч.

Підтоплення і затоплення населених пунктів і територій можливі в ході повеней і дощових паводків, які виникають внаслідок танення снігу і під час тривалих дощів, що призводить до підняття рівнів води в ріках вище меженного на 4,2 м. Крім того, часті відлиги взимку викликають тимчасове скресання рік, в ході якого можливе підняття води в ріках на 0,5-2 м вище меженного.

Весняна повінь на річках області може бути від початку лютого до середини березня, а при пізніх веснах – від середини березня до початку квітня. Найбільшу загрозу господарству області становлять повені на р. Дністер, де часто утворюються льодові затори. На всіх інших ріках із-за їх зарегульованості весняна повінь виражена слабо.

Дощові паводки на ріках області відмічаються по декілька разів в період від травня до кінця жовтня. Вони, як і повені, спостерігаються на Дністрі, де підйом води відмічається на всій довжині ріки. Необхідно пам’ятати, що паводки формуються тут дуже швидко, від кількох годин до 2-3 діб, що ставить високі вимоги щодо оперативності прогнозування

повеней і оповіщення про них населення.

У період весняних повеней і дощових паводків в області ґрунтовими водами підтоплюється 1661,8 км^2 території, що складає 12,3 % всієї площі області. Небезпечні рівні підняття води на ріках області, при яких можливе підтоплення і затоплення населених пунктів, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Небезпечні рівні підняття води на річках Тернопільської області, при яких можливі підтоплення і затоплення населених пунктів [1]

Назва ріки	Назва гідропосту	Небезпечний рівень на посту в (см) над нулем графіка		Назва населеного пункту, що підтоплюється (затоплюється)	Район області
		для підтопл.	для затопл.		
Дністер	Галич	590	-	с. Бобрівники	Монастириський
	Нижній	710 730 860 880 880	740 850 880 - -	с. Коропець с. Вістря с. Устечко с. Іване-Золоте с. Печерна	Монастириський Монастириський Заліщицький Заліщицький Заліщицький
	Заліщики	800 880 900 900 900 900	840 - - - - -	с. Худиківці с. Вільховець с. Устя с. Добровляни с. Городок с. Зозулинці	Борщівський Борщівський Борщівський Заліщицький Заліщицький Заліщицький
Золота Липа	Задарів	370	390	с. Задарів	Монастириський
Стрипа	Бучач	240	-	м. Бучач (прирічкова частина міста)	Бучацький
Коропець	Коропець	430	-	с. Коропець	Монастириський
Серет	Велика Березовиця	245	-	с. Долина	Теребовлянський
	Чортків	560 600	- -	м. Чортків (вул. Лісова) м. Чортків (вул. Шопена вул. Надрічна)	Чортківський
Нічлава	Стрілківці	250	-	с. Стрілківці (лісовий берег річки)	Борщівський
Збруч	Волочиськ	440	-	м. Підволочиськ (низинна частина)	Підволочиський

Рис. 1. Карта ризику затоплення долини Дністра

Як відомо, планування будівництва малих ГЕС на Дністрі триває уже не перший рік. У середній течії річки передбачається спорудження шести гідроелектростанцій – 5 греблевого та 1 дериваційного типу [2]. Верхня гребля – біля села Вістря Монастириського району (початок національного природного парку «Дністровський каньйон»), нижня гребля знаходиться в межах новоствореної Мельниця-Подільської територіальної громади. Біля кожної греблі передбачається підйом води на 8-10 метрів. Історично так склалося, що більшість сіл розташовані у долині, тобто це неминуче затоплення вулиць, городів та будинків людей. Підтоплення неминучі не тільки для Тернопільської, а й для сусідніх – Чернівецької та Івано-Франківської областей.

Якщо перетворити Дністер на каскад із шести ставків, рано чи пізно вони будуть замулені. Спроможність води до самоочищення буде зменшуватись. Органіка, яка буде залишатися на дні водосховищ, слугуватиме потужним джерелом виділення метану.

Нові електростанції завдадуть непоправної шкоди довкіллю та призведуть до замулення, а згодом до знищення річки.

Джерела інформації: ***1***. Паспорт ризику виникнення надзвичайних ситуацій в Тернопільській області. ***2.*** Програма розвитку гідроенергетики України на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : uge.gov.ua/content/files/presentation_2026.pdf.

УДК 551.577(477.54)

ДОСЛІДЖЕННЯ АТМОСФЕРНИХ ЯВИЩ НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Христосов М. О.,4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Решетченко С. І.

В статье приведено исследование атмосферных явлений на территории города Харьков и Харьковской области.

Ключові слова: атмосферні опади, повторюваність, інтенсивність, атмосферна. циркуляція .

Опади в різних районах України істотно відрізняються за кількістю, характером розподілу, річним ходом, інтенсивністю, тривалістю тощо. Харківська область характеризується переважанням атмосферних опадів у теплий період року (квітень - жовтень) і становить 329 мм, що складає близько 63% річної кількості. В холодний період (листопад - березень) в середньому випадає 180 мм опадів (37 % річної кількості). Протягом року атмосферні опади розподіляються нерівномірно: взимку вони складають 20%, весною та восени – по 23%, а влітку – 34% річної кількості. Середньорічна кількість коливається в межах від 457 до 569 мм [1].

В залежності від інтенсивності та частоти опадоутворюючих процесів в атмосфері кількість опадів в окремі роки може коливатися у великих межах. Різниця їх за рік складає 413 мм. Найбільш дощовим виявився 1919 р. (744 мм, що становить 144% від норми), а найпосушливішим зафіксований 1920 р. (331 мм або 63% норми).

Також у Харкові спостерігаються різноманітні атмосферні явища: гроза, туман, роса, ожеледиця, заметіль, сніг (рис. 1). Зокрема гроза та роса найчастіше спостерігається у червні та липні, ожеледиця – у грудні та січні, що обумовлено температурним режимом території та особливостями атмосферної циркуляції.

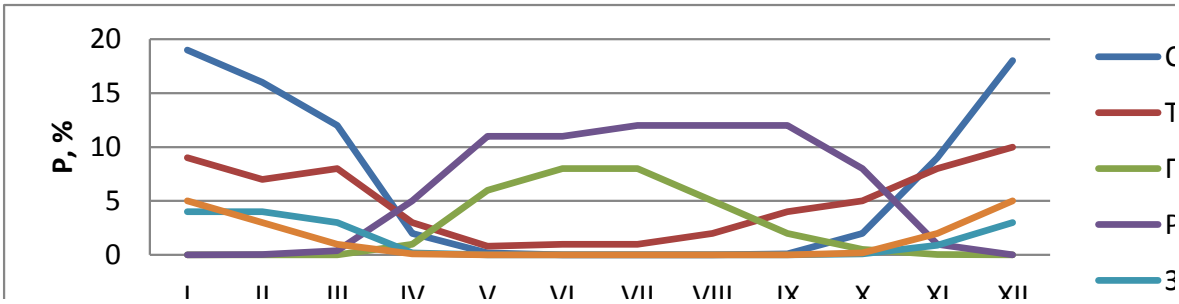

Рис. 1. Повторюваність атмосферних явищ

Для Харківської області посухи та суховії також є звичайним явищем. Щорічно буває по одному суховію з температурою повітря 30°С і більше, відносною вологістю повітря 25% і менше, швидкістю вітру 10 м/с і більше.

На Харківщині в більшості випадків випадає дрібний град. Град діаметром 2-5 см випадає рідко. Рекордний град спостерігався 26 липня 1958 року протягом 10-20 хв. При цьому діаметр градин досягав 4-6 см.

Виходячи з отриманих результатів Харківська область має деякі загрози, серед яких можна зазначити: нерівномірність випадіння атмосферних опадів за окремі періоди року, різкі температурні коливання між сезонами та впродовж місяця, що призводять до аномальних погодних умов і сприяють посушливості; відсутність стійкого снігового покриву, зростання кількості днів з високими температурами, збільшення посушливих явищ, зростання повторюваності суховіїв [2].

Джерела інформації:

1. Бабиченко В. Н. Стихийные метеорологические явления на Украине и в Молдавии / под ред. В. Н. Бабиченко. – Л. : Гидрометеоиздат, 1991. – 225 с.

2. Литвинов И. В. Формирование и преобразование атмосферних осадков на подстилающей поверхности / И. В. Литвинов. – Л. : Гидрометеоиздат, 1987. – 231 с.

УДК: 58.055

ОСОБЛИВОСТІ КЛІМАТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРИТОРІЇ

Чернова К. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – к. геогр. н., доцент Решетченко С. І.

В статье рассмотрены особенности составления климатической характеристики территории. Приведен план составления характеристики климатических условий для аэродрома.

Ключові слова: кліматична характеристика аеродрому, метеорологічне забезпечення авіації, температура повітря, температурний режим.

Кліматичні умови території враховують при її плануванні та забудові, а також для метеорологічного забезпечення польотів літаків. Для кожного аеродрому складається кліматична характеристика, що містить дані про переважаючі метеорологічні величини та явища, що впливають на роботу авіації. На їх основі виявляються сезони, періоди року, що характеризуються сприятливими та небезпечними умовами для зльоту та посадки літаків, розраховується об’єм навантаження, планується застосування аеродромної техніки. Своєчасне використання кліматичних матеріалів дає змогу підвищити безпеку польотів, їх регулярність та економічність.

Кліматична характеристика аеродрому є довідниковим посібником з основними кліматичними даними, які використовуються фахівцями та авіаційними спеціалістами у їх практичній діяльності. На основі багаторічних метеорологічних спостережень наводяться матеріали про добовий та річний хід величин та явищ, що мають суттєвий вплив на роботу авіації [1]. В першу чергу, це дані щодо висоти нижнього шару хмар, дальність горизонтальної видимості, умови погоди різного ступеня складності (мінімум погоди, а саме поєднання обмеженої видимості та висоти нижнього шару хмар), вітер, небезпечні явища погоди (туман, грози, шквали, хуртовини), температуру повітря, атмосферний тиск.

Кліматична характеристика аеродрому, як правило, складається за наступною схемою [2]:

1) вступ;

2) короткий фізико-географічний опис території аеродрому;

3) висота хмар, дальність горизонтальної видимості;

4) умови погоди різного ступеня складності, вітер (включаючи дані про вертикальні зсуви);

5) температура повітря та атмосферний тиск;

6) небезпечні для авіації явища погоди;

7) висновки;

8) список літератури.

На прикладі фактичних даних температурного режиму метеостанції Красноград Харківської області, наведемо стислу характеристику переважаючих температурних значень даної місцевості, адже температура повітря (рис. 1) може мати прямий та непрямий вплив на роботу авіації. Від температури повітря залежить його щільність, яка визначає режимні характеристики польоту літака. Найбільш небезпечну взаємодію температурні показники мають взимку на діяльність авіації.

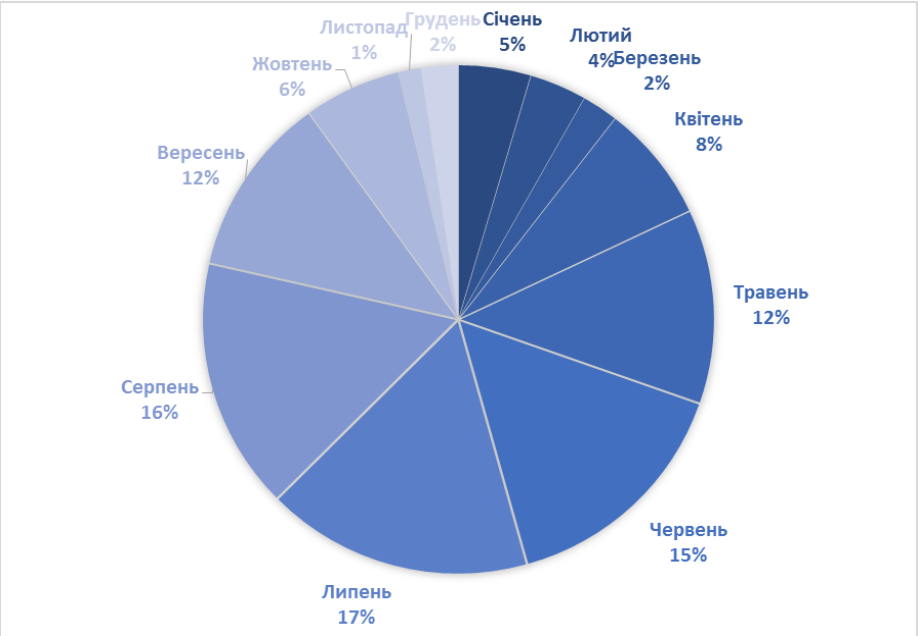

Рис. 1. Розподіл кількості тепла протягом року.

При температурах нижче 0°С при польоті в хмарах може статися обмерзання літака – відкладення льоду на його частинах та вхідних пристроях двигуна. Температура повітря, що близька до 0°С, може призвести до непередбаченого замерзання води у радіаторах, а також сприяти виникненню ожеледі на злітно-посадочній смузі (ЗПС), де з'являється суцільна льодяна кірка. Лід на ЗПС ускладнює керування літальним апаратом. Гальмування по слизькій поверхні ЗПС може призвести до самовільного розвороту, втрати керованості літака та його потрапляння за межі робочої частини злітної смуги.

За даними метеостанції (період 1951-2015 рр.) температурний режим характеризується тенденцією до зменшення кількості днів з небезпечними від'ємними температурами повітря: в середньому до 4 діб за сезон. У період 1961-1965 рр. метеослужба виносила за сезон до 10 днів з забороною на зліт. Але у той же час в теплий період року відбуваються дещо інші зміни.

За умов високої температури повітря (більше 25°С), збільшується довжина розбігу літака, його швидкість відриву та посадки. При температурах вище 24°С у приземних шарах атмосфери щільність повітря зменшується. Отже відбуваються додаткові витрати палива при роботі двигуна. Враховуючи тенденцію до підвищення температури повітря, економічна вартість польотів зростає. У спекотні дні прийнято рішення в Україні переносити всі польоти (навчальні та тривалі маршрути) на нічні години, коли знижується температура повітря та зростає його щільність.

Джерела інформації:

1. Маховер З. М. Использование климатических материалов для составления прогнозов погоды по району аэродрома / З. М. Маховер, А. П. Пеньков. – Обнинск : Изд-во ВНИИГМИ – МЦД, 1975. – 20 с.

2. Методические указания по составлению климатической характеристики аэропорта. – М. : НИИАК, 1968. – 39 с.

УДК 911.2(477.54)

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ БАЛАКЛІЙСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Щірова А. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Поліщук Л. Б.

Дана робота спрямована на дослідження особливостей використання природних ресурсів Балаклійського району Харківської області з метою визначення проблем природокористування та шляхів їх розв'язання.

Ключові слова: природні ресурси, використання природних ресурсів, раціональне природокористування.

Раціональне використання природних ресурсів, їх залучення до виробництва є основою соціально-економічного розвитку Балаклійського району.

Балаклійський район забезпечений паливними та будівельними мінеральними ресурсами. Запаси Шебелинського родовища газу використовує ГПУ «Шебелинкагазвидобування» (с. Шебелинка), дочірня компанія НАК «Нафтогаз України». Окрім природного газу використовуються газовий конденсат і нафта [1].

Будівельна сировина представлена піском будівельним, мергелями Шебелинського і піском формувальним Гусарівського кар'єрів і використовуються підприємством ВАТ «Євроцемент», розташованим в с. Вербівка [2].

На р. Сіверський Донець мають водозабори ГПУ «Шебелинкагазвидобування», ВАТ «Євроцемент-Україна», ТОВ «Агропромислова компанія Савинська». Річки Сіверський Донець, Середня Балаклійка, Волоська Балаклійка і Крайня Балаклійка використовуються в рекреаційних цілях (для плавання, заняття веслуванням на спортивній базі ДЮСШ в м. Балаклія).

Підземні води Балаклійського району використовуються для зрошення сільськогосподарських угідь аграрних господарств (с. Яковенково, с. Велика Гусарівка), створення ставків для риборозведення (с. Морозівка, с. Вишневе, с. Ольховатка) [3].

Земельні ресурси використовуються як угіддя для вирощування пшениці, жита, цукрового буряка (с. Велика Гусарівка, с. Вербівка, с. Савинці) для підприємств ВАТ «Андріївський хлібзавод», ВАТ «Савинський цукровий завод». Під пасовища використовує землі ЗАТ «Балмолокоплюс» (с. Волохів Яр).

Лісові ресурси використовуються Балаклійським (м. Балаклія) та Андріївським (с. Андріївка) лісгоспами, які надають такі товари як: дерева і чагарники декоративні, лісоматеріали (круглий ліс, колоди), деревина для меблевого виробництва.

Фауністичні ресурси використовуються для полювання на мисливських угіддях лісових господарств «Лотос» та «Лісовичок» (м. Балаклія), які розводять фазанів і сприяють розвитку популяцій кабана, козулі, зайця, лисиці.

Природно-рекреаційні ресурси Балаклійського району використовуються різноманітними об’єктами відпочинку: бази «Афоня» і «Перлина» (м. Балаклія), ДОТ «Олімпія» (м. Балаклія). Серед суспільних благ наявні пляжі у м. Балаклія, с. Щурівка, с. Залиман, с. Байрак.

Джерела інформації:

1. Газопромислове управління «Шебелинкагазвидобування» [Електронний ресурс] // ПАТ «Укргазвидобування». Офіційна сторінка. – Режим доступу : http://ugv.com.ua.

2. АО «Евроцемент-Украина» (Харьковская обл.). [Електронний ресурс] // О компании. Евроцемент-Украина. Офіційна сторінка. – Режим доступу : http://eurocement.ua.

3. Жемерова В. О. Водні ресурси Харківської області та соціально-економічні аспекти їх дослідження/ В. О. Жемерова // Часопис соціально-економічної географії : міжрегіональний зб. наук. пр. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – Вип. 8 (1). – С. 181-184.

УДК: 502.34

ПЛОТНОСТЬ ЗЕЛЕНЫХ НАСАЖДЕНИЙ УРБОЛАНДШАФТОВ г. БОРИСОВ

Ярошевич Е. А., магистратура,
Белорусский государственный университет,
кафедра географической экологии,
науч. руководитель – канд. географ. н., доцент Счастная И. И.

Приведена характеристика урболандшафтов города Борисова. Рассмотрена структура зеленых насаждений и рассчитана их плотность в границах групп урболандшафтов.

Ключевые слова: урболандшафты, зеленые насаждения, плотность насаждений.

Города представляют собой территории с высокой концентрацией объектов промышленности и транспорта, что создает высокую интенсивность техногенной нагрузки на человека и городские ландшафты. Учитывая то, что в городах и населенных пунктах городского типа проживает более 74% населения Беларуси организация сбалансированной структуры зеленых насаждений, эффективно выполняющих санитарно-гигиенические, рекреационные, почво-, водо-, шумозащитные и природоохранные функции, является одной из ведущих задач устойчивого природопользования.

Город Борисов занимает площадь 46 км² и расположен на реке Березина в 61 км на северо-восток от г. Минска. Город основан в XII в. как оборонительная крепость, в настоящее время представляет собой крупный промышленный центр с населением более 145 тыс. чел. И развивается в соответствии с Генеральным планом, созданным проектным институтом БелНИИПГрадостроительства [1].

Специфика возникновения, застройки и направлений развития города формируют территориальные особенности его функционального зонирования, которое является одним из индикаторов выделения урболандшафтов. Вторым важным показателем при этом выступает природная основа. Используя эти показатели по существующей методике

на территории г. Борисов выделено 15 видов, объединенных в 4 группы урболандшафтов [3]. Группа Северных урболандшафтов (С), занимающая 18 % площади города, расположена в междуречьи Березины и Схи. Центральные урболандшафты (Ц) распространены на 20 %, Западные (З) – на 15 %, Южные (Ю) – на 47 % территории города.

Зеленые насаждения занимают 29,1 % территории города, а средняя их плотность составляет 29 га/км² [2]. Для выявления обеспеченности территории г. Борисов зелеными насаждениями был рассчитан показатель их плотности в пределах групп урболандшафтов (рис. 1).

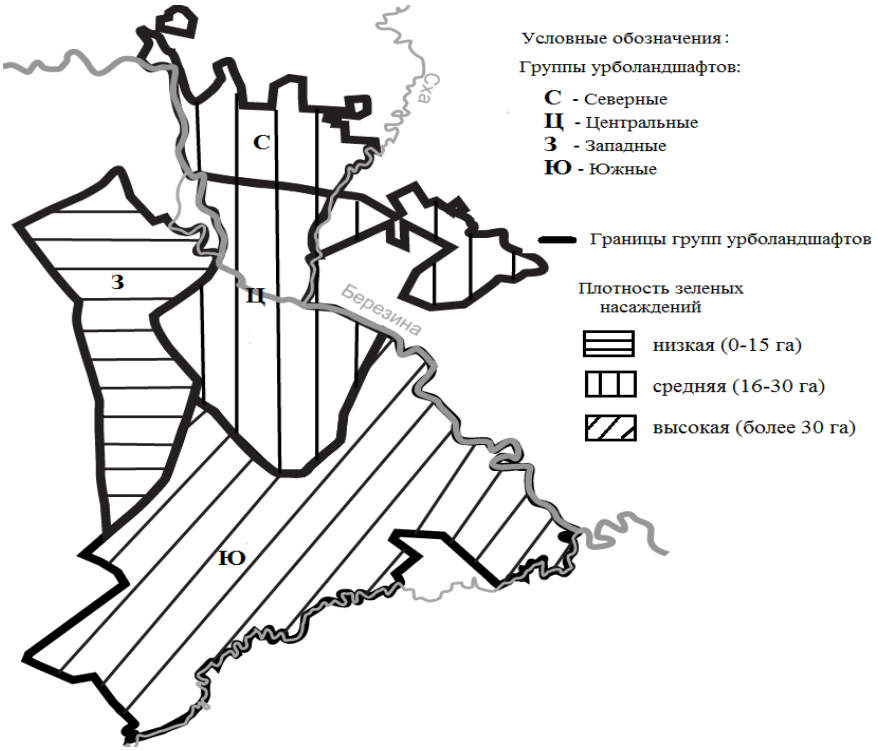

Рис. 1. Плотность зеленых насаждений урболандшафтов г. Борисова

Площадь зеленых насаждений в пределах Западной группы урболандшафтов составляет 1,2 км² и соответствует низкой степени плотности (14 га/км²). Зеленые насаждения представлены 1 парком, 3 скверами и 1 лесопарком, прилегающим к воинской части и являющейся частью крупного лесного массива, расположенного за чертой города. В пределах многоквартирной жилой застройки располагаются внутриквартальные насаждения.

Средняя плотность зеленых насаждений отмечена в пределах Северной и Центральной групп урболандшафтов (28 и 23 га/км² соответственно). Зеленые насаждения представлены лесопарком, сквером, внутриквартальными насаждениями и зелеными насаждениями санитарно-защитных зон предприятий. Основная часть зеленых насаждений Центральной группы приурочена в долине р. Березина.

Наибольшей плотностью зеленых насаждений отличается Южная группа урболандшафтов – 36 га/км². Основной массив зеленых насаждений приурочен к южной части и представляет собой лесопарк, прилегающий к военной части. Зеленые насаждения представлены древесной, кустарниковой и кустарничковой растительностью, преобладают насаждения сосны обыкновенной. На востоке группы расположена ландшафтно-рекреационная территория общественного пользования, примыкающая к долине р. Плиса. В пределах этой группы также расположено 4 сквера, использующиеся для рекреации.

Таким образом, средняя плотность зеленых насаждений на территории г. Борисов составляет 29 га/км², но эти показатели сильно отличаются по группам урболандшафтов. Наибольшая плотность зеленых насаждений характерна для Южной группы урболандшафтов (36 га/км²). Самая низкая обеспеченность зелеными насаждениями отмечена в Западной группе (14 га/км²). Для улучшения структуры зеленых насаждений г. Борисов необходимо увеличить общую площадь зеленых насаждений, а также провести окультуривание уже существующих зеленых пространств.

Источники информации: ***1.*** Генеральный план города Борисова. Белниипградостроительства, 2008. - М-б 1:10000. ***2.*** Состояние природной среды Беларуси: экологический бюллетень - 2012 / под. ред. А. А. Механиков. – Мн : Бел НИЦ «Экология», 2015. – 323 с. ***3.*** Счастная И. И. История формирования и структура урболандшафтов г. Пинска / И. И. Счастная, А. А. Звозников // Географические аспекты устойчивого развития регионов. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2015. – Ч. 1. – С. 106-109.

СЕКЦІЯ «ГЕОГРАФІЧНА КАРТОГРАФІЯ, ГЕОІНФОРМАТИКА І КАДАСТР»

УДК 004:910:528.85

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ТА ХАРАКТЕРИСТИК ДЛЯ ГІС-АНАЛІЗУ СПРИЯТЛИВОСТІ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ФОТОСЕСІЙ

Аксьонов К. Ю., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Представлен анализ геоинформационных сервисов, отображающих места для фотографирования, а также система показателей, необходимых для создания подобных сервисов.

Ключові слова: ГІС-аналіз, міське середовище, фотозйомка.

Як у професіоналів-фотографів, так і у звичайних людей, що мають фототехніку, виникає потреба знайти місце з найбільш сприятливими умовами для передачі художнього замислу фотографії. На даний момент, проблема пошуку місць для фотозйомок не є вирішеною, особливо це стосується вуличних фотосесій у міському середовищі. Більшість місць для фотозйомок знаходять емпіричним шляхом. У залежності від побажань фотографа чи того, хто фотографується, до кінцевого результату – це можуть бути найрізноманітніші типи навколишніх міських ландшафтів: зелені масиви, території з близькістю до водойм, чи навпаки – суто урбаністичні райони із сучасною забудовою та краєвидами.

Враховуючи значний попит на фотозйомку у сучасному суспільстві, все більш інтенсивний розвиток веб-технологій та їх вільне використання все більшою кількістю людей визначено актуальним створення веб-сервісу з позначеними місцями для вуличних фотозйомок. Як показав аналіз досвіду існуючих сервісів-аналогів, далеко не всі з них враховують саме комплекс різних умов, як це вбачається доцільним виконати у нашому дослідженні.

Крім того, територією дослідження обрано місто Харків, перш за все тому, що тут існує досить широке різноманіття територій для організації різних видів фотосесій. Крім того, для Харкова не розроблено подібний веб-сервіс, хоча враховуючи загальну кількість населення, відсоток молоді, кількість людей, захоплених фотографією – його створення визначене нами доцільним.

Для створення подібного веб-сервісу, необхідно визначитися з показниками, що будуть характеризувати місце як таке, що підходить для проведення фотозйомок. Крім того, ці показники можна використати для фільтрації за допомогою SQL-запитів для вибору найкращого місця для фотозйомки, згідно вимог користувача.

Було розглянуто та проаналізовано системи показників, доступні для фільтрації у вже існуючих сервісах (табл. 1). Найбільш поширеними виявились пошук за видом фотозйомки (ландшафти, портретна, урбан, весільна, астрофотографія тощо) та за типом об’єкту (територія біля води, парки тощо).

Таблиця 1

Показники, за якими проводиться фільтрація в існуючих сервісах для пошуку місця для фотографування

Назва сервісу	**Посилання**	**Показники, що доступні для фільтрації**
Shothotspot	www.shothotspot.com	Вид фотозйомки
Sightsmap	www.sightsmap.com	Відсутня
Scoutt	www.scoutt.com	Теги
MapMyPhoto	www.mapmyphoto.co.uk	Вид фотозйомки, тип оптики, країна
Instag.ru	instag.ru	Пошук за типом об’єкту
ShootLocal	api.shootlocalapp.com	Відсутня
Google Maps	www.google.com.ua/maps	Відсутня
Loaded Landscapes	loadedlandscapes.com	Відсутня
Stuck on Earth	www.stuckonearthapp.com	Відсутня
Сайт Андрія Гур'єва	wedding.guriew.com	За типом міської локації
Places Moskow	places.moscow	Відсутня

Окрім згаданих вище показників, ми пропонуємо також для кожного об’єкту надати додаткову атрибутивну інформацію, що допоможе більш точно визначитись із місцем фотосесії. Такими показниками можуть виступити освітленість місця для фотосесії, наявність рослинності, близькість до водних об’єктів (такі місця мають досить високий попит у фотографів), експозиція місця (за природного освітлення важливим фактором місцеположення: на заході чи сході Сонця), завантаженість людьми та автомобілями, транспортна доступність, відкритість місцевості. Для окремих видів фотосесій можна ввести окремі характеристики, так, наприклад, для астрофотографування важливим є віддаленість від міста та розміщення на підвищеній місцевості.

Кожен показник пропонується виразити в балах (від 1 до 5) для кожного місця для фотозйомки. Таким чином, наприклад, можна буде провести пошук за наступною схемою: місце для портретної фотозйомки, що знаходиться близько до води, має середню освітленість та низьку завантаженість людьми. Після заповнення бази даних із місцями для фотографування та їх характеристиками, в перспективі планується провести попередній ГІС-аналіз території та виділити ділянки з різним ступенем сприятливості для різних видів фотосесій. Після цього, необхідно буде провести перевірку та верифікацію отриманих результатів на місцевості. Польова перевірка отриманих результатів дасть змогу не лише уточнити карту, але й розмістити на веб-сервісі зразки фотосесій різного типу у різних місцях міста.

Отже, існуючі сервіси для пошуку місця для фотографування не мають достатнього функціоналу і не задовольняють всьому комплексу вимог фотографів. Додавання додаткових характеристик для місця фотографування дозволить більш точно та швидко знаходити ділянки територій, що відповідають художньому замислу фотографа.

УДК 528.946

СТРУКТУРА АТЛАСУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ІЗЮМСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Андреєва К. К., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Бубир Н. О.

В статье обоснована структура и содержание атласа земельных ресурсов Изюмского района Харьковской области, способы изображения и оформления карт.

Ключові слова: земельний атлас, земельні ресурси, структура атласу.

Аналіз досвіду картографування земельних ресурсів території України в цілому [1], адміністративних районів [2], сільських рад показав, що ця проблема наразі є актуальною для всебічної розробки. Відсутні сучасні картографічні твори даної тематики, які б надавали повну та достовірну інформацію. Питання якнайшвидшого оновлення інформації щодо стану земельних ресурсів загалом і карт ґрунтів зокрема набули великої потреби в Ізюмському районі. Тому пропонується створення комплексного атласу земельних ресурсів із застосуванням методів геоінформаційного картографування.

Розроблюваний атлас земельних ресурсів Ізюмського району Харківської області носить науково-довідковий характер. Він орієнтований на наукове та інформаційне забезпечення практичних рішень і дій з розвитку раціонального управління земельними ресурсами у районі. Атлас складається з 4 розділів (табл. 1). Масштабний ряд обрано із врахуванням принципу внутрішньої єдності атласу.

Провідним розділом у атласі є третій розділ, який відображає актуальний стан та особливості використання земельних ресурсів у районі станом на 2015-2017 рр. Головною метою розділу є показати залежність розподілення земельних ресурсів від зовнішніх та внутрішніх факторів, тобто умов формування, чинників впливу на них та шляхи оптимізації використання.

Таблиця 1

Структура атласу земельних ресурсів Ізюмського району

Назва розділів та теми карт.	Масштаб карт
Розділ 1. Фізико-географічні та соціально-економічні умови	
Топографічна карта; Адміністративний район на космознімку; Карта адміністративно-територіального устрою; Демографічна карта (густота населення); Кліматичні та агрокліматичні показники; Рельєф; Гідрографія; Ландшафтна карта.	для всіх карт 1:1 500 000
Розділ 2: Ґрунтовий покрив та екологічний стан навколишнього середовища Ізюмського району.	
Ґрунтова карта; Карти параметрів екологічного стану ґрунтів; Рослинний покрив; Карта сучасної екологічної ситуації навколишнього середовища	для всіх карт 1:1 500 000
Розділ 3. Земельні ресурси Ізюмського району	
Карта питомої ваги земель у загальній структурі земельного фонду району; Карта розподілу між землевласниками і користувачами;Індексно-кадастрове зонування; Карти розподілу земельних угідь за категоріями; Грошова оцінка земель (базова вартість землі за сільрадами); Деградованість земель; Карти оптимізації стану та використання земельних ресурсів.	для всіх карт 1:1 250 000
Розділ 4. Довідкова інформація.	

Атлас земельних ресурсів Ізюмського району – це систематичний картографічний збірник, який відображує властивості і характеристики території, комплексно оцінює різноманітні об’єкти, явища і процеси та їхні параметри, тобто надає уявлення про розвиток та актуальний стан земельних ресурсів, перспективи подальшого розвитку об’єкту картографування.

До перспективних досліджень у даному напрямі є створення геопорталу земельних ресурсів Ізюмського району для оптимізації роботи з вирішення земельно-кадастрових питань у районі та регулювання земельних відносин.

Джерела інформації:

1. Публічна Кадастрова Карта України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://map.land.gov.ua/kadastrova-karta.

2. Атлас земельних ресурсів Фастівського району [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tnu.in.ua/study/file83525/html.

УДК 528.9: 663.5

КАРТОГРАФУВАННЯ ЛІКЕРО-ГОРІЛЧАНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

Біла К. А., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – д-р географ. н., професор Голіков А. П.

В статье представлены карты ликеро-водочной промышленности Украины, а также дается территориальный анализ развития разных отраслей ликеро-водочной промышленности.

Ключові слова: карта, лікеро-горілчана промисловість, виноробна промисловість, пивоваріння.

За даними ВООЗ, середня тривалість життя людини, що вживає алкоголь, на 15-17 років менше середньостатистичної тривалості життя. Світовий Банк у 2014 р. в черговий раз назвав алкоголь і куріння головними причинами високого рівня хронічних захворювань та смертності серед українців – кожен четвертий мешканець України не доживає до 60 років, а кожен десятий – до 35 років [1].

Для зменшення рівня захворюваності та смертності необхідно проаналізувати, які чинники впливають на зловживання алкогольними напоями та, перш за все, необхідно проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку лікеро-горілчаної промисловості України. На жаль, в Україні не проводився територіальний аналіз розвитку даної промисловості, тому не існує комплексних карт з цієї тематики.

На кафедрі фізичної географії та картографії ХНУ ім. В. Н. Каразіна були укладені дві карти: «Лікеро-горілчана промисловість України» та «Виробництво лікеро-горілчаної продукції в Україні».

На першій карті (рис. 1) способом картограм позначено об’єм реалізації алкогольних напоїв на одну особу за областями України, способом значків нанесені основні центри виноробної промисловості, центри виробництва пива, спирту та горілки.

Одразу помітно, що центри виноробної промисловості переважають

на півдні та заході України, найбільші центри виробництва пива зосереджені у Київській, Харківській, Чернігівській та Запорізькій областях, а підприємства спиртової промисловості розташовані більш рівномірно по території України.

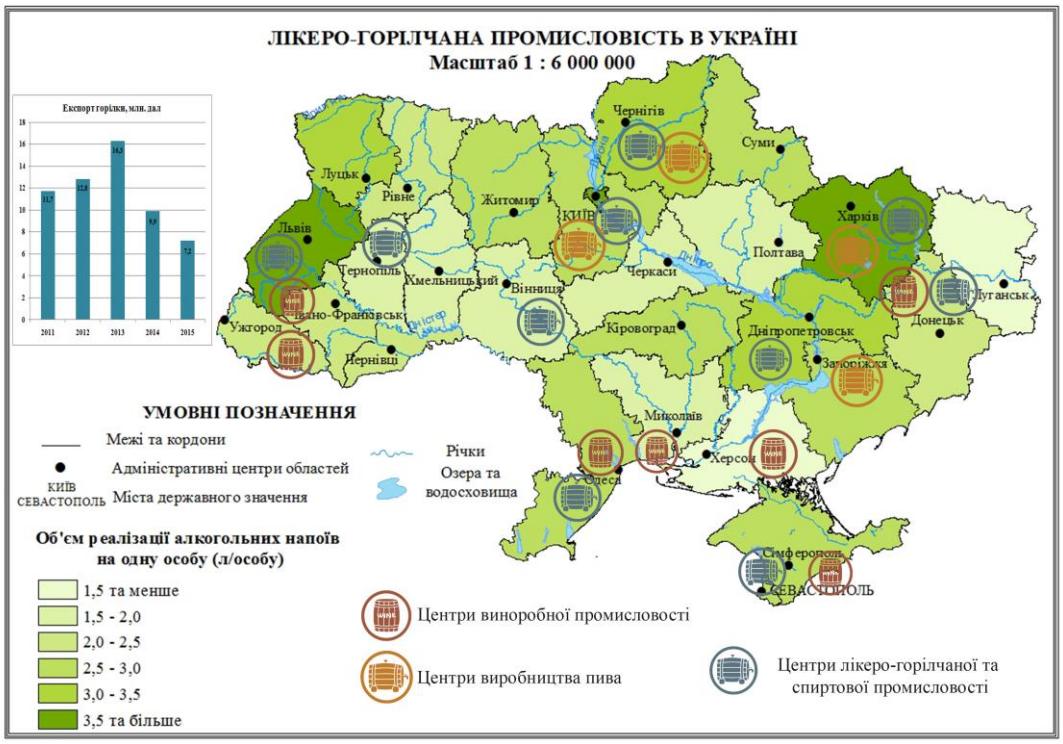

Рис. 1. Лікеро-горілчана промисловість України (масштаб зменшено) (укладено автором за даними [2])

Найбільшу кількість алкогольних напоїв вживають у місті Києві (5,9 л/особу), у Львівській (4,2 л/особу) та Харківській (3,7 л/особу) областях, де сконцентровані великі підприємства з виробництва напоїв. Далі йдуть Чернігівська, Дніпропетровська, Волинська, Одеська, Житомирська, Запорізька області. Найменшу кількість алкогольних напоїв вживають у Луганській та Херсонській областях.

Друга карта доповнює першу, але більшу увагу на ній приділено вже обсягам виробництва (рис. 2).

За обсягами виробництва пива лідерами в Україні є Львівська, Житомирська, Харківська та Запорізька області.

Виробництво горілки та спирту зосереджено у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Черкаській, Харківській, Одеській

областях. Виноробство найбільш розвивається у Криму, Херсонській, Миколаївській, Одеській, Закарпатській областях. Такий розподіл пояснюється перш за все тим, що всі підприємства тяжіють до районів вирощування сировини, а також до районів, де найбільша кількість споживачів.

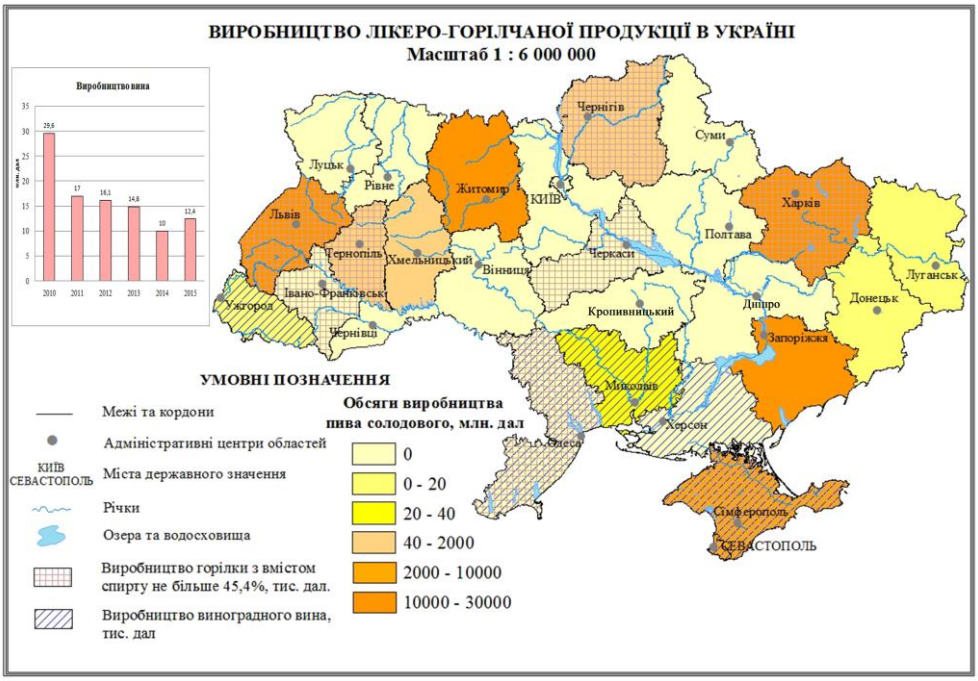

Рис. 2. Виробництво лікеро-горілчаної продукції в Україні (масштаб зменшено) (укладено автором за даними [2])

Отже, за сумарним об’ємом виробництва всіх видів алкогольної продукції, найбільшими центрами лікеро-горілчаної промисловості є Львівська, Харківська, Одеська, Чернігівська області.

В Україні проводились дослідження лікеро-горілчаної промисловості та її впливу на соціально-економічні показники, але немає доступних картографічних творів, які могли б наочно відобразити наслідки цього впливу, що ставить задачу в майбутньому розробити серію карт з даної тематики.

Джерела інформації

1. Всесвітня організація охорони здоров’я [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.who.int/ru/.

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/.

УДК 528.9 : 332.33 (477.52)

СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ КАТЕРИНІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ

Босенко О. Г., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. техн. н., професор Опара В. М.

В статье рассмотрено современное положение использования земель на примере Катериновского сельского совета Лебединского района Сумской области, а также приведены примеры нерационального использования земель в результате эрозийной опасности почвы данной территории.

Ключові слова: ґрунти, ерозія ґрунту, схема землеустрою.

Катеринівська сільська рада знаходиться в Лебединському районі Сумської області. Сільській раді підпорядковані такі населені пункти, як: село Катеринівка, що являється адміністративним центом сільської ради, Великі Луки, Грунь, Жовтневе та Олексіївка.

Земельні ресурси Катеринівської сільської ради – 5698 га земель, з них сільськогосподарських земель – 5029 га (88 %, ріллі – 3405 га (60 %), лісів та інших лісовкритих площ – 273 га (4,8 %), забудованих земель – 140 га (2,45 %), під водою – 25 га (0,44 %); інших земель – 231га (4%) [2].

По формах власності земельний фонд поділяється наступним чином [2]: у приватній власності перебуває 3324 га; у державній власності перебуває 2374 га. З земельного фонду Катеринівської сільської ради виділяється 316,65 га на користування орендарями (ПрАТ «Райз- Максимко», ТОВ «Катеринівка-1», ПП «Надь», ВАТ «Племзавод «Михайлівка») для сільськогосподарського призначення. За рахунок використовування орендарями земельних угідь відбувається поступове зниження родючості ґрунтів, залуження ґрунтів та стрімко зростають ерозійні процеси.

Розглянуто функціональне використання території Катеринівської сільської ради, в результаті чого виділені землі сільськогосподарського

призначення: польові сівозміни, кормові та спеціально ґрунтозахисні землі.

На земельні угіддя Катеринівської сільської ради великий вплив має водна ерозія, в основному на розораних схилах, особливо там, де оранка не впоперек, а вздовж схилу, що призводить до значного змивання орного шару, значна частина якого надходить у річки Вільшанка та Грунь. Крім того, водна ерозія шкодить сінокосам і пасовищами.

Водну ерозію на даній території підсилюють такі фактори, як [1]:

- вирубування лісів, розораність схилів, знищення трав'яного покриву;
- велика кількість опадів (особливо це помітно восени та навесні під час повеней);
- неглибока оранка;
- неправильна меліорація.

Переважає також вітрова ерозія, але вона розповсюджена не по всій території та має менший вплив в порівнянні з водною ерозією саме для даної території. Вітрову ерозію на території сільської ради підсилюють вирощування однієї сільськогосподарської культури на одному полі протягом декількох років та нераціональні меліоративні заходи [1].

Причинами прискорення вітрової ерозії являється безконтрольне вирубування лісу та лісопосадок. Ліс у свою чергу найефективніше захищає ґрунт від ерозійних процесів, в свою чергу, ґрунт поступово вбирає воду, що підтримує його вологість. А при вирубці лісового масиву на території безлісого ґрунту значно швидше (в три рази) випаровується вода. Зменшення площі лісів зумовлює зміни місцевого клімату на більш сухий, що, у свою чергу, спричинює висушування ґрунту.

Не менш важливими проблемами є розорення лук, де завдяки трав'янистим рослинам утворюється дернина, яка виконує ґрунтозахисні

функції. Надмірне перевипасання худоби орендарями спричинює руйнування дернини через що виникає вітрова ерозія і швидко утворюються балки.

Згідно з агроґрунтовим районуванням, територія Катеринівської сільської ради входить до складу Сумсько-Миргородського агроґрунтового району лісостепової ландшафтної зони, де переважають чорноземи типові потужні середньо- та малогумусні на лесах, з вмістом гумусу – від 8,1 до 9,3.

Такі проблеми вказують на те, що має бути запланована схема землеустрою в Катеринівській сільській раді, яка включатиме в себе ефективні заходи боротьби з ерозією ґрунту (оптимальні строки, норми і способи сівби, насадження дерев і кущів на берегах водойм, по краям ярів, лісосмуг та ін.). На основі характеристики природних умов укладено карти агровиробничих груп ґрунтів, розораності земельних угідь та експозиції схилів рельєфу території Катеринівської сільради.

Таким чином, враховуючи характеристику природних умов Катеринівської сільської ради та інформацію про сучасний стан використання та охорони земель у межах сільради (включаючи обмеження у використанні земель в межах степового природного заповідника «Михайлівська цілина»), потрібно розробити схему запланованих заходів щодо раціонального використання та охорони земель, обґрунтування перспективного стану використання та охорони земель у межах Катеринівської сільської ради.

Джерела інформації:

1. Волощук М. Д. Заходи щодо відтворення родючості деградованих земель, відведених на консервацію / М. Д. Волощук // Землевпорядний вісник. – 2000. - № 4. – С. 30-34.

2. Технічна документація Лебединського району Сумської області. – 2016. – С. 8-13.

УДК 681.5/630*364.1[712.6].911.2

НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ ГІС ДЛЯ ПОТРЕБ АНАЛІЗУ РЕКРЕАЦІЙНОГО БЛАГОУСТРОЮ ПАРКІВ ТА СКВЕРІВ М. ХАРКОВА

Данилін А. О., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Рассмотрены ключевые направления и подходы к применению ГИС для нужд анализа рекреационного благоустройства парков и скверов городов, которые планируется апробировать на примере г. Харькова.

Ключові слова: парки, сквери, ГІС, рекреаційний благоустрій.

Парк – це архітектурно-організаційний комплекс санітарно-гігієнічних функцій та короткотривалого відпочинку населення. Сквер – це озеленена ділянка, яка є частиною архітектурно-художнього оформлення міста та призначення для короткотривалого відпочинку населення. Парки та сквери відносять до груп загального користування (міські парки, парки культури і відпочинку, районні парки та сквери, бульвари, набережні, лісопарки, лугопарки, гідропарки).

Класифікація парків – достатньо чисельна, і у межах різних категорії можуть проектуватися спеціалізовані парки з певним функціональним призначенням.

Потреби рекреаційного благоустрою парків та скверів визначаються із загальної потреби міста та його населення в них, залежать від запланованого розвитку міста та місцевих природно-кліматичних умов.

Загальна площа зелених насаджень у м. Харків складає 15 407 га, а загальний відсоток озеленення становить 50,8 %. Фактична площа зелених насаджень на одного мешканця складає 105 м^2. Загальна площа парків – 236,5 га. Загальна площа скверів – 116 га [1].

Із застосуванням сучасних ГІС-технологій існують можливості аналізувати рекреаційний благоустрій парків та скверів, як на рівні всього міста (переважно на основі дистанційних методів та певних

статистичних показників), так і на прикладі окремих парків (із проведенням досліджень на місцевості із застосуванням польових ГІС). Наприклад, за допомогою ГІС-програми Survey123 ми маємо змогу збирати дані у парках, такі як: ліхтарі вуличного освітлення, засоби та обладнання зовнішнього освітлення, установки для декоративного підсвічування будинків і пам'ятників, наявність пандусів та інших зручностей для маломобільних груп населення, облаштованість парків лавками, урнами та контейнерами для сміття, точками надання розважальних послуг та продажу товарів, у тому числі напоїв, їжі. У подальшому це надає можливості для загального аналізу у ГІС рекреаційного благоустрою парків та скверів, планування їх перспективного облаштування.

При збільшенні чисельності населення, зростання його добробуту та інтересу до відпочинку в зелених зонах, у ГІС може бути виконана оцінка потреб населення у рекреаційних можливостях парків та скверів свого міста, планування розвитку існуючих та створення нових парків і скверів для задоволення потреб мешканців.

Таким чином, застосування ГІС при аналізі рекреаційного благоустрою парків і скверів Харкова планується здійснити за такими напрямами:

- оцінка загального рівня забезпеченості зеленими зонами мешканців міста Харкова;
- збір польових даних щодо рекреаційного благоустрою парків міста;
- планування удосконалення стану рекреаційного благоустрою зелених зон – як на рівні міста загалом, так і на рівні окремих парків та скверів.

Джерела інформації: ***1.*** Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wikipedia.org.

УДК 528.9

КАРТОГРАФУВАННЯ ПОДІЙ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КРАЇН АНТИГІТЛЕРІВСЬКОЇ КОАЛІЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ, БІЛОРУСІ, РОСІЇ, США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ)

Кардаш Т. В., аспірантка ІІІ курсу,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра геодезії та картографії,
наук. керівник – д-р географ. н., професор Даценко Л. М.

Дослідження присвячене питанням картографування подій Другої світової війни. Порівняння карт вітчизняних видань з іноземними дозволило виділити ряд розбіжностей в інтерпретації одних і тих же подій Другої світової війни.

Ключові слова: Друга світова війна, карта, історичні події.

Тема Другої світової війни та участі в ній українців довгий час була дуже заполітизованою і заідеологізованою. Тому проблеми висвітлення цієї теми на картах, так як і у підручниках, набувають особливої актуальності. Адже об’єктивне вивчення історії Другої світової війни є дуже важливим для українського суспільства [4].

Вітчизняна картографія у відображенні подій Другої світової війни на історичних картах має досить багато спільних ознак у представленні тих чи інших історичних подій з країнами Східної Європи. При цьому карти українських видань за оформленням і представленням військових подій в значній мірі відрізняються від картографічних творів американських видань, країн Західної Європи тощо.

При відображенні історичних подій та явищ на картах картографи керуються історичною асоціативністю. Наприклад, стрілки червоного кольору свідчать про напрямки руху саме радянських військ (Червоної армії).

На вітчизняних історичних картах, як і на російських чи білоруських, країни не поділяються кольоровою гамою на члени

військово-політичних угрупувань, а мають власний колір зафарбування, що засвідчує положення країни в тогочасній системі міжнародних відносин [2].

На українській мапі подій війни відображені кордони можуть відповідати безпосередньо тому часовому періоду, що представляється на карті (наприклад, станом на 31 серпня 1939 р., на 1942 р., на 1943 р. тощо).

Порівнюючи карти вітчизняних видань з іноземними, насамперед країн Західної Європи та США, можна виділити ряд розбіжностей у інтерпретації одних і тих же подій Другої світової війни [1].

Радянсько-фінська війна, агресія на Балканах, бомбардування німецькою авіацією англійських міст, поставки «ленд-лізу», участь СРСР у війні на Тихому океані є невід'ємною складовою вітчизняних історичних карт. Проте ці події дуже рідко або взагалі не відображаються на картах іноземних видань (в першу чергу це стосується країн Західної Європи і США). Наприклад, темі «ленд-лізу» в США і Великій Британії присвячені цілі картографічні твори, а в Білорусі та Росії дуже важко зустріти карту, де було б детально відображено цю тему [3].

Водночас, агресію на Балканах, участь СРСР у війні на Тихому океані, радянсько-фінську війну часто або ж взагалі не відображено на американських, британських картах тощо [5].

Отже, історичні картографічні твори подій Другої світової війни країн колишніх членів антигітлерівської коаліції мають як спільні, так і відмінні ознаки у їх представленні. Досить багато спільних рис у відображенні подій війни можна помітити на історичних картах колишніх республік СРСР (України, Білорусі, Росії), де в першу чергу висвітлено події Східного фронту, а потім уже Західного фронту, Середземномор'я, подій в Африці, на Тихоокеанському фронті.

Незважаючи на подібність у оформленні та тематичному навантаженні американських та англійських історичних карт, участь СРСР у війні з Японією представляється на мапах Великої Британії, а в США це певною мірою проігноровано. Хоча найбільшу свою увагу США концентрують на відображенні подій на Тихоокеанському фронті та присвячують цілі картографічні твори темі «ленд-лізу».

Більшість карт американських та британських видань у порівнянні із вітчизняними, білоруськими і російськими мапами характеризуються простотою у побудові географічної та математичної основ, неперевантаженістю тематичного змісту.

Джерела інформації:

1. Вторая мировая по учебникам государств-участников [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.ethnoinfo.ru/narody-sssr-v-vojne/322-vtoraja-mirovaja-vojna-v-uchebnikach-raznyh-stran.

2. Даценко Л. М. Навчальні карти для школи. Навчальний посібник для студентів географічного факультету зі спеціальності «Картографія». – К. : ВГЛ «Обрії», 2008. – 108 с.

3. Дашкевич Я. Завдання історичного картознавства в Україні / Я. Дашкевич // Картографія та історія України. – Львів, К., Нью-Йорк : вид-во М. П. Коць, 2000. – С. 13-17.

4. Історичне картознавство України : зб. наук. пр. / ред. кол. : Я. Дашкевич, П. Сохань, О. Шаблій [та ін.]; упорядн. : М. Вавричин ; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського. – Львів, К., Нью-Йорк : вид-во М. П. Коць, 2004. – 522 с.

5. Ковригин В. В. Этноцентризм в содержании учебного материала о Второй мировой войне в отечественном и немецком школьном историческом образовании / В. В. Ковригин // Вестник Тамбовского государственного университета им. Г. Р. Державина. Серия «Гуманитарные науки». – 2007. – № 3. – 278 с.

УДК 528.9:502

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ГІС В АТЛАСНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ (НА ПРИКЛАДІ НПП «ДВОРІЧАНСЬКИЙ»)

Касьянова Н. В., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Обоснована актуальность создания ГИС-проекта национального природного парка. Раскрыта структура ГИС-проекта и содержание его 4 разделов: 1) общая информация про НПП; 2) природные компоненты и комплексы НПП, 3) рекреационные объекты НПП, 4) деятельность НПП.

Ключові слова: ГІС-проект (геоінформаційний проект), атлас, національний природний парк.

Нормативно-правовою документацією з організації та діяльності природно-заповідних територій визначено необхідним використання геоінформаційних систем при проектуванні охоронюваної території, а саме – при укладанні картографічних матеріалів. Так як регламентованих законодавством механізмів об’єднання цих розробок – на даному етапі, на жаль, не існує, то часто після укладання карт вони залишаються розрізненими, недоступними у єдиному ресурсі зацікавленим особам. На нашу думку, ефективним засобом організації та збереження даних про заповідну територію є ГІС-проект даних про неї, на основі якого визначається можливим укладання атласу, організації роботи різних фахівців через веб-ресурси тощо [4].

Проаналізований існуючий досвід застосування ГІС, а також атласного картографування для задач заповідних територій показав, що для території України він досить нечисленний та має окремі, методично необ’єднані приклади. Втім, серед позитивних прикладів такого досвіду варто виділити впровадження ГІС для біорезервату «Шацький» [3]. В якості зарубіжних прикладів досвіду використання ГІС та атласного картографування можна привести веб-ГІС національного парку Зауер (Люксембург) [1]. У близькому зарубіжжі України впровадження ГІС та

веб-технологій у роботу природно-заповідних установ, роботи зі створення інформаційних систем (ГІС) особливо охоронюваних природних територій (ООПТ) ведуться, наприклад, в Росії з 90-х років. У багатьох заповідниках і національних парках були систематизовані і векторизовані картографічні матеріали. Сьогодні актуальним напрямком досліджень стало створення веб-ГІС. Подібний досвід є і в Білорусі для національного парку «Нарочанський» [2], атласу басейну річки Щара [5].

ГІС-проект НПП «Дворічанський» має наступну структуру:

– розділ I. Загальна інформація про НПП;
– розділ II. Природні компоненти і комплекси НПП «Дворічанський»;
– розділ III. Рекреаційні об’єкти НПП;
– розділ IV. Діяльність НПП.

До першого розділу включені такі шари, як межі НПП, топографічна карта, а також шар даних з межами адміністративних районів та загалом Харківської області, функціональне зонування території НПП, яке є вихідною основою, «відправною точкою» для організації різних видів роботи у парку, контролю порушень, використання різних підходів до моніторингу діяльності установи.

Другий розділ ГІС-проекту на даний момент містить частину даних, що планується до нього включити. До другого розділу будуть включені карти геологічної будови території НПП, рельєфу, гідрографії, ґрунтів, рослинних угруповань, а також результатів польових досліджень цінних і рідкісних видів флори і фауни, що представлені на території НПП «Дворічанський». Цей розділ найбільше пов’язаний із організацією та моніторингом ефективності науково-дослідної та природоохоронної діяльності парку.

Третій розділ включає картографічні матеріали про туристичні маршрути, організовані та пропоновані у межах НПП, екологічні стежки, місця організації стоянок та наметових містечок, оглядові майданчики

тощо. Розширення змісту цього розділу є можливим за рахунок розробки аналітичних матеріалів, які б включали зони чітких обмежень туристично-рекреаційної діяльності. На основі матеріалів цього розділу є доцільним створення наочних карт для відвідувачів парку, зокрема – і з числа мешканців прилеглих до парку населених пунктів.

Четвертий розділ включає дещо меншу кількість геоданих, у порівнянні з іншими розділами, а при оформленні атласу включатиме більш детальні текстові пояснення про напрями роботи НПП, його основні функції, фотографії роботи парку. До картографічної складової розділу ввійдуть карти розміщення ділянок моніторингу, зафіксованих правопорушень та існуючих конфліктів природокористування на території НПП, які були виявлені за час його роботи.

Отже, для того, щоб забезпечити систематизацію даних, наявних на територію національного природного парку, їх швидке уточнення та редагування, доповнення необхідними матеріалами, доцільним та необхідним визначено застосування ГІС, а саме укладання ГІС-проекту НПП, який буде використовуватися як основа для укладання паперового варіанту атласу та його веб-версії. Наразі завершується робота зі створення повної ГІС-версії атласу НПП «Дворічанський».

Джерела інформації:

1. Материалы научно-методического семинара «ГИС и заповедные территории» (13-14 апреля 2013 г., Харьковская обл., Краснокутский р-н, с. Владимировка) / под. ред. А. П. Биатова. – Харьков : Мадрид, 2013. – 64 с.

2. Официальный сайт Нарочанского национального парка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.narochpark.by/news/506.html.

3. Панасюк В. В. Система комплексного екологічного моніторингу природного середовища Шацького національного природного парку / В. В. Панасюк, П. В. Юрчук та ін. // Наук. вісник Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Екологія. – Луцьк, 2012. – С. 305-313.

4. Сенная Е. И. Атлас национального природного парка: идея, назначение, содержание (на примере НПП "Двуречанский") / Е. И. Сенная, О. В. Бодня, В. С. Попов // Современные технологии в деятельности особо охраняемых природных территорий: геоинформационные системы, дистанционное зондирование земли : сборник научных статей – Минск : А. Н. Вараксин, 2015. – С. 29-31.

5. Электронный ландшафтно-экологический атлас бассейна реки Щара [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://lib.brsu.by/node/719.

УДК 551.435.6+528.85

МЕТОДИКА СТВОРЕННЯ DTM ТА DSM МОДЕЛЕЙ НА ОСНОВІ ДАНИХ ЗЙОМКИ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Клипко А. Ю., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Агапова О. Л.

У роботі наведено методику створення 3D-моделей за допомогою даних зйомки БПЛА, а також представлено результат побудови моделей схилів в районі Заячого яру (с. Гайдари, Зміївський р-н, Харківська обл.) з метою подальшого моніторингу зсувних процесів на цій ділянці.

Ключові слова: 3D-моделювання, зсувні процеси, безпілотні літальні апарати.

Застосування даних безпілотних літальних апаратів (БПЛА), що мають вигляд набору точок, наразі широко використовуються для побудови цифрових зображень і тривимірних різночасових моделей (3D-моделей) земної поверхні [1].

Такі моделі доцільно використовувати для моніторингу зсувних процесів. При цьому можуть створюватися два типи моделей: перший має назву DTM (digital terrain model), а другий – DSM (digital surface model). Вони є основними способами відображення показників висоти, але DTM відображає виключно рельєф, а DSM враховує, окрім цього, висоти всіх об’єктів, розміщених на досліджуваній ділянці земної поверхні (будівлі, елементи інфраструктури, рослинний покрив тощо) [2]. Такі 3D-об’єкти створюються на основі цифрових фотографій з БПЛА і їх прив’язки до місцевості за допомогою розпізнавальних знаків або позиціонування центрів знімків геодезичними приймачами (RTK). Побудова відбувається за рахунок визначення положення об’єктів місцевості на різних кадрах цифрової камери, встановленої на борту БПЛА. З отриманих матеріалів формується «хмара точок» – набір вершин тривимірних координат [3]. Спочатку методом компоновки та корекції отриманих цифрових і просторових даних будується звичайний ортофотоплан (рис. 1-а). Далі алгоритм обчислень створює у

програмному середовищі цифрову модель (рис. 1-б, 1-в), з якої в результаті можна отримати будь-які дані, що використовуються для вивчення зсувних ділянок (профілі перерізу місцевості, ізолінії поверхні з необхідним кроком, координати, відстані, висоти тощо).

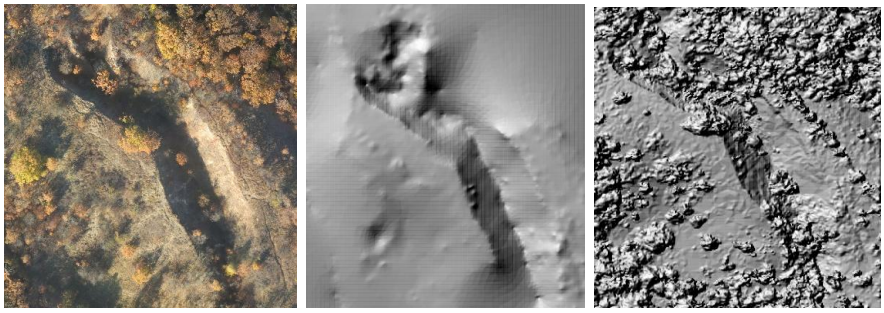

а б в

Рис. 1. Зліва направо: а – фрагмент ортофотоплану, б – DTM-модель, в – DSM-модель схилу Заячого яру в околицях с. Гайдари

Представлені на рис. 1 DTM та DSM створено на основі даних зйомки з БПЛА у програмному додатку «Agisoft Photoscan». Усі отримані дані були зшиті та трансформовані у тривимірне зображення. Особливістю використання даного додатку є те, що побудова якісної 3D-геометрії можлива лише за умови використання великої кількості знімків об’єкта (з усіх ракурсів), які були отримані за певних умов освітленості.

Створення DTM та DSM зсувних ділянок дозволяють не тільки вирішувати повний спектр топографо-геодезичних задач, а й вести підрахунок обсягів зміщених порід та розробляти проекти подальшого планування території з метою уникнення катастрофічних наслідків.

Джерела інформації:

1. Сєдов А. О. Огляд сфер використання БПЛА в повсякденному житті [Електронний ресурс] / А. О. Сєдов // 50 North Spatial Blog. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.50northspatial.org/ua/uavs-everyday-life/.

2. Кошель С. М. Моделирование рельефа по изолиниям // Университетская школа географической картографии. К 100-летию профессора К. А.Салищева (ред. Берлянт А. М.). – М. : Аспект Пресс, 2005. – С.198-208.

3. Создание 3D моделей поверхности методом аэросъемки [Електронний ресурс] // Сервис-Гео. – 2014. – Режим доступу : http://srvgeo.ru/aerofotos-emka/topos-emka-s-bpla.

УДК 551.521.1

АЛГОРИТМ ОЦІНКИ ГЕЛІОЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДАХІВ БУДИНКІВ (НА ПРИКЛАДІ м. ХАРКІВ)

Корх О. М., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – ст. викладач Агапова О. Л.

В данной работе изложен пример оценки гелиоэнергетического потенциала для крыш домов на примере города Харьков.

Ключові слова: геліоенергетичний потенціал, сонячна радіація.

Дослідження геліоенергетичного потенціалу населених пунктів за допомогою геоінформаційних систем (ГІС) є актуальним в усьому світі. Поштовхом до розвитку нетрадиційних джерел енергії став дефіцит на паливні ресурси та екологічні проблеми, пов’язані з їх використанням.

На сьогодні розвинені країни світу мають успішний досвід застосування ГІС-технологій у дослідженні геліоенергетичного потенціалу населених пунктів. Урядами багатьох країн здійснюється підтримка використання альтернативних джерел енергії, і Україна не є винятком. Відповідно до Енергетичної стратегії України на період до 2035 р. заплановано розширення використання всіх видів відновлюваних джерел енергії, що стане однією з гарантій енергетичної безпеки держави. Прогнозується зростання частки відновлюваної енергетики до рівня 20% у валовому кінцевому енергоспоживанні [2].

Метою дослідження є розробка алгоритму оцінки геліоенергетичного потенціалу дахів будинків населеного пункту та його апробація на тестовій ділянці в межах міста Харків.

На першому етапі було обрано тестову ділянку на території 336-го мікрорайону Шевченківського району м. Харків. Даний вибір обґрунтований наявністю в межах цієї території всіх типів забудови, виділених з урахуванням кількості поверхів – одно- (приватний сектор), двох- та чотирьох-, п’яти-, дев’ятиповерхової та вище.

На другому етапі застосовано методику оцінки геліоенергетичних

ресурсів, викладену в роботі С. А. Величка [1], відповідно до якої місячний виробіток енергії фотоелектричними системами розраховується за допомогою наступної формули:

$$A = Q_{П} S_{ФП} K_{ККД} K_{ЕП},$$

де A - річний виробіток енергії фотоелектричними панелями (кВт.год); $Q_{П}$ – річне надходження сумарної сонячної радіації на оптимально нахилену поверхню фотоелектричних панелей (44° для м. Харків) площею 1 м^2 (1,17 МВт•год/м^2), $S_{ФП}$ – загальна площа фотоелектричних панелей, що в нашому випадку дорівнює площі даху; $K_{ККД}$ – коефіцієнт корисної дії сонячних панелей; $K_{ЕП}$ – коефіцієнт, що відображає частку ефективної поверхні сонячної панелі [1].

Коефіцієнт корисної дії для більшості сонячних панелей з аморфного кремнію (найбільш фінансово доступний тип обладнання) при практичному використанні складає 10%, тому у дослідженні приймається саме це значення.

Коефіцієнт ефективної поверхні характеризує частину площі фотоелектричних панелей, що безпосередньо здатна приймати сонячне випромінювання. Він залежить від типу забудови, яка характеризується кількістю поверхів у будинків.

Коефіцієнт ефективної поверхні для території з різноповерховою забудовою був розрахований двома способами. Перший розраховувався використовуючи повну площу знімку, а другий – площу кварталів. Середнє значення коефіцієнту ефективної території за площею знімку дорівнює 0,117, за площею кварталів – 0,175. Застосування другого способу розрахунку показало збільшення коефіцієнта ефективної поверхні і, відповідно, результатів оцінки геліоенергетичного потенціалу на 33%. Тому для подальших розрахунків у даному дослідженні використано показник, розрахований за площею кварталів.

На останньому етапі оцифровано дахи будинків на тестовій ділянці та створено геоінформаційний шар даних з показниками оцінки геліоенергетичного потенціалу (рис. 1). Для зручності використання результатів досліджень потенційними користувачами нами проводиться розробка картографічного онлайн-сервісу геліоенергетичних ресурсів м. Харків.

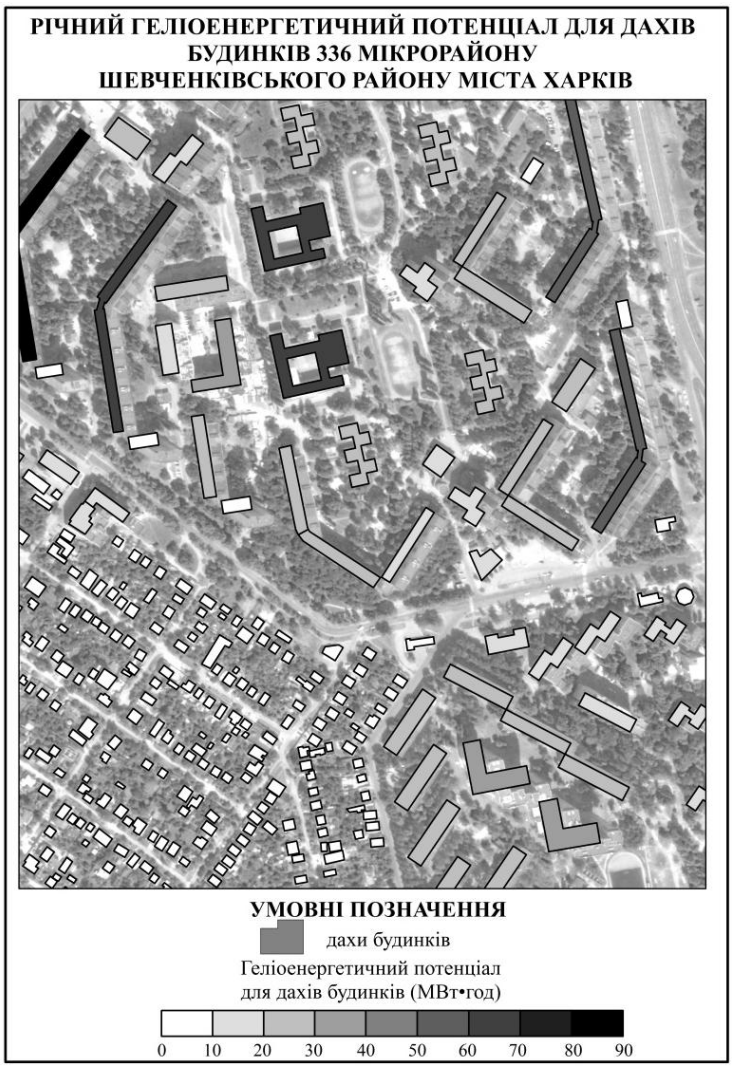

Рис. 1. Фрагмент електронної карти геліоенергетичного потенціалу для дахів будинків 336 мікрорайону Шевченківського району м. Харків

Отримані результати розрахунків дозволяють визначити потенційну кількість енергії, яку можна виробити, встановивши геліоелектростанцію на даху конкретної будівлі. Найбільшими значеннями геліоенергетичного потенціалу характеризуються будівлі, які мають дев’ять та більше поверхів, а найменшими – одно- та двоповерхові.

Джерела інформації: ***1.*** Величко С. А. Природно-ресурсне забезпечення гібридних геліо-вітрогенних систем (в межах рівнинної території України) : навч.-метод. посібник / під ред. І. Г. Черваньова. – Харків : ХНУ, 2006. – 52 с. ***2.*** Кудря С. О. Стан та перспективи розвитку відновлюваної енергетики в Україні (за матеріалами наук. доповіді на засіданні Президії НАНУ, 7.10.2015) / О. С. Кудря // Вісник НАН України. – 2015. – №12. – С. 19-26.

УДК 322.2

ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ

Кухтин А. А., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. тех. н., професор Опара В. М.

В статье проанализированы нововведения в законодательстве касательно Государственного земельного кадастра Украины в период с 2000 по 2015 г. Выделены преимущества нововведений, рассмотрены перспективы дальнейшего развития Кадастровой системы при условии создания системы геопространственных данных.

Ключові слова: державний земельний кадастр, система геопросторових даних, кадастрова карта.

Людина завжди мала ставлення та безпосередній взаємозв’язок з невідновлюваним дарунком природи – землі. Усвідомлюючи цінність землі як ресурсу, людство завжди виявляло свою цікавість до її розподілу та використання, тому земельні відносини є невід’ємною системою суспільних відносин кожної країни, а питання про землю може торкнутися кожного громадянина.

Процедура реєстрації прав власності на земельні ділянки з впровадженням Закону України «Про державний земельний кадастр» від 1 січня 2013 р. значно змінилась.

Сьогодні земельний кадастр – це об’єднані бази даних, сучасні геоінформаційні технології, що створювались протягом багатьох років, покращуються та оновлюються функціями та даними. На даному етапі система земельного кадастру представлена Національною кадастровою системою (НКС) та створеною публічною кадастровою картою України.

На початку 2000-х років було прийнято рішення координувати межі земельних ділянок, що є основою кадастрового кодування. У 2002 р. дані починають складати в електронному вигляді. У 2004 р. розпочато складання проекту електронного кадастру за фінансовою допомогою Світового банку. У середині 2011 р. прийнято Закон про

Державний земельний кадастр, що є великим досягненням у розвитку кадастрової справи.

Кадастр – сукупність систематизованих записів про всі земельні ділянки в межах певної території, що відображає дійсний стан справ земельних відносин в умовах сучасності.

Українська національна кадастрова система, за даними фахівців Світового банку, діє успішно та відповідає світовим стандартам.

Розроблені фахівцями Держгеокадастру програмні продукти для кадастрової системи за умови перетворення його на систему геопросторових даних приносить державі значну користь. Глобальна уніфікована система геопросторових даних відкриє широкі можливості, надасть змогу приймати комплексні рішення, ефективно управляти ресурсами; при наявності цієї системи з'являться точні дані про кількість, якість, точне розташування земельних ділянок, характеристику ґрунтового покриву, рельєфу, режиму використання, вартість землі та споруджених на ній комунікаційних систем. Створення уніфікованої системи геопросторових даних об'ємно розкриває ресурсний потенціал країни та дає змогу залучення вітчизняного та іноземного капіталу.

Джерела інформації:

1. Закон України «Про Державний земельний кадастр» від 07 липня 2011 р.

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» від 17 жовтня 2012 року № 1051.

3. Карпінський Ю. О. Стандартизація географічної інформації. Міжнародний досвід та шляхи розвитку в Україні / Ю. О. Карпінський, А. А. Лященко, Є. П. Волчко // Вісник геодезії та картографії. – 2002. – № 3. – С. 32-38.

УДК 332.2

РАЦІОНАЛЬНЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Куценко Ір. В., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Бубир Н. О.

В статье раскрыто понятие и суть рационального землепользования с точек зрения разных ученых. Проанализировано современное состояние использования земельных ресурсов в Украине. Раскрыто проблемы рационального использования земель сельскохозяйственного назначения и рассмотрены перспективы использование ГИС-технологий в их решении.

Ключові слова: раціональне використання земель, ефективне використання земель, земельні ресурси, охорона земель.

На даний момент в Україні питання раціонального землекористування постало доволі гостро, адже довго під цим поняттям бачили насамперед їх економічне використання, а питання охорони земель розглядалося як другорядне.

Нині тлумачення сутності раціонального землекористування висвітлюється в наукових роботах Л. В Фоменко, Л. О. Рибіна, Д. С. Добряк, А. Я Сохнич та М. В. Антраїшин та інших вчених. Найбільш повним, на нашу думку, є визначення надане А. М. Третяком: «Раціональне використання землі – діяльність, пов’язана з ефективним використанням земельних та інших природних ресурсів з екологічної та економічної точки зору, що відповідає суспільним, територіальних громад та приватним інтересам» [1]. Тобто, основною суттю раціонального землекористування виступає здійснення всіх заходів, спрямованих на поліпшення якісних характеристик ґрунтів їх властивостей, а вже потім підвищення економічної ефективності їх використання.

Сучасний стан використання земельних ресурсів в Україні має тенденцію до погіршення, адже за 27 років незалежності країни суттєвих

зрушень у цьому напрямі не відбулося (окрім роздержавлення сільськогосподарських угідь та передачі їх у приватну власність). Має місце погіршення якісного стану земель, спричинене високим показниками розораності угідь, засоленості та кислотності ґрунтів, порушенням колообігів у природі тощо.

Існує багато проблем в раціональному землекористуванні. Основні з них це, по-перше, недобросовісне ставлення власників земель в Україні, як приватних осіб, так і власників агроформувань, до законів природи та землеробства, нехтування науково обґрунтованими технологіями раціонального використання земель. По-друге, відсутність послідовних та цілеспрямованих дій з боку державного апарату, насамперед відсутність постійного моніторингу якості ґрунтів.

Вважаємо, що основним пріоритетом у вирішенні проблем раціонального використання земель є аналіз географічних, екологічних, соціально-економічних, правових, технічних факторів впливу на стан земель та напрями їх використання. Для цього є перспективним використання ГІС-технологій, за допомогою яких здійснюється всебічне вирішення багатьох завдань, пов’язаних з прогнозом явищ та обґрунтуванням головних чинників і причин, а також можливих наслідків, і прийняття на основі цього конструктивних рішень [2].

Джерела інформації:

1. Третяк А. М. Землеустрій в Україні: теорія, методологія : монографія / А. М. Третяк. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2013. – 433 с.

2. Лурье И. К. Основы геоинформатики и создание ГИС / И. К. Лурье // Дистанционное зондирование и географические информационные системы / под ред. А. М. Берлянта. – Ч. I. – М. : МГУ им. Ломоносова, 2002. – 140 с.

УДК 910.22

МОНІТОРИНГ СТАНУ І РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ ДЗЗ

Мамруков О. М., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – ст. викладач Агапова О. Л.

Розглянуто можливості та принципи роботи методів дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) в аспекті контролю за збереженням стану і продуктивності ґрунтового покриву.

Ключові слова: моніторинг, методи ДЗЗ, ґрунтовий покрив.

Сільське господарство є одним із профільних напрямків розвитку економіки України. Наша держава володіє одним з найважливіших факторів успішного ведення землеробства – родючими ґрунтами, збереження властивостей яких має бути пріоритетним завданням. Аналізуючи нинішній стан ґрунтових ресурсів, можна відзначити значне погіршення їх якостей внаслідок інтенсивного та нераціонального використання. Саме тому з’явилась необхідність впровадження сучасних засобів моніторингу стану ґрунтів задля проведення своєчасних заходів з підтримання родючості і запобігання деградаційним процесам.

Методи дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) дозволяють виявити зони заболочування, опустелювання, ерозії, засолення та забруднення. Дослідження ґрунтового покриву, як і інших об’єктів та явищ, проводяться на основі застосування технологій дистанційного зондування, дія яких заснована, в тому числі, на властивості всіх речовин випромінювати і відбивати електромагнітну енергію в різних ділянках спектра [1]. При аналізуванні даних багатоканальної зйомки, можна комбінувати канали в залежності від конкретно поставленої задачі. Існують комбінації призначені для дослідження стану рослинності, моніторингу ґрунтової мозаїки, дренажу і розпізнання територій та рослинності, що підтоплюються. Інфрачервоні датчики, розміщені на супутниках та літальних апаратах, мають змогу фіксувати відмінності

поверхневих температур між різними ділянками ґрунтового покриву. На основі отриманої інформації, можна точно і швидко диференціювати ділянки ґрунту з відмінними механічним складом та вологістю на значних територіях.

Поверхнева температура ґрунту, крім іншого, вказує на підповерхневі ґрунтові умови. Інфрачервона реєстрація дає якісну характеристику вмісту ґрунтової води у верхньому 50-сантиметровому шарі відкритого ґрунту. Інфрачервона індикація дає змогу виокремити ґрунти з різною структурою і текстурою, а також ґрунти з різним ступенем засоленості. Виявлення на фотознімках районів, охоплених ерозією, можливе завдяки різким контрастам основних елементів яружних систем, як-то освітлений і затінений схили, світліший тон змитих ґрунтів і темніший тон ґрунтового покриву рівнин. Ділянки з проявами вітрової ерозії розпізнають на фотознімках за специфічними формами еолового рельєфу і за зонами дії пило-піщаних бур і потоків.

Віддзеркаленням ступеню родючості ґрунтів є врожайність. Методи ДЗЗ дають можливість кількісно оцінити території зайняті сільськогосподарськими культурами, визначити їх стан та фази розвитку, рівномірність або нерівномірність визрівання, нестачу поживних речовин [2].

В нашій країні на фоні світових тенденцій застосування точного землеробства, дослідження ґрунтів методами ДЗЗ має стати напрямком інноваційного розвитку та осучаснення способу ведення аграрного господарства з метою не лише підвищення продуктивності, а й збереження природних властивостей ґрунтових ресурсів.

Джерела інформації:

1. Хлян Я. В. Застосування методів дистанційного зондування у моніторингу навколишнього середовища / Я. В. Хлян // Геодезія, картографія і аерофотознімання : міжвід. наук.-техн. зб. – Вип. 72 – Львів : Львівська політехніка, 2009. – С. 134-137.

2. Бурачек В. Г. Основи ГІС / В. Г. Бурачек, В. І. Зацерковний. – Чернігів : ЧДІЕУ, 2009. – 180 с.

УДК 528.91:913

РОЗРОБКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЧАСТИНИ ШКІЛЬНО-КРАЄЗНАВЧОГО АТЛАСУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мережко В. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Байназаров А. М.

В статье изложена необходимость обновления социально-экономической составляющей школьно-краеведческого атласа Харьковской области, методика проектирования картографических произведений, разработана ее структура и содержание.

Ключові слова: соціально-економічна складова, структура атласу.

На сучасному етапі модернізації шкільної освіти все більше уваги приділяють географічному краєзнавству. Тож для успішного виконання цього завдання необхідні навчальні матеріали відповідної тематики. Шкільно-краєзнавчий атлас Харківської області був виданий ще у 1993 р. З того часу суттєво змінилася його соціально-економічна складова, оскільки в ньому відображається радянська та пострадянська модель життя. Якщо в галузях промисловості зміни відбулися тільки у кількісному та якісному розміщенні по території області, то в сільському господарстві відбулися докорінні зміни. У зв’язку з цим виникла необхідність створення такої кількості карт, яка б дійсно давала комплексну соціально-економічну характеристику території.

Виходячи з програмних вимог курсу соціально-економічної географії України запропоновано структуру, за якою дану соціально-економічну частину атласу слід розподілити на 5 основних розділів: «Населення», «Промисловість», «Агропромисловий комплекс», «Транспорт», «Невиробнича сфера».

У розділ «Населення» запропоновано включити наступні карти: «Населення», на якій відображено густоту населення області та чисельність населення в міських та сільських поселеннях; «Трудові ресурси» – питома вага працездатного населення у загальній кількості

населення; «Природний рух населення – коефіцієнт природного скорочення населення, а також кількість народжених і померлих за містами та районами.

До розділу «Промисловість» пропонується включити карти: «Машинобудівельний комплекс», «Промисловість будівельних матеріалів», «Легка промисловість», «Харчова промисловість».

Розділ «Агропромисловий комплекс» буде включати в себе карти «Агропромислова інтеграція», що показує галузеву структуру та спеціалізацію сільського господарства; «Земельні угіддя» – відображає структуру земельних угідь, їх площу та питому вагу за районами, а також якісну оцінку земель; «Меліорація земель» – площа та ступінь меліоративного освоєння земель.

В розділі «Транспорт» відображено розміщення та розвиток транспортної мережі. Він складається з таких карт: «Транспортні шляхи» – відображає довжину та щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям; «Вантажообіг»; «Пасажирообіг».

В останньому розділі під назвою «Невиробнича сфера» буде висвітлено наступні карти: «Загальноосвітні школи»; «Професійно-технічні училища»; «Середні спеціальні навчальні заклади»; «Вищі навчальні заклади»; «Медичне обслуговування».

Кожен з розділів буде доповнено графіками, діаграмами, таблицями. Карти укладатимуться в масштабі 1:1 500 000, що дозволить досить детально відобразити соціально-економічні об’єкти та процеси на території Харківської області. Зміст запропонованої соціально-економічної частини шкільно-краєзнавчого атласу Харківської області можливо не повною мірою відображає всі особливості структури та територіального розміщення галузей господарства даної території, але є достатнім і змістовним для використання в шкільному курсі географії, при вивченні соціально-економічної характеристики регіону.

УДК 528.443:502.75

КАДАСТР ЗЕЛЕНИХ ЗОН м. СУМИ

Найдовська М. С., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Бубир Н. О.

В статье раскрыта актуальность ведения кадастра зеленых зон г. Сумы и приведены примеры его внедрения.

Ключові слова: кадастр, зелені зони, планування міста.

Зелена зона – це невелика територіальна ділянка у межах населеного пункту (зазвичай – міста), яка вкрита лісопарками, лісами, рослинними насадженнями та традиційно має виконувати охоронну та санітарно-гігієнічну функції. На жаль, увага до зелених зон в українських містах знижена, а існуючі нормативно-правові документи не можуть забезпечити повноцінне функціонування цих зон і гарантувати охорону зелених насаджень. Тому, питання створення кадастру зелених зон є актуальним для всієї України і для кожного міста окремо.

Результати аналізу різноманітних джерел та проведені дослідження доводять, що нині документація з кадастру зелених зон переважно представлена у табличному вигляді без картографічної візуалізації, належного опису та характеристики зелених зон, тому вважаємо за доцільне створення спеціальної системи у вигляді геопорталу для загального користування громадян із картографічним відображенням наявних зелених зон міста, де відображено всі зелені насадження, описано зелені зони та враховано пропозиції користувачів. До того ж кадастр зелених зон необхідний і для вирішення проблеми співвідношення кількості зелених насаджень у різних районах міста. Необхідність створення кадастру зелених зон в Сумах підкреслюється і у пропозиціях викладачів кафедри прикладної екології СумДУ Сергія Шевченка і Тетяни Кузьміної [2].

До зелених зон згідно чинного законодавства належать ботанічні

сади (у межах Сум їх 2 – «Юннатівський» і ботанічний сад СумДПУ), бульвари (Бузковий, Архітекторів), буферні зони, вуличні насадження, газони, гаї, гідропарки, квітники, клумби, лісопарки, парки (Міський парк ім. І.Кожедуба, Дитячий парк «Казка» тощо), сквери, сади і т.д. [1]. У межах міста Суми можна ідентифікувати велику кількість зелених насаджень, але головною проблемою є те, що багато з них не знаходяться на спеціальному обліку і не внесені до реєстру, відповідно повноцінно виконувати свої функції вони не можуть. Так, у двох адміністративних районах міста Суми зелені зони займають значні території – у Ковпаківському районі 218 Га, а у Зарічному – 340 Га. Так як вся площа міста – 9540 Га, то частка зелених зон – 558 Га (6%). Даний показник є не досить високим для невеликого міста (приміром, в м. Київ частка зелених зон складає 6,6%) [3].

Перспективною є розробка і створення геопорталу, який дасть змогу упорядкувати дані про зелені насадження і вносити зміни до реєстру зелених зон міста Суми. Геопортал розглядається як відкрита система, в яку можна в онлайн-режимі вносити пропозиції і коментарі громадян, що дозволить відповідним службовцям швидко і якісно на них реагувати і обробляти інформацію стосовно складу, видів, проблем зелених насаджень. Вже можна говорити про те, що згідно такого принципу і за напрацьованою методикою в перспективі можлива розробка карт зелених зон для інших населених пунктів регіону.

Джерела інформації:

1. Наказ «Про затвердження правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0880-06.

2. В Сумах нужен кадастр зеленых зон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.shans.com.ua/index.php?m=nr&id=44696&in=402.

3. Генеральний план м. Суми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.meria.sumy.ua/index.php?do=static&page=genplan

УДК [57.017.24:599.742.43](910.27)

АЛГОРИТМ СТВОРЕНННЯ КАРТИ СПРИЯТЛИВОСТІ ПРИРОДНИХ ФАКТОРІВ СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПРОЖИВАННЯ БОРСУКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО

Новіков А. Ю., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Рассматривается алгоритм анализа для создания обобщённой карты учёта природных факторов, которые суммарно отображают уровень благоприятности территории для проживания барсука европейского.

Ключові слова: борсук європейський, фактори сприятливості, класифікація, біогеографічне картографування.

Сприятливість території оцінюється по поєднанню кількох факторів (позитивних і негативних), які впливають на розміщення виду, які за природою походження є абіотичними, біотичними чи антропогенними. Для оцінки впливу абіотичних факторів на проживання борсука європейського у Харківській області використали такі складові: рельєф території (цифрова модель рельєфу), залісненість території, зволоженість лісових угруповань, віддаленість від об’єктів гідрографії. Саме ці фактори впливають на розміщення нір борсука європейського. На основі цифрової моделі рельєфу додатково створено та включено до аналізу карти крутості та експозиції схилів. Діброви визначаються основними ділянками, де зосереджена не лише основна кормова база для борсука, але й є найбільш сприятливі умови для створення нір. Рівень вологості лісових угруповань відіграє додаткову роль.

Картографування відбувається на основі шарів, які представляють ці фактори. Для оцінки сприятливості проживання на даному етапі досліджень нами обрано бальну оцінку з такою класифікацією територій: 1 бал – умовно задовільний рівень (найменша кількість нір); 2 бали – задовільний (середня кількість нір); 3 бали – сприятливий (найбільша кількість нір). Векторні шари за кожним фактором перекласифіковано

відповідно до бальної оцінки, з їх інтерпретацією у відповідності до даних розміщення нір в НПП «Слобожанський» (табл. 1).

Таблиця 1

Бальна оцінка факторів впливу на проживання борсука європейського

показник	1 бал	2 бали	3 бали
Крутість схилів, °	1,01-6,59, 8,72-10,58, 13,08-15,82	6,59-8,72, 10,85-13,08	0-1,01
Експозиція схилів	північно-західна, південна	південно-західна	північна експозиція, рівні ділянки
Висота рельєфу, м	до 131, 152-205 і більше	131-141,5	141,5-152
Віддаленість від об’єктів гідрографії, м	800 і більше	до 400	400-800
Залісненість території	ділянки без лісу	інші ліси	байрачні діброви
Вологість (значення індексу NDII)	менше 1, більше 3	1-2	2-3

Для створення кінцевої карти до шарів обраних факторів потрібно застосувати оверлейну операцію в ГІС – перетин. Операція заснована на накладенні двох і більше різних картографічних шарів й створенні похідних об’єктів, що виникають при їх накладенні. При цьому атрибути вхідних шарів переносяться у вихідний шар, тобто – кінцеву карту [1].

У перспективі планується застосування алгоритму для території НПП «Слобожанський». В результаті отримаємо загальну карту, що відображатиме ділянки з умовно задовільними, задовільними та сприятливими умовами для життєдіяльності борсуків.

Джерела інформації:

1. Изучение принципов пространственной организации популяций хищников-норников в условиях нагорных дубрав с применением ГИС и ДЗЗ : отчет о НИР 22.12.14 / БелГУ ; рук. П. А. Украинский; исп. Н. А. Брусенцова. – Белгород, 2014. – 59 с.

УДК 911.52 : 502.2

КАРТОГРАФУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ НПП «СЛОБОЖАНСЬКИЙ» ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЛАНДШАФТНОГО МОНІТОРИНГУ

Овчаренко А. Ю., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
науковий керівник – канд. географ. н., доцент Бодня О. В.

Описанная методика будет использована в дальнейших исследованиях для проведения ландшафтного мониторинга отдельных участков территории НПП «Слобожанский» на основе дешифрирования обновленных космических снимков Sentinel-2 с пространственным разрешением 10, 20 и 60 м и периодом съемки 5 суток. Усовершенствованную автором методику картографирования планируется затем использовать на всей территории НПП «Слобожанский».

Ключевые слова: ландшафтный мониторинг, Sentinel-2, база геоданных.

Трирічні ландшафтні зйомки території НПП «Слобожанський» показали наявність стрімких змін, що стосуються переважно водно-болотних угідь. Зважаючи на те, що Україна вже досить давно ратифікувала Рамсарську угоду «Про захист водно-болотних угідь» (1999), їх зміни потребують моніторингу й застосування певних заходів управління. Це особливо актуальне для нещодавно створеного національного природного парку (НПП) «Слобожанський» у зв’язку з постійним зменшенням водного дзеркала та пересиханням унікальних озер і боліт. Натомість, традиційні польові методи моніторингу надто громіздкі й довготривалі. Певним виходом із ситуації є комплексне використання дистанційної інформації у поєднанні з використанням польової зйомки для ключових ділянок. Такий підхід, застосовуваний сучасними дослідниками, є інноваційним, таким, що забезпечує високу інформативність у поєднанні з оперативністю через використання геоінформаційних технологій.

У результаті попередніх досліджень [2] автором під керівництвом доцента О. В. Бодні було укладено карту ландшафтів рівня фацій для НПП «Слобожанський» і зібрано базу геоданих. З метою моніторингу,

базу геоданих було доповнено інформацією про зони унікальних боліт та озер як найбільш вразливих територій. Надалі, ця інформація і результати моделювання стануть підставою для прослідковування їхніх змін.

Метою роботи є картографо-інформаційне забезпечення ландшафтного моніторингу заболоченої території НПП «Слобожанський» на основі комплексного використання геоданих дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) та застосування до них програмного забезпечення ArcGIS.

Фактичний матеріал: попередньо створена автором ландшафтна карта у великому масштабі на рівні фацій, космічні знімки Sentinel-2 за останні 5 років та польові зйомочні матеріали ключових ділянок.

Задачі: перевірити можливість моніторингу змін ландшафтної структури уразливих ділянок на основі геоданих космічних зйомок Sentinel-2 та уточнити ландшафтну карту [2].

Моніторинг має проводитися послідовно і поетапно, спираючись на конкретно визначенні завдання й інтервали спостережень, які диктуються умовами космічної зйомки [1].

Територія НПП «Слобожанський» має значну фаціальну мозаїчність. З попереднього досвіду, збереження даних в геоінформаційній базі для укладання ландшафтної карти є необхідною передумовою для здійснення моніторингу об’єктів території. Було запроваджено згрупування геоданих у сценарії, які характеризують характерні екоситуації для різнорідних просторово-часових рівнів організації природних та рекреаційних територіальних систем. Натомість, укладена ландшафтна карта є своєрідним поєднуючим компонентом між згаданими сценаріями розвитку ситуації та подальшим аналізом і прогнозуванням змін, особливо несприятливих.

Було обрано декілька ділянок унікальних озерно-болотних угідь і

проведено свого роду ретроспективний моніторинг ландшафтів рівня фацій за останні 5 років. Для цього буде використано дані космічних знімків Sentinel-2, які отримуються з регулярністю знімання 5 діб і просторовою роздільною здатністю 10, 20 і 60 м. Було визначено, що для вивчення ландшафтів на рівні фацій для окремих ділянок достатньо дешифрувати космознімки з роздільною здатністю 10 м на період 15 липня (з 2013 по 2017 роки). Запропонована методика в подальшому буде розповсюджена на всю територію парку.

Отже, ландшафтне картографування дозволило виявити вразливі ландшафтні об'єкти, які потребують оперативного моніторингу. Використання геоданих ДЗЗ та ГІС-технологій, їх обробки дало можливість прослідкувати тренди динаміки ландшафтних угруповань.

Укладена ландшафтна карта та сценарії типових екоситуацій є тим корисним досвідом, застосування якого дозволить оперативно оновлювати результати досліджень та спостерігати за станом ландшафтних угруповань на будь-якій досліджуваній території. Вся інформація про зміни зберігається в базі геоданих і може бути оперативно візуалізована для конкретного періоду досліджень.

Джерела інформації:

1. Міщенко О. В. Сучасний стан та особливості природокористування в національних природних парках України / О. В. Міщенко. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. – Вип. 10. – С. 73-79.

2. Овчаренко А. Ю. Укладання ландшафтної карти території НПП «Слобожанський» з використанням сучасних ГІС-технологій / А. Ю. Овчаренко // Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи : матеріали щорічної міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої пам'яті професора Г. П. Дубинського (13-14 квітня 2016 року). – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. – С. 75-77.

УДК 528.94(477)

РОЗРОБКА МЕТОДИКИ МУЛЬТИМАСШТАБНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Олійников І. А., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Выделены особенности мультимасштабного картографирования заповедных территорий Украины на основе физико-географического районирования. Названы этапы разработки мультимасштабной карты заповедных территорий с применением ГИС и веб-технологий.

Ключевые слова: мультимасштабное картографирование, природно-заповедный фонд, физико-географическое районирование.

У сучасному світі питання збереження та відновлення природи постає все гостріше і для цього створюється та впроваджується величезна кількість різноманітних проектів та програм. Велика увага приділяється розрахунку показника заповідності окремих адміністративних або фізико-географічних одиниць та впровадженню порівняно нового для України показника – абсолютної заповідності. Картографічний супровід досліджень заповідних територій давно є сталою практикою як в світі, так і в Україні, а однією із сучасних тенденцій розвитку цих процесів є впровадження ГІС та Web-засобів.

В Україні картографування заповідних територій розпочалося давно. Ще за радянських часів публікувалися карти як окремих заповідних об’єктів, так і комплексні атласи. Однак використання прийомів лише «класичної» картографії значно зменшує існуючий потенціал використання картографічних творів. Друковані, паперові карти показують переважно усталені на момент укладання карти показники, включають не весь обсяг можливої атрибутивної інформації, є перевантаженими за змістом, або ж навпаки – мають недостатньо детальний масштаб при потребі зобразити заповідні території та об’єкти

різних категорій. Для подолання цих недоліків пропонується використовувати мультимасштабну карту, укладену у ГІС-середовищі.

Використання принципу мультимасштабності є однією з головних особливостей сучасного геоінформаційного картографування. Він виступає як одна із базових переваг електронних карт над паперовими аналогами, яка дозволяє з іншої точки зору поглянути на традиційний розділ картографічної науки – генералізацію картографічної інформації.

У світовій практиці мультимасштабні карти все частіше використовуються при картографуванні заповідних територій (Web-карта заповідних територій США, Інтерактивна Червона Книга МСОП, Web-карта Natura 2000 тощо).

Однією з ключових особливостей мультимасштабних карт є використання мультимасштабних баз геоданних (МБГД), які дозволяють не лише змінювати картографічне зображення в залежності від обраного масштабу, а й оперувати різним ступенем детальності атрибутивної інформації на різних масштабних рівнях [1].

Укладання мультимасштабної карти пропонується здійснювати в 3 етапи: 1) створення бази даних, що супроводжується обґрунтуванням переліку шарів, змісту семантичних характеристик, масштабних рядів відображення; 2) створення проекту у середовищі ArcMap, у якому будуть завантажені та створені відповідні шари даних, внесено семантичні характеристики всіх об’єктів, безпосередньо налаштовано параметри відображення для кожного з масштабів; 3) розміщення карти у Web-середовищі із залученням технологій сервісу ArcGis Online.

Основою для мультимасштабної карти заповідних територій України слугуватиме фізико-географічне районування території, запропоноване О. М. Мариничем та П. Г. Шищенком [2]. Відповідно до нього, при мультимасштабному картографуванні буде використано 5 масштабних рівнів (масштабний рівень відповідає одиниці фізико-

географічного районування), відповідно до яких змінюватимуться детальність відображення та тематичний зміст карт (табл. 1).

Таблиця 1

Структура мультимасштабної карти заповідних територій України

Рівень	фізико-географічна країна	фізико-географічна зона	фізико-географічний край	фізико-географічна область	фізико-географічний район
Тематичний зміст	Структура природно-заповідного фонду				
	Коефіцієнт заповідності				Коефіцієнт абсолютної заповідності
		Об’єкти ПЗФ (біосферні та природні заповідники)	Об’єкти ПЗФ (додаються національні природні парки та регіональні ландшафтні парки)	Об’єкти ПЗФ (додаються заказники, пам’ятки природи та заповідні урочища)	Об’єкти ПЗФ (додаються ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва)
Масштаб	1 : 6 000 000	1 : 3 000 000	1 : 1 500 000	1: 500 000	1: 100 000

Мультимасштабна карта заповідних територій буде укладена у 2 варіантах візуалізації – відповідно до національної класифікації об’єктів ПЗФ та класифікації МСОП. Використання цих показників дасть можливість оцінити рівень розвитку ПЗФ не лише на національному (регіональному) рівні, а й порівняти його з міжнародними підходами. Можливість переходу від національного до локального рівня картографування в межах одного інформаційного середовища розширить можливості більш глибокого аналізу ситуації у кожному регіоні України.

Джерела інформації:

1. Самсонов Т. Е. Мультимасштабное картографирование рельефа: общегеографические и гипсометрические карты / Т. Е. Самсонов. – Lambert Academic Publishing Saarbrucken, 2011. – 208 с.

2. Удосконалена схема фізико-географічного районування України / О. М. Маринич, Г. О. Пархоменко, О. М. Петренко, П. Г. Шищенко // Укр. геогр. журн. – 2003. – № 1. – С. 16-20.

УДК [910.3: 574.58+ 551.462] (004.9)

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ДАНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БІОТИ ТА РЕЛЬЄФУ ДНА АКВАТОРІЙ ПОБЛИЗУ АНТАРКТИЧНОЇ СТАНЦІЇ «АКАДЕМІК ВЕРНАДСЬКИЙ» ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ГІС

Островерх Є. А., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Приведена общая информация об украинской антарктической станции «Академик Вернадский». Проанализированы и сведены геоданные и результаты исследований 2003-2016 гг. биоты и рельефа дна акваторий в районе станции.

Ключові слова: антарктичні дослідження, біота, геоінформаційні системи (ГІС), морський охоронний район (МОР), станція «Академік Вернадський», рельєф.

«Академік Вернадський» (до 1996 р. – британська стація «Фарадей») – єдина українська антарктична станція. Вона розташована на мисі Марина острова Галіндез. Цей острів разом з островами Вінтер та Скуа є основними цільовими об’єктами досліджень українських вчених-біологів. Вивчаються прибережні ділянки, шельфові зони та екосистеми. Між островами Вінтер та Галіндез для досліджень закладений біогеографічний полігон Stella Creek, між островами Вінтер та Скуа – Skua Creek, у протоці Пенола – Penguin Point.

Наукові дослідження біоти дна акваторій поблизу станції за участі науковців Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, зокрема, групи під керівництвом вченого-біолога А. Ю. Утєвського проводяться з 2003 р. Можна виділити основні етапи досліджень з точки зору впровадження ГІС-засобів: 1) 2003-2004 рр. – поява ідеї дослідження акваторії за допомогою ГІС; вивчення біоти та рельєфу А. Ю. Утєвським [3]; 2) 2011-2012 рр. – накопичення даних про кількісний та якісний склад бентосних угруповань, їх опис; закладення тестових полігонів Stella Creek і Marina Point; створення колекції зразків біоти [3]; 3) 2013-2016 рр. – створення оглядової цифрової моделі рельєфу (ЦМР); обґрунтування ідеї створення полігонів Skua Creek і Penguin Point [1, 2];

4) 2016 р. – сьогодення – дослідження морського дна в районі полігону Penguin Point; створення 3D-моделей всіх полігонів [1, 2].

Загалом дослідниками виконані дослідження структури бентосних угруповань, особливостей їх поширення, закладання підводних біогеографічних полігонів та створення морських охоронних районів, укладені картографічні твори, розроблені ГІС-моделі. У 2012, 2014, 2015 роках на сесіях CCAMLR українською делегацією було анонсовано створення МОР в протоках Stella Creek та Skua Creek [2].

Систематизація всіх даних полягала в створенні єдиного ГІС-проекту, який би об’єднав розрізнені дані за всіма роками та різними ділянками акваторій. До нього, у першу чергу, ввійшли: контури островів, пропоновані межі біогеографічних полігонів Stella Creek, Skua Creek, Penguin Point, лінії трансект дослідження біоти та дані ехолотної зйомки (у вигляді точок з характеристикою глибин). За наявними точками ехолотних зйомок у протоках Meek Channel та Penola Strait були побудовані карти і цифрові моделі рельєфу дна акваторій.

Наразі дослідниками планується вдосконалення та розширення спостережень для виділення МОР, продовження досліджень зв’язків в екосистемам між біотою та рельєфом [1]. Для розвитку ГІС-проекту передбачається інтеграція до його складу колекцій фото- та відеозразків зйомки біоти, а також створення окремого підпроекту тривимірного моделювання простору досліджуваних акваторій.

Джерела інформації:

1. Сінна О. І. Цифрове моделювання рельєфу дна акваторій у районі української антарктичної станції «Академік Вернадський» / О. І. Сінна, А. Ю. Утєвський, В. С. Попов // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. – 2015. – №21.– С. 31-35.

2. Створення біогеографічного полігону Penguin Point: модельний профіль та його характеристика : звіт про НДР (закл.) 10.12.15 / ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; керівн. А. Ю. Утєвський; викон. : О. І. Сінна [та ін.]. – Харків, 2015. – 40 с.

3. Створення біогеографічного полігону Stella Creek: модельний профіль та його характеристика : звіт про НДР (закл.) 22.02.2013 / ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; керівн. А. Ю. Утєвський; викон. : О. І. Сінна [та ін.]. – Харків, 2013. – 20 с.

УДК 911.9

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОФІРМИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Пасічник Є. В., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Рассмотрены направления внедрения ГИС в агросферу в Украине. Внимание уделено дистанционному мониторингу сельхозугодий, недостаткам и преимуществам существующих методов, перспективам развития.

Ключові слова: сільське господарство, ГІС, дистанційне зондування, супутникові знімки.

На сучасному рівні розвитку сільського господарства в Україні, зокрема рослинництва, рішення в області ГІС все більш активно впроваджуються у діяльність сільгосппідприємств, перш за все у таких напрямах: інвентаризація орних земель із картографуванням меж полів і веденням відповідної бази даних урожайності та інших показників із геоприв’язкою даних; активне впровадження в сільське господарство технологій точного землеробства [2]; розвиток різних напрямів застосування безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для потреб агрогалузі [1]; використання даних дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) для аналізу похідних показників, розрахунку індексів тощо [1].

Більше фінансових можливостей для впровадження геопросторових технологій, звичайно, мають агрохолдінги. При цьому, невеликі агрофірми можуть бути потенційними користувачами послуг ГІС-аутсорсингу [3, 4] або ж користуватися відкритими веб-рішеннями, наприклад, такими, що працюють на основі даних ДЗЗ.

Нині існують бази даних космознімків у вільному доступі, такі як Landsat-8, Sentinel-2. Крім того, існують програмні інтерфейси (API) для створення власних веб-додатків з їх використанням. Ці додатки дають можливість адаптувати й застосувати аналіз відкритих баз даних ДЗЗ для потреб різних сфер діяльності людини, зокрема у такій сфері як сільське господарство. При застосуванні адекватних алгоритмів аналізу

перевагою застосування відкритих даних ДЗЗ у сільському господарстві стає оперативність отримання інформації про стан сільгоспугідь, яка періодично оновлюється водночас із залученням більш нових знімків. Апаратне забезпечення серверів дозволяє додатково організовувати моніторингову інфраструктуру у віддаленому режимі, навіть за умов, коли фермер не має власних потужних комп'ютерних засобів.

На даний момент в Україні відчувається нестача відповідних сервісів, значна обмеженість існуючого функціоналу. Слід зауважити, що дана нестача викликана відносною новизною програмних інтерфейсів для взаємодії з відкритими даними ДЗЗ та дороговизною хмарних рішень для обчислення відповідних індексів. Серед основних провайдерів обчислювальних потужностей слід відзначити Amazon WebServices, Google Cloud, DigitalOcean, Microsoft Azure.

У зв'язку з нестачею відповідних рішень на ринку та відсутністю єдиної методики щодо вирішення цього питання, пропонується розвиток та подальша розробка відкритих рішень для реалізації необхідного функціоналу систем, наприклад, для розрахунку кількісних показників відповідних вегетаційних індексів для сільськогосподарських потреб.

У вільному доступі існує програмна розробка фахівців ХНУ імені В.Н. Каразіна, яка дозволяє в автоматичному режимі проводити розрахунок вегетаційного індексу NDVI на основі нових супутникових знімків Landsat-8 [5]. У перспективі у нашому дослідженні планується розробка та розширення функціоналу даної системи, перш за все, із врахуванням задач, які були б актуальними для невеликих агрофірм.

Джерела інформації: ***1.*** Блог 50 north [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.50northspatial.org/ua/. ***2.*** Офіційний сайт компанії Геоком [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.trimble.org.ua. ***3.*** Офіційний сайт компанії Intetics [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://intetics.com/. ***4.*** Офіційний сайт компанії Smartfarming [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://smartfarming.com.ua/ru/. ***5.*** Github – репозиторій користувача Попова В. С. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://github.com/vladanti/ndvi_calc.

УДК 528.94: 332.1

КЛАСИФІКАЦІЯ КАРТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Попович Н. В., аспірант 3-го року навчання,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – д-р географ. н., професор Пересадько В. А.

В статье рассматривается место карт устойчивого развития в общей классификации географических карт. Акцентируется внимание на их содержании и тематике, раскрываются назначение и направления использования, выделены подклассы карт.

Ключові слова: карта, сталий розвиток, класифікація карт.

На даний момент людство стикається з протиріччям між двома реаліями – станом навколишнього середовища та зростаючими темпами економічного розвитку, що тягне за собою ряд проблем. Відповіддю на ці виклики може стати концепція сталого розвитку (СР), витоки якої простежуються ще зі Стокгольмської конференції ООН з проблем навколишнього середовища 1972 року [2]. Незважаючи на наукову молодість концепції, можна відзначити різноплановість існуючих карт сталого розвитку, які представлені у комплексних атласах, на тематичних інтернет-ресурсах, у наукових звітах, супроводжують стратегії сталого розвитку. Втім, єдиного підходу та базової концепції щодо створення подібних картографічних творів немає, а їх місце у загальній класифікації географічних карт чітко не визначене.

У якості критеріїв класифікації карт сталого розвитку можна використовувати різні ознаки та їх поєднання. Оскільки за деякими критеріями (масштаб і територіальне охоплення, мова, ступінь об’єктивності та достовірності) класифікація цих картографічних творів ідентична загальноприйнятій, зупинимося детальніше на їх змісті та тематиці.

За змістом карти сталого розвитку відносяться до тематичних. Ведучи розмову про їх змістову концепцію, важливо наголосити на різноманітті об’єктів та явищ, які можуть лежати в основі

картографічних творів. Концепція СР передбачає гармонійний розвиток економічної, соціальної та екологічної сфер, тож показниками картографування у даному випадку можуть слугувати як суто економічні, соціальні або екологічні індикатори, так й інтегральні індекси (які характеризують взаємозв'язок цих сфер).

У цілому *за тематикою* пропонуємо відносити карти сталого розвитку до міжпредметних карт природно-суспільної сфери (гіперсфери за О. М. Берлянтом [1]), яка характеризує взаємодію природи, населення і господарства. Можна провести паралель із геоекологічними картами, які також знаходяться на межі карт природи і суспільства, а корені напрямку картографування сталого розвитку вбачаємо в еколого-географічному картографуванні.

Ураховуючи складність об'єкта картографування, серед карт сталого розвитку пропонуємо виділяти наступні підкласи за темою (рис. 1):

- *покомпонентні* – екологічні, соціальні або економічні карти, які входять до єдиної системи карт сталого розвитку. Прикладом може слугувати розроблена у 2016 р. Міжнародною картографічною асоціацією серія карт, яка відображає проголошені ООН цілі сталого розвитку;

- *соціально-економічні* – характеризують зв'язок господарства і суспільства. Як приклад, можна згадати карти розвитку людського потенціалу, карти валового національного щастя (нещастя), карти безробіття, бідності;

- *еколого-економічні* – характеризують зв'язок природи і господарства. Прикладами таких карт є карти екологічного сліду, екологічної ситуації, стану питних вод;

- *соціально-екологічні* – характеризують зв'язок природи і суспільства. До цього підкласу можна віднести, наприклад, карти охорони природи, медико-географічні карти;

- *еколого-соціо-економічні* – комплексно характеризують зв'язок усіх трьох сфер. Деякі дослідники наголошують на неможливості обґрунтованого укладання єдиної карти сталого розвитку певної території на даному етапі (зокрема через відсутність загальноприйнятого у світі індексу розвитку) [3]. Тож подібні картографічні твори майже неможливо зустріти.

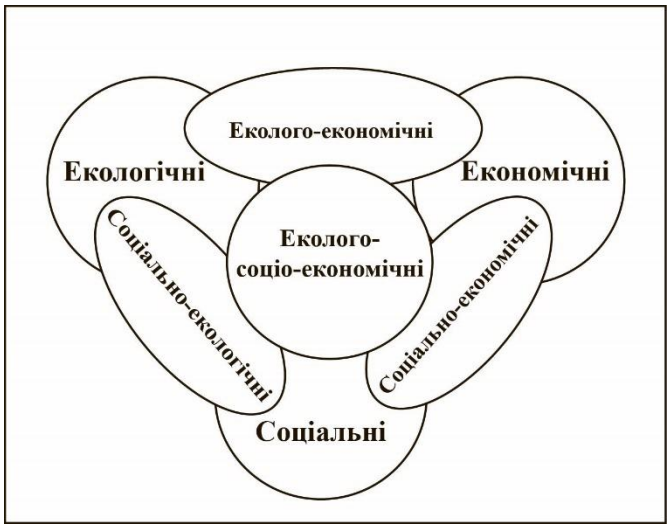

Рис. 1. Підкласи карт сталого розвитку

За призначенням карти сталого розвитку можуть відноситися до карт господарства та управління (якщо використовуються переважно в управлінській діяльності) або до культурно-освітніх (призначені для популяризації принципів сталого розвитку серед широких мас населення). Відповідно, ці картографічні твори можуть виконувати інформаційно-пізнавальну, популяристичну, виховну, навчально-освітянську, науково-дослідну функції.

Джерела інформації: ***1.*** Берлянт А. М. Картография : учебник для вузов / А. М. Берлянт. – М. : Аспект Пресс, 2002. – С. 10-16. ***2.*** Гречко Т. К. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку / Т. К. Гречко, С. А. Лісовський, С. А. Романюк, Л. Г. Руденко. – Херсон : Грінь Д. С., 2015. – С. 33-43. ***3.*** Тикунов В. С. Устойчивое развитие территорий: картографо-информационное обеспечение / В. С. Тикунов, Д. А. Цапук. – Изд-во СГУ, 1999. – С. 92-109.

УДК 528.94

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ ЛІСОВКРИТИХ ТЕРИТОРІЙ

Прядка К. О., аспірант 2 року навчання,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – д-р географ. н., професор Пересадько В. А.

Викладені основні положення інституціональної взаємодії земельного та лісового кадастру в Україні. Проаналізовано стан обміну картографічною інформацією, надано узагальнюючі висновки.

Ключові слова: земельний кадастр, лісовий кадастр, землевпорядкування.

Завершення земельної реформи в Україні, анонсованої одночасно зі здобуттям нашою державою незалежності, можливе лише після отримання достовірної інформації про склад земель, вичерпний перелік кількості земельних ділянок тощо. Держгеокадастр щорічно звітує про кількісні зміни у структурі земельного фонду, подаючи інформацію у повному обсязі згідно статистичних відомостей. Така інформація є узагальненою та дає лише абстрактне бачення ситуації. Для безпосереднього уявлення нюансів перебігу реформи, Держгеокадастр створив Публічну кадастрову карту, в яку вносяться всі актуальні зміни пов’язані з документальним оформленням земельних ділянок.

До Публічної кадастрової карти заносяться відомості про всі земельні ділянки, що розташовані в межах України. Згідно Земельного кодексу України, всі землі за своїм призначенням розподіляються на 9 категорій, з яких найбільші: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі лісогосподарського призначення та землі водного фонду (ст. 19) [1].

Враховуючи оборотоздатність земель більшості категорій, існують абсолютно законні тенденції до зміни власників, а відповідно й до виготовлення чи уточнення технічної картографічної документації, що тягне за собою внесення чи оновлення відомостей до Публічної

кадастрової карти. На відміну від більшості категорій земель, землі лісогосподарського призначення, або лісовкриті площі, мають обмежену оборотоздатність, оскільки на законодавчому рівні визначено, що земельні ділянки лісового фонду надаються в постійне користування спеціалізованим державним або комунальним лісогосподарським підприємствам, відповідно для більшості лісового фонду користувачами є лісгоспи, що існували задовго до прийняття сучасних законів. Таким чином, сукупність наведених факторів призвела до того, що у публічному доступі відсутня інформація про більшість даних щодо земельних ресурсів, які займають лісові насадження.

Існує декілька причин відсутності таких узагальнених даних. З 2011 р. державний облік лісів проводиться на сучасному технологічному рівні з застосуванням інформації таксаційних баз, тим не менш відзначається слабка міжвідомча взаємодія між міністерствами і відомствами, організації яких здійснюють господарську діяльність. Після проведення інвентаризації у 2012 р. відбулась суттєва зміна законодавства щодо ведення Державного земельного кадастру, результатом чого стало прийняття відповідного закону та ряду підзаконних актів виконавчого характеру.

Кабінетом Міністрів України розроблений порядок обміну інформацією між Державним земельним кадастром з іншими кадастрами та інформаційними системами. При цьому передбачено, що відомості, одержані у порядку інформаційної взаємодії з іншими кадастрами, зокрема – державним лісовим кадастром, підлягають внесенню до відомостей Державного земельного кадастру [2, с. 15]. Зазначене дозволяє зробити висновок про створення можливості узгодження інформації, що наповнює різні кадастри та інформаційні системи, сприяння удосконаленню обліку окремих категорій земель, зокрема – земель лісогосподарського призначення. Нині існує проект регламенту з

питань інформаційного обміну між Державним земельним і лісовим кадастрами, що розглядає накопичений нині масив картографічної інформації про лісовий фонд України як об'єкт проведення інформаційного обміну [2, с. 17].

Водночас варто зазначити що, геоінформаційно-інвентарна база даних лісовпорядкування не є готовою кадастровою системою ні в технологічному, ні у нормативному сенсах. Необхідним постає регламентування можливостей публічного та службового використання документації Державного лісового кадастру на законодавчому рівні, невизначеним залишається розмежування прав і обов'язків постійних лісокористувачів та власників земель щодо внесення змін до відомостей Державного лісового кадастру.

Таким чином, враховуючи законодавчо закріплену норму про необхідність обліку всіх земель в межах державного кордону України, в майбутньому Держгеокадастр має систематизувати та оприлюднити всі отримані від Державного агентства лісових ресурсів відомості щодо лісовкритих територій, уніфікувавши їх до єдиного виду для повної інтеграції в систему державного земельного кадастру. На даний момент існує достатня кількість картографічної інформації для зведення єдиної кадастрової системи. Тенденція до укрупнення та уніфікації кадастрових відомостей й далі продовжує бути актуальним та дискусійним питанням, що буде стосуватися розвитку національної інфраструктури геопросторових даних.

Джерела інформації:

1. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III № 4709-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14.

2. Сторожук В. Ф. Аналітичний звіт «До питання узгодження нормативної бази обліку лісів і земель» / В. Ф. Сторожук // Лісовий і мисливський журнал. –2015. – № 4. – С. 12-19.

УДК 528.921:811.161.2'373.21(477.54)

УКЛАДАННЯ УРБАНОНІМІЧНОЇ КАРТИ АНТРОПОНІМІВ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО РАЙОНУ М.ХАРКОВА

Рубашенко Є. В., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Байназаров А. М.

В статье изложена основная информация о составлении урбанонимической карты Шевченковского района г. Харьков. Автором классифицированы урбанонимы района, отобран класс антропотопонимов для картографирования. Описано тематическое содержание урбанонимической карты и ее значение.

Ключові слова: урбанонімчна карта, антропотопоніми, картографування.

Урбанонімічні карти є конгломератом інформації про природні, соціальні, історичні події, які здійснювались не тільки на території міста, але й далеко за його межами завдячуючи географічним назвам. Завдяки урбанонімам реалізується принцип темпоральності, який на карті можна прочитати завдяки міським назвам [1]. Укладання тематичних урабанонімічних карт антротопонімічного класу (науковців, професій та ін.), природних особливостей території (гідроніми, омоніми та ін.) та ойконів можуть в повній мірі передати інформацію та сформують об’єктивний урбанімічний образ Харкова [2].

Під час декомунізації у м. Харків більш ніж половина з перейменованих урбанонімів відносяться до антропотопонімічного класу. Більшість назв були встановлені на честь видатних діячів, але вже українського походження та м. Харків зокрема. Зміна назв сприяє популяризації досягнень українців та харків’ян, значущості їх впливу та важливим внескам, які вони зробили заради власної держави [3]. Спостерігається така тенденція в процесі оновлення урабанонімного простору Харкова: під час перших етапів декомунізації більша частина перейменованих вулиць були нейтральними природно-географічними або соціально-економічними урбанонімами, значну частку також склали антротопоніми. Але на сьогоднішній час, розглядаючи окремо

Шевченківський район м. Харків, можна відзначити значне переважання антропотопонімічних урбанонімів над всіма іншими класами (рис. 1).

Рис. 1. Переважаючі класи урбанонімів в Шевченківському районі м. Харків

Для створення урбанонімічної карти, її інформаційного навантаження, було обрано антропоніми, які в свою чергу були класифіковані на окремі класи: суспільно-політичні діячі, діячі науки, діячі культури, військові та інші. Такий розподіл свідчить про те, що в Шевченківському районі найбільше антропонімів названо на честь діячів культури (вул. Коцюбинського, пров. Людмили Гурченко та ін.), однакова кількість антропонімів суспільно-політичних діячів (вул. Бакуліна, вул. Дорошенківська та ін.) та діячів науки (вул. Ляпунова, пров. Семена Кузнеця та ін.) (рис. 2). В категорію «інші» увійшли антропоніми, назву яких не можливо ідентифікувати за семантичною ознакою через брак офіційної інформації та обґрунтувань (вул. Сормовська, пров. Білобровський та ін.). Для укладання карти було обрано масштаб 1:25 000. На карті показані межі району, лінійні об’єкти, об’єкти гідрографії та назви всіх урбанонімів. Тематичний зміст показаний лінійними знаками вулиць в якісному фоні для кожного класу

антропонімів окремо кольором.

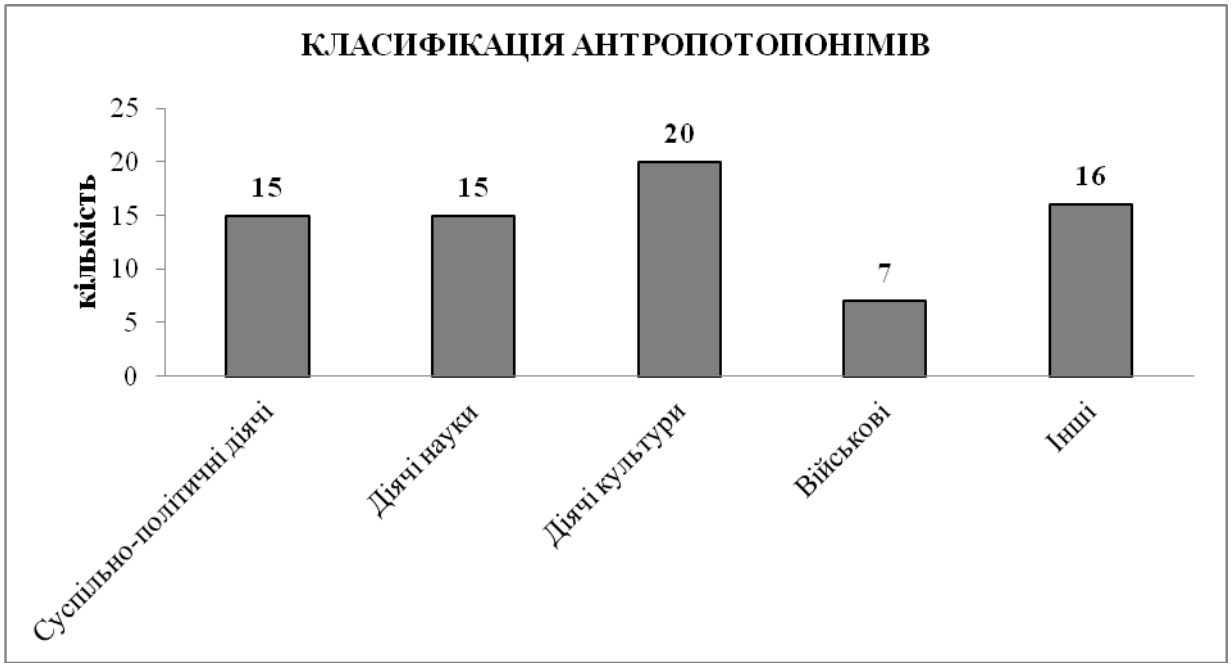

Рис. 2. Класифікація антропонімів у Шевченківському районі м. Харків

На карті, через обраний масштаб, не вдалося підписати абсолютно всі назви вулиць, тому в легенді подається перелік вулиць, позначених на карті кружечком з цифрою всередині, зафарбованого відповідним кольором. Укладена карта має більш оглядовий характер, інвентаризаційний, а переважання антропонімів свідчить про те, що імідж Харкова як культурного та наукового центру, презентується комплексом назв, присвячених діячам науки і культури, в повній мірі.

Джерела інформації:

1. Зеленська Л. І. Топонімічний ландшафт міста Дніпра: картографічний екскурс / Л. І. Зеленська // Часопис картографії : зб. наук. пр. – К. : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2016. – Вип. 15. – Ч. 1. – С. 5-13.

2. Машкіна В. В. Територіально-часові зміни урбанонімічного простору міста Харкова / В. В. Машкіна, Є. В. Рубашенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки. – Вип. 5. – Херсон, 2016. – С. 31-35.

3. Рубашенко Є. В. Структурний аналіз перейменувань об’єктів топоніміки м. Харків / Є. В. Рубашенко // Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи : матеріали щорічної наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої пам’яті професора Г. П. Дубинського [Харків, 14-15 квітня 2016 р.]. – Вип. 9. – Харків : ХНУ; видавництво «Лідер», 2016. – С. 274-276.

УДК 528.4

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ АЕРОЗНІМАННЯ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ВЕЛИКОМАСШТАБНИХ ТОПОГРАФІЧНИХ ПЛАНІВ ТА КАРТ

Савенко Л. М., 4 курс,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра геодезії та картографії,
наук. керівник – канд. техн. н., доцент Гончаренко О. С.

Викладено основні етапи створення великомасштабних карт та планів з використанням методів аерознімання на основі дослідження робочого процесу топографо-геодезичного підприємства.

Ключові слова: аерознімання, великомасштабне знімання, камеральне оброблення, аерометоди.

Величезний обсяг і швидкі темпи будівництва, а також розвиток різних галузей народного господарства в нашій країні зумовлюють постійно зростаючу потребу у топографічних планах і великомасштабних картах. Аерознімання є одним із основних методів створення великомасштабних карт та планів.

Процес аерознімання включає три етапи: підготовку, виконання знімання, камеральне оброблення.

Етап підготовки полягає у створенні проекту аерознімання, визначенні базових наземних пунктів GPS-станцій, які працюють під час виконання знімання, а також встановленні параметрів літального апарату. Для створення проекту необхідно визначитися з межами об’єкта, де буде проводитись знімання. В якості вихідного матеріалу для планування аерознімання слід використовувати скановані паперові карти, масштабів 1:25 000 – 1:100 000, векторні карти або матеріали космічного знімання. Літак повинен бути обладнаним знімальною апаратурою і комп’ютером зі спеціалізованим програмним забезпеченням. До комунікаційного порту цього комп’ютера під’єднується вихід GPS навігаційної системи Applanix POS AV 510, що дозволяє відстежувати поточне місце розташування літака.

Камеральне оброблення передбачає наступні етапи:

- Попереднє оброблення;
- Побудову тріангуляції;
- Створення цифрової моделі рельєфу (ЦМР);
- Трансформування знімків;
- Виготовлення ортофотоплану;
- Оцифрування знімків;
- Створення топографічного плану.

Камеральне оброблення здійснюється на цифрових фотограмметричних станціях, з використанням таких програмних продуктів, як Delta, ERDAS Imagine, ENVI, PHOTOMOD та ін.

Кінцевим результатом знімання є топографічні плани і карти великих масштабів. Дані картографічні твори мають високу точність і якість відтворення, тому вони придатні для використання у різноманітних сферах народного господарства та військовій справі.

З огляду на вищесказане, можна зробити наступні висновки: значна автоматизація процесу аерознімання дозволяє скоротити час на проведення трудомістких польових робіт і перенести основний акцент на камеральну частину. Це надає значні переваги даному методу у порівнянні з іншими. Завдяки оперативності виконання і зручності складання, карти і плани, створені методом аерознімання, мають широкий спектр використання.

Джерела інформації:

1. Инженерная геодезия : учебное пособие / Е. С. Богомолова, М. Я. Брынь, В. А. Коугия, О. Н. Малковский, В. И. Полетаев, [др.]; под ред. В. А. Коугия. – Ч. II. – СПб. : Петербургский гос. ун-т путей сообщения, 2008. – С. 26-29.

2. Федотов Г. А. Основы аэрогеодезии и инженерно-геодезические работы : учебник для студ. учреждений высш. проф. образования / Г. А. Федотов, А. А. Неретин. – М. : Издательский центр Академия, 2012. – С. 6-8.

УДК 528:004.031.42:796.5

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ КАРТОГРАФІЧНОГО ОНЛАЙН-СЕРВІСУ ДЛЯ ПОТРЕБ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ

Савін Є. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – ст. викладач Агапова О. Л.

В статье рассмотрены такие понятия, как «картографический онлайн-сервис» и «экотуризм». Предложена концепция картографического онлайн-сервиса для потребностей развития экотуризма, указаны основные требования к его созданию.

Ключові слова: картографічний онлайн-сервіс, екотуризм, онлайн-проект.

У мережі Інтернет з кожним роком зростає кількість електронних карт, веб-карт та інших картографічних творів. Серед них поширені картографічні онлайн-сервіси – програмні системи, які дозволяють візуалізувати картографічну інформацію у вигляді цілісної динамічної картини певного об’єкту чи території за допомогою засобів Інтернету.

У результаті аналізу картографічних сервісів туристичної тематики встановлено, що переважна їх частина орієнтована на потреби саме міського туризму, тобто на ознайомлення з різноманітними туристичними об’єктами великих міст світу.

Нами пропонується ідея розробки картографічного онлайн-сервісу для потреб розвитку екологічного туризму у межах окремої території. Це, по-перше, дозволило б у зручному та наочному вигляді представити інформацію про місця відпочинку та туристичні об’єкти, а по-друге – популяризувати даний туристичний напрям серед широкої онлайн-аудиторії. Поняття «екотуризм» означає відвідування незайманих людиною природних об’єктів чи територій з метою відпочинку, оздоровлення та отримання естетичного задоволення.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних сайтів, що спеціалізуються на екологічному туризмі в різноманітних місцях світу, показав, що на даний

момент фактично немає повноцінних картографічних онлайн-сервісів за даним туристичним напрямком [1, 2].

Саме тому наразі існує необхідність у розробці повноцінного картографічного онлайн-сервісу за тематикою екологічного туризму. Такий картографічний твір має відповідати наступним вимогам:

- максимально повне відображення територій за допомогою сучасних засобів ГІС;
- динамічність, що полягає у постійному моніторингу стану туристичних об’єктів з метою надання користувачам актуальної інформації;
- технічна універсальність, що забезпечує можливість користування даним сервісом на різних пристроях;
- інтерактивність та різноплановість інформації поданої сервісом;
- соціальна складова – можливість користувачам взаємодіяти один з одним всередині сервісу;
- відкритість системи, яка дозволить будь-якому користувачу вносити власні доповнення до вже існуючої інформації.

Таким чином, при створенні картографічного онлайн-сервісу для потреб розвитку екотуризму необхідно враховувати значну кількість особливостей як технічного, так і соціального характеру, що з одного боку суттєво ускладнює його практичну реалізацію, але з іншого боку – значно розширює можливості та напрямки його використання.

Джерела інформації:

1. Maine Interactive Map [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://visitmaine.com/interactive-map/
2. MySwitzerland.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.myswitzerland.com/ru/about-switzerland.html

УДК 004.65:911.52

ПОРІВНЯННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ: АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сауленко О. С., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник. – д-р. географ. н., професор Пересадько В. А.

У статті наведено виконане автором порівняння вітчизняних та зарубіжних електронних сервісів природно-заповідного фонду. Проведено аналіз результатів. Визначено проблеми та перспективи розвитку даних сервісів.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, електронний сервіс, картографічні дані.

Електронний сервіс природно-заповідного фонду – це не тільки чудовий інструмент для моніторингу заповідної мережі, але й показник того, що влада певної держави серйозно ставиться до питання охорони природи, використовуючи в цій сфері останні досягнення науки та техніки. Чим кращим є сервіс, тим зручніше з його допомогою вивчати вплив природних та антропогенних факторів на екосистеми, що знаходяться в межах заповідних об’єктів, попереджати та оперативно ліквідовувати надзвичайні ситуації, що становлять загрозу для природних комплексів, які знаходяться під охороною. Наразі вони існують у багатьох країнах, зокрема в Україні, й кожному притаманні власні переваги та недоліки. Тому, задля виділення основних рис, які притаманні найбільш сучасним сервісам було проведено порівняння 13 сервісів природно-заповідного фонду, що охоплюють територію України, Європи, Росії, США, Великої Британії та Німеччини за 19 критеріями, які включають оцінку зручності використання та інформаційне наповнення сервісів (табл. 1).

Результатом проведеної роботи стала таблиця з оцінкою усіх розглянутих сервісів за вище згаданими критеріями, на основі чого були вирахувані підсумкові бали.

Таблиця 1

Порівняння електронних сервісів природно-заповідного фонду

Характеристика	Електронні сервіси за списком												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Контури на карті	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+	+	+
Контури на супутниковому зображенні	-	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	+	+
Клікабельність	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Впливаючі вікна	-	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
Інформація у додаткових вкладках	-	-	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-	
Завантаження шарів з сервісу	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+
Завантаження шарів на сервіс	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	+
Створення шарів на сервісі	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
Інформація:													
Питома вага ЗО місцевого та державного значення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Площа ЗО в межах адміністративних одиниць	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Фінансування ЗО	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Функціональне зонування	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Ареали ключових видів рослин і тварин	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Пам’ятки живої та неживої природи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ключові урочища	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Негативні природні явища	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Протизаконна діяльність в межах ЗО	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Перегляд інформації за декілька років	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
Оцінка:	1	4	5	3	3	**8**	4	3	4	3	4	**7**	6

Список електронних сервісів: 1 - Природно-заповідний фонд України. – Карта; 2 - Природно-заповідний фонд України – Карта сайту; 3 Особо охраняемые природные территории – Карта; 4 - Особо охраняемые природные территории Российской Федерации; 5 - ООПТ России: информационно-справочная система; 6 - Особо охраняемые природные территории (oopt.kosmosnimki.ru); 7 - Карта морських заповідних територій Joint Nature Conservation Committee; 8 - Карта заповідних об’єктів Німеччини; 9 - Світова карта заповідних об’єктів (UNEP); 10 - Natura2000; 11 - Карта European protected sites; 12 - Карта заповідних об’єктів USGS; 13 - Карта морських заповідних територій NOAA.

Найбільше балів отримали сервіси № 13 (Карта заповідних об’єктів USGS [1] – 7 балів) та № 6 (Особо охраняемые природные территории (oopt.kosmosnimki.ru) [2] – 8 балів). На відміну від інших електронних карт, ці володіють простим, зрозумілим розгалуженим інтерфейсом, можливістю завантаження на сервіс та із сервісу готових шарів, а також надають значну кількість даних, що недоступна на інших сервісах. Карта заповідних об’єктів USGS єдина, яка надає інформацію про департамент-керівника, тип та режим охорони заповідних об’єктів. Особо охраняемые природные территории – єдиний сервіс, який містить доступний для скачування шар з межами поширення пожеж на території заповідних об’єктів, а також надає можливість перегляду інформації за декілька років для деяких заповідних об’єктів.

Українські сервіси [3, 4] набрали незначну кількість балів, що свідчить про те, що вони поступаються своїм конкурентам за інформативністю та зручністю у користуванні. Однак і багатьом зарубіжним електронним картам властиві недостатня кількість та застарівання наявних даних, неможливість їх перегляду за декілька років.

Отже, всі вітчизняні та більшість зарубіжних електронних сервісів природно-заповідного фонду не містять достатню кількість інформації та незручні у користуванні. Виходячи з цього, в Україні доцільно створити нову онлайн-карту ПЗФ, що буде мати зручний інтерфейс, містити актуальну інформацію, яка постійно оновлюється, та у підсумку не поступатиметься найкращим зарубіжним онлайн-картам.

Джерела інформації:

1. Protected Areas Database of the United States : USGS National Gap Analysis Program [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://maps.usgs.gov/padus/.

2. Охрана природных территорий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://oopt.kosmosnimki.ru/.

3. Природно-заповідний фонд України [Карта; Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pzf.menr.gov.ua/map.html.

4. Природно-заповідний фонд України. – Карта сайту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pzf.land.kiev.ua/.

УДК: 528.9

ПРОЕКТУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КАРТИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Теличко М. С., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Байназаров А. М.

В статье изложена методика проектирования интерактивной экономической карты Харьковской области для школьного курса социально-экономической географии Украины. Рассмотрены программные средства подготовки дизайна, языки программирования для создания карты.

Ключові слова: інтерактивна карта, дизайн, веб-програмування, Adobe Photoshop, Adobe Illustrator.

Підготовка учнів до роботи в інформаційному суспільстві сьогодні і в майбутньому вимагає застосування різноманітних інноваційних технологій, під якими розуміють не тільки використання інформаційних технологій, комп’ютерних навчальних програм, електронних версій картографічних творів. Інноваційні технології базуються на використанні методологічної системи, основу якої становлять активні методи навчання, що забезпечують формування особистісно, професійно та соціально значущих якостей учнів через інтерактивізацію учасників за рахунок створення інтерактивних картографічних матеріалів. Інтерактивні технології навчання застосовуються не тільки для глибшого розуміння і засвоєння інформації, але й для її використання, що дозволяє сформувати систему знань з даної дисципліни та включити до власних надбань учня. Вивчення географії в школі вимагає розробки навчальних програм з використанням інноваційних технологій, що є перспективним напрямком [1].

При розробці такої інтерактивної карти до її змісту планується включити такі головні елементи:

Географічна основа: населені пункти (центр області, міста обласного підпорядкування, міста районного підпорядкування), кордони та межі (державний кордон, межі області, межі адміністративних

районів), шляхи сполучення (залізниці, автомобільні шляхи державного та міжобласного значення), гідрографія (озера та водосховища, річки).

Тематичний зміст основної карти: спеціалізацію сільського господарства (способом картограм), структуру обробної промисловості (методом картодіаграм). До цієї галузі входить паливна промисловість, машинобудування, тракторне та сільськогосподарське машинобудування, хімічна, лісова, деревообробна промисловість, промисловість будівельних матеріалів, скляна та порцеляно-фаясова промисловість, легка, харчова промисловість. Планується відображення основних родовищ корисних копалин області. Способом значків буде відображено тип родовища, і, відповідно, буде зазначено його назву. Також на карті буде відображено мережу ліній електропередач, трубопроводи та нафтопроводи.

Підготовці інтерактивної карти передує процес створення набору векторних карт, який буде відбуватися в програмному середовищі Adobe Illustrator. Цей етап є основним, оскільки дуже важливим є правильне пошарове представлення об’єктів електронної карти. За основу для укладання використовують декілька типових різномасштабних основ з різним ступенем деталізації змісту.

Наступним етапом створення інтерактивної карти є розробка дизайну інтерфейсу користувача (рис. 1). Важливо створити інтуїтивно зрозумілий, та лаконічний дизайн інтерфейсу, оскільки це значно покращить сприйняття інформації. В програмному середовищі Adobe Photoshop визначають розміщення елементів інтерфейсу, та їх художнє оформлення.

Створення інтерактивних карт – процес кропіткий та потребує особливих технологічних умінь, оскільки планується розмістити дану карту в мережі Інтернет, що значно спростить доступ до карти, та дозволить оперативно обновити змістовність даних.

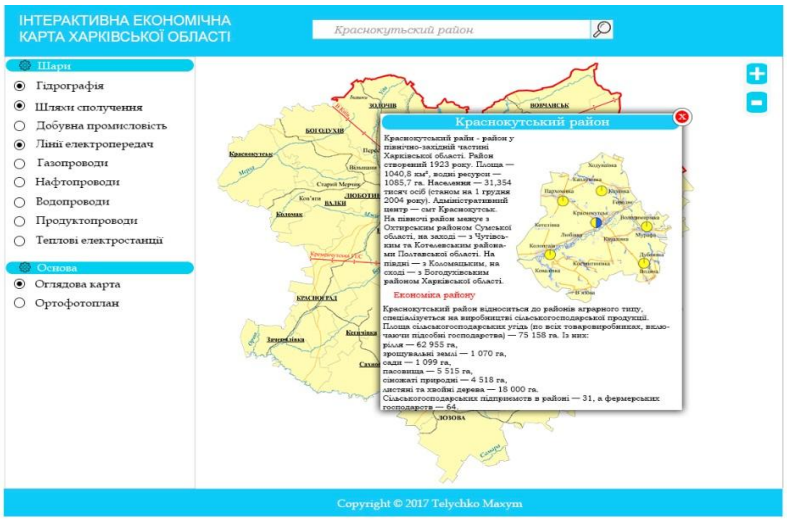

Рис. 1. Дизайн інтерфейсу інтерактивної карти Харківської області

При укладанні інтерактивних карт використовуються три основні мови веб-програмування: HTML, CSS, Java Script, що дозволить із звичайного векторного зображення створити інтерактивізоване зображення, а саме: додати функцію масштабування, виведення модальних вікон для розширення інформаційної бази картографічного зображення, створити форму пошуку по карті, здійснити можливість фільтрування шарів карти (рис. 2).

```
<!DOCTYPE html>
<html>
<head>
<meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset=utf-8" />
<title>Документ без названия</title>
<script type="text/javascript">
function MM_jumpMenuGo(objId,targ,restore){ //v9.0
  var selObj = null;  with (document) {
  if (getElementById) selObj = getElementById(objId);
  if (selObj) eval(targ+".location='"+selObj.options[selObj.selectedIndex].value+"'");
  if (restore) selObj.selectedIndex=0; }
}
</script>
</head>

<body>
<input name="" type="radio" value="" />
</form>
<form name="form" id="form">
  <select name="jumpMenu" id="jumpMenu">
  <input type="button" name="go_button" id= "go_button" value="Перейти" onclick="MM_jumpMenuGo('jumpMenu','parent',0)" />
</form>
```

Рис. 2. Програмний код інтерактивної карти

Кінцевою дією є завантаження карти на зарезервований веб-сайт. Користувачі матимуть змогу переглянути матеріал у вікні свого веб-браузера в режимі реального часу за умови інтернет з’єднання.

Джерела інформації:

1. Остроух В. І. Комп’ютерні уроки з географії – новий комплекс методичних проблем / В. І. Остроух // Картографія та вища школа : зб. наук. праць. – Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2004. – Вип. 9. – С. 56-59.

УДК: 332.54

ГЕОПОРТАЛ ЯК РЕСУРС ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ (НА ПРИКЛАДІ СТЕПНОГІРСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Хазова Н. В., 5курс,
Харківський національний університет імені В. Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Бубир Н. О.

В статье раскрыто особенности содержания и использования специализированного геопортала, посвященного мониторингу земель населенных пунктов Степногорского поселкового совета Запорожской области. Приведены результаты использования геопортала жителями Степногорска и других городов Запорожской области.

Ключові слова: використання земель, геопортал, моніторинг земель, розробка геопроталу, соціальні об’єкти.

Моніторинг земель населених пунктів є необхідною складовою земельного кадастру. Останнім часом в Україні активно залучають картографічні web-ресурси для візуалізації даних моніторингу земель. Яскравим прикладом цього є геопортал містобудівного кадастру міста Києва, де на інтерактивній карті відображено поширення самочинної забудови та наведено інформацію про вільні ділянки для забудови та ділянки, які вже рекомендовані до забудови [1]. Наразі набуває актуальності питання створення відповідних геопорталів на регіональному рівні.

У березні 2016 р. нами був створений геопортал моніторингу земель Запорізької область на прикладі Степногірської селищної ради.

Основними складовими інтерфейсу порталу (рис. 1) є головне меню, розташоване з правої сторони для зручності користування. Основні розділи – населені пункти, моніторинг земель (представлений картографічною інформацією), охорона земель, віртуальний тур та новини. У додатковому меню міститься інформація про законодавчі документи, карти, які були створені за певну кількість років, фотогалерея та особистий кабінет користувача, які відіграють важливу роль у житті порталу.

Рис. 1. Головна сторінка геопорталу

Важливою складовою розробленого геопорталу є картографічний матеріал – для кожного населеного пункту Степногірської селищної ради укладено інтерактивну карту, зміст якої відображає цільове призначення земель та поширення несприятливих явищ і процесів природного чи антропогенного походження його територією.

Інтерактивна робота користувача з порталом включає змогу відмічати на карті місця, на яких він помітив порушення закону або прояви нераціонального використання землі. Ця робота проводиться в особистому кабінеті користувача, де можна нанести об’єкти за запропонованими категоріями (шарами), що включають дані, пов’язані з моніторингом земель (наприклад, нові смітники, ареали підтоплення), а також відомості про місця із несприятливим для населення станом інфраструктурних об’єктів, як то: відсутність вуличного освітлення, наявні ями на дорогах, місця паркування, що заважають пересуванню автотранспорту (рис. 2).

Усі нанесені об’єкти спочатку знаходяться в особистому кабінеті даного користувача. Потім, після перевірки модератором сайту, можуть бути відображені на інтерактивній карті відповідного населеного пункту.

Користувач також має право коментувати фотографії, завантажувати свою інформацію, зберігати документи та статті, які його зацікавили, у свій особистий кабінет. Також, користувачі мають змогу

залишати заяви, прохання або запитання до представників селищної або міської адміністрації.

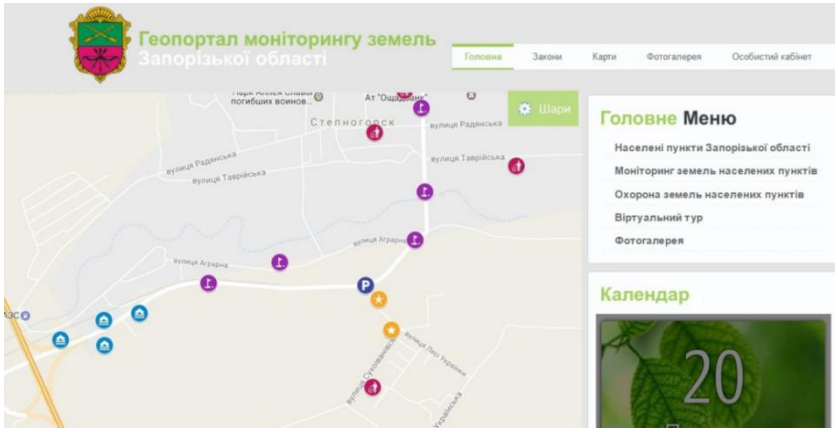

Рис. 2. Пропозиції одного користувача щодо поповнення змісту карти Степногірська

Геопортал розміщено в інтернеті з березня 2016 р. і на сьогоднішній день його відвідали 707 осіб, 56 з них внесли власні дані до порталу, що вказує на сприйняття цих технологій населенням, а наявний лист-відгук №1212 від 27 травня 2016 р. від Голови Степногірської селищної ради підтверджує зацікавленість співробітників сільради у таких розробках.

Отже, можна стверджувати, що створення геопорталу моніторингу земель населених пунктів дозволить значно покращити якість проведення останнього за рахунок генерації й відображення необхідних даних у реальному режимі часу, сприймати взаємодію органів місцевої влади та населення, у тому числі й стосовно виявлення першочергових завдань, які потребують невідкладного вирішення. До перспективних напрямів досліджень слід віднести створення таких геопорталів на всю територію сільради (територіальної громади).

Джерела інформації:

1. Містобудівний кадастр Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://monitor.mkk.kga.gov.ua/.

УДК 528.8 : 910.3

АВТОМАТИЗАЦІЯ РОЗРАХУНКІВ ВИЗНАЧЕННЯ ГЕЛІОЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ОСНОВІ ГІС

Хорошун Т. С., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

В статье представлен процесс частичной автоматизации методики вычисления количества солнечной радиации, созданной ранее. Описан общий алгоритм вычисления приходящей солнечной радиации путем вычисления влияния облачности и угла падения солнечных лучей. Автоматизация алгоритма проводилась в программном обеспечении ArcGIS с применение инструмента Model Builder.

Ключові слова: дистанційне зондування, методика, сонячна радіація, ArcGIS, автоматизація.

Зараз більша частина енергії видобувається з викопних джерел енергії, але використання альтернативних джерел енергії в світі набуває все більшого розвитку та популярності. Протягом попередніх досліджень була створена методика, основним алгоритмом якої став розрахунок випромінювання при ясному небі, а також, окремо, при хмарному [1].

Не дивлячись на те, що дієвість методики була доведена статистично, вона має декілька недоліків. Основний з недоліків – це занадто великі часові втрати на створення однієї моделі. Тому головною метою дослідження на даному етапі стало удосконалення методу задля зменшення часових затрат. Якщо розглядати алгоритм розрахунків із позиції необхідного часу для його виконання, то можна виділити такі етапи: 1) здійснення географічної прив’язки знімка; 2) розрахунок індексів хмарності; 3) розрахунок ідеальної моделі надходження сонячної радіації; 4) виконання операцій сумісного аналізу отриманих поверхонь.

У даному випадку ми маємо можливість удосконалити частину алгоритму, який не враховує перший етап. Ми можемо дуже значно прискорити створення поверхні індексів за допомогою укладання алгоритму у Model Builder у ArcGIS, що дозволить майже на 40%

скоротити час створення однієї моделі. Цей етап містить здебільшого математичні операції між растровими поверхнями, за допомогою зазначеного інструменту цей етап можна проводити повністю автоматично.

Розрахунок ідеальної моделі також теоретично можна автоматизувати, але зараз інструментарію Model Builder не вистачає для створення алгоритму такої складності, але частину його створення також можна удосконалити. Зараз цей етап проводиться таким чином:

– розрахунок показників сонячної радіації на поверхню землі за умов відсутності хмарності у програмі SAGA на обраний градус широти;

– процес перенесення розрахунків у атрибутивну таблицю файлу з лініями широт;

– створення TIN моделі на основі розрахованих даних. На цьому етапі задіяні дві програми, тому його пришвидшення не є простим завданням. Розраховувати значення надходження сонячної радіації за ідеальних умов у середовищі Model Builder ми не можемо, тому удосконалення цієї складової не є можливим [2]. Всі ж інші дії можна перевести з ручного режиму на автоматичний, склавши алгоритм.

Подальше співставлення обох поверхонь також представляє собою математичні розрахунки між растровими поверхнями, тому цей етап також можна повністю перевести в автоматичний режим. Так, після застосування усіх зазначених удосконалень, вдалось пришвидшити створення однієї моделі у середньому з 30-40 хвилин до 15-20. Результат є значним, але все ще не досить ефективним, тому у подальшому робота у цьому напрямі буде продовжена.

Джерела інформації: ***1.*** Solar energy assessment using remote sensing technologies / [A. Hammer, D. Heinemanna, H. Carsten та ін.]. // Remote Sensing of Environment. – 2002. – № 86. – P. 423–432. ***2.*** Using remotely sensed solar radiation data for reference evapotranspiration estimation at a daily time step / [B. Bois, P. Pieri, C. Van Leeuwen та ін.]. // Elsevier Masson. – 2007. – № 148. – P. 619-630.

УДК 911.53

ЗАСТОСУВАННЯ КАРТОГРАФІЧНОГО МЕТОДУ ПРИ ЛАНДШАФТНОМУ ОБГРУНТУВАННІ РЕКРЕАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЇ

Шерстюк Д. І., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Рассмотрены возможности применения картографического метода исследования при анализе потенциала рекреационного использования территорий на ландшафтной основе.

Ключові слова: картографічний метод досліджень, рекреаційне природокористування, ландшафтний підхід.

В останні два століття рекреаційні ресурси набувають все більшого значення для людства. Тому важливим є їх вивчення з різних наукових аспектів, а в даному науковому дослідженні саме з точки зору взаємозалежності та цілісності ландшафту і рекреаційних ресурсів.

Рекреаційне використання території залежить від типу території, тобто для гірських і морських територій буде відрізнятися між собою.

Також важливим є рекреаційна оцінка регіону. З точки зору ринку рекреації методологічною основою оцінки рекреаційної забезпеченості будь-якого регіону можуть бути розробки І. Я Антоненко, О. М. Єлозіної, Н. Б. Кірича, О. П. Дудкіної, В. С. Кравцова, Л. С. Гриньова, У. Горбаля, Л. І. Дяченко. Так, Л. І. Дяченко на основі аналізу та узагальнення існуючих методичних підходів для проведення комплексної оцінки ресурсної забезпеченості рекреаційної сфери було запропоновано наступний алгоритм для визначення рекреаційного потенціалу:

1. Установлюється сукупність показників оцінки ресурсної забезпеченості регіону (району).

2. Серед сукупності регіонів обирається той, для якого значення обраного показника є найбільшим.

3. Для всіх регіонів розраховуються часткові індекси забезпеченості

рекреаційними ресурсами.

4. Визначається індекс ресурсної забезпеченості в розрізі окремих складових ресурсного потенціалу регіону.

5. Інтегральний індекс ресурсної забезпеченості розраховується як середнє арифметичне індексів ресурсної забезпеченості.

6. Визначається місце регіону за інтегральним індексом його ресурсної забезпеченості [2].

У його основу покладено алгоритм, розроблений науковцями для комплексної оцінки потенціалу економічної ефективності господарської діяльності. Потім визначається сукупність показників, які характеризують забезпеченість регіону рекреаційними ресурсами (табл. 1).

Таблиця 1

Види і показники оцінки ресурсної забезпеченості регіону [1]

Вид ресурсної забезпеченості території	Показники
Забезпеченість природними рекреаційними ресурсами	1. Площа гідроресурсів. 2. Площа земельних ресурсів. 3. Площа лісових угідь. 4. Площа садів регіону.
Забезпеченість історико-культурними ресурсами	1. Кількість архітектурно-містобудівних споруд у регіоні. 2. Кількість сакральних споруд у регіоні. 3. Кількість музеїв та музейних комплексів у регіоні.
Інфраструктурна забезпеченість	1. Забезпеченість району дитячими санаторіями. 2. Забезпеченість регіону оздоровчими закладами. 3. Забезпеченість регіону закладами відпочинку.

Для вивчення рекреаційного використання території планується застосувати картографічний метод дослідження, завдяки якому можна буде виявити взаємозв’язок ландшафту і рекреаційних ресурсів.

Картографічний метод – це метод наукового дослідження, у якому карта виступає як модель досліджуваного об’єкту та як проміжна ланка між об’єктом і дослідником. Картографічний метод дослідження традиційно може бути застосований через описи за картами, графічні

побудови: профілі, блок-діаграми й інші виміри по картах, математичну обробку цих вимірів тощо. Звичайно, на сучасному рівні розвитку науки картографічний метод є тісно інтегрованим з геоінформаційним.

Для ландшафтного обґрунтування рекреаційного використання території в першу чергу необхідно дослідити ландшафтні умови території, потенціал їх використання для потреб рекреації – як в цілому природно-територіальних комплексів, так і окремих природних компонентів. Значення для розвитку рекреаційного природокористування матиме й антропогенне перетворення територій й сучасне туристично-рекреаційне використання. Логічно, що менші перетворення території можуть бути загалом визначені як більш сприятливі для відновлення духовних і фізичних сил людини.

Виходячи з вищесказаного, застосування картографічного методу при ландшафтному обґрунтуванні рекреаційного використання території включатиме створення вихідного набору карт:

1) ландшафтної карти (карти природно-територіальних комплексів);

2) карти сучасного землекористування;

3) карти антропогенної перетвореності ландшафтів;

4) карти сучасного розвитку туризму і рекреації за різними напрямами.

Карти мають бути укладені у форматі ГІС для можливості їх подальшого сумісного аналізу та здійснення оцінок.

У перспективі планується продовжити дослідження на прикладі Котелевського району Полтавської області.

Джерела інформації:

1. Дутчак С. В. Туристсько-рекреаційні ресурси ландшафтів (на прикладі території Чернівецької області) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.11; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка / С. В. Дутчак. – К., 2008. – 20 с.

2. Планирование на предприятиях туризма : учеб. пособ. для вузов / под ред. Е. И. Богданова. – СПб : изд. дом «Бизнеспресса», 2003. – 288 с.

УДК 658.5+044.528.92.77.911.375

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ТА ХАРАКТЕРИСТИК ДЛЯ РОЗРОБКИ ВЕБ-КАРТИ «ФОТОСТУДІЇ м. ХАРКОВА»

Шишкіна К. А., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Определён перечень показателей и характеристик для разработки веб-карты фотостудий г. Харькова. Проанализированы некоторые из собранных на данном этапе показателей.

Ключові слова: фотостудія, геоприв’язка, аналіз даних, веб-карта.

Для побудови веб-карти «Фотостудії м. Харкова», перш за все, здійснено аналіз позначення фотостудій у м. Харкові на поширених картографічних серверах. На вже існуючих даних Google Maps та у системі пошуку 2GIS по м. Харкову виявлено наявність позначок фотостудій. Серед проаналізованих ресурсів досліджено, що у більшості з випадків на картах відмічені лише фотостудії точковими позначками без детальної інформації про ціни або стилі локацій фотостудій. Інформація зазначена на позначках у кращому випадку містить лише адресу та режим роботи фотостудій, іноді – номери телефонів.

При розробці веб-карти фотостудій м. Харкова планується, що буде використана інформація щодо точкових геоприв’язаних об’єктів (позначки фотостудій, до яких прикріплений опис відповідної фотостудії, цінові показники тощо) та лінійних (відображення маршруту від певного місцеположення до фотостудії).

Основні характеристики, які мають бути вказані для кожної фотостудії, – конкурентна ціна наряду з іншими фотостудіями міста, транспортна доступність до ближньої станції метро, автобусної зупинки тощо, облаштованість фотостудії (наявність спеціального обладнання, актуальні локації в інтер’єрі під різні тематичні та сезонні фотозйомки), кваліфікований персонал студії, наявність постійного фотографа у фотостудії, доступність фотостудії для маломобільних груп населення,

загальна оцінка фотостудії відвідувачами.

Розпочато збір даних щодо цих показників, який проводиться як на основі аналізу інтернет-джерел (сайтів фотостудій, сторінок у соціальних мережах), так і на місцевості за допомогою додатку Survey 123. На даному етапі, серед проаналізованих фотостудій лише декілька є доступними для відвідувачів із маломобільних груп населення (інваліди різних категорій, люди похилого віку, вагітні жінки, жінки із дітьми до 3 років тощо). А саме доступними визначені фотостудії Moon Studio, Позитив+, Light Room, Foto Smile, входи до яких обладнані пандусами, ліфтами. Деякі інші проаналізовані фотостудії належать до категорії незручних для маломобільних груп відвідувачів: Фотоцентр Бінго, Фотостудія SweetHeart, Lemonade, Kurta Studio, Studio-ok, Etude, White House Studio, Cream Photo Studio, Фотостудия Seven, United Art Hall, Inside, Svitlo Photospace, Kaleidoscope, White Star, Любімая Фотостудія.

Більшість фотостудій розраховані лише на оренду, тобто клієнт користується послугами окремо найманого фотографа, який не є працівником вибраної фотостудії. На відміну від цього, є фотостудії з постійними фотографами: Moon Studio, United Art Hall, Позитив+, Волшебная Студія, Inside, Los Angeles, Kaleidoscope, Любімая Фотостудія. Тут послугами фотографа можна скористатися у будь-який вільний час у фотостудії.

Ціновий діапазон фотостудій на 2017 р. різниться в середньому від 150 до 250 грн за годину оренди. У деяких фотостудіях ціна окремих залів не підвищена, й поки що залишається на застарілому рівні від 100 грн. Ціни ж за зали сучасних інтер’єрних фотостудій становлять 200-250 грн. У перспективі планується зібрати повну базу даних розміщення фотостудій та відповідних показників щодо них по м. Харкову та укласти відповідну веб-карту.

УДК 528.92

ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНОСТІ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ КАРТ

Шорохова Р.С., аспірант 2 року навчання,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра геодезії та картографії,
наук. керівник – професор Бондаренко Е. Л.

Викладені основні положення розробленої автором теорії інформаційного забезпечення сучасності багатофункціональних інтерактивних карт. Визначені основні вимоги до їх розробки, змістового навантаження та представлення для практичного застосування.

Ключові слова: багатофункціональна інтерактивна карта, інформаційне забезпечення, змістове навантаження, практичне застосування.

Впровадження досягнень науково-технічного прогресу в картографію на теперішньому етапі її розвитку зумовило практичну появу ряду нових видів картографічних творів, серед яких важливої ролі та популярності набули багатофункціональні інтерактивні карти різних територій, що представляють собою динамічні геозображення (картографічні сервіси), які функціонують виключно в комп’ютерному середовищі. Їх зміст у конкретному сеансі використання формується в результаті тісної двосторонньої взаємодії користувача, який формулює відповідні практичні потреби (запити), з програмно-технічним забезпеченням [1].

Серед головних вимог з боку розробників до створення, змісту і представлення інтерактивних карт в якості кінцевого продукту (результату) цілком очевидними і логічними є: повнота інформаційного забезпечення; точність графічного і картографічного представлення елементів змісту на різних рівнях масштабування в режимі електронної карти і, відповідно, бази даних; сучасність інформаційного і програмного забезпечення.

Вказані вимоги (остання є найважливішою, у тому числі і для користувачів) визначаються відповідними принципами, що становлять методологію створення інтерактивних карт: повноти інформації,

точності представлення і надання інформації, сучасності представленої інформації.

Повнота інформації традиційно характеризується сукупністю об'єктів цифрових картографічних шарів, які повинні (чи можуть) належати до загальногеографічних, тематичних або спеціальних елементів змісту, визначених в нормативно-технічній документації по створенню карти. Повнота [інформації] обов'язково забезпечується наявністю у базі даних по кожному об'єкту окремого шару карти: унікального коду (ідентифікатора), який може бути локальним або таким, що ґрунтується на загальноприйнятій існуючій класифікації; метричною; семантичною і топологічною складовими, запис яких у базі може зберігатися в явному вигляді або у внутрішній її структурі. При цьому метрика об'єкта описує його місце розташування і планові контури з урахуванням способу її формування, що, зокрема, визначається прийнятим для представлення у векторному форматі характером локалізації: точковим, лінійним, площинним. Семантика об'єкта (як сукупність відомостей про якісні і/або кількісні характеристики, представляється в обсязі, який відповідає вимогам до його показу в певному режимі масштабування [3]) повинна забезпечувати однозначну відповідність його опису і представленню. Топологія – характеризує собою опис взаємного положення і супідрядності об'єктів із забезпеченням їх метричної узгодженості, що визначається поєднанням точок координатного опису в місцях взаємних примикань або перекриттів загальних ділянок.

Точність інтерактивної карти пов'язана з точністю метрики її об'єктів і повинна відповідати існуючим (або розробленим) вимогам до карт різних видів тих же базових масштабів. За аналогією необхідно враховувати вимоги до кількісних характеристик об'єктів.

Сучасність представленої інформації визначається ступенем і/або

частотою оновлення, пов'язаної, наприклад, з важливістю змін на місцевості, необхідністю редагування бази даних і т. д. [2].

В рамках виконання на практиці функціональних обов'язків фахівця з геоінформаційних систем у компанії зі створення багатофункціональних інтерактивних картографічних сервісів (для міста Києва і околиць), займаючись питаннями інформаційного забезпечення сучасності зазначеної карти (продукту, картографічного сервісу), мною здійснюється робота по веденню довідково-інформаційної системи і відповідного програмного забезпечення.

Отримані з використанням польових і/або камеральних методів матеріали для даної системи, використовуються для визначення ступеня сучасності карти, відповідно до чого встановлюється доцільність або необхідність оновлення за допомогою окремих складових розробленої методичної схеми (алгоритму).

Програмне забезпечення в процесі оновлення зазначеного картографічного сервісу має підтримувати роботу в автоматизованому режимі з використанням різнотипних джерел (картографічних, даних дистанційного зондування, натурних спостережень, текстових, інших), проведення редагування графічних об'єктів, їх семантичних характеристик і топологічних відношень між ними [4].

Джерела інформації:

1. Бондаренко Е. Л. Інтерактивні карти та інтерактивне картографування: сутність і взаємодія понять / Е. Л. Бондаренко, Р. С. Шорохова // Українська географія: сучасні виклики : зб. наук. праць XII З'їзду УГТ. – К. : Прінт-Сервіс, 2016. – Т. III. – С. 16-18. ***2.*** Бондаренко Е. Л. Багатофункціональна інтерактивна карта регіону як альтернатива його комплексного електронного атласу / Е. Л. Бондаренко, Р. С. Шорохова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2016. – № 64. ***3.*** Бондаренко Е. Л. Телекомунікаційна картографія / Е. Л. Бондаренко, О. Ю. Яценко. – К. : УкрІНТЕІ, 2011. – 36 с. ***4.*** Шорохова Р. С. Програмно-технологічні особливості забезпечення багатофункціональності інтерактивної карти міста Києва / Р. С. Шорохова // Матеріали науково-практичної конференції студентів і аспірантів, присвяченої пам'яті професора Г. П. Дубинського (Харків, 14-15 квітня 2016 року). – Харків, 2016. – С. 161-163.

СЕКЦІЯ "МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН І МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ"

УДК 908:371.38

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ КРАЄЗНАВЧИХ ПОХОДІВ ПО ЧУТІВСЬКОМУ РАЙОНУ ПРИ ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ В ШКОЛІ

Бездітко О. С., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник –ст. викладач Борисенко К. Б.

В статье обосновано значение природного заповедного фонда для протекания учебного процесса, представлены данные по количеству объектов природно-заповедного фонда Полтавской области.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, навчальний процес, краєзнавчо-екскурсійна справа.

У сучасних умовах розвитку суспільства, важливе значення для регіонів відіграє розвиток системи природно-заповідного фонду (ПЗФ). З’явилася потреба в залучені об’єктів ПЗФ у навчально-виховний процес освітніх закладів.

Для урізноманітнення перебігу навчального процесу пропонується здійснювати краєзнавчо-екскурсійну діяльність до природоохоронних територій Полтавської області.

Область багата на різні за категоріями об’єкти ПЗФ. Станом на 01.01.2011 природно-заповідний фонд Полтавської області налічував 370 територій та об’єктів. Серед них 2 національні природні парки, 20 заказників, 1 дендрологічний парк, 1 ботанічний сад, 1 ботанічна пам’ятка природи, 4 парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва [2]. Крім того, Полтавська область багата на природоохоронні території та об’єкти місцевого значення. Загальна їх кількість становить 341, з яких 3 регіональні ландшафтні парки, 153 заказники, 123 пам’ятки природи, 48 заповідних урочищ та 14 пам’яток садово-паркового мистецтва [2].

Така кількість об’єктів ПЗФ сприяє можливості їх використання безпосередньо в навчальному процесі. Школярі можуть ознайомитися з різними типами об’єктів ПЗФ Полтавської області, порівняти їх між

собою, визначити відмінності та схожі риси, вивчаючи природу рідного краю.

Безпосередня робота учнів на територіях природоохоронних об'єктів сприятиме формуванню правильних уявлень про навколишню дійсність, оволодінню багатьма практичними навичками, відкриє широкі можливості для естетичного виховання. Адже, об'єкти ПЗФ – це переважено збережені у природному вигляді частини земної поверхні із своєрідними ландшафтами, подекуди – унікальними.

Подібні заняття дозволять зосередити і зацікавити учнів, досягти мети екологічного виховання в процесі навчання. Краєзнавчо-екскурсійна робота посідає особливе місце в житті навчальних закладів [1]. Шкільні програми базуються на краєзнавчому матеріалі, серед якого є відомості про природоохоронні території Полтавської області, а екскурсії, в свою чергу, доповнюють цей матеріал, розширюють загальний кругозір у школярів.

Деякі природоохоронні території, в залежності від категорій, можуть бути використані в процесі опанування практичними навичками, зокрема здійснення спостережень, вимірювань тощо.

Переважання природної складової на території об'єктів ПЗФ Полтавської області сприятиме кращому розумінню протіканню природних процесів, опануванню школярами практичних навичок.

Отже, залучення об'єктів природно-заповідного фонду Полтавської області до навчального процесу дає можливість кращому засвоєнню знань про природоохоронні території рідного краю та сприяє екологічному та естетичному вихованню учнів в процесі учбової діяльності безпосередньо в природному середовищі.

Джерела інформації:

1. Занков Л. В. Экспериментально-педагогические исследования: избранные педагогические труды / Л. В. Занков. – М. : Просвещение, 1990. – 424 с.

2. Риженко Л. Краєзнавство та екскурсії // Екскурсійний довідник по Полтаві та Полтавському округу. – Полтава : Поліграф, 1927. – С. 5-10.

УДК 37.032

ПРОЕКТ ЕКСПРЕС-КУРСУ «ОСНОВИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ»

Британський П. А., V курс,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра географії України,
рецензент – канд. пед. н., асистент Муніч Н. В.

Викладені основні положення та структурний зміст розробленого автором експрес-курсу «Основи збалансованого просторового розвитку». Визначено цілі, особливості, проблеми у процесі його впровадження.

Ключові слова: експрес-курс, збалансований просторовий розвиток, екологічна освіта, прийоми комунікації.

В інтервалі від Стокгольма (1972, Швеція, Конференція ООН з проблем навколишнього середовища) до Пекіна (2016, Китай, 33-й Міжнародний конгрес МГС), людство вдосконалює та впроваджує в життя ідеї збалансованого просторового розвитку (далі ЗПР). Згідно положень Хартії географічної освіти, затвердженої Конгресом, географічна наука відповідальна за знання і впровадження принципів ЗПР. Географічні знання та навички, що присвоюються особистості через геопросторові технології, пропонують унікальні можливості для осмислення сучасного світу. Разом узяті вони утворюють безцінний набір навичок XXI століття, актуальних сьогодні і необхідних завтра. Враховуючи, що зміни в процесі навчання ЗПР потрібні вже зараз, було вирішено розпочати роботу над підготовкою освітнього курсу щодо збалансованого розвитку [3].

Освітні дослідження в області ЗПР є важливими для розвитку країни, виховання її молодого покоління, про що свідчать результати міжнародного дослідження [2]. Тому є потреба у вивченні ЗПР.

Експрес-курс «Основи збалансованого просторового розвитку» покликаний розкривати суть і зміст поняття ЗПР, його тенденції підростаючому поколінню. При цьому, на сьогодні значний відсоток педагогів ототожнює освіту для ЗПР з екологічною, не маючи системних знань про сучасну парадигму розвитку людства. Розроблений курс має

стати своєрідним стимулом для підвищення кваліфікації вчителя.

Розроблений 10-лекційний інтегративний експрес-курс інформуватиме учнів про ключові аспекти збалансованого розвитку: генезис поняття «sustainable development»; історія та впровадження концепції ЗПР; 8 цілей тисячоліття та 17 глобальних цілей ЗПР; світові тенденції щодо ЗПР; Україна та ЗПР. Він містить 7 дидактичних блоків відповідно до наведених аспектів, включаючи співробітництво заради збалансованого майбутнього (практична частина), об'єднуючись за принципом синергії. Кожен блок виступає інтегративним елементом курсу, що дає можливість реалізовувати дидактичні блоки й за межами курсу як навчальний матеріал на уроках екології, біології, географії, економіки, історії. Блоки дидактичних матеріалів включають: знайомство з поняттям «sustainable development» – виклад інформації стосовно розвитку та походження терміну; історія ЗПР – основні наукові події на шляху формування та впровадження концепції ЗПР; 8 цілей тисячоліття – розгляд плану дій щодо подолання 8-ми ключових аспектів тисячоліття; 17 глобальних цілей тисячоліття – розгляд цілей людства на період 2015-2030 рр.; світові тенденції – сучасний стан впровадження концепції та принципів ЗПР у глобальному вимірі; Україна та ЗПР – розгляд особливостей ЗПР в Україні; співробітництво заради збалансованого майбутнього – практична частина курсу щодо особливостей комунікації в суспільстві.

Курс орієнтовано на учнів 10-го класу, але за певної адаптації змісту й методів навчання може запроваджуватись у 8-му, 9-му, 11-му класах.

Перед початком апробації експрес-курсу проведено контрольний зріз обізнаності учнів щодо теми ЗПР за допомогою завдань з вибором однієї відповіді (табл. 1). Дані опитування свідчать, що інформування школярів щодо концепції ЗПР обмежене; більшість школярів вважає, що з комплексне знайомство з інформацією стосовно ЗПР є корисним, а з

інформацією доречно знайомитись на уроках географії.

Таблиця 1

Результати контрольного зрізу обізнаності учнів 10-го класу щодо сталого розвитку

Запитання	Відповіді у %
У якому віці Ви дізналися про термін «сталий розвиток»?	16 років – 47%; 13-15 років – 30%; 12 років –13%; 8 років – 10%
Чи вважаєте Ви, що «сталий розвиток» є правильним перекладом поняття «sustainable development»?	Так – 73%; ні – 10%; не визначилися – 17%
Що таке «сталий розвиток»?	Концепція – 15%; еволюційний розвиток – 5%; економічна теорія – 26%; суспільна теорія –10%; зелений бренд – 5%; не визначилися – 21%; власна відповідь – 18%
Чи є «сталий розвиток» можливим для Землі?	Так – 63%; ні – 10%; не визначилися –15%; власний варіант – 12%
Чи варто знайомитись з інформацією стосовно «сталого розвитку» на уроках географії?	Так – 89%; ні – 5,5%; не визначилися – 5,5%
Чи буде корисним для Вас комплексне ознайомлення з інформацією стосовно «сталого розвитку»?	Так –73%; не визначилися – 27%

В опитуванні використовувався переклад «сталий розвиток» тому, що він є популярним варіантом перекладу.

Висновки: На сучасному етапі розвитку людства ідеї ЗПР є актуальними. Впровадження в шкільний освітній простір окремої дисципліни або розділів стосовно ЗПР є важливою умовою на шляху до збалансованого майбутнього України. Результати апробації розробленого експрес-курсу дають підстави стверджувати, що він може бути успішним пришвидшеним варіантом ознайомлення з концепцією та принципами ЗПР в межах шкільної освітньої системи. Подальші дослідження вбачаємо в адаптації та апробації експрес-курсу для учнів 8-х, 9-х, 11-х класів, видання методичного збірника для вчителів.

Джерела: ***1.*** Методичні матеріали для впровадження освітнього модуля «Основи стратегії сталого розвитку в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/metod_materialy_do_modulyu.pdf. ***2.*** Sustainable Development in the School Geography Education: Current State and Trends. Case Studies in Russia, China and the Ukraine / O.Khlebosolova (Ed.). – Moscow-Ryazan: GolosGubernii Pablishers, 2016. - 160 p. *3.* 2016 International Charter on Geographical Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.igu-cge.org/documents2016.

УДК 550.348.435(728:004.65]:37.011.3 – 051

РОЗРОБКА МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ РОЗДІЛУ «БАЗИ ДАНИХ У ГІС» НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ГІС В ГЕОГРАФІЇ»

Бурич А. Ю., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – к. геогр. н., доцент Сінна О. І.

Изложена структура и краткое содержание раздела «Базы данных в ГИС», разработанного для курса «ГИС в географии», предусмотренного в программе подготовки студентов специальности «Науки о Земле» в ХНУ им. В.Н. Каразина.

Ключові слова: база даних, ГІС, навчальна підготовка географів.

В основі будь-якого географічного дослідження лежить масив різнорідної інформації, яку потрібно обробити, виходячи із поставлених завдань. Потужним інструментом збереження та обробки інформації є системи управління базами даних. Задачі із просторово розподіленою інформацією можна ефективно вирішити на основі геоінформаційних систем (ГІС). Отже, у програму курсу «ГІС в географії» було вирішено включити розділ «Бази даних у ГІС». У процесі нашого дослідження було укладено методичні розробки розділу, який включає проведення 1 лекції та 3 практичних робіт (передбачено 8 годин аудиторної роботи, 10 годин – самостійної роботи).

Лекція на тему «Бази даних та їх використання у ГІС» проводиться на початку розділу для ознайомлення студентів із поняттями «база даних» і «просторова база даних». Розглядаються логічні моделі баз даних (БД), розкривається технологія та основні етапи створення та проектування БД, вивчається інструментарій елементарної системи управління базами даних (СУБД) – MS Access. Лекція супроводжується прикладами із БД «Вулкани Центральної Америки», яка створена на попередніх етапах нашого дослідження в якості пілотного проекту. Студентам демонструються теоретичні основи інтеграції баз даних з ГІС.

Всі методичні розробки практичних робіт побудовані за єдиною

структурою: ознайомлення з теоретичним матеріалом (основні знання, що будуть актуальними для виконання практичної роботи), опис виконання практичної роботи (покроковий алгоритм роботи у програмних продуктах), питання для самоконтролю та рекомендовані джерела інформації. Для кожного студента розроблено набір геопросторових даних (координати об'єктів, зображення, семантична інформація та посилання на джерела додаткових даних) різної тематики з офіційних статистичних довідників, які будуть використані як індивідуальні варіанти для укладання студентами відповідної БД та її інтеграції з ГІС.

Перша практична робота «Знайомство з інтерфейсом СУБД MS Access. Розробка структури БД» ставить на меті опанування базових навичок роботи із системами управління базами даних на прикладі MS Access та сформувати уміння створювати БД за певним набором даних. Під час її виконання студенти знайомляться з інтерфейсом СУБД MS Access, навчаються проектувати БД за індивідуальною тематикою, створювати таблиці в середовищі MS Access, наповнювати їх даними та поєднувати зв'язками, змінювати структуру у відповідності до задач.

«Формування запитів у СУБД MS Access. Укладання первинної інвентаризаційної карти на базі платформи ГІС «Карта 2011», підготовка її інтеграції з БД» – друга практична робота, що входить до складу розділу. Її мета: опанувати базові навички створення структурованих просторових запитів у середовищі MS Access, сформувати уміння укладати інвентаризаційні карти та класифікатор на базі платформи ГІС «Карта 2011». Під час виконання даної практичної роботи студенти апробують алгоритм створення структурованих логічних запитів, зокрема мовою SQL, виходячи із тематики індивідуального варіанту дослідження. На базі платформи ГІС «Карта 2011» відпрацьовують алгоритм укладання інвентаризаційної карти: від розробки класифікатора

до створення об'єктів карти із занесенням інформації про них до атрибутивної таблиці. Задля укладання карти студенти аналізують територію дослідження, тематику, аби обрати математичну основу та способи зображення, узгоджують їх із викладачем.

Третя практична робота – «Інтеграція БД MS Access та ГІС «Карта 2011». Створення форм користувача» ставить на меті опанування теоретичних та практичних навичок інтеграції БД та ГІС на прикладі програмних продуктів MS Access та ГІС «Карта 2011», формування уміння створювати форми користувача на базі платформи ГІС «Карта 2011». Ця практична робота виконується більшою мірою у розділі «База» середовища «ГІС Карта 2011». Тут студенти створюють робочий проект і налаштовують відображення результатів запитів до БД на карті шляхом створення форм користувача. Цей етап вимагає творчого підходу. Керуючись існуючим прикладом БД «Вулкани Центральної Америки», студенти мають розробити свій дизайн інтерфейсу та робочу панель, що забезпечить комфортний доступ користувача до всього обсягу інформації БД. Таким чином, після виконання переліку практичних робіт студенти демонструють працюючу БД інтегровану з ГІС. На самостійне опрацювання винесені окремі моменти індивідуальної роботи студентів над пошуком інформації, над безпосереднім процесом розробки БД, а також питання щодо можливостей публікації БД у WEB-середовищі.

Методичні вказівки за розділом «Бази даних в ГІС» курсу «ГІС в географії» для студентів 2 курсу спеціальності «Науки про Землю», разом із наборами індивідуальних завдань, планується використати для наповнення відповідного дистанційного курсу.

Джерела інформації: ***1.*** Сінна О. І. Геоінформаційні системи в географії : робоча програма навч. дисципліни для студентів за спеціальністю «Науки про Землю» / О. І. Сінна. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2016. – 10 с. ***2.*** Бурич А. Ю. Розробка бази даних «Вулкани Центральної Америки» та напрями її використання із застосуванням геоінформаційних систем / А. Ю. Бурич, О. В. Касьянов, О. І. Сінна // Часопис картографії : зб. наук. пр. – К. : КНУ ім. Тараса Шевченка. – Вип. 15. Ч. 1. – С. 57-71.

УДК 371.3:910

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Гамалінська Т. І.,4 курс,
Криворізький державний педагогічний університет,
кафедра економічної і соціальної географії
та методики викладання,
наук. керівник – канд. пед. н., доцент Бондаренко О. В.

Автором розглянуто трактування вітчизняними вченими поняття «метод проектів»; висвітлено алгоритм роботи учня над навчальним проектом та виокремлено дидактичні умови використання методу проектів під час вивчення географії.

Ключові поняття: метод проектів, дидактичні умови реалізації методу проектів.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначається, що суспільні зміни вимагають від школи підготовки підростаючого покоління, здатного до самостійного розв’язання життєво важливих завдань, використання шкільних знань для розв’язання реальних проблем.

Водночас науковці зазначають (В. Литвиненко, Н. Мартиненко, О. Стадник), що нині шкільна освіта дещо віддалена від життєвих ситуацій і повсякденної діяльності школярів. Це зумовлює необхідність використання методів, які дозволяють імітувати й моделювати поведінку школярів у суспільстві. Потенційні можливості у розв’язанні окреслених освітніх завдань має метод проектів [3].

Проблема реалізації методу проектів у навчальному процесі не є новою. Вона перебувала у центрі уваги Дж. Дьюї, В. Кілпатрика, І. Єрмакова та ін. Окремим аспектам даної проблеми приділяється увага у працях з методики викладання географії – І. Душиної, С. Коберніка, В. Корнєєва, І. Матрусова, О. Стадника, О. Топузова та ін. [1].

У науковій літературі є різні підходи до розуміння поняття «метод проектів». Найчастіше його трактують як: особистісно зорієнтований метод навчання (С. Пилюгіна); самостійну діяльність учня творчого змісту (Е. Васін); спосіб організації пізнавальної діяльності школярів

(І. Сасова); форму організації навчання (О. Хуторський) тощо. Услід за О. Коберніком, «метод проектів» розглядаємо як такий спосіб організації вивчення географії, за якого учні оволодівають знаннями під час планування й виконання завдань у вигляді проектів, що поступово ускладнюються за змістом [1].

Немає єдності серед науковців і у виокремленні змісту методу проектів. Найчастіше алгоритм роботи над проектом, охоплює такі етапи: *підготовчий:* визначення мети і завдань проекту; опис проекту, його основних етапів, створення моделі; експертиза проекту; пошук методик і засобів виконання завдання; *організаційний:* розподіл учасників на групи; конкретизація завдань кожної групи; складання плану діяльності кожної групи, координація роботи груп; розподіл обов'язків між членами групи; підготовка необхідних матеріалів, засобів тощо; *діяльнісний:* виконання завдань членами груп за складеними планами й обраними методиками; *підсумковий:* оброблення, аналіз й узагальнення результатів; звітування груп (захист проектів); оцінювання результатів діяльності [2].

Проаналізувавши наукову літературу, ми виокремили дидактичні умови використання методу проектів на уроках географії: володіння вчителем методикою реалізації цього методу; упровадження на уроках змістовної й процесуальної сторін особистісно зорієнтованої проектної діяльності учнів; систематичне використання методу проектів під час вивчення географії із забезпеченням психологічного комфорту учня.

Джерела інформації:

1. Довбенко Т. Метод проектів в історії шкільництва / Т. Довбенко // Шлях освіти. – 2005. – № 2. – С. 47-52.

2. Мелашенко К. М. Технологія проектного навчання / К. М. Мелашенко // Завуч. – Травень, 2006. – №13 (271). – С. 12-14.

3. Стадник О. Г. Метод проектів у викладанні географії / О. Г. Стадник. – Харків, 2008. – 110 с.

УДК 911:371.3

КАРТОГРАФІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОНОВЛЕНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ 8 КЛАСУ

Гапонова А. А., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., професор Жемеров О. О.

Проанализирована роль карты на уроках географии в школе. Рассмотрена классификация учебных карт и их виды. Проведено сравнение учебных программ 2004 и 2011 гг. Проанализировано картографическое обеспечение обновлённого курса географии 8-го класса.

Ключові слова: методика навчання географії, карта, шкільний курс географії.

Сучасна географія являє собою систему наук про географічну оболонку планети, особливості природи, розміщення населення і господарства та їх взаємодію між собою. Метою шкільного курсу географії є формування в учнів цілісної географічної картини реального світу, надання сукупних знань про довкілля. Географічна картина відбиває уявлення людини про навколишнє середовище і суспільство, ставлення людини до них та життя у взаємодії з ними. Тому одним із найважливіших завдань загальної середньої географічної освіти є формування картографічної компетенції в учнів. Освітня роль географії як шкільного предмета визначається тим, що її складовою частиною є карти, котрі дозволяють людині орієнтуватися у просторі, брати з карт найрізноманітнішу інформацію. До того ж, на відміну від книги та інших джерел інформації, карта, за словами О.О. Половинкіна, «розповідає» швидше, точніше, наочніше та лаконічніше.

Шкільні географічні карти класифікують у відповідності з навчальними цілями за способами їх застосування. Вони поділяються на настінні, призначені для одночасного їх огляду всіма учнями, та настільні, орієнтовані на індивідуальну роботу школяра.

Навчальні географічні карти також класифікують за змістом. У такому разі вони поділяються на загальногеографічні та тематичні. До перших відносять комплексні карти, фізичні, загальноекономічні та ін. Їх

призначення – допомогти формуванню загальногеографічних знань та вмінь, загальних уявлень про поверхню Землі, взаємне розташування материків і океанів, головних річкових систем, країн, міст і т. ін. Найчастіше в географії використовуються тематичні карти, основний зміст яких присвячено одному компоненту або одній темі. Вони, у свою чергу, поділяються на карти природних явищ і карти суспільних явищ. До них відносяться карти: тектонічні, геологічні, кліматичні, природних зон, політичні, населення та ін. Дидактичні можливості таких карт значно ширші, бо з їх допомогою можна більш детально вивчити те чи інше географічне явище, розкрити природні взаємозв'язки, зрозуміти закономірності [1, 2].

Програму курсу географії 8 кл. 2004 р. було оновлено у 2011 р. Збільшилася кількість годин: з 52 на рік (1,5 години на тиждень) до 70 на рік (2 години на тиждень). Змінилися теми, що вивчаються: зменшилася кількість тем з фізичної географії України і додався розділ «Населення України та світу». Відбулося це внаслідок ущільнення програми та скорочення усього курсу географії, що тепер вивчається у 6-9 кл. Назву курсу 8 кл. «Фізична географія України» було змінено на «Україна у світі: природа, населення».

Усе це вимагає оновлення змісту й переліку настінних карт, карт шкільного атласу з географії 8 кл. Відповідно до оновленої програми ми вважаємо за необхідне розробити для восьмикласників карти «Дослідники природних умов і природних ресурсів України», «Антропогенні ландшафти України», а також декілька карт, присвячених населенню України. Карти населення для 8 кл. мають бути дещо спрощені порівняно з картами населення, що були в атласі для 9 кл.

Джерела інформації: ***1.*** Даценко Л. М. Навчальні карти для школи : навч. посіб. для студ. геогр. ф-ту зі спец. «Картографія» / Л. М. Даценко. – К. : ВГЛ «Обрії», 2008. – 108 с. ***2.*** Методика обучения географии в школе : учеб. пособ. для студ. геогр. спец. педвузов / под ред. Л. М. Панчешниковой. – М. : Просвещение; Учебная литература, 1997. – 320 с.

УДК 911:371.3

ВИВЧЕННЯ МЕТЕОРОЛОГО-КЛІМАТИЧНИХ ПОНЯТЬ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Ільїна М. К., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., професор Жемеров О. О.

Проанализированы особенности изучения метеоролого-климатических понятий в 6-7-х кл. средней школы. Описана методика преподавания материала учителем.

Ключові слова: методика викладання географії, метеоролого-кліматичні поняття.

Одне з головних завдань географії у 6-7 класах – навчити дітей правильно розуміти природні явища і процеси, самостійно набувати нових знань та застосовувати їх на практиці. Теми про погоду і клімат є одними з найважливіших у курсі шкільної географії, адже вони тісно пов’язані з тематикою інших розділів [1, 2].

У курсі географії 6 кл. при вивченні теми «Атмосфера» (13 годин) школярі отримують знання про метеорологічні елементи, погодні явища, клімат; дізнаються про залежність температури повітря та тривалості дня і ночі від висоти сонця над горизонтом; про різноманітність клімату; про мінливість погоди залежно від різних причин; про можливість прогнозування погоди по різноманітних ознаках; про метеорологічні спостереження і прогноз погоди.

У 6 кл. вводиться ряд нових понять, від глибини засвоєння яких залежить усвідомлення узагальнених понять «погода» і «клімат» у наступних класах. Так, уперше даються визначення погоди та клімату; розглядаються фактори, які зумовлюють кліматичні умови земної кулі; розкривається сутність загальних метеорологічних понять. При викладанні цих тем учитель використовує методи усного викладу матеріалу – пояснення і розповідь, які чергуються з роз’яснювальною бесідою, спостереженнями учнів за погодою. Завдання вчителя – розкрити поняття «погода» і «клімат» у доступній для учнів формі. Часто

використовуються статистичні показники, які є основою понять або ілюструють їх. Виклад нового матеріалу базується на результатах власних спостережень учнів та на аналізі результатів спостережень. Учитель може попутно з характеристикою окремих понять навести цікаві відомості про погодні явища, розширюючи та поглиблюючи матеріал підручника. Це сприяє формуванню у дітей інтересу до клімату.

У 7 кл. формуються знання про основні метеорологічні елементи, кліматичну карту та мікрокліматичні особливості території. Семикласники вже мають достатню підготовку для того, щоб глибше вивчити особливості погоди та клімату. Розуміння учнями кліматичних умов материків залежатиме від того, наскільки вони усвідомлюють залежність окремих типів клімату від широти місцевості; від загальної циркуляції атмосфери і впливу повітряних мас; від підстилаючої поверхні. У курсі географії материків і океанів учні отримують знання про кліматотвірні фактори, режим тепла і вологи, кліматичне районування та основні типи клімату кожного материка.

У цьому курсі систематизуються і поглиблюються знання дітей про клімат материків, стають більш зрозумілими поняття про загальнопланетарні процеси і явища для формування клімату конкретних ділянок земної кулі. Усе це є основою для вивчення у 8 кл. теми «Клімат України». Стосовно методів вивчення клімату в курсі географії 7-го кл. слід зазначити, що порівняно с початковим курсом географії тривалість часу, що його витрачає вчитель на уроці для пояснення, помітно зростає. У 7 кл. слід використовувати прийоми аналізу, синтезу, порівняння, а також комп’ютерні технології, відеофільми, космічні знімки тощо.

Джерела інформації:

1. Михайленко М. М. Вивчення погоди та клімату в шкільному курсі географії / М. М. Михайленко. – К. : Рад. шк, 1973. – 119 с.

2. Чернихова Е. Я. Изучение климата на уроках географии / Е. Я. Чернихова. – М. : Просвещение; Учеб. литература, 1973. – 157 с.

УДК 372.891

НОВА КОНЦЕПЦІЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА МІСЦЕ У НІЙ ПРОФІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Іхненко Я. Ю., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Прасул Ю. І.

Викладено основні положення Концепції реформування загальної середньої освіти, визначені її сутність, цілі, особливості. Представлено профільне навчання як один із шляхів реалізації даної концепції.

Ключові слова: концепція, профільне навчання, спецкурс.

Освіта повинна бути істинною, повною, якісною та міцною. Вона є визначальним чинником політичного, соціально-економічного, наукового та культурного розвитку суспільства. Її можна вважати запорукою майбутнього України.

Новий підхід щодо організації освіти в Україні висвітлено у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р., що планується у різних напрямках. Розглянемо основні з них щодо функціонування старшої школи.

Передбачається, що перехід до трирічної профільної школи сприятиме поглибленому вивченню окремих предметів з урахуванням освітніх потреб і професійного самовизначення учнів [1; 2]. Таким чином, у концепції закладається допрофесійна підготовка і приймається до уваги професійне визначення учнів уже на етапі завершення 9 класу. Відповідно до цього, вона стає одним із ключових шляхів удосконалення загальної середньої освіти.

Цей напрямок широко застосовується у провідних країнах світу. Але у нашій країні мережа загальноосвітніх закладів з поглибленим вивченням дисциплін поки розвинута на досить низькому рівні. Це унеможливлює цілісне втілення концепції. Профільне навчання у старшій школі має позитивно вплинути на вирішення освітніх проблем.

Якщо брати до уваги впровадження профільного вивчення географії у старших класах, важливо пам'ятати, що його головне завдання – формувати в учнів новий погляд на оточуючий світ через поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених географічних предметів. Серед них чільне місце має зайняти курс топографо-картографічної підготовки.

У реаліях сьогодення серед молоді, яка здобуває освіту, актуальними стають навчальні заклади військового спрямування. Фахівці військової справи неодноразово використовують у своїй практиці топографічні карти для вирішення стратегічних задач, і взагалі повинні добре орієнтуватися як по карті, так і на місцевості. Але вже на першому курсі майбутні офіцери стикаються з проблемою такої фахової підготовки, саме з дисципліною «Військова топографія» та спорідненими з нею спецкурсами, які вважаються найскладнішими для розуміння.

На профільну підготовку до вступу у військові вищі навчальні заклади зорієнтовані Ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою. Тому, серед географічних предметів у навчальних закладах такого спрямування доцільно ввести дисципліну «Основи топографії». Тобто, додатковий курс, що дозволить теоретично та практично опанувати матеріал, у той час як зараз не передбачено детального вивчення топографо-картографічної складової. Це підвищить рівень засвоєння основ цього предмету, підготує абітурієнтів до розуміння військової топографії та стратегії ведення бою.

Це сприятиме підвищенню якості середньої освіти у цілому, як наслідок вищої освіти, забезпечить престижність військової освіти.

Джерела інформації:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%d1%80.

2. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії в профільній школі: теорія і практика : монографія / Т. Г. Назаренко. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 380 с.

УДК: 372.8.528.8:528.9. 910.1

ВИКЛАДАННЯ ТОПОГРАФО-КАРТОГРАФІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ В ШКОЛІ

Кожушко О. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Байназаров А. М.

В статье рассмотрены особенности преподавания топографо-картографических тем при изучении географии в школе. Очерчены основные проблемы данной темы.

Ключові слова: шкільна географія, сучасна програма шкільної географії, карта.

Шкільна географія являє собою систему знань, яка складається з різних компонентів. Дуже вагому нішу тут займає топографо-картографічна складова, яка є важливим чинником формування географічного і картографічного мислення.

Нажаль, сучасна програма шкільної географії дану тему висвітлює недостатньо, для отримання загального та поглибленого уявлення про топографію і картографію. Учні знайомляться з поняттям «карта» вже у 6-му класі при вивченні «Загальної географії». Вони отримують поверхневі знання про способи зображення Землі, масштаб, план місцевості та географічну карту. Також, в межах даної теми, виконується практична робота з метою навчитися визначати масштаб за допомогою планів та карт.

При вивченні «Географії материків і океанів» (7 клас) поняття «карта» не розглядається, хоча робота з атласами, контурними та настінними картами ведеться постійно.

У 8-му класі при вивченні «Фізичної географії України» трохи глибше розглядається тема «Джерела географічної інформації», під час роботи з якою приділяється увага саме поняттю карти взагалі, розглядаються види карт, способи зображення географічних об’єктів та явищ на тематичних картах. Також у 8-му класі виконується практична

робота «Опис місцевості та розв'язування задач за навчальними топографічними картами». Саме при вивченні даної теми учні і отримують більш глибокі знання про топографічну карту та про те, як з нею правильно працювати. В інших шкільних географічних курсах топографо-картографічній складовій не приділяється належної уваги і для учнів карта залишається достатньо складним джерелом інформації. І це є недоцільним, адже важко уявити вивчення будь-якого курсу географії без правильної роботи з атласом чи окремою топографічної картою.

Проте не лише учні отримують поверхові знання про топокарту, а й більшість вчителів географії не володіють достатніми знаннями про властивості та методи роботи з картографічною продукцією, оскільки на сьогодні методична література присвячена роботі з картами практично відсутня або представлена незначною, у порівнянні з іншими темами, кількістю розробок. Саме тому формування необхідних вмінь і знань учнів залежить також від фахової майстерності вчителя. А вчитель у свою чергу залежить від сучасної методичної літератури. З цього виникає необхідність вдосконалення самої методики викладання географії в школі (для учнів), а також забезпечення певною методичною базою, яка дозволить вчителю детальніше розглянути дану тему та правильно донести її до учня. Адже, вивчення географії в школі на сьогодні неможливо уявити без грамотної роботи з картографічною інформацією.

Джерела інформації:

1. Даценко Л. М. Картографічна компонента шкільної географічної освіти в умовах інформатизації суспільства / Л. М. Даценко // Вісник геодезії та картографії. – 2011. - № 3. – С. 51-55.

2. Миргородська О. Л. Формування картографічних дослідницьких умінь майбутніх учителів географії / О. Л. Миргородська, О. В. Колотуха // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії : зб. наук. праць. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – Вип. 20. – С. 85-88.

УДК 911:371.3

ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

Козакова О. Ю., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., професор Жемеров О. О.

У статті розглянуто особливості системи зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з географії. Проаналізовано вплив процесу ЗНО на якість географічної освіти. Запропоновано ввести в структуру ЗНО з географії групу тестів ілюстративного змісту.

Ключові слова: якість географічної освіти, зовнішнє незалежне оцінювання, тестові завдання з географії.

Якість освіти, зокрема географічної, залежить від декількох складових: рівня знань учнів, якості методів навчання, контролю та перевірки засвоєних учнями знань, умінь і навичок. Остання складова є головною для оцінки навчального процесу, а її інструментом у сучасній освіті виступає зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО). Результати ЗНО дозволяють оцінити роботу закладів освіти й освітніх систем у цілому.

Сам процес упровадження ЗНО в контексті розвитку системи освіти має певні переваги і недоліки. До переваг можна віднести об’єктивність вимірювання знань, загальний рівень підвищення ефективності вищої освіти та підвищення мотивації учнів загальноосвітніх закладів до вивчення предметів. Технологія проведення ЗНО формує в учнів відповідальність за навчання та зменшує різницю між вимогами середніх та вищих навчальних закладів [1].

З точки зору оцінювання якості географічної освіти, суттєвим недоліком тестування ЗНО є спрямування учня на швидке розв’язання досить простих та поверхневих завдань, тоді як для географії більш важливим є розуміння внутрішнього змісту самого процесу, ніж уміння швидко проводити розрахунки. З огляду на це, зміст тестових завдань ЗНО з географії має бути спрямований не лише на засвоєння школярами знань про особливості географічного простору на всіх рівнях (місцевому,

регіональному і глобальному), а й на уміння давати оцінку перетворенням, що відбуваються у навколишньому середовищі, використовуючи при цьому нові географічні методи та джерела інформації.

Аналіз завдань та результатів ЗНО з географії 2016 р. показав, що саме такі тестові завдання виявилися найскладнішими для учнів [2, 3]. Це, насамперед, тести, що потребують поглиблених знань про географічні процеси. Було виявлено, що у більшості абітурієнтів не сформовані уміння аналізувати кліматичні особливості території, знання компонентів природи материків та їх характеристик, розуміння фізико-географічних законів і закономірностей, їх застосування у конкретних ситуаціях. Викликають труднощі при виконанні й ті завдання, що проілюстровані малюнком, схемою чи графіком; завдання, що представляють собою певну наочну модель природного процесу, об’єкта чи явища.

Ураховуючи недоліки процесу ЗНО, які пов’язані з тематичною складовою тестових завдань, досить актуальним є процес удосконалення їх змісту. Особливе місце у структурі ЗНО з географії, на нашу думку, мають займати тестові завдання ілюстративного змісту, які спираються на карти, фотографії, космічні знімки, схематичні зображення місцевості, схеми, графіки, діаграми, профілі тощо. Такі тести можуть використовуватися у будь-якій з чотирьох груп завдань ЗНО. Основною метою таких завдань є перевірка зорової пам’яті та просторової уяви учня, розуміння основних процесів і явищ, що виключає можливість поверхневого вирішення поставленого завдання.

Широке використання тестових завдань з ілюстраціями в сертифікаційних роботах минулих років було неможливим з технічних причин. Дана форма завдань вимагала додаткових матеріальних витрат на оформлення тестових зошитів. Особливість завдань з географії

ілюстративного змісту полягає в тому, що вони потребують якісного представлення у сертифікаційній роботі. Для успішного виконання завдання учнем фотоілюстрації та картографічний матеріал, що містить тест, мають бути чіткими та зрозумілими.

На сучасному етапі проведення ЗНО це стало можливим завдяки використанню комп'ютерних технологій. На сьогодні середні та вищі навчальні заклади, які виконують функції пунктів тестування у період проведення ЗНО, достатньою мірою забезпечені мультимедійною технікою, що дає можливість використовувати кольорові завдання ілюстративного змісту.

Завдання з ілюстраціями необхідно використовувати також під час самостійної підготовки учнів до ЗНО. У значній кількості тренувальних тестів і завдань з географії, які розміщені на сайтах для підготовки абітурієнтів, не використовуються карти, фотознімки місцевості, космічні знімки різних регіонів світу. На нашу думку, завдання з ілюстраціями збагатять зовнішнє незалежне оцінювання, дадуть змогу перевіряти в учнів уміння вилучати необхідну інформацію з географічних карт, різноманітних діаграм, графіків, фізико-географічних профілів, геологічних розрізів, 3D-моделей, схем, фотографій тощо.

На основі викладеного матеріалу пропонується удосконалити зміст завдань ЗНО з географії шляхом виділення окремої групи тестових завдань ілюстративного змісту, які перевірятимуть навички роботи з різними видами географічних карт та вміння аналізувати цифрові, статистичні й графічні дані.

Джерела інформації:

1. Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо використання тестових технологій на уроках природничих дисциплін та підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання від 20.03.07, № 1/9-164.

2. Офіційний сайт Українського центру оцінювання якості освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://testportal.gov.ua/.

3. Зразки завдань з географії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zno-kharkiv.org.ua/index.php?section=help&id=2016.

УДК 911.3:371.08+621

ВПЛИВ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ЗМІСТ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ 9 КЛАСУ

Кошурникова Ю. С., 5 курс магістратури,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
кафедра фізичної та економічної географії,
наук. керівник – канд. пед. н., доцент Лисичарова Г. О.

Викладені існуючи тенденції висвітлення тем в сучасних підручниках з географії для 9-х класів, рекомендованих МОН України, визначено стан підприємств машинобудування та хімічної промисловості України на березень 2016 року.

Ключові слова: навчально-методичний комплекс, машинобудівний комплекс, хімічна промисловість України.

Стаття присвячена виявленню тем шкільного курсу географії 9-го класу, змісту яких прямо або опосередковано торкнулися сучасні військово-політичні події в країні, що потребуватимуть оновлення змісту та врахування існуючих тенденцій під час вивчення курсу географії України.

З 2014 р. у країні загострилися суспільно-політичні процеси, результатом яких стала анексія АР Крим Російською Федерацією та втрата Україною контролю над частиною східних областей (Донецької та Луганської). Викладання шкільних географічних курсів безпосередньо зв’язують сучасні реалії з системою знань та вмінь, що формуються у свідомості школярів, до числа яких слід віднести теми «Машинобудування і металообробка України» та «Хімічна промисловість України».

Проаналізувавши зміст навчальних програм [1] та підручників з географії для 9 класу [2-5] та визначивши сучасний стан машинобудування, можна зробити наступні висновки:

1. діючі підручники з географії для 9 класу не в повному обсязі відображають сучасний стан:

- відсутній єдиний підхід до галузевої структури машинобудування, що визиває складнощі у вивчанні даного сектору промисловості;
- наведені у підручниках статистичні дані застаріли;
- характеристика підприємств за місцем розташування зазнала змін;
- не представлено підприємства з зупиненим виробництвом;
- картографічні дані не відображають сучасного стану;

2. суспільно-політична ситуація в країні, військові дії на Сході та окупація на Півдні держави призвели до наступних наслідків:

- 4 з 14 підприємств галузі важкого машинобудування, рекомендованих для вивчення у діючих підручниках, знаходяться на не підконтрольній території (ПАТ «Донецькгірмаш», Луганський завод гірничого машинобудування, Ясинуватський машинобудівний завод, Горлівський машинобудівний завод);
- 1 з 18 підприємств галузі транспортного машинобудування, знаходиться на не підконтрольній території – Луганський тепловозобудівний завод;
- на 2-х з 11 підприємств галузі точного машинобудування, виробництво зупинене;
- зафіксовано виключення із складу державного авіабудівного концерну «Антонов» державного підприємства «Антонов» та включення його до складу Державного концерну «Укроборонпром».

Аналогічно було проаналізовано стан висвітлення у навчальних програмах [1] та підручниках [2-5] хімічної промисловості:

1. діючі підручники з географії для 9 класу не в повному обсязі відображають сучасний стан хімічної промисловості:

- наведені у підручниках статистичні дані застаріли;
- характеристика підприємств за місцем розташування зазнала змін;
- не представлено підприємства з зупиненим виробництвом;

- картографічні дані не відображають сучасного стану.

2. суспільно-політична ситуація в країні призвела до наступних наслідків:

- підприємство галузі основної хімії – Горлівський концерн «Стирол», рекомендоване для вивчення у діючих підручниках, знаходиться на не підконтрольній території;
- 4 підприємства, на яких зупинене виробництво.

Проаналізувавши вплив військово-політичної ситуації в Україні на зміст шкільного курсу географії України 9 класу було зроблено наступні висновки:

- теоретична та практична частини курсу дозволяють систематично та планомірно вивчати географію, проте є певна шаблонізація старого курсу – не змінилися завдання практичних робіт, не враховано патріотичного виховання на фоні сучасних подій;

- недолік курсу проявляється у відсутності творчих завдань для учнів, спрямованих на підвищення патріотичного виховання. Програму можна було б доповнити завданнями типу «За що я люблю Україну» з позиції економічної географії.

Джерела інформації:

1. Навчальні програми [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/.

2. Гілецький Й. Географія: Економічна і соціальна географія України. Підручник для учнів 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Й. Гілецький. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. — 272 с.

3. Надтока О. Ф. Географія : підручник для 9 кл. загальноосвітніх навчальних закладів / О. Ф. Надтока, О. М. Топузов. – К. : видавничий дім «Світ знань», 2009. – 224 с.

4. Пестушко В. Ю. Географія : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова. — К. : Генеза, 2009. — 288 с.

5. Садкіна В. І. Географія : підручн. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл./ В. І. Садкіна, О. В. Гончаренко. — Харків : Оберіг, 2009. — 288 с.

УДК 911.2(26):373.5.091.279.7

ЗАСТОСУВАННЯ КОП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕНІ СВІТОВОГО ОКЕАНУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В ШКОЛІ

Кравченко Н. І., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – ст. викладач Борисенко К. Б.

В статье проанализировано особенности использования компьютерных технологий на примере программы Google Earth в изучении Мирового океана на уроках географии.

Ключові слова: комп'ютерні технології, Світовий океан, вивчення, Google Earth.

Технологічний прогрес в сучасному світі розвивається швидкими темпами. Майже вся оточуюча нас інформація, зараз відображається на електронних носіях: схеми, таблиці, книжки, відео, картинки, графіки, діаграми, географічні карти, космічні знімки, атласи, географічні моделі тощо.

Використання на уроках географії комп'ютерних технологій в сучасній школі повністю модернізує навчальний процес, змінюючи його як на регіональному, так і на локальному рівні.

Залучення комп'ютерних технологій у навчальний процес дає змогу розширити географічну свідомість учнів. Вивчаючи тему Світовий океан, на уроках географії учні можуть користуватися більш технологічними методами навчання, які працюють в режимі он-лайн: Google Earth і Google Maps. В роботі з ними учні отримують інформацію про стан океану: спостерігають за зміною температурного режиму, переміщенням водних мас, життям біоценозу в океані. Google Earth дозволяє працювати з декількома шарами одночасно, які демонструють стан планети в даний час: шар океанів, рельєфу, природних зон, температурного режиму планети, природних явищ, програми міжнародних компаній, космічні знімки, фото- і відеогалереї.

Особливістю є те що інформація постійно оновлюється і є актуальною для подальшого опрацювання.

При вивченні теми «Світовий океан» у 6-х та 7-х класах робота в Google Earth, з шаром «Океан» була б цікавою та корисною. Цей шар включає в себе інформацію про рельєф дна океану, швидкості течій, висоти хвиль, температуру води в океані, тиск, надає інформацію щодо біорізноманіття, знаходження затоплених суден, виникнення та перебіг тайфунів, припливів та відпливів в океані. Цікавим є те, що журнал «National Geographic» виділяє як окремий шар «Океанічний атлас», який демонструє перебіг різних процесів в океані. Інформація передається з буїв, встановлених у Світовому океані в акваторіях США, Канади, Англії, Японії та деяких інших країн.

Основний недолік в роботі з програмою полягає в тому, що отриманні дані про об’єкти та детальна їх інформація розміщена на англійській мові. Щоб повноцінно опрацювати матеріал учням треба буде переводити потрібну їм інформацію.

Отже, можна зробити висновок, що використання комп’ютерних технологій на прикладі Google Earth при вивчені Світового океану на уроках географії дозволяє учням набувати нових навичок та вмінь в роботі з географічним моделями, повноцінно працювати з активними шарами Google Earth, розвиваючи інтерес для подальшого вивчення географії.

Джерела інформації:

1. Застосування ГІС-систем на уроках географії [Електронний ресурс] // Педсовет. –2012. – Режим доступу : pedsovet.org/forum/topic.

2. Кирилюк С. М. Проблеми викладання географії у школі : конспект лекцій / С. М. Кирилюк. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2011. – 124 с.

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Кравчук Н. Л., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Байназаров А. М.

В статье раскрывается сущность понятия «профессиональная географическая компетентность» и особенности для её формирования в магистратуре классического университета в дистанционной среде.

Ключові поняття: компетентність, професійна географічна компетентність, компетенція, дистанційне навчання.

На сучасному етапі розвитку суспільства, у зв’язку зі швидким розвитком інтерактивних технологій, гостро постає проблема підготовки компетентних профільних фахівців у різних галузях виробництва та суспільного життя. Сучасний етап розвитку освіти характеризується застосуванням особистісно-орієнтованої парадигми навчання із застосуванням компетентісного підходу. У наш час проблемною стороною формування професійної компетентності фахівця є одночасне становлення особистості та професійний розвиток, що робить необхідним формування у особистості не тільки професійних якостей, а і суспільно корисних компетенцій, які дозволяють особі бути повноцінним членом суспільства. Звісно такі тенденції торкнулися і географічного напрямку підготовки фахівців.

Географічна компетентність представляє собою володіння знаннями про географічні закономірності у межах планети та розташування значних фізико-географічних та соціально-економічних об’єктів, передбачає здатність фахівця-географа самостійно вирішувати конкретні теоретичні та практичні географічні питання, а також використовувати набуті під час навчання знання у практичній діяльності, знаходити вірні рішення з використанням творчих підходів до роботи.

Вона включає в себе ключові компетенції (спільні для всіх галузей пізнання): комунікативну, соціальну, інформаційну, навчально-методичну, загальнонаукову, технологічну, полікультурну, новаторсько-підприємницьку компетенції особистісного самовдосконалення, а також предметні компетентності, які формуються у рамках вивчення навчальних дисциплін: картографічну, метеорологічну, ґрунтознавчу, ландшафтознавчу, геоморфологічну, геоінформаційну тощо [1, 2].

Усі предметні компетентності географічного спрямування передбачають вільне володіння науковим матеріалом, вміння працювати з приладами, проводити дослідження у польових та камеральних умовах.

Проте у зв'язку з активним розвитком електронного або дистанційного навчання гостро постає проблема формування необхідних компетентностей при підготовці магістрів, що отримують освіту географічного спрямування. Складність полягає у значному обсязі практичних занять та наявності польових практик в умовах денної форми навчання, які дозволяють перевірити та закріпити отримані студентом знання. Дистанційна форма навчання не передбачає особистого контакту викладача зі студентом під час викладення матеріалу.

Для подання теоретичного матеріалу використовуються форми роботи зі студентами притаманні дистанційному середовищу (комп'ютерна лекція, урок, презентація, інформаційні слайди тощо).

Практичні заняття проводяться у формах:

- виконання письмових завдань (за методичними матеріалами та ілюстрованими підручниками),
- роботи з інтерактивними картографічними творами,
- перегляду відеоряду з проведення польових досліджень у різних галузях географічної науки,

- заповнення форм та бланків робочого зошиту для поглиблення знань із застосування на практиці картометричних та морфометричних прийомів дослідження,
- онлайн відеочатів та конференцій з використанням інтерактивної дошки для пояснення проблемних моментів та максимально деталізованого розгляду матеріалу за темою практичної роботи.

Для кожного практичного завдання студенту необхідно показати приклад, за яким будуть вестись робочі записи та алгоритм виконання роботи (можна викласти приклад готової до захисту роботи). Кожне практичне завдання студенти мають захистити шляхом проходження маленького за обсягом тестування або підготовки відповідей на проблемні питання, які викладач перевіряє у рамках виконання студентом практичного завдання.

Засвоєння в цілому матеріалу курсу викладач перевіряє завдяки тестуванню за кожним навчальним модулем та екзамену, який студенти складають шляхом особистої зустрічі з викладачем або шляхом онлайн-бесіди за питаннями з усієї програми курсу.

Таким чином формування географічної компетентності із застосуванням технологій дистанційного навчання проходить під контролем викладача завдяки впровадженню нетрадиційних методів та технологій навчання у рамках викладання практичної частини курсу, що дозволяє максимально широко розкрити потенціал студента та сформувати необхідні професійні компетенції.

Джерела інформації

1. Ключевые компетенции для обучения в течение всей жизни – европейские рамочные установки: от 18 декабря 2006 г. [Электронный ресурс] / Рекомендации Парламента и Совета Европы. – Режим доступа : http://adukatar.net/klyuchevy-e-kompetentsii-dlya-obucheniya-v-techenie-vsej-zhizni.

2. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // Инновации в общеобразовательной школе. Методы обучения : сб. науч. трудов / под ред. А. В. Хуторского. – М. : ГНУ ИСМО РАО, 2006. – С. 65-79.

УДК 372.891

ЗАСТОСУВАННЯ КВЕСТУ ТА СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ У ВИВЧЕННІ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Макєєва А. І., Бобришева К. Ю., магістратура 1 року навчання,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра географії України,
наук. керівник – канд. пед. н., асистент Муніч Н. В.

Представлено важливість використання елементів спортивного орієнтування у геоквестах, а також порівняння геоквестів та спортивного орієнтування.

Ключові слова: геоквест, спортивне орієнтування, навчально-ігрова технологія.

На сьогодні в школі класно-урочна система залишається провідною. Щодня учні проводять сидячі за партою 6-8 годин на добу без урахування часу, відведеного на виконання домашніх завдань. Проте, аналіз результатів останніх років зовнішнього незалежного оцінювання з географії показує, що у абітурієнтів існують проблеми з орієнтуванням на місцевості, визначенням напрямку за азимутом, практичним використанням карти тощо. Вважаємо, що організація вчителями та керівниками краєзнавчих гуртків таких заходів, як змагання зі спортивного орієнтування та геоквести, не лише урізноманітнює фізичну активність дітей та долучає їх до розуміння природи, а й сприяє покращенню теоретичних знань і практичних навичок з вище зазначеної тематики. Адже в цьому випадку навчання дії відбувається завдяки самій дії. Дослідження показують, що нерідко не лише учні, а й учителі не розмежовують поняття «спортивне орієнтування» та «геоквест», або ж сприймають квести як розвагу. Тому є потреба порівняти ці поняття.

Квест – орієнтована на розв’язання проблеми діяльність [3]. Ми пропонуємо розглядати *геоквест* як особливу навчально-ігрову технологію – командну гру-пригоду з завданнями, виконання яких, відбувається за певним маршрутом із визначеним способом та режимом активного руху [2]. Як <u>активна ігрова навчальна технологія</u> геоквест поєднує навчання, змагання, особливий спосіб спілкування, рекреацію

[2]. У свою чергу, *спортивне орієнтування* – вид спорту, суть якого полягає в орієнтуванні на місцевості за допомогою карти та компаса та найшвидшого знаходження заданих контрольних пунктів [1].

По-перше, спортивне орієнтування завжди передбачає використання компасу і карти, в той час як геоквести іноді обмежуються лише маршрутним листом. У геоквестах часто учасникам пропонуються підказки і надається інструкція до дій, чого немає у спортивному орієнтуванні. *По-друге*, у спортивному орієнтуванні обов'язковою умовою є взяття всіх контрольних пунктів на дистанції. У геоквестах контрольні пункти можуть бути відсутні взагалі. І геоквести, і спортивне орієнтування обов'язково мають маршрути. Але, відповідно до правил зі спортивного орієнтування ділянка, на якій планується проведення змагань, є закритою для тренування за певний проміжок часу до дня змагання. Організаторам рекомендується використовувати одну й ту ж ділянку з перервою у кілька років. У геоквестах ситуація дещо інша. Часто перед початком подібного заходу, його учасникам проводять оглядову екскурсію для ознайомлення з місцевістю.

Оскільки спортивне орієнтування є видом спорту, у ньому передбачено виконання нормативів, спортивних розрядів. Квести проводять для отримання нових умінь та навичок, налагодження взаємовідносин у колективі. Геоквести та спортивне орієнтування часто плутають ще й тому, що більшість сприймають їх як активну діяльність на вулиці, що, звичайно має місце [3]. Але геоквести можна організовувати також у приміщенні, в аудиторії, у мережі інтернет за допомогою гаджетів. А змагання зі спортивного орієнтування проводять більшою мірою у лісах, парках, скверах, на вулицях міста тощо. І лише інколи в приміщеннях, використовуючи весь його простір.

Поєднанням елементів геоквестів та спортивного орієнтування на основі географічного змісту формуватимуться в учнів компетентності,

необхідні для особисто- й соціально-значущої продуктивної діяльності школярів (рис. 1).

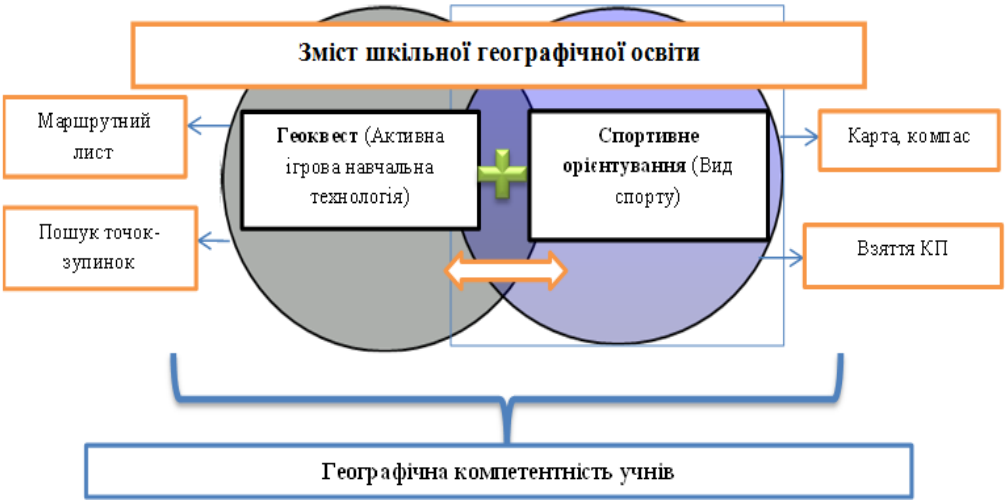

Рис. 1. Модель формування географічної компетентності поєднанням елементів геоквесту та спортивного орієнтування

Географічні компетенції є певними освітніми нормами, досягнення яких може свідчити про можливість правильного вирішення будь-якого завдання на основі застосування результатів здобутої географічної освіти ЗУН, досвід діяльності, емоційно-ціннісне ставлення до світу й до діяльності. Вони необхідні для особисто- й соціально-значущої продуктивної діяльності школярів.

***Висновок*:** Поєднавши в геоквесті елементи спортивного орієнтування з використанням компасів і карт, рухом за азимутом для пошуку контрольних пунктів за допомогою підказок – досягатимемо мети: закріплення знань з географії й вироблення навичок їх застосування на практиці. Ігровий сюжет командної гри – квесту в поєднанні зі змагальним ефектом спортивного орієнтування дозволять окрім навчальної, досягти мети не менш важливої – соціалізації дитини.

Джерела інформації: ***1.*** Елигаров В. История мирового спортивного ориентирования / Виктор Елигаров // Азимут. – 2007. – №5. – С. 12-17. ***2.*** Макєєва А. І., Логінова А. О. Проект геоквесту для учнів 7 класів // Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів : наук. зб. / ред. Я. Б. Олійник. – К.: Екотур-інфо, 2017. – Вип. 18. – 142 с. ***3.*** Макєєва А. І., Муніч Н. В Георафічний квест як інтелектуально-ігрова технологія // Географія та економіка в рідній школі. – 2016. – №10 (176).– С. 22-25.

УДК 911+378+37.02

ТЕСТОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ УЧНІВ З ГЕОГРАФІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ НАСЕЛЕННЯ ТА ГОСПОДАРСТВА СВОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО РЕГІОНУ

Мерчук А. Ю., 1 курс магістратури,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра географії,
наук. керівник – канд. екон. н., доцент Гаврюшенко Г. В.

Проаналізовані особливості тестового оцінювання знань учнів з географії при вивченні населення та господарства свого адміністративного регіону, показано, що проблема створення і використання тестів – одна із центральних в сучасній освіті.

Ключові слова: тестове оцінювання знань, географія, населення, господарство, адміністративний регіон.

Для об’єктивної оцінки результатів навчання учнів широко використовують тестові контрольно-оціночні технології. У зв’язку з цим виникають питання про можливість і особливості застосування тестових технологій у викладанні географічних дисциплін. Методикою розробки тестових завдань, їх призначенням і класифікацією займалися багато вчених. Під час написання цієї статті були використані теоретичні положення Самойленко В. М., Топузова О. М. [1], Кіма В. С. [2], Майорова А. Н. [3], Аванесова В. С. [4], Переверзєва В. Ю. [5].

Автором статті протягом двох останніх років на базі Чмирівської школи-гімназії Старобільського району Луганської області проводиться проміжне тестування учнів при викладанні розділу «Населення та господарство свого адміністративного регіону» в курсі географії у 8 класі. Мета проведення проміжного тестування – оцінка якості засвоєння матеріалу учнями і одночасно порівняння їхніх навчальних досягнень. За підсумками проміжного тестування всі учні ранжуються за рівнем знань і умінь. Необхідно відзначити мотиваційну складову таких тестів. Учні дуже активно реагують на отримане місце у рейтингу, особливо якщо воно безпосередньо впливає на допуск до залікової роботи. Перевагою тестів є те, що вони дозволяють порівнювати знання учнів не тільки

всередині однієї групи або всередині одного класу, а й в паралельних класах. Це дає можливість коригувати методи роботи, виходячи з рівня підготовленості учнів.

У нашій практиці найбільш часто використовуємо завдання з вибором однієї правильної відповіді. Тут ми слідуємо сучасній тенденції, оскільки така форма тестів є на сьогоднішній день найбільш поширеною в силу відносної простоти їх складання.

Зауважимо, що доволі часто у своїй практиці ми застосовуємо відкриті тестові питання. При використанні відкритих тестів намагаємося ставити такі питання, над якими учням треба добре подумати, вибудувати «логічний ланцюжок» своєї відповіді. Наприклад, «Дивлячись на географічну карту Луганської області, легко помітити, що деякі річки правобережжя Сіверського Дінця (Лугань, Вільхова, Луганчик) на окремих ділянках течуть майже у широтному напрямку. Чим це пояснюється?», або таке відкрите питання: «За даними повторного нівелювання встановлено, що північно-західна частина Луганської області зараз підіймається зі швидкістю 4 мм на рік. Неважко підрахувати, що при збереженні такої швидкості підняття, через 1 млн. років тут могли б виникнути гори висотою 4 км. Чи можливо таке? Поясніть».

Слід зазначити, що саме з відкритими питаннями у наших учнів виникає найбільше складнощів: по-перше, ці питання не носять репродуктивний характер, а вимагають від учнів розмірковувати, по-друге, більшості восьмикласників важко у письмовій формі лаконічно висловлювати свої думки.

Особливістю географії є надзвичайна важливість застосування в тестових завданнях карт і малюнків, які дозволяють перевірити не тільки знання, а й навички роботи з картою. Тому в тестах ми використовуємо картографічний матеріал. Наприклад (рис. 1.):

Проаналізуйте фізичну карту України.
Старобільський район розташований:

а) на 52° пн.ш.;
б) на 50° пн.ш.;
в) на 48° пн.ш.;
г) на 38° пн.ш.

Рис. 1. Приклад тестового завдання з використанням картографічних матеріалів

На основі досвіду застосування тестових технологій можна дати такі рекомендації щодо складання тестів при вивченні населення та господарства свого адміністративного регіону у курсі географії 8 класу:

1) для об’єктивної оцінки знань краще використовувати тести з множинними відповідями і відкриті тести, однак це не відкидає можливості застосування тестів з одним правильним варіантом відповіді;

2) застосовувати карти в тестах;

3) враховувати можливість використання комп’ютерних технологій.

Джерела інформації:

1. Дидактика географії : монографія / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – С. 516-527.

2. Ким В. С. Тестирование учебных дострижений/ В. С. Ким. – Уссурийск, 2007. – 214 с.

3. Майоров А. Н. Теория и практика создания тестов для системы образования / А. Н. Майоров. – М., 2011. – 296 с.

4. Аванесов В. С. Основы научной организации педагогического контроля в высшей школе / В. С. Аванесов. – М., 2009. – 167 с.

5. Переверзев В. Ю. Технология разработки тестовых заданий : справ. руководство / В. Ю. Переверзев. – М., 2005. – 265 с.

УДК 911:371.3

ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ У ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДЕОФІЛЬМІВ

Мощенко М. В., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник - канд. географ. н., професор Жемеров О. О.

У статті розглянуто значення навчальних відеофільмів у курсі шкільної географії. Запропоновано ширше використовувати на уроках відеоматеріали географічного змісту. Планується створити серію авторських відеофільмів з курсу географії України.

Ключові слова: методика навчання географії, відеофільм, кінофільм, .

З розвитком технологій розвивається і методика викладання географії. Усе більшого значення набуває використання відеофільмів на уроках. Під терміном «відеофільм» розуміють широкий спектр технологій запису, обробки, передачі, зберігання та відтворення візуального й аудіовізуального матеріалу на моніторах, електронних дошках у динаміках [1]. Відеофільм спрямований на емоційну й образну пам’ять. Зазначимо, що введення відео у процес навчання змінює характер традиційного уроку, робить його більш інтенсивним і живим, сприяє розширенню кругозору учнів.

У відеофільмів багато переваг. По-перше, - немає обмежень на зміст відео. По-друге, - вивчати на урокі різні географічні об’єкти (гірські масиви, рівнини, океани тощо) та різноманітні процеси (виверження вулканів, землетруси, річкову ерозію та акумуляцію і т. ін.) краще за допомогую відео, а не статичних засобів. До того ж, деякі явища не можуть бути показані іншим способом. По-третє, - демонстраційні засоби сприяють формуванню образних уявлень і понять. При цьому результативність даної роботи з відеофільмами (у минулому – кінофільмами) є набагато вищою [2].

Відеофільми можна переглядати незалежно від назначеного часу, тобто при пропуску уроку частину інформативного матеріалу можна

відтворити за допомогою відео, а у складні моменти фільм можна дивитися кілька разів. Використання відео на уроці допомагає задовольнити інтереси учнів та зняти питання, які могли б виникнути у них під час звичайного уроку, коли переважають словесні методи [3].

Відео має бути максимум інформативним і не дуже довгим (5-10 хвилин). Увага учнів є вищою на початку уроку. Потім вона падає, і матеріал засвоюється гірше. У таких випадках відеофільм може допомогти і повернути увагу учнів. Така зміна позитивно вплине на запам'ятовування інформації. Відеофільм краще за все показувати у середині уроку, або в той момент, коли аудиторія починає втомлюватися від вербальної інформації. Є й інші позитивні моменти відеофільмів (кінофільмів) [4].

На даний момент відеоматеріалів з географії мало, при чому більшість з них застаріла. Тому ми плануємо розробити серію власних відеоматеріалів для курсу географії України. Ці матеріали будуть сучасними, тому що зйомки навчальних відеофільмів проводитимуться цього року під час студентської практики у Карпатах, включаючи Прикарпаття і Закарпаття, у національному природному парку «Слобожанський», під час різноманітних екскурсій територією України тощо. Усі відеоматеріали будуть апробовані на уроках географії у 8-9-х класах під час педагогічних практик у середніх навчальних закладах.

Джерела інформації:

1. Відео [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki.

2. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.

3. Використання автентичних відеоматеріалів для формування комунікативної та соціокультурної компетенції на уроках [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://naub.oa.edu.ua/2014/vykorystannya-avtentychnyh-videomaterialiv-dlya-formuvannya-komunikatyvnoji-ta-sotsiokulturnoji-kompetentsiji-na-urokah-anhlijskoji-movy/.

4. Оконь В. Основы проблемного обучения [пер. с польского] / В. Оконь. – М. : Просвещение, 1968. – 208 с.

УДК 373.5.091.3:91(477)

ДОСЛІДЖЕННЯ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «УКРАЇНА У СВІТІ: ПРИРОДА, НАСЕЛЕННЯ»

Пироженко Д. П., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – ст. викладач Машкіна В. В.

Проанализированы способы и методы организации исследований в курсе «Україна у світі: природа, населення» для 8 кл. посредством систематизации данных, полученных при помощи проведения анкетирования среди учителей географии.

Ключові поняття: анкетування, методичні рекомендації, навчальна програма.

Згідно з навчальною програмою з 2016 навчального року в оновленому курсі «Україна у світі: природа, населення» (8 клас) передбачається виконання найбільшої кількості, у порівнянні з іншими курсами, досліджень – 14 [1]. Це пояснюється значним ущільненням курсу завдяки об’єднанню соціально-економічної та фізичної географії України, в минулому у 8 та 9 класах, що фактично означає збільшення масивів інформації, які мають засвоїти учні.

Новітність досліджень на уроках географії викликала чимало запитань стосовно їх проведення. У зв’язку з відсутністю існування чітких правил для вчителів, як і широкої публікації різного методичного забезпечення з даного питання, недостатнє усвідомлення для вчителів важливості досліджень через практичну відсутність досвіду, завантаженість навчально-виховного процесу базової середньої школи іншими видами робіт, що були спричинені частими змінами в навчальних програмах. Є безпосередня необхідність у забезпеченні відповідною навчально-методичною літературою для вчителів, яка б допомагала результативно та інформаційно проводити дослідження на уроках географії для учнів будь-яких курсів і восьмого класу зокрема.

З цією метою було організоване анкетування експериментально-емпіричного рівня, присвяченого виявленню особливостей проведення досліджень у процесі викладання курсів шкільної географії. Зокрема,

завдяки анкетуванню 75 вчителів географії Харківської області, було отримано наступні результати:

- більшість (90%) вважають, першочергово, що виконання досліджень учнями є необхідною формою навчання;
- найчастіша форма проведення досліджень – це позакласна робота (50%), меншу популярність серед вчителів мають такі форми, як «домашня робота», «проект», «під час уроку» та ін.;
- практично завжди, у першу чергу, для виконання творчих завдань учні використовують атласи (50%), а також підручники, мультимедійні презентації, фотографії та ін.;
- практично всі вчителі вважають, що найбільше спільних рис дослідження мають із практичними (45%), самостійними роботами, роботою з картами, заповненням таблиць/схем та домашньою роботою;
- всі вчителі стверджують, що методичного забезпечення для проведення досліджень їм не вистачає.

Виходячи з отриманих відповідей було розроблено дослідження для курсу «Україна у світі: природа, населення», як найбільш різнопланового та інформаційного курсу, з метою надання найбільш змістовних методично-рекомендаційних рекомендацій стосовно організації досліджень під час вивчення географії. В запропонованих розробках досліджень передбачені інструкції для покрокового виконання даних робіт в залежності від напрямку їх навчальної мети: робота з топокартами та її легендою, прокладання маршруту за ними (дослідження № 1, 3); вміння складати порівняльні характеристики за різними критеріями, аналізувати їх (дослідження 2, 4, 6, 7) тощо. Розроблені дослідження проходять апробацію в навчальних закладах у поточному навчальному році.

Джерела інформації: ***1.*** Географія 6-11 класи: методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2015/2016 навчальному році з коментарем відповідних фахівців. – Харків: Видавництво «Ранок», 2015. – 96 с.

УДК 911:371.3

РОЗРОБКА ЗАВДАНЬ З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ ДПА У 9 КЛАСІ

Радчук А. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., професор Жемеров О. О.

У статті розглянуто методику формування завдань для державної підсумкової атестації (ДПА) з географії, основні особливості укладання тестових завдань для ДПА, переваги тестування.

Ключові слова: методика викладання географії, ДПА, контрольно-перевірочні завдання, знання, уміння.

Одна з основних ланок процесу навчання – це перевірка й оцінка навчальних досягнень учнів. Головною метою є встановлення рівня знань, умінь та навичок учнів у даний момент. Разом з тим, перевірка дає можливість закріпити й удосконалити знання та вміння учнів, підготовити дітей до вивчення нового матеріалу. Таким чином, перевірка виконує не лише контрольну, але й дидактичну функцію.

Вивчення географії у 9 класі – один із найважливіших етапів у старшій школі. У навчальному предметі «Економічна і соціальна географія України» розкриваються питання про населення і трудові ресурси держави, розвиток і розміщення господарства; приділяється значна увага вивченню проблем розміщення, природного і механічного руху та національного складу населення; детально аналізується географія галузей господарства країни, економічних районів та зовнішньоекономічних зв’язків України; розкриваються проблеми сталого розвитку та прояв їх на території України, розглядається місце України у світі. Географія 9 класу є також початковим етапом економічної освіти школярів, що сприяє їхній адаптації до життя в умовах ринкової економіки [1].

При розробці тестових завдань для ДПА слід визначити структуру цілей та змісту завдань. Після визначення мети тестування необхідно

скласти план тестування. Тестування складається з певної кількості тестових завдань, що охоплюють кожен розділ дисципліни. Важливим при плануванні тестів є визначення необхідного часу на їх виконання. Встановлюються також види тестових завдань, послідовність тестів, критерії оцінювання їх і т. ін.

Для перевірки отриманих учнями знань доцільно використовувати тестові завдання закритої форми із множинним вибором. Тести звичайно передбачають три-п'ять можливих відповідей, одна з яких є правильною. Ця форма завдань вважається найбільш доцільною для визначення рівня навчальних досягнень учня.

При складанні тестових завдань закритої форми необхідно дотримуватися таких правил: інструкції повинні бути зрозумілі та стислі; змістовна форма подається у стверджувальному вигляді, без подвійного тлумачення; варіанти відповідей повинні бути максимально стислими; усі неправильні варіанти відповідей (дистрактори) мають бути правдоподібними; тільки один варіант повинен бути правильним.

Тестові завдання відкритої форми використовуються для актуалізації опорних знань учнів, виявлення знань термінів, визначення понять, уміння працювати з картою та вирішувати задачі.

Від навчального матеріалу залежить вибір форми та виду тестового завдання. Для тесту необхідно підбирати такий тип завдання, який вимірює запланований результат навчання найкраще.

Тестовий контроль відіграє важливу роль у перевірці навчальних досягненнях учнів. Тестові завдання ДПА мають багато переваг, серед яких відзначимо можливість перевірити знання й уміння з багатьох тем навчальної програми, об'єктивне оцінювання рівня підготовки учнів з географії, однакові умови для всіх учасників тестування тощо.

Джерела інформації:

1. Загальна характеристика тесту з географії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://testportal.gov.ua/index.php/text/geo.

УДК 910

ВИКОРИСТАННЯ ГЕО-КВЕСТУ ЯК ЗАСОБУ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Римарчук І. В., 1 курс магістратури,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра географії України,
рецензент – д-р географ. н., професор Дмитрук О. Ю.,
завідувач кафедри географії України

Проаналізовано важливість використання гео-квестів як невід'ємної ігрової технології у навчальному процесі, складовими якої є розумова та фізична активність. Обґрунтовано необхідність розробки та ефективність застосування квестів на уроках географії, як засобу активізації навчальної діяльності учнів.

Ключові слова: гео-квест, навчальна діяльність, ігрові технології.

Для більшості учнів проблемним є здійснення логічних операцій, засвоєння великого обсягу інформації, яка, на їхню думку, не завжди їм потрібна. Упровадження інноваційних технологій та методик навчання і виховання сприяє різнобічному розвитку школярів, зацікавленості учнів і викладачів. Однією з таких методик, яка вчить знаходити необхідну інформацію, піддавати її аналізу, систематизувати та вирішувати поставлені задачі є квест [1].

Квест – це ігрова технологія бо добре організована гра – є одним із найкращих засобів викликати у дітей та дорослих естетичну насолоду від творчого напруження своїх інтелектуальних і фізичних сил [3].

Важливого значення набуває впровадження освітніх гео-квестів у класно-урочну систему, що дозволяє [1]:

- активізувати розумову діяльність шляхом створення спеціальних умов для виконання завдань, які потребують достатньої свідомості й зрілості учнів, здатності до подолання спеціально створених перешкод;
- формувати стійкий інтерес учнів до предмету;
- активізувати сприйняття матеріалу засобами наочності (реальних предметів, макетів, моделей, зображень кінофрагментів, фотографій);

- поєднати новітні та традиційні дидактичні засоби навчання;
- розвинути універсальні форми розумової діяльності в контексті навчання інформатики (аналіз, синтез, індукція, порівняння).

Дослідники, зокрема І. А. Романова, зазначають, що доцільне використання інтелектуальних ігор (квестів) полегшує вирішення багатьох педагогічних завдань, забезпечуючи різні складові (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Педагогічні завдання інтелектуальних ігор (квестів) (за [2])

завдання	сутність завдання
соціалізація	є особливою діяльністю, у якій діти/підлітки виконують ролі дорослих, відтворюючи їх в ігрових формах – у такий спосіб учень розв'язує суперечність між можливостями і прагненнями брати безпосередньо участь у житті та діяльності дорослих
розвиток	сприяє розвиткові різноманітних психічних складових особистості дитини
моральні погляди	є школою поведінки (Д. Ельконін) та школою моралі в дії (А. Леонтьєв)
психокорекція	виявляє стан емоційного та інтелектуального розвитку дитини, створює умови для психологічної корекції негативних показників спрямованості її особистості
розвага	забезпечує потребу дитини в позитивних емоціях
релаксація	відбувається зняття емоційної напруги, викликаної навантаженням на нервову систему під час інтенсивного навчання
психотренінг	формує потребу дитини до самовдосконалення
навчання	сприяє формуванню загальнонавчальних умінь та навичок дитини, сприйняттю інформації різної модальності
виховання	саме через гру дитина засвоює загальнолюдські цінності, визнані в суспільстві

Таким чином, основна ідея квесту – розвиток навчально-пізнавальної активності учня.

Проведення гео-квестів дозволяє розвивати творчу особистість як

учня, так і вчителя. Психологічний словник визначає, що творча особистість виникає лише внаслідок наявності у неї «..здібностей, мотивів, знань і вмінь, завдяки яким створюється продукт, який відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю» [3].

Висновок. У зв'язку із реформуванням освітньої сфери все більшого значення набувають нетрадиційні уроки, і одним із таких уроків є проведення квесту. Квест – це ще одна із навчальних технологій, що поєднує у собі рухову активність та виконання певних географічних завдань, які потребують базові знання з представленої теми, уважність, кмітливість та швидкість. Впровадження освітніх квестів у класно-урочну систему сприяє більш ефективному засвоєнню нових знань, розвитку творчого мислення, збільшення рухової активності.

Джерела інформації:

1. Олійник Н. В. Квест – сучасна форма виховної роботи : навчальний посібник / Н. В. Олійник. – Умань : відділ освіти Уманської міської ради, 2016. – 30 с.

2. Романова І. А. Порівняльний аналіз використання інтелектуальних ігор у навчально-виховному процесі [Електронний ресурс] / І. А. Романова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 3. – С. 64-69. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/PPMB_2014_3_12.

3. Сокол І. М. Впровадження квест-технології в освітній процес : навчальний посібник / І. М. Сокол. – Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2013. – 87 с.

УДК 911:371.3

ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ СВІТОВОГО ДОСВІДУ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ

Романов М. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., професор Жемеров О. О.

В статье охарактеризованы активные методы обучения на уроках, предложено использовать на уроках географии технологии и методы зарубежной школы: Шесть шляп мышления, Кейс-стади, Инсерт, скрайбинг.

Ключові слова: методика навчання географії, Six Thinking Hats, Case Study, Insert, скрайбінг.

У зв’язку з реформуванням освіти в Україні відбувається пошук нових ефективних педагогічних технологій [1]. До таких технологій можна віднести Six Thinking Hats, Case Study та Insert. Головна відмінність цих методів від тих, якими користується зараз переважна більшість учителів, – це активна робота учнів на уроці.

Кейс-технології «від латинського терміна «casus» - складна, незвичайна ситуація» – це не повторення за вчителем, не переказ параграфу статті, не відповідь на запитання учителя. Це – аналіз конкретної ситуації, який дає змогу підняти рівень знань і реалізувати їх на практиці. Однією з найважливіших характеристик методу кейс-стаді є вміння користуватися теорією на практиці, звернення до фактичного матеріалу. Суть методу полягає в тому, що в основі кейсів використовуються матеріали конкретних ситуацій, які слід вирішити.

При вивченні географії ми вважаємо доцільним застосування цього методу в старшій школі, коли учні вже вміють аналізувати велику кількість інформації та робити певні висновки. Пропонуємо використовувати цей метод у 9-му кл. при вивченні теми «Енергосистема України. Споживання енергії. Енергозбереження». Учні попередньо готуються до уроку. Клас поділяють на групи по 4 особи. Їм видають кейс та рекомендації щодо роботи з ним; обмежується час (25 хвилин на

роботу з кейсом). Учні працюють із завданнями, виділяють основні проблеми, шукають способи вирішення цих проблем та готують доповіді (час доповіді – до 5 хвилин). Потім починається дискусія – обговорення проблемних питань. Наприклад: «Які існують проблеми енергозбереження в Україні? Як їх вирішити?». «Чи вживаються якісь заходи в Україні для їх вирішення?». Цей активний метод можна використовувати і при вивченні таких тем: «Природокористування в умовах сталого розвитку», «Урбанізація, причини, що її зумовлюють» тощо.

«Шість капелюхів мислення» (Six Thinking Hats) – один із найпопулярніших методів навчання, розроблених Едвардом де Боно. Цей метод заснований на висуванні багатьох думок та дискусії над проблемними питаннями. Метод дає змогу розвивати паралельне мислення, бачити ситуацію з різних точок зору, уявляти багатогранність проблеми та виявити найбільш оптимальний шлях її вирішення.

Учитель поділяє клас на 6 груп (так званих «капелюхів мислення»: жовтий, білий, зелений, чорний, синій і червоний) та розповідає про функції кожного капелюха. Наприклад, синій капелюх слідкує за процесом введення уроку, білий капелюх робить доповідь, чорний капелюх йому опонує і т. ін. Можна, наприклад, використати цей метод при вивченні теми «Географічне положення України». Заздалегідь одній групі (білий капелюх) дається інформація для підготовки учнями доповіді. На уроці, прослухавши доповідь, чорний капелюх задає питання доповідачам та критикує їхній виступ. Жовтий капелюх шукає позитивні сторони в оцінці географічного положення України. Червоний капелюх підводить підсумки щодо географічного положення країни. Доцільно застосовувати цей метод і при вивченні тем: «Використання природно-ресурсного потенціалу України. Основні види забруднень довкілля в Україні», «Соціальна сфера України» тощо. Під час

проведення уроків використовується додаткова інформація, мультимедійні презентації, географічні карти і т. ін.

Метод Insert вчить критично осмислювати нову інформацію та знаходити зв'язки з уже вивченою інформацією за допомогою роботи з текстом. Технологія ефективного читання являє собою систему знаків, організованих у таблицю, заповнення якої йде у процесі вивчення нового матеріалу. Мета – оптимізація опрацювання тексту з використанням знакової системи. До проведення уроку вчитель пропонує опрацювати текст параграфа підручника (або інший текст), використовуючи встановлену знакову систему. Учні знайомляться з текстом і роблять олівцем відповідні помітки на полях тексту (або вносять їх у спеціальну таблицю): «v» – це я знав; «+» – нова інформація; «-» – це суперечить моїм уявленням; «?» – інформація незрозуміла або її недостатньо.

Цей метод вважаємо доцільним використовувати у 8-9-х класах на уроках закріплення знань, при вивченні тем «Клімат України», «Значення поверхневих вод для природи і господарства», «Забруднення навколишнього середовища» Учні актуалізують для себе інформацію, вчаться робити висновки й аналізувати текст. Метод «Case Study» був нами апробований у 9 кл. під час вивчення теми «Металургійна промисловість України».

Скрайбінг (від англ. scribe - «розмічати») – новий вид презентації, вигаданий британським художником Ендрю Парком для британської організації наукових знань. У наш час скрайбінг – інноваційна технологія, за допомогою якої привертають увагу аудиторії, забезпечуючи її візуалізованою довідковою інформацією. Скрайбінг доцільно використовувати на будь-яких уроках географії у школі.

Джерела інформації:

1. Кобернік С. Г. Методика викладання географії в школі : уавч.-метод. посіб. / С. Г. Кобернік. – К. : Стефад-2, 2000. – 320 с.

УДК 911:371.3

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У КУРСАХ ГЕОГРАФІЇ 6-7 КЛАСІВ

Спренне В. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., професор Жемеров О. О.

В статье изложены особенности внедрения знаний о международных экономических отношениях в курсы школьной географии 6-го и 7-го классов. Разработаны интерактивные карты для изучения данной темы на уроках географии.

Ключові слова: методика навчання географії, міжнародні економічні відносини, міжнародний туризм, інтерактивна карта.

З огляду на активний розвиток процесів глобалізації та інтеграції у світовій економіці міжнародні економічні відносини стають все більш важливими питаннями для географічної освіти. Для більш глибокого розуміння ролі міжнародних економічних відносин вивчення цих питань у школі повинно бути систематичним. Перші елементи міжнародних економічних відносин учні можуть засвоїти вже у 6-7-х класах.

Так, у рамках курсу «Загальна географія» (6 клас), ми вважаємо доцільним вивчення міжнародного туризму як однієї з форм міжнародних економічних відносин. Вивченню даної теми можна приділити час у темі «Держави світу» з розділу «Планета людей». Для кращого засвоєння матеріалу доцільним буде використати наочні методи навчання, зокрема видові фотографії та інтерактивну карту. Побудова такої карти відбувається в онлайн-сервісі «Google Map» [1]. На карті слід відобразити найбільш відвідувані туристичні об’єкти світу, країни-лідери за кількістю прийнятих туристів за рік. Така інформація є на відповідному сайті [2]. Позитивними сторонами карти є наочність та можливість прямої взаємодії з користувачем. На такій карті можна побачити місцезнаходження головних туристичних об’єктів; отримати з карти інформацію про них; подивитися фото, відеофрагмент чи навіть 3D-огляд. Головною перевагою такого методу навчання є проста та зрозуміла візуалізація теоретичного матеріалу, залучення учня до

безпосередньої роботи з картою, можливість зацікавити школярів самостійним вивченням теми.

Ще один вид міжнародних економічних відносин – міжнародне співробітництво з питань екології – рекомендуємо вивчати у темі «Вплив людини на природу» з того ж розділу. Для наочного представлення даної теми можна використати спеціальну карту, а також таблиці, фотографії.

У 7 класі за програмою розглядається нова форма міжнародних відносин – міжнародне економічне співробітництво. У рамках курсу вивчається взаємодія України з державами кожного з материків. Крім того, у розділі «Вплив людини на природу материків та океанів» даються знання про взаємодію країн світу для вирішення міжнародних проблем, про міжнародні екологічні й освітні організації. Для візуалізації та кращого засвоєння матеріалу даного курсу доцільно створити серію карт, де будуть відображатись економічні зв'язки України з державами різних материків.

Зважаючи на особливість сприйняття інформації школярами, у 6-му та 7-му класах матеріал має бути достатньо спрощеним, цікавим, мати емоційне забарвлення. Серія інтерактивних карт забезпечить пряму взаємодію учнів з матеріалом, що вивчається. Варто зазначити, що з таким типом карт учень може працювати і самостійно: удома, у шкільному комп'ютерному класі та навіть на своєму смартфоні чи іншому гаджеті з доступом в Інтернет.

Отже, певні елементи міжнародних економічних відносин можна включати у шкільний курс вже в 6-х та 7-х класах. Головними особливостями вивчення матеріалу є використання наочності та інтерактивність процесу навчання.

Джерела інформації: ***1.*** Методичний порадник для вчителів географії : метод. посіб. / О. І. Грінченко, О. М. Саввіч; за ред. Л. Д. Покроєвої, Т. В. Дрожжиної. – Харків : ХАНО, 2015. – 160 с. ***2.*** Найпопулярніші туристичні об'єкти світу // Всесвітня туристична організація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.e-unwto.org/toc/unwtotfb/current.

невідомого», «від близького – до далекого».

Мета шкільного краєзнавства – це розширення знань учнів про рідний край, закладання у дітей основ естетичного розвитку особистості, виховання любові до природи та Батьківщини [3].

Головним завданням шкільного краєзнавства є усестороннє вивчення рідного краю, збір та узагальнення отриманого краєзнавчого матеріалу, патріотичне виховання учнів [3].

Краєзнавчий матеріал органічно входить до всіх курсів географії. Основним завданням курсу «Загальна географія» є формування загальних географічних понять, разом з цим є низка питань, пов'язаних з рідним краєм. Наприклад, орієнтування на місцевості, форми її поверхні, водні об'єкти тощо.

Ґрунтуючись на образи навколишнього середовища своєї місцевості відбувається формування основних географічних понять майже всіх тем з розділів «Літосфера», «Атмосфера» у 6-му класі, «Клімат України» у 8-му класі.

Допомагає краєзнавчий матеріал і під час викладання питань соціально-економічного спрямування. Роз'яснення соціально-економічних питань на прикладі місцевого матеріалу дає можливість викладачу краще та доступніше пояснити учням особливості взаємодії природи та суспільства, зв'язок природних умов і ресурсів із наявними напрямами господарського освоєння території, необхідність проведення природоохоронних заходів тощо.

Викладання географії на прикладі місцевого матеріалу дає можливість викладачу краще та доступніше пояснити учням взаємодії у природі, зв'язки природи з діяльністю людини.

Доведено, що учень, в якого сформовано краєзнавчу компетентність,:

– обізнаний в історії, культурі та господарстві рідної країни;

– вільно орієнтується на місцевості та володіє навичками роботи з картою;

– зіставляє нові факти із своїм життєвим спостереженням, виявляє подібності та відмінності;

– порівнює фізико-географічне та соціально-економічне положення свого регіону із сусідніми;

– відповідальніше ставиться до екологічного стану навколишнього середовища [4].

Отже, опанування краєзнавчої компетентності є підвалиною для розуміння і відтворення інших географічних компетентностей, зокрема природничої, соціально-економічної, екологічної та просторової.

Також слід зазначити, що невід'ємною складовою і завданням краєзнавчої компетентності в шкільній географічній освіті є патріотичне виховання учнів як цілеспрямована діяльність щодо зародження в дітей почуття любові та вірності до Батьківщини, турботи до культури рідного краю, яке, на нашу думку, є основою непохитного майбутнього для нашої держави.

Джерела інформації:

1. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11. 2011 № 1392 // Офіційний вісник України. – 2011. – 2289 с.

2. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Д. Бех, К. І. Чорна. – К., 2014. – 29 с.

3. Маршицька В. В. Виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Вікторія В'ячеславівна Маршицька. – К., 2003. – 20 с.

4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина : в 3 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа. 1977. – 699 с.

УДК 911:371.3

ТУРИСТИЧЕСКИЕ ОБЪЕКТЫ ТУРКМЕНИСТАНА И МЕТОДИКА ИХ ИЗУЧЕНИЯ В ШКОЛЕ

Чарыева А. С., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
научн. руководитель - канд. географ. н., профессор Жемеров А. О.

В статье рассматривается проблема изучения туристических объектов Туркменистана в школе. Излагается содержание учебных карт туристических объектов для 7-8-х классов, описывается туристский маршрут Балканабад - Аваза.

Ключові слова: методика навчання географії, туристичний об’єкт, засоби навчання, туристичний маршрут.

Туркменистан располагает значительным, полностью ещё не использованным туристическим потенциалом [1, 2]. Мы отмечали, что туристическим объектам страны и в школьной программе по географии, и в учебных пособиях для школьников уделено недостаточное внимание [2]. Поэтому целью нашего исследования является разработка содержания туристической компоненты школьной физической [3] и экономической [4] географии Туркменистана, а также методики изучения в школе туристического потенциала страны.

К настоящему времени подобран материал о туристических объектах по курсам «Физическая география Туркменистана» (7-й кл.) и «Экономическая и социальная география Туркменистана» (8-й кл.). Кроме разработки содержания и отбора фотографий, составляются соответствующие туристические карты страны в масштабе 1:5 000 000. На карте «Туристические объекты природы» изображены горные системы, плато, каньоны, пустыни, заповедники, карстовые пещеры, побережье Каспийского моря, озёра и др. объекты, рекомендованные туристам для посещения. На карте «Историко-культурные туристические объекты» показаны города с их уникальной архитектурой, античными и средневековыми памятниками, монументами, мавзолеями, мечетями, минаретами, крепостями и пр. Эти карты – настольные, предназначены

для работы в классе.

Более крупный масштаб будут иметь карты туристских маршрутов (для походов и экскурсий). Разработано несколько туристских маршрутов для учащихся старших классов школ Туркменистана. Один из таких маршрутов – однодневный. Он будет рекомендован для школ Балканского велаята. Маршрут начинается в центре велаята – городе Балканабад. Предлагается вначале осмотреть памятный комплекс «Первопроходцы», посвящённый геологам, открывшим здесь нефть, и панораму нефтепромысла. Рядом – хребет Большой Балкан (высотой до 1880 м) с тропой здоровья у его подножья. Местные ландшафты запечатлены в фильме «Белое солнце пустыни». Здесь можно сделать эффектные фотографии. После пребывания в Балканабаде (1-1,5 часа) – выезд рейсовым автобусом в город Туркменбаши. Расстояние между городами – 150 км, время переезда – 3 часа.

Затем начинается пешеходная часть маршрута - от Туркменбаши до Авазы (12 км, 4 часа). На маршруте предлагаем ознакомиться с международным морским портом Туркменбаши, городской набережной, побережьем Каспия с морскими ландшафтами, типичными для Хазарского государственного заповедника. Конечная цель маршрута – национальная туристическая зона «Аваза» на Каспийском море. В Авазе школьники могут посетить аквапарк, дельфинарий, океанариум (по выбору), парк с фонтанами и искусственную судоходную реку Авазу.

Источники информации:

1. Новые горизонты развития туризма в Туркменистане [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.ambturkm.org.ua/index.

2. Чарыева А. С. Туристические объекты Туркменистана и их изучение в школе / А. С. Чарыева // Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2016. – Вип. 9. – С. 77-78.

3. Babaýew A. Türkmenistanyň fiziki geografiýasy : Orta mekdepleriň VII synpy üçin synag okuw kitaby / A. Babaýew, Ö. Gurbanow, G. Gurbandurdyýew. – Aşgabat : TDNG, 2012. – 312 s.

4. Hudaýýarow M. Türkmenistanyň ykdysady we durmuş geografiýasy : Orta mekdepleriň VIII synpy üçin okuw kitaby / M. Hudaýýarow, B. Çaryýew, G. Ahybaýew. – Aşgabat : TDNG, 2013. – 310 s.

УДК 911.3

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРИРОДООХОРОННО-ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ В ШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ

Чернякова Я. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Поліщук Л. Б.

В данной статье рассмотрены задачи и подходы к формированию системы природоохранно-экологических знаний учащихся на уроках географии.

Ключевые слова: природа, охрана природы, экология, система знаний.

У сучасній освіті актуальним є перенесення основних результатів навчання зі знань та вмінь учнів на формування компетенцій та компетентностей на засадах компетентнісного і діяльнісного підходу, який визначає вимоги до освіченості учнів і спрямований на розвиток вже сформованих та формування нових предметних компетентностей. Його сутність полягає у тому, щоб навчити учнів застосовувати набуті знання й уміння в конкретних навчальних та життєвих ситуаціях. Серед основних завдань для формування компетентностей з географічної компоненти природознавчої освітньої галузі є: системне оволодіння понятійно-термінологічним апаратом природничих наук; засвоєння предметних знань та суті основних законів і закономірностей; розуміння перебігу природних явищ і процесів; формування ціннісних орієнтацій на гармонійне співіснування людини і природи.

Обсяг і глибина засвоєння природоохоронних та екологічних понять визначається чинним Державним стандартом та програмами з географії. Аналіз шкільних програм дозволяє систематизувати основні географічні та природоохоронні поняття: природа, охорона природи, екосистеми, екологічні проблеми, забруднення довкілля, моніторинг довкілля, природно-заповідний фонд, Червона книга. Системне розкриття навчального матеріалу сприяє засвоєнню складних взаємозв’язків і взаємозалежностей між природою і суспільством.

УДК 911:371.3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТЬ У 10 КЛАСІ

Чишкала М. Ю., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., професор Жемеров О. О.

В статье анализируется проблема формирования понятий при изучении социально-экономической географии мира. Среди учащихся 10-х классов был проведён констатирующий педагогический эксперимент, с помощью которого проверена предложенная методика формирования понятий.

Ключові слова: соціально-економіко-географічні поняття, педагогічний експеримент, абстрактні поняття, засоби навчання.

Формування соціально-економіко-географічних понять є безперервним процесом. Під час вивчення у школі економічної і соціальної географії поняття набувають ознак єдиної системи, яка сприяє високому рівню їх засвоєння. Сформовані в учнів фундаментальні поняття під час вивчення населення і господарства України знаходять своє продовження у курсі «Соціально-економічна географія світу». Соціально-економічні знання стають більш складними, а в їхній структурі переважають загальні, абстрактні поняття [1, 2].

Для підвищення у 10 класі ефективності формування знань автором створюється словник сучасних соціально-економічних понять. У словнику поняття розкриваються за допомогою різних засобів навчання. Поняття спираються на географічні карти, графіки, діаграми, таблиці, схеми, ілюстрації – як головні засоби пізнання просторових зв’язків. У ході дослідження проблеми формування понять в учнів 10-х класів проводився констатуючий педагогічний експеримент (анкетування), де було опитано 134 учні. Анкета складалась із п’яти запитань.

Мета експерименту полягала у тому, щоб виявити, який із запропонованих варіантів словника краще сприймається учнями – контрольний, де дається звичайне (словесне) визначення поняття, чи

експериментальний, де поняття розкриваються за допомогою географічних карт, графіків і діаграм, таблиць, фотографій і схематичних зображень.

Перше запитання в анкеті стосувалося того, який із запропонованих варіантів поняття «галузь господарства» легше сприймається – за допомогою географічної карти чи при простому визначенні, без ілюстративного матеріалу. Відповіді учнів на це запитання розподілилися таким чином: для 101 учня (75,4 %) поняття «галузь господарства» легше сприймається за допомогою географічної карти; для 33 учнів (24,6 %) – за допомогою простого визначення. Отже, на думку переважної більшості опитаних учнів, поняття «галузь господарства» легше сприймається за допомогою географічної карти.

За допомогою *другого* запитання анкети встановлено, який із варіантів визначення поняття «земельні ресурси» легше сприймається учнями − за допомогою діаграми чи при простому визначенні. На думку 99 опитаних учнів (73,9 %), поняття «земельні ресурси» краще сприймається за допомогою діаграми; 35 учнів (26,1 %) вважають, що воно легше сприймається за допомогою простого визначення.

Завдяки *третьому* запитанню було з’ясовано, який із варіантів поняття «кількість населення» легше сприймається учнями – за допомогою таблиці найбільших за кількістю населення країн світу чи при простому визначенні, без використання таблиці словника-довідника. Відповіді учнів 10-го класу на це запитання розподілилися таким чином: 96 учнів (71,6 %) відповіли, що поняття «кількість населення» сприймається легше за допомогою таблиці; 38 учнів (28,4 %) відповіли, що воно легше сприймається при простому визначенні поняття, без використання табличних даних.

Четверте запитання в анкеті стосувалося того, який із запропонованих варіантів визначення поняття «субурбанізація» легше

сприймається – за допомогою ілюстративного зображення чи при звичайному визначенні поняття, без ілюстрації. На думку 97 опитаних учнів (72,4 %), поняття «субурбанізація» краще сприймається за допомогою ілюстративного зображення; 37 учнів (27,6 %) вважають, що воно легше сприймається за допомогою звичайного визначення поняття.

П'яте запитання анкети дозволило визначити, чи краще учнями засвоюються поняття, якщо розкривати їх за допомогою різних засобів навчання, та взагалі, чи доцільно створювати ілюстрований словник-довідник з географії для 10-го класу. Відповіді учнів на це запитання розподілилися таким чином: 102 учні (76,1 %) відповіли, що доцільно створювати ілюстрований словник-довідник; 32 учні (23,9 %) написали, що у цьому немає потреби (рис. 1).

Рис. 1. Відповіді учнів на запитання анкети

Результати констатуючого педагогічного експерименту серед учнів 10-х класів доводять, що для курсу «Соціально-економічна географія світу» доцільно оновити ілюстрований словник-довідник економіко-географічних понять, оскільки ілюстрований матеріал легше сприймається учнями у процесі формування понять.

Джерела інформації:

1. Федій О. А. Формування демографічних понять у процесі навчання економічної і соціальної географії : монографія / О. А. Федій. – Полтава : ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2014. – 139 с.

2. Шипович Є. Й. Методика викладання географії : навч. посіб. для вузів / Є. Й. Шипович. – К. : Вища школа, 1981. – 174 с.

УДК 911:371.3:004

ВИКОРИСТАННЯ КАРТ І КОСМІЧНИХ ЗНІМКІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ

Яременко Ю. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. геогаф. н., професор Жемеров О. О.

Проаналізовано специфіку застосування картографічних матеріалів і космічних знімків при навчанні географії материків і океанів та використання їх на уроках. Визначено вплив цих видів наочності на якість засвоєння знань учнів з географії.

Ключові слова: методика навчання географії, карта, наочні засоби викладання.

Якщо у методику навчання буде внесено одночасну роботу з картою і зображенням тієї самої поверхні Землі з космосу, то стане можливим використання діяльнісного підходу на уроках географії. Застосовуючи його, вчитель підвищуватиме розумову діяльність учнів, сприятиме розвитку самостійного мислення. Завдяки цьому, діти зможуть оволодіти новими знаннями та вміннями у сфері геоінформаційних технологій [1].

У курсі «Географія материків і океанів» вивчається уся земна поверхня, тому доцільно застосовувати зображення Землі з космосу на кожному уроці. Дані знімки можна використовувати на уроці не тільки для пошуку, інтерпретації та демонстрування різних географічних даних, але й для виконання учнями різних завдань, практичних робіт [2].

Застосування космічних знімків і карт на уроках географії підвищуватиме інтерес учнів, дозволить їм оволодіти навичками роботи з новими джерелами інформації, а також самостійно аналізувати та прогнозувати явища і природні процеси.

Ми пропонуємо включити до навчальної програми курсу 7-го класу космічні знімки кожного материка та океану, а також тих територій, де на сьогодні відбулися радикальні зміни. Ці наочні засоби можна використовувати при викладанні нових тем, під час узагальнення або ж порівняння об’єктів, які вивчаються у шкільному курсі географії материків і океанів.

Карту розподілу інтенсивності випромінювання по всьому світу доцільно використовувати при вивченні теми «Особливості формування кліматів Землі». Під час вивчення будь-якого материка необхідно продемонструвати учням і карту, і космічний знімок; проаналізувати відмінності у зображенні рельєфу, гідрографії, берегової лінії. Можна розповісти і про цікаві об'єкти, які відображені на космічних знімках.

Під час вивчення даного курсу ми рекомендуємо використати такі космознімки: дельти рік Ніл та Окаванго (Африка); орографічні опади в Андах на території Чилі й Аргентини (Південна Америка); пожежі на півострові Кейп-Йорк (Австралія), північне сяйво у Новій Зеландії; тріщина біля Британської наукової станції в Антарктиді; Алеутський вулкан Окмок, шлейфи пилу та диму пожеж у Каліфорнії (Північна Америка); виверження вулкана Саричева, висихання Аральського моря (Євразія); народження нового острову в морській акваторії Японії (Тихий океан); піщана буря над Червоним морем (Індійський океан).

Ми рекомендуємо вчителям географії використовувати сервіс «Timelapse», що створений Google і журналом «Time». Завдяки сервісу з'явилася можливість побачити, як змінювалася поверхня Землі в останні 30 років. Такий проект дозволяє вчителю продемонструвати, як будувалися штучні Пальмові острови в Дубаї, як відступає льодовик Колумбія на Алясці, як вирубувалися ліси Амазонії, як зростав Лас-Вегас з 1984 до 2012 р.

Карти дають менш повний, спрощений погляд на Землю, до того ж – у минулому часі. Тому більш раціональним є використання космічних знімків, які відображають стан об'єктів у реальному часі, демонструють динаміку природних процесів і явищ.

Джерела інформації:

1. Евдокимов В. И. К вопросам об использовании наглядности в школе / В. И. Евдокимов // Современная педагогика. − 1982. − № 3. − С. 30–31.

2. Методика навчання географії у загальноосвітніх навчальних закладах : навч.-метод. посіб. / за ред. С. Г. Коберніка. − К. : Навчальна книга, 2005. − 319 с.

УДК 37.091.2:908

МІСЦЕ І РОЛЬ КРАЄЗНАВЧОЇ СКЛАДОВОЇ В ШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ

Стась А. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Бубир Н. О.

В статье охарактеризовано место и роль краеведческой составляющей школьного географического образования; доведено, что краеведение является базисом для понимания и воспроизведения географических компетенций, в частности природоведческой, социально-экономической, экологической и пространственной

Ключові слова: краєзнавство, компетентність, навчання, учні.

Одним із основних завдань освіти XXI ст. є не тільки оволодіння певною сумою знань, а ще творчий розвиток мислення учнів, формування необхідних вмінь і навичок для самостійного пошуку інформації та її аналізу.

При вивченні шкільної географії в учнів повинні сформуватися географічні компетентності (просторова, природнича, екологічна, краєзнавча та соціально-економічна) відповідно до нового Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти [2].

Компетентність – це набута у процесі навчання об’єднана здатність учнів, яка зібрала в себе знання, уміння та навички, цінності та ставлення, що можна відтворити на практиці [1].

Нажаль не існує універсального методу навчання, котрий би гарантував набуття географічних компетентностей, але краєзнавство зі своїм дослідницьким підходом може сприяти цьому через розуміння далекого через призму знайомого. Адже краєзнавча компетентність дозволяє сформувати в учнів емоційно-почуттєвий образ географічних об’єктів через вивчення та використання краєзнавчого матеріалу.

Саме за таких умов відтворюється одне з головних правил дидактики: «від простого – до складного», «від відомого – до

СЕКЦІЯ «РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ, КРАЄЗНАВСТВО І ТУРИЗМ»

УДК 338. 48: 640.41

ВПЛИВ ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ НА РОЗВИТОК ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Бережна А. О., 6 курс з/в,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Решетченко С. І.

В статье рассматриваются условия развития делового туризма на территории Украины. Особое внимание уделено гостиничным условиям, где турист может заниматься своими профессиональными задачами.

Ключові слова: діловий туризм, бізнес-турист, готельна індустрія.

У наш час значного розвитку набуває діловий туризм. Для проведення та організації ділового заходу важливу роль має готельна індустрія країни, котра приймає бізнес-туриста. У світі цей вид туризму дуже популярний, але він має іншу назву «business travel», тобто бізнес поїздка. В Україні діловий туризм тільки но став на шлях розвитку і має багато проблем, котрі потрібно вирішувати.

На розвиток ділового туризму впливають складові інфраструктури: наявність готелів, котрі приймають бізнес-туристів, пам’яток культури, транспортної мережі. Важливим критерієм є наявність готелів, котрі відповідають всім стандартам та послугам. Для бізнес-туриста готель стає не стільки «будинком далеко від дому», але й «офісом поза офісом». Це означає, що в номері, як мінімум, повинні бути зручний для роботи стіл, добре освітлення, якісний мобільний зв’язок, інтернет, офісне приладдя, дроти і адаптери, потрібна кількість розеток, можливість швидко відсканувати і надіслати документи.

Персонал готелю повинен оперативно реагувати на потреби клієнта: порекомендувати гостю, що подорожує у справах компанії, зручну кімнату для переговорів з партнерами, хороший ресторан, нотаріальну контору, перекладача, нарешті – найближчу аптеку або фітнес-центр. Також співробітники готелю повинні вільно володіти як

мінімум однією іноземною мовою, адже останнім часом нашу країну відвідує величезна кількість гостей з-за кордону. Важливе значення набуває і питання безпеки: відрядження вважається робочим часом, протягом якого роботодавець несе відповідальність за свого співробітника.

В Україні існує великий розрив між вимогами ділових туристів і пропонованим готельним продуктом. Тому слід змінити цю ситуацію, сприяти підвищенню конкурентоспроможності та якості пропонованого продукту в готелях України, сприяти корпоративним покупцям в здійсненні вибору готелю на підставі достовірної інформації про якість послуг. Потрібно створити програму, котра буде направлена на розвиток готельної індустрії в Україні. Мета програми допомогти бізнес-туристам у виборі готелю для організації відрядження.

Потрібно виділити готелі, котрі на даний момент відповідають всім стандартам і здатні приймати бізнес-туристів. Провести анкетування представників найбільших українських і зарубіжних компаній і визначити основні фактори, які впливають на вибір корпоративним покупцем місцерозміщення. Тобто бізнес-турист буде мати великі переваги для вибору готелю, котрий для нього більш зручніший. Для туриста важливим є додаткове незалежне джерело об’єктивної і достовірної інформації; можливість вибирати найбільш зручний для потреб бізнес-туриста готель, відповідний корпоративній політиці компанії; гарантію якості продукту і рівня обслуговування; впливати на список вимог, що вимагають від Бізнес- і Конференц-готелів; більш ефективний метод вирішення спорів і конфліктних ситуацій через прямий контакт з менеджментом готелю.

Джерела інформації: ***1.*** Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг / О. О. Любіцева. - К. : Альтерпрес, 2002. - 436 с. ***2.*** Нечаюк Л. І. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент : навч. посібник / Л. І. Нечаюк, Н. О.Нечаюк – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 348 с. ***3.*** Асоціація ділового туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://btaukraine.com.

УДК 379.357 (447)

ОСОБЛИВОСТІ МОРСЬКОГО ТА РІЧКОВОГО КРУЇЗІВ ЯК ВАЖЛИВОГО СЕГМЕНТУ СУЧАСНОГО ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ

Брежнєва А. К., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

Данная статья посвящена особой роли круизного туризма на современном туристском рынке. В статье рассматривается состояние развития круизного туризма, основные тенденции и особенности этого направления, наличие ресурсов для дальнейшего его развития.
Ключові слова: круїз, річковий круїз, морський круїз, «ріка-море», туристичний ринок.

За даними Всесвітньої туристичної організації, щорічна кількість туристів, які використовують різноманітні форми річних та морських круїзів, збільшується на 8 %. За даними міжнародних організацій до 2018 р. у світі налічуватиметься 24 млн круїзних туристів. Нині щороку подорожують морем майже 15 млн осіб. В Україні, що має густу річкову систему, вихід до Чорного та Азовського морів, достатню кількість туристичних об’єктів, розгалужену мережу музейних закладів, готелів та ресторанів, круїзний туризм недостатньо розвинутий. Тому, зважаючи на наявний ресурсний потенціал, важливість інтеграції України до світового ринку туристичних послуг, особливої уваги мають питання, пов’язані з розробкою інструментів державної регуляторної політики, які сприятимуть розвитку круїзному туризму в Україні.

Термін «круїз» було започатковано в англійській мові (to cruise – «здійснювати подорож») [1, 232]. Спочатку термін мав значення лише навколосвітньої подорожі морем. Сьогодні – це туристична подорож річкою, морем або будь-яким іншим водоймищем, яка має попередньо розроблений маршрут.

Круїзний туризм поділяється на морський та річковий. Морський

круїз – це подорож замкнутим колом, яка включає радіальні поїздки з портів у внутрішні райони країн, а річковий – це круїзи внутрішніми водними артеріями (річки, озера, канали). Розробляючи туристичний продукт туроператор враховує природні ресурси місцевості, адже водні ресурси є ключовим критерієм, що визначають різновид круїзу [2, 40].

Сучасний етап розвитку круїзного туризму характеризується можливістю поєднання кількох видів туризму. Прикладом є круїзи «ріка-море». Водночас круїзну послугу неможливо розподілити на послуги, що споживаються окремо. Споживачі практично не мають можливостей для бронювання квитка на круїзний лайнер в один кінець або відвідування лише одного міста у межах визначеного маршруту.

Виділяють п’ять основних складових круїзної послуги: послуга з перевезення, екскурсійна та пляжна послуги, послуги з розміщенням та харчуванням. Перелік послуг може змінюватися залежно від виду круїзної послуги, сезону і типу судна. Так, пляжні послуги можуть бути замінені на додаткові екскурсійні послуги або нестандартні, якими є майстер-класи на борту, відвідування фестивалів та інших культурних заходів тощо. Те, що круїзна послуга є набором послуг, які отримують в одному місці, обумовлює додаткові переваги для круїзного бізнесу з точки зору туристів. Крім того, розвиток національного круїзного туризму обумовлює розвиток внутрішнього туристичного ринку, транспортно-туристичної інфраструктури тощо. Важливою для розвитку круїзного туризму є співпраця України з іншими країнами, які мають вихід до Чорного моря, у першу чергу, з країнами-учасницями «СНД» і «ОЧЕС». Варто відмітити дещо позитивні зрушення у цьому напрямку. Кілька портів України, разом з портами Грузії, Росії, Румунії, Болгарії, утворили регіональну неурядову організацію «Black Azov Sea Port Association», міжнародну Асоціацію портів Середземномор’я.

У сучасних умовах при виборі круїзної послуги найважливішими

чинниками є наступні: безпечність судна, вартість круїзної послуги, строк надання послуги, легкість доступу до порту відправлення, високий рівень сервісу та відповідальність персоналу, характеристики круїзного судна, якість та умови розміщення і харчування. Україна на даний момент не відповідає умовам європейського розвитку, оскільки незначна кількість портів здатна обслуговувати великі круїзні судна. Нині Україна не здатна запропонувати єдину круїзну послугу.

На підставі аналізу процесу надання круїзної послуги визначено сучасні тенденції, якими є спеціалізація пропозиції, різноманіття круїзних суден, посилення ролі маркетингових технологій, активне використання ІТ-технологій, покращення інфраструктури країни, а також підвищення рівня безпеки круїзних послуг.

Отже, володіючи достатнім потенціалом, вітчизняний круїзний туризм має всі можливості для його розвитку. Для цього необхідно відновлювати та розвивати пасажирський річковий та морський флот; надавати комфортабельні умови відпочинку і високий рівень сервісу; вдосконалювати сучасну службу збору та аналізу інформації, яка стосується комплексу забезпечення круїзного судноплавства в цілому та відповідає існуючим стандартам; розвивати яхтинг як різновид круїзу; особливу увагу приділити питанням безпеки туристів; уніфікувати правила матеріально-технічного облаштування марин, пасажирських терміналів портів, а також підтримувати створення туристичних асоціацій, причому робити це слід комплексно, на основі співпраці усіх головних та дотичних до туризму підприємств та організацій.

Джерела інформації:

1. Сліпушко О. М. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові. Правопис. Граматика / О. М. Сліпушко. – К. : Криниця, 2000. – 511 с.

2. Захаріна А. Г. Визначення сутності та особливостей круїзного туризму / А. Г. Захаріна // Держава та регіони. Серія «Економіка і підприємство». – 2013. – № 3. – С. 39-43.

УДК 911.3

СВІТОВИЙ ДОСВІД МУЗЕЄФІКАЦІЇ МІСЦЬ ВІЙСЬКОВОГО УРБІЦИДУ

Глуханюк Б. В., магістрант першого курсу,
Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника,
кафедра географії та природознавства,
наук.керівник – канд. географ. н., доцент Сливка Р. Р.

Явище урбіциду, свідомого руйнування міського середовища, стало актуальною проблемою для України. Світовий досвід музеєфікації місць урбіциду дозволяє визначити важливу соціальну функцію збереження пам'яті про руйнування міського простору в минулому. Цей процес є ефективним засобом фізичного та морального розвитку і самовдосконалення людини.

Ключові слова: урбіцид, міське середовище, меморіал, військовий туризм.

Явище урбіциду розуміємо як руйнування міського середовища, яке незважаючи на численні приклади, різноманітність проявів та значне поширення, є недостатньо дослідженим у вітчизняній географії. Урбіцид – це деструктивний процес фізичного знищення міста або ж його компонентних частин. Можна виокремити суспільні і природні групи причин даного явища. Військовий урбіцид зумовлений суспільними чинниками, насильницькою боротьбою державних і недержавних суб'єктів політики за контроль над територією, її населенням та ресурсами. В залежності від ступеня руйнувань, яке зазнає міське середовище, виокремлюють: абсолютний урбіцид – місто втрачає своє функціональне значення; частковий урбіцид – можлива відбудова зруйнованої частини.

Військове руйнування міського середовища закономірно трактується як негативна функція людської діяльності. Проте менше уваги звертається на можливості музеєфікації місць урбіциду. Саме збереження частин зруйнованого міського середовища генерує позитивну соціальну функцію шляхом конструювання певного способу сприйняття простору, збереження пам'яті про трагічні події минулого. Людські та матеріальні втрати трактуємо як негативний аспект урбіциду, а пам'ять про злочини минулого і моральний імператив щодо їх

недопущення в майбутньому – як соціально-значущу підставу для створення меморіалів урбіциду. Останні тісно пов'язані із розвитком військового, шкільного, молодіжного, науково-пізнавального туризму.

Місця урбіциду можуть виконувати асоціальну функцію у випадку, якщо це покинуті напризволяще руїни (наприклад, бути осередками поширення наркоманії, вандалізму, сквотерства), або ж навпаки, у результаті облагородження (Хіросіма, Сараєво) виконувати освітньо-виховну функцію. Головне питання, яке постає при вирішенні долі зруйнованих міських дільниць уже не «Знести чи законсервувати?», а чимраз частіше «Зберегти статус-кво чи знести задля реконструкції?».

Існує світовий досвід музеєфікації місць урбіциду, як осередків туристичної діяльності. Показовими прикладами є Меморіальний парк миру в Хіросімі, Меморіальний комплекс «Брестська фортеця-герой», міське середовище Сараєва. Меморіальний парк миру в Хіросімі розташований на території колишнього міського округу Накадзіма, цілком знищеного у результаті атомного бомбардування японського міста Хіросіми у 1945 р. У парку і його околицях знаходиться в загальній складності понад 50 різних пам'ятників, встановлених школами і виробничими колективами. Відвідання Меморіального парку Миру та музею входить до шкільної програми Японії.

«Брестська фортеця-герой» збудована в середині XIX ст. російськими військовими інженерами. Розташувалася на 4-х островах, утворених Бугом, двома рукавами річки Мухавець і проритими каналами. Укріплення фортеці зазнали жорстоких випробувань у роки Другої світової війни. У 1956 р. була відкрита кімната-музей в приміщенні колишньої оборонної казарми, а згодом на її базі був створений музей оборони Берестейської фортеці. У 1965 р. Берестська фортеця отримала звання «фортеця-герой». На даний момент відомі 35 фортифікаційних об'єктів Брестської фортеці в різних ступенях цілості

(13 фортів, 4 оборонні казарми, 7 опорних пунктів, 5 порохових погребів, 5 артилерійських батарей, 1 передова позиція), що знаходяться на території Республіки Білорусь.

Сараєво – одне з найбільш постраждалих міст під час Боснійської війни. З тих пір пройшло вже майже 20 років, але сліди війни в місті залишилися. Центр міста відновлено, не видно знаків бомбардування чи будь-яких інших слідів руйнування. Однак, уже відійшовши від центральної вулиці, картина змінюється. Особливо сліди минулої війни видно у Сербському Сараєво. Серед ще невідновлених будівель, наприклад, універмаг (біля католицького собору), закинуті будівлі навпроти стадіону (набережна Миляцки). У місті є багато невеликих меморіалів, майже у кожному районі знаходяться пам’ятні стіни з переліком тих, хто загинув під час війни, «Червоні троянди Сараєво» або зображення, що символізують місця загибелі людей, також часто можна побачити могили померлих (наприклад, у центральному парку, біля громадських місць та в місцях відпочинку). Особливу увагу привертає «Тунель життя», викопаний під час війни. Зараз він став музеєм, де представлено фотознімки та інші пам’ятні речі. У 2009 р. відбулося відкриття пам’ятника загиблим дітям – жертвам громадянської війни, яка забрала життя більше 1500 дітей.

Отже, як показує світовий досвід, місця урбіциду після облагородження та відновлення можуть повноцінно використовуватися як об’єкти туризму. Зокрема військового туризму, який є соціально-орієнтованою сферою, ефективним засобом фізичного та морального розвитку і самовдосконалення людини, в рамках якого вирішуються актуальні проблеми патріотичного виховання, взаєморозуміння і взаємоповаги. Збереженні свідчення військового руйнування міського простору є постійними нагадуваннями про злочини війни.

УДК 659.126

ПРОБЛЕМА ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ БРЕНДИНГ» У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Гогора А. О., 4 курс,
Криворізький державний педагогічний університет,
кафедра економічної і соціальної географії та методики викладання,
наук. керівник – канд. пед. н., доцент Бондаренко О. В.

У статті теоретично узагальнено підходи науковців до визначення сутності поняття «територіальний брендинг».

Ключові слова: бренд територій, брендинг територій, теорія територіального брендингу.

Нині в умовах глобальної економічної й демографічної криз обсяг доступності людського і фінансового капіталу скорочується, а тому території змушені вступати у запеклу конкуренцію за ресурси. Виграє той, хто знаходить своє місце у новому світі. Брендинг територій – інструмент, який дозволяє залучати жителів, відвідувачів та інвесторів. Багато міст і регіонів за кордоном досить давно й успішно використовують цей інструмент. Актуалізація інтересу до брендингу територій спричиняє необхідність наукових досліджень цієї наукової проблеми. Дослідженням окремих аспектів даної проблеми займалися такі науковці як С. Анхолт, А. Брусова, К. Дінні, Ф. Го, І. Важеніна, О. Олефіренко та ін. У пропонованій публікації на основі теоретичного узагальнення наукової літератури розглянемо підходи дослідників до визначення сутності поняття «територіальний брендинг».

Уважається, що підготовка програм брендингу певних регіонів розпочалася у другій половині XX ст. як результат поширення глобалізації, перерваної Першою і Другою світовими війнами.

Наприкінці XX ст., у 90-х роках, зросла кількість наукових праць, в яких дослідники намагалися обґрунтувати думку про те, що конкретні території можуть реалізувати продукти й послуги, так само як і компанії. Цими продуктами й послугами можуть виступати об’єкти, привабливі для інвестування, туризм, товари місцевого виробництва, трудові

ресурси, об’єкти культурної спадщини тощо.

Заслуговує на увагу той факт, що у 1993 р. виходить у світ перше видання книги Філіпа Котлера, Дональда Хайдера й Ірвіна Рейну під назвою «Маркетинг територій: залучення інвестицій, промисловості і туризму в міста, штати і країни», у якій автори вперше обґрунтовують необхідність використання маркетингу як механізму всебічного просування територій та створення її міжнародного статусу [1].

На початку XIX ст. С. Анхолт, один із світових дослідників брендингу територій, уводить до наукового обігу поняття «брендинг місць». У своїх працях науковець розробляє комплексний підхід до брендингу територій, на противагу традиційному, сфокусованому на якомусь одному аспекті (наприклад, туризмі чи інвестиціях), а також обґрунтовує концепцію конкурентної ідентичності регіону, представивши її у вигляді шестикутника, який охоплює стратегічні елементи бренду території: туризм, експортні бренди, політика, бізнес і інвестиції, культура, люди. На думку науковця, брендинг місць та територій повинен забезпечити тривале й вигідне позиціонування території на конкурентному ринку, а також формувати її як силу регіонального впливу [2]. Розглянемо зміст категорії «територіальний брендинг». Аналіз наукової літератури засвідчив відсутність серед науковців єдиного підходу до трактування цього поняття (табл. 1).

Отже, на основі аналізу наукової літератури можна зробити висновок, що територіальний брендинг розглядається дослідниками як: образ країни або регіону (Т. Атаєва, А. Брусова, М. Каваратціс, В. Малькова); акт просування й обміну, інструмент управління маркетингом території (С. Анхолт, Т. Мещеряков); сукупність цінностей (І. Важеніна); процес (Ф. Го, К. Дінні, Н. Шалигіна); стратегія підвищення конкурентоздатності певної території (О. Олефіренко, М. Карпіщенко).

Таблиця 1

Трактування науковцями поняття «територіальний брендинг»

Автор	Визначення
С. Анхолт	акт просування та обміну послуг і товарів задля створення іміджу та репутації країни або міста [4]
К. Дінні	створення «найреалістичнішого, найбільш конкурентоспроможного й нагально стратегічного бачення для міста, регіону або країни» [4]
Ф. Го	визначення ресурсів, які для більшості територій є їхніми найціннішими активами: це люди, які живуть там [4]
А. Брусова, І. Щепіна	образ країни або регіону у свідомості громадян або світової громадськості [2]
В. Малькова	широкий комплекс її реальних характеристик і потенційних можливостей, що має історичне та культурно-психологічне значення для минулого, теперішнього й майбутнього регіону та його жителів, а також і для «зовнішніх споживачів» [5]
І. Важеніна	сукупність вічних цінностей, що відображають своєрідність, неповторні, оригінальні споживчі характеристики певної території та спільноти, які широко відомі, отримали суспільне визнання й користуються стабільним попитом споживачів цієї території [3]
Н. Шалигіна	створення та управління брендом, який включає в себе формування, просування, розвиток і репозиціонування бренду [4]
О. Олефіренко, М. Карпіщенко	стратегія підвищення конкурентоспроможності міст, областей, регіонів, географічних зон і держав з метою завоювання зовнішніх ринків, залучення інвесторів, туристів, нових мешканців і кваліфікованих мігрантів [5]
Т. Атаєва	бренд країни, регіону, міста або іншого територіального утворення, що виступає важливим чинником просування території, спирається на політичний, економічний, соціокультурний її потенціал та природно-рекреаційні ресурси, а також на бренди товарів і послуг, локалізовані в певній географічній місцевості [1]
Т. Мещеряков	важливий інструмент управління маркетингом території й націлений на формування комунікативного капіталу території як складника інституційного капіталу, наявність якого дозволяє суб’єктам маркетингу території економити на трансакційних витратах при взаємодії [5]

Джерела інформації: ***1.*** Атаева Т. А. Маркетинг территорий как фактор развития инфраструктуры региона / Т. А. Атаева // Маркетингът реалност и проекции в бъдещето : материалы конференции (Варна, 28-29 юни 2012 г.). – Варна, 2012. – 8 с. ***2.*** Брусова А. С. Формирование бренда региона как основы обеспечения сбалансированного социально-экономического развития субъектов РФ (На примере Ивановской области) / А. С. Брусова, И. А. Щепина // Региональная экономика: теория и практика. – 2010. – № 14. – С. 34-42. ***3.*** Важенина И. С. Имидж и репутация территории как основа продвижения в конкурентной среде / И. С. Важенина // Маркетинг в России и за рубежом. – 2006. – № 6. – С. 82-98. ***4.*** Dinnie K. Place branding: Overview of an emerging literature / K. Dinnie // Place Branding and Public Diplomacy. – 2004. – № 1. – P. 106-110. ***5.*** Олефиренко О. М. Концепция формирования бренда Сумской области [Электоронный ресурс / О. М. Олефиренко, М. Ю. Карпищенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – С. 30-40. – Режим доступу : http://mmi.fern.sumdu.edu.ua.

УДК 910

ЧУГУЇВСЬКИЙ РАЙОН ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОГО ТУРИЗМУ

Городецька Д. С., 10 кл.,
Ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою «Патріот»
Харківської обласної ради
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Прасул Ю. І.

Представлено бачення сутності і класифікації військового туризму, особливостей його розвитку у світі. Визначено військово-туристичний потенціал Чугуївського району Харківської області як типової території для започаткування військово-туристичної галузі в Україні.

Україна протягом всієї історії відстоювала право на незалежність і свободу. Внаслідок цього склався потужний історичний ресурс, який сприятиме вихованню патріотичної молоді засобами військового туризму. Необхідність пошуку нових шляхів розвитку туризму на базі існуючих ресурсів, необхідність підняття престижу військових професій обґрунтовує актуальність дослідження. Багато робіт присвячено туризму, але публікації щодо військового туризму тільки починають з'являтися, що свідчить про новизну та актуальність обраної теми дослідження. Під військовим туризмом пропонуємо розуміти напрям туристичної діяльності, пов'язаний з об'єктами та явищами, котрі стосуються військової тематики минулого та сьогодення. Це подорожі по місцях боїв, відвідування історичних музеїв, сучасних військових об'єктів, участь у військових навчаннях тощо. Серед різновидів виділяємо військово-пасивний туризм з екскурсійно-пізнавальною спрямованістю, військово-активний з розважально-пізнавальною метою; військово-екстремальний, ознакою якого є перебування у зонах бойових дій і відвідування гарячих точок; мілітарі туризм – комплексні військові тури.

У сучасних умовах найбільш динамічно розвивається військовий туризм у таких країнах як Ізраїль, США, Росія, Франція, Німеччина, Таїланд. Для кожної з них ми виділили свої особливості. Наприклад, для

Ізраїлю це використання програм підготовки спецназу, для В'єтнаму – військові програми в умовах джунглів тощо. Україна має всі шанси стати лідером у розвитку військового туризму. Чугуївський район відзначений військово-історичними подіями: від полку князя Ігоря, від козацької та георгіївської слави до виходу у космос випускників Чугуївського льотного училища. Чугуїв – це найстаріша військова база сходу України і найбільш мілітаризоване місто Європи. Чугуївський район має потужний потенціал розвитку військового туризму, який в основному концентрується в околицях Чугуєва.

Географічне положення характеризується легкою доступністю для мешканців Харкова. Природні умови сприятливі для розвитку військового туризму різного спрямування, особливо рельєф та водні об'єкти. Серед історико-культурних ресурсів переважають пам'ятки військової тематики. Найбільш цікавими є будівлі регулярної забудови центру військових поселень: Штаб військових поселень, Торгові ряди. Крім архітектурних пам'яток, значними є біосоціальні та історичні. Особливо біосоціальні, що пов'язані з іменами І. М. Кожедуба, О. О. Леонова, С. О. Волкова. Серед інших факторів вагоме місце займають військові об'єкти (в основному покинуті) і навчальні заклади.

Враховуючи досліджений потенціал, можна рекомендувати розвиток військового туризму, у т. ч. комплексних пропозицій. Для цього придатні території, де вдало поєднуються орографічні, водні, лісові і, бажано, антропогенні ресурси (покинуті будівлі). До найбільш перспективних таких територій відносимо околиці сел. Есхар, сел. Кочеток, сел. Малинівка, м. Чугуїв, урочище Фігуровка.

Природні умови, історія, військова галузь, навчальні заклади створюють усі передумови для запровадження на прикладі Чугуївського району військового туризму у всій Україні.

УДК 913 (477.54):338.48-53:78

ОЦІНКА ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ м. ХАРКІВ ДЛЯ ПОТРЕБ МУЗИЧНОГО ТУРИЗМУ

Данильченко О. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Родненко К. В.

Рассмотрено развитие музыкального туризма в г. Харьков. Проведена оценка учреждений культуры г. Харьков для потребностей музыкального туризма.

Ключові слова: музичний туризм, оцінка туристичного потенціалу, заклади культури.

На сьогодні спостерігається зростання ступеня свободи в діяльності культурних установ, самобутній розвиток культури в окремих регіонах здійснюється відповідно до тих традицій, які в них існували, виникають такі форми культурного дозвілля, які відповідають культурним потребам місцевого середовища, його специфічним можливостям (вечори класичної музики і етнофестивалі, народні свята, музичні фестивалі тощо) [1].

Харків характеризується розвиненою інфраструктурою у сфері культури, що дозволяє втілювати різні форми культурного життя. Так, місто має великий потенціал для розвитку музичного туризму, який обумовлений наявністю різноманітних етнокультурних зон, усталених традицій, широкою мережею закладів культури.

Серед основних закладів м. Харків, де проводяться музичні події, кіноконцертна зала «Україна», Харківський національний академічний театр опери та балету імені М. В. Лисенка, Палац спорту, Стадіон «Металіст», Клуб «Місто», Арт-клуб «Корова», Радмір-Експохол, Клуб «Жара», Рок-клуб «Акуна Матата».

Оцінка закладів культури включає в себе порівняльну характеристику головних закладів міста, де проводяться музичні події за наступними критеріями: локалізація, місткість закладу, транспортна доступність, інформаційна забезпеченість, близькість готелів та інші.

Критерії / Заклади	Локалізація	Місткість закладу	Відстань до найближчої станції метро (м)	Інформаційна забеспеченність	Відстань до найближчого готелю (м)	Віддаленість від залізничного вокзалу	Парковка
ККЗ «Україна»	У центрі міста. ЦПК Т.Г. Шевченко. вул Сумська, 35	1780 місць	570 м. від ст.м. «Університет»	http://www.kkzu.org.ua буклети, банери	1 км. пішки до «Kharkiv palace» та 180 м. пішки до готелю «NEMO»	3 станції метро (з пересадкою) або маршруткою 221е та 278е ≈9хв./20 хв.	Відсутня
Палац спорту	ст.м. «Палац спорту». Пр. Петра Григоренка 2.	3500 місць	780 м. від ст.м. «Палац спорту»	http://sp.kharkov.ua// афіши, буклети	760 м. пішки до готелю «Турист»	7 станцій метро (без пересадки) ≈20 хв.	Присутня ≈100 місць
ХНАТОБ	У центрі міста. вул. Сумська, 25	2000 місць	200 м. від ст.м. «Історичний музей»	http://hatob.com.ua/ банери, афіши	1,5 км. пішки до «Kharkiv palace», та великої кількості хостелів.	2 станції метро (без пересадки) ≈ 7 хв.	Присутня ≈ 50 місць
Стадіон «Металіст»	ст.м. «Спортивна». вул. Плеханівська 65.	40000 місць + поле ≈10000	40 м. від ст.м. «Спортивна»	http://metalist.ua/ банери, афіши, відео	430 м. пішки до готелю «Металіст».	4 станції метро (без пересадки) ≈ 10 хв.	Присутня ≈ 500-600
Клуб «Місто»	ст.м. «Ботанічний сад» вул. Клочківська 190а.	2500 місць	1,1 км. пішки до ст.м. «Ботанічний сад»	http://mistoclub.com/ афіши, відео.	900 м. пішки до готелю «Мир»	№ 20 трамвай (без пересадки) ≈ 30 хв.	Присутня ≈ 50 місць
Арт-клуб «Корова»	см.м «Пушкінська» вул. Ярослава Мудрого, 37.	100 місць	75 м. пішки до ст.м. «Пушкінська»	http://art-korova.com/ афіши, відео	350 м. пішки до готелю «Блюз»	4 станції метро (з пересадкою) ≈ 10 хв.	Відсутня

За результатами проведеної оцінки встановлено, що найбільшу кількість відвідувачів може прийняти стадіон «Металіст» (нараховує біля 50 000 місць), найменшу – Арт-клуб «Корова» (100 місць). Аналіз транспортної доступності показав, що усі вищевказані заклади знаходяться близько до центральної частині міста, мають гарне транспортне сполучення (до найближчих станцій метро в середньому 5 хвилин пішки). Поруч із закладами є багато готелів різної ємності і категорії (в середньому 7 хвилин до найближчого готелю).

Аналіз інформаційної бази даних закладів свідчить про достатньо високий рівень маркетингової діяльності. У кожного закладу є свій сайт, що містить усю необхідну інформацію про заклад, найближчі події, контакти тощо. Інформування щодо музичних заходів, як правило, супроводжується афішами, банерами, буклетами.

Оцінка закладів культури Харкова показала, що місто має усі ресурси для перспективного розвитку музичного туризму, проте існує потреба у підвищенні рівня обслуговування відвідувачів та впровадженні нових ідей, сучасних форматів заходів тощо. Органи місцевого самоврядування в рамках розробки та реалізації регіональних програм сталого розвитку туризму повинні підтримувати створення об’єктів музичного туризму (концертних залів, музеїв музичних виконавців, музичних містечок тощо), заохочувати проведення музичних фестивалів, розробляти спеціалізовані туристично-екскурсійні маршрути, що будуть сприяти створенню конкурентоспроможного місцевого туристичного продукту, підвищенню туристичної привабливості регіону.

Джерела інформації:

1. Міністерство культури і туризму України «Підсумки туристичного сезону 2016 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/225433.

УДК 911.3:338.48-6:718

ОСОБЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕКРОПОЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Добровольська І. С., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Родненко К. В.

В статье раскрыты особенности и современное состояние развития некропольного туризма в Украине и мире.

Ключові слова: некропольний туризм, некрополі, туристичні ресурси, меморіальні маршрути.

Некропольний туризм – це відвідування місць одиничних і масових поховань з пізнавальною, меморіальною та дослідницькою метою. Даний вид туризму розвивається на території кладовищ і не потребує великих капіталовкладень для проведення та здійснення екскурсій. На думку туризмознавців використання некрополів є перспективним для розвитку туризму, тому відвідування кладовищ та поховань видатних людей часто входить в програму турів ознайомлення з містом.

Про популярність некропольного туризму свідчать екскурсії по найстарішим та найцікавішим некрополям світу, серед них Новодівочий цвинтар у Москві, Хайгейтський – у Лондоні, Пер-Лашез – у Парижі, Арлінгтонський у США тощо. В Україні подібними маршрутами можуть відзначитись лише один із найстаріших в Європі Личаківський цвинтар у Львові, де навіть у нічний час організовують екскурсії, а також Байковий та Лук’янівський цвинтарі у Києві. Личаківський цвинтар має статус Державного історико-культурного музею-заповідника, а його відвідання входить в безліч оглядових турів містом. Крім того, цвинтар вважається своєрідним «музеєм скульптур», бо над створенням кам’яних надгробків працювали найкращі скульптори світу.

Українські міста мають значну ресурсну базу для розвитку некропольного туризму і водночас відрізняються відсутністю

популяризації подібних туристичних маршрутів. Вітчизняні кладовища мають історичну, біосоціальну та архітектурну цінність і заслуговують на увагу у якості об'єктів туристичного відвідування. Так, значна кількість поховань Харківського кладовища № 13 має історико-культурну цінність, серед них поховання Д. І. Багалія, Д. П. Міллера, О. Бекетова, Л. Курбаса та інших.

Як і будь-який інший, даний вид туризму потребує не лише інформаційного забезпечення у вигляді списків об'єктів, історичних довідок, а й наявність відповідного картографічного забезпечення з відображенням місць розташування поховань та оптимальних маршрутів руху по території кладовища. Територіальне розміщення найцінніших національних некрополів представлено у працях О. О. Бейдика, де наголошується, що «карти – це важливий чинник і складова формування загального уявлення про національні архітектурно-історичні рекреаційно-туристські ресурси, вони виступають як підґрунтя або результат дослідження територіального розміщення, структури, ступеня збереженості та використання некрополів» [1].

Відвідування некрополів може стати одним із шляхів вивчення історії міст, а також способом ознайомлення із життям та діяльністю відомих людей. Досвід країн світу із залучення некрополів у сферу туризму підтверджує необхідність розробки туристичних маршрутів некропольного туризму. Супроводження маршрутів відповідним картографічним забезпеченням дасть змогу не тільки їх проілюструвати, але й сприятиме популяризації знань про історико-культурні пам'ятки.

Джерела інформації:

1. Бейдик О. О. Некрополі України: історія, територіальне поширення, функціональна структура, картографування / О. О. Бейдик, Н. В. Майборода // Часопис картографії. – 2008. – Вип. 13. – С. 77–81.

2. Бугрий Е. В. География объектов некропольного туризма зарубежом / Е. В. Бугрий // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети : матеріали V міжнародної науково-практичної конференції, 15 квітня 2011 року. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 36-39.

УДК 502.5 : 001.891

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ КУРОРТІВ м. МИРГОРОД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Ємець В. Ю., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Представлена информация о курортах г. Миргород Полтавской области, их современном туристско-рекреационном использовании, проблемах и перспективах.

Ключові слова: курорт, санаторно-курортна справа, туризм, мінеральні води.

У даний час рівень споживання туристичних послуг є одним із важливих індикаторів якості життя. Сучасне використання рекреаційних курортів в Україні розвивається досить хаотично, потребує аналізу існуючих проблем, а розробку дієвих рекомендацій з оптимізації існуючого стану використання ресурсів більш ефективно здійснювати за кожною галуззю окремо, із врахуванням географічної специфіки територій. Так, у нашому дослідженні приділено увагу курортам м. Миргород, що приурочені до ресурсів мінеральних вод.

Дослідженням щодо розвитку санаторно-курортної інфраструктури, функціонування ринку санаторно-курортних послуг, формування ресурсної бази санаторіїв, аналізу проблем управління та конкурентоздатності санаторно-курортного господарства, займалися О. Вєтітнєв, О. Гулич, В. Гуменюк, Л. Щербина та ін. [1]. Питанням дослідження бальнеологічних ресурсів і мінеральних вод України займалися К. Д. Бабова (2005) [2] та Б. І. Аксентійчук (2009) [3], В. М. Шестопалов (2009) [4].

Місто Миргород розташоване у лісостеповій географічній зоні лівобережної частини Придніпровської низовини. Це обумовлює порівняно м’який клімат, без різких коливань температури, що, наряду з використанням ресурсів мінеральних вод курортів м. Миргород, сприяє

якісному лікуванню і швидкій реабілітації хворих.

Станом на 01 січня 2016 р. туристична інфраструктура міста включала у себе 53 заклади туристично-рекреаційного та оздоровчого призначення, з них: 8 санаторно-курортних закладів, 4 готелі та інші об'єкти, призначені для надання послуг із тимчасового проживання, заклади ресторанного господарства. Звичайно, курортні заклади міста орієнтуються, у першу чергу, на використання миргородської мінеральної води, але й мають свою специфіку у підходах до лікування та сервісі. Так, основними лікувальними чинниками курорту «Миргород» є санаторно-курортний режим, дієтотерапія, внутрішнє і зовнішнє використання мінеральної води, фізіотерапія, торфогрязелікування, лікувальна фізкультура, кліматотерапія, озокерітотерапія, спелеотерапія, трав'яні та масляні інгаляції, синглетно-киснева терапія, ароматерапія, фітотерапія, мікроклізми з лікувальними препаратами, голкорефлексотерапія.

ПрАТ «Миргородкурорт» базується на лікуванні захворювань органів травлення та супутніх хвороб. Саме цей заклад вирізняється серед інших загальною кількістю туристів за рік (рис. 1). Хоча це досить логічно пояснюється тим, що установа об'єднує у своєму складі 4 санаторії («Миргород», «Полтава», «Березовий гай», «Хорол») [5].

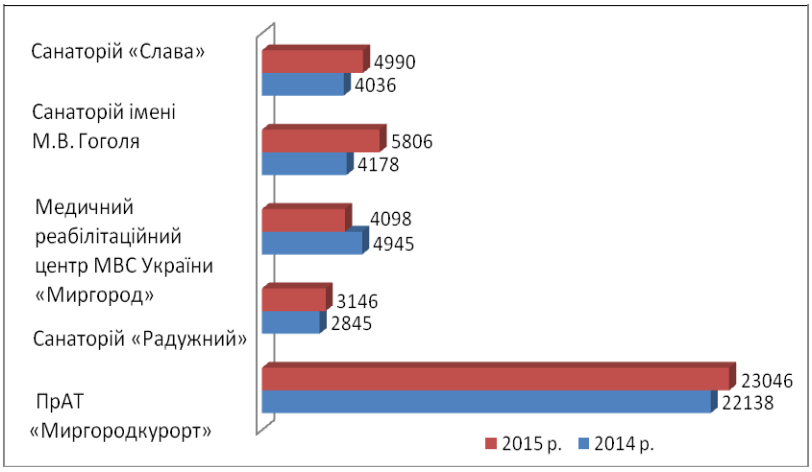

Рис. 1. Кількість розміщених туристів за 2014-2015 рр. у санаторіях м. Миргород [5]

На даний час основним чинником, який негативно впливає на розвиток курортної системи м. Миргород, є застаріла матеріально-технічна база. Для підвищення рівня сервісу, комфортності, розширення спектру рекреаційних та супутніх послуг санаторно-курортні заклади м. Миргород потребують загальної реконструкції. Шляхом вирішення цієї проблеми може бути фінансове забезпечення та капіталовкладення у розвиток та реконструкцію діючих курортів з боку держави або спонсорів, необхідність звернення на це уваги самих курортних закладів.

Інша проблема – відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності галузі. Комплексний, сучасний підхід до оновлення та поширення інформації про курорти сприятиме залученню більшої кількості як зарубіжних, так і вітчизняних туристів.

Отже, місто Миргород вирізняється надзвичайно цінними та унікальними природно-рекреаційними ресурсами, достатньо вдалим географічним розташування, що свого часу заклало основу функціонуванню санаторно-курортних закладів. Але у сучасних умовах розвитку туристично-рекреаційної галузі в Україні, недостатнє фінансування довгострокових проектів та відсутність комплексних підходів до розвитку курортної галузі ставить кожну курортну установу в умови «самовиживання», що часто призводить до завищених цін на рекреаційні послуги і робить їх важкодоступними для рекреантів.

Джерела інформації:

1. Інноваційний розвиток санаторно-курортного господарства як фактор соціально-економічного зростання регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mydisser.com/ua/catalog/view/45/761/10959.html.

2. Мінеральні води України / Б. І. Аксентійчук, Н. О. Алексєєнко, О. І. Андрієнко, К. Д. Бабов, І. К. Бабова. – К. : Купріянов А., 2005. – 576 с.

3. Курорти та санаторії України : науково-практ. довідник / Б. І. Аксентійчук та ін. ; авт.-упоряд. О. П. Тарасенко, В. С. Соколов. – К. : Фолігрант, 2009. – 428 с.

4. Шестопалов В. М. Формування мінеральних вод України / В. М. Шестопалов, Г. М. Негода, Н. П. Моісеєва та ін. – К. : Наук. думка, 2009. – 312 с.

5. Статистичні дані Головного управління статистики у Полтавській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Dialog/statfile.asp.

УДК 338.48-52:798.2

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КІННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Зьома М. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Родненко К. В.

В статье рассмотрены факторы развития конного туризма в Украине, а также его региональные особенности.

Ключові слова: туризм, кінний туризм, туристична інфраструктура.

Одним із видів відпочинку, що дозволяє об’єднати такі різні мотиви туристичних подорожей, як отримання нових знань (відвідування культурно-історичних пам’яток), здійснення подорожі з елементами екстриму (подолання природних та штучних перешкод на маршруті), придбання спортивних навичок (поліпшення фізичних та духовних якостей особистості) та досягнення оздоровчого ефекту (біологічне оновлення організму людини), є кінний туризм [1].

На розвиток кінного туризму впливають наступні природно-екологічні та соціально-економічні фактори: рівнинний та передгірський рельєф, кліматичні умови, екологічний стан території, наявність природних та історико-культурних пам’яток, а також об’єктів туристичної інфраструктури (кінних клубів, кемпінгів, готелів, кафе, ресторанів тощо), помірні ціни. Природно-екологічні фактори, зокрема, особливості рельєфу, визначають категорію складності маршруту, його тривалість. Кінний туризм набув значного поширення саме у передгірських та гірських територіях, особливо популярними місцями туристичних маршрутів є Ужоцький, Верецький, Вишківський, Яблуницький перевали Карпат.

Клімат України є сприятливим для розвитку кінного туризму. Кінні тури організовуються у будь-яку пору року, проте найбільшим попитом користуються протягом літніх місяців, а в листопаді та лютому кінний

туризм найменш популярний.

Урахування таких природних чинників, як рельєф, клімат території, наявність водних та лісових ресурсів, дає можливість зробити висновок, що Україна є сприятливим місцем для розвитку кінного туризму. Вітчизняні кінні тури масово почали організовуватись на початку XXI ст. і на сьогодні залишаються популярними, особливо, у поєднанні з такими напрямками туризму, як етнічний, історичний, природний, паломницький, рибальський, мисливський тощо.

Найбільшого розвитку кінний туризм набув у Чернігівській, Харківській, Дніпропетровській, Волинській, Одеській, Вінницькій областях, де подорожі верхи організовують за межами міст та поєднують з екологічним зеленим туризмом у приватних садибах. Проте лідером у проведенні кінних турів є Карпатський туристсько-рекреаційний регіон. Так, майже у кожному карпатському селі пропонують верхову їзду на конях місцевої породи – «гуцуликах», у с. Східниця Закарпатської області туристи можуть здійснити кінну прогулянку «Сколівськими Бескидами», у с. Яблуниця – похід до Буковелю, у с. Тур'я Поляна – до орнітологічного заказника «Соколині скелі», розвивається кінний туризм у с. Шаян, с. Подобовець. У Львівській області центрами кінного туризму є міста Дрогобич, Славське. На Івано-Франківщині кінний туризм поширений у м. Яремче, Болехів, с. Верховина, с. Білоберізка та Верхній Ясенів, де можна прогулятися уздовж берегів річки Черемош.

Можна стверджувати, що географічні аспекти відіграють визначальну роль у розвитку кінного туризму, тому дослідження внеску кожного з факторів є визначальним для успішної організації кінних турів та розробки нових туристичних маршрутів на території України.

Джерела інформації:

1. Абрамов В. В. Спортивний туризм : підручник / В. В. Абрамов. – Харків : ХНАМГ, 2011. – 368 с.

УДК 910.2

ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЇВ СВІТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

Іванченко Ю. С., 6 курс,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
кафедра географії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Філоненко І. М.

Представлений аналіз відвідуваності музеїв світу та бачення перспектив музейного туризму.

Ключові слова: музей, музейний туризм, туристичний потік.

Кожного дня мільйони людей відвідують музеї, щоб насититись новими знаннями, доторкнутися до прекрасного або незвичайного. Колекції музеїв розповідають про безліч важливих і цікавих речей без слів, дають можливість повернутись в минуле, заглянути у майбутнє, побачити та відчути, як сучасність, так і здобутки не лише народів, а і цілих цивілізацій. Французький музеєзнавець Робер Бурга говорив, що «музей – це місце діалогу між людьми, яких розділяє простір і час»[3]. Принцип роботи музею та його функції сформувалися протягом тисячі століть, з моменту виникнення перших музеїв. Вважається, термін *«музей»* зародився в Греції. *«Мусейон»* (з грец.) означає святилище муз, богинь поезії, мистецтв і науки, дочок богині пам'яті Мнемосіни. На основі одного з перших Мусейонів, який був зведений в елліністичну епоху в Александрії єгипетській, існувала відома бібліотека, яка включала значну кількість художніх та наукових раритетів [1]. Журнал «Museum», який виходить у Мюнхені за сприяння ЮНЕСКО з 1948 р., зазначає, що у світі нараховується більше 35 000 музеїв [3] .

Музеї розглядають в якості важливої складової туристичної інфраструктури, їх відвідання включають до програм більшості пізнавальних турів, що сприяє розвитку індустрії туризму – однієї з найдинамічніших галузей сучасної світової економіки [2] й музейного туризму зокрема.

Особливість діяльності та мета музейного туризму полягає у використанні туристичного потенціалу музеїв і територій, які до них належать. Співробітництво музеїв та туризму полягає у формуванні системи історико-культурних та природних територій. Популяризація та правильне використання цих територій, представлення історико-культурної спадщини таким чином, відіграє важливу роль у розвитку соціокультурного та туристського розвитку окремих регіонів.

Сьогодні найбільш відвідуваними та найпопулярнішими музеями світу є Лувр (Париж, Франція) 8,8 млн. осіб/рік, Метрополітен-музей (Нью-Йорк, США) 6 млн. осіб/рік, Британський музей (Лондон, Велика Британія) 5,8 млн. осіб/рік, Лондонська Національна Галерея (Лондон, Велика Британія) 5,.2 млн. осіб/рік, Музей Тейт Модерн (Лондон, Велика Британія) 4,8 млн. осіб/рік, Вашингтонська Національна Галерея (Вашингтон, США) 4,3 млн. осіб/рік, Національний палац-музей (Тайбей, Тайвань) 3,8 млн. осіб/рік, Центр Помпіду (Париж, Франція) з,6 млн. осіб/рік, Національний музей Кореї (Сеул, Південна Корея) 3,2 млн. осіб/рік, Музей Орсе (Париж, Франція) 3,1 млн. осіб/рік та ін. [4].

У зв’язку зі збільшенням технічного оснащення в різних сферах діяльності, зокрема, в туризмі та культурі, змінюються давно закладені стереотипи популяризування і туристського використання музеїв та прилеглих територій. Набули поширення нові поняття, такі як: «музей без стін», «віртуальний музей», «інтернет-музей», «музей-ілюзія» та багато інших. Відкритість, доступність (особливо, на просторах Інтернету), публічність музейних колекцій є запорукою успішної роботи та існування сучасних музеїв, особливо, як популярних об’єктів туризму.

Джерела інформації: ***1.*** Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв / під ред. В. Великочого, Н. Гасюк. – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – 64 с. ***2.*** Музейный туризм. – Санкт-Петербург, 2010. – 46 с. ***3.*** Музей і майбутнє: тенденції розвитку музеїв у світі на межі тисячоліть [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://museum.dp.ua. ***4.*** Найбільш відвідувані музеї світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrvolos.xyz**.**

УДК 338.48-14

КАУЧСЬОРФІНГ ЯК ВИД МОЛОДІЖНОГО ТУРИЗМУ

Кітченко Т. І., 4 курс,
Криворізький державний педагогічний університет,
кафедра економічної і соціальної географії та методики викладання,
наук. керівник – канд. пед. н., ст. викладач Ганчук О. В.

Викладені основні положення теорії каучсьорфінгу як виду молодіжного туризму. Визначені його сутність, цілі, особливості, виконане картографування. Результати підтверджуються проведеними теоретичними дослідженнями.

Ключові слова: каучсьорфінг, молодіжний туризм, подорож.

В епоху глобалізації та її проникнення в усі сфери людського життя, в період, коли відносини між людьми стають все більш відкритими, а кордони між державами поступово стираються, нові, неординарні, екстремальні та приваблюючі види рекреації та туризму розвиваються прискореними темпами та залучують все більше молоді. У пошуках нових видів і напрямків туристичного відпочинку вже зараз молодь освоює нові види подорожей, одним з яких є каучсьорфінг.

Спільнота Couchsurfing (Каучсьорфінг) є на сьогоднішній день найбільшою мережею гостинності і новим видом молодіжного туризму, що стрімко стає популярним в усьому світі. Couchsurfing (англ. couch – диван, serfing – ковзання, пошук) – мандрівка диванами, одна з найбільших всесвітніх мереж гостинності, реалізованих у вигляді онлайн-сервісу, що об’єднує більше 3 мільйонів людей у 238 країнах, з яких 70 % користувачів у віці 18-30 років [2].

До особливостей каучсьорфінгу слід відносити: некомерційний, інтернаціональний, глобальний, неформальний характер діяльності, міжкультурний обмін через спілкування з людьми з усього світу, безкоштовний обмін послугами, альтернатива туристсько-рекреаційним комплексам та ін. [4, с. 26].

Щодо регіональних особливостей каучсьорфінгу, то серед найбільш популярних регіонів слід виділяти: Англо-Америку (США (Нью-Йорк),

Канада (Квебек)), Європу (Франція (Париж), Великобританія (Лондон), Німеччина (Берлін), Іспанія (Барселона)), та Австралію (Мельбурн) [3].

Така популярність каучсьорфінгу в цих регіонах пояснюється наступними особливостями: глобальним поширенням та наявністю великої кількості користувачів мережі Інтернет; прагненням до освоєння альтернативних видів туризму з метою отримання нових вражень, досвіду, знайомств, відвідування нових місць; високою забезпеченістю рекреаційними об'єктами; рисами менталітету (довірливість, привітність та ін.); можливістю безкоштовного отримання послуг: місця проживання, екскурсії, спілкування та ін. [1, с. 7].

Найменш освоєними територіями в плані каучсьорфінгу є Африка, Близький Схід та Океанія. Причинами цього є невисокий соціально-економічний розвиток країн цих регіонів, нестабільна політична ситуація та інші причини, що знижують привабливість цих регіонів, але останнім часом ця тенденція змінюється в позитивну сторону [3].

Аналізуючи статистичні дані кількості каучсьорферів у країнах світу за 2015 рік, можна виділити наступні групи країн:

~ з високою кількістю учасників (>100 тис. чол.) – Канада, США, Німеччина, Франція, Великобританія;

~ з достатньою кількістю (50-100 тис. чол.) – Іспанія, Бразилія, Китай, Австралія та ін.;

~ з середньою кількістю (20-50 тис. чол.) – Аргентина, Мексика, Індія, Туреччина, Польща, Італія та ін.;

~ з низькою кількістю (<10 тис. чол.) – Болівія, Казахстан, Індонезія, Марокко, Україна, Швеція, Японія та ін.

Не обійшов цей рух і українських туристів. В нашій країні було створено Першу українську мережу гостинності, що є філією сайту couchsurfing.com. На даний час кількість учасників в Україні налічує більше 5 тисяч осіб переважно з обласних центрів. Містами-лідерами є

Київ, Чернівці, Львів та Харків, як найбільші студентські міста. Однак більшу частину приїжджих каучсьорферів, переважно з країн Європи та Канади, приймають саме західні міста – Львів, Чернівці, Івано-Франківськ, Ужгород та столиця. Українців, що приєднуються до цього руху, приваблює можливість майже повністю безкоштовно отримати нові враження, досвід, знайомства та відвідати нові куточки нашої планети. Зростаюча ж популярність українських міст пояснюється їх достатньо високим розвитком та забезпеченістю туристичними об'єктами, розвитком транспортної системи та інфраструктури загалом. Іноземців також приваблює українська самобутність, національні традиції та звичаї.

Таким чином, можна зробити висновок, що каучсьорфінг як вид молодіжного туризму на даний час є достатньо поширеним серед молоді багатьох країн світу, продовжує розвиватися та охоплювати все більші території та регіони. Зростаюча популярність каучсьорфінгу являє собою реакцію на наслідки глобалізації в цілому, але особливо в сфері комерційного туризму і гостинності. Можливості, які він відкриває перед мандрівниками, дозволяють людям задовольнити свої рекреаційні, пізнавальні, духовні потреби, отримати безцінний досвід та позитивні емоції, що є основною метою здійснення будь-якої туристичної діяльності.

Джерела інформації:

1. Божко Л. Д. Каучсерфінг як особлива філософія мандрівок / Л. Д. Божко // Вісник Національної академії керівних закладів культури і мистецтв. – 2016. – №2. – С. 8-13.

2. Каучсьорфінг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.couchsurfing.com/.

3. Каучсьорфінг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/CouchSurfing.

4. Bell D. Tourism and Hospitality [Электронный ресурс] / Bell D. // The sage handbook of tourism studies. – 2009. – P. 19-34. – Режим доступа : http://www.sagepub.com/upm-data/29171_Jamal_Chapter_2.pdf.

УДК 911.3: 338.483

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Корольова І. М., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

В статье рассмотрены курортно-рекреационные и туристические ресурсы Одесской области как доминанта социально-экономического комплекса Украины. Выявлен количественный и качественный состав туристов за 2016 год.

Ключові слова: туристичний потенціал, кількість туристів, сприятливість умов.

Одеська область завдяки сприятливому економіко-географічному розташуванню, природно-кліматичним умовам та розвинутій мережі водних, автомобільних та залізничних магістралей займає одне з провідних місць у сфері рекреації і туризму.

За туристичним та курортно-рекреаційним потенціалом Одеська область є домінуючою структурою соціально-економічного комплексу країни і посідає провідне місце в Україні. В межах області зосереджена значна частка туристично-екскурсійного потенціалу нашої країни. Важливе місце посідають Куяльницький, Хаджибейський, Шаболатський лимани, наділені лікувальними грязями та ропою.

Історико-культурний потенціал області загалом представлений пам’ятниками, заповідниками, музеями. Область володіє туристичними брендами внутрішньодержавного і світового значення. Згідно показників, отриманих у 2016 р., найбільш привабливими для туристів стали Приморський бульвар, вулиця Дерибасівська, Театральна площа, Потьомкінські сходи, пам’ятник дружині моряка, курортний район Аркадія та багато інших цікавих місць [2].

Кількість туристів сягає 2,7 млн. осіб. У 2016 р. Одеська область зайняла перше місце серед усіх областей країни у сфері літнього відпочинку.

Статистичні дані показують значну кількість іноземних туристів, які були обслуговані туристичними фірмами (рис. 1). І це не враховуючи значну кількість туристів, які віддають перевагу відпочинку на півдні без використання послуг будь-яких туристичних організацій. Тож справжня кількість туристів набагато більша, ніж представлена на рис. 1. Проте, з отриманих даних видно, що найактивніше Одеську область відвідують громадяни Росії, Молдови, Білорусі, Ізраїлю та Німеччини.

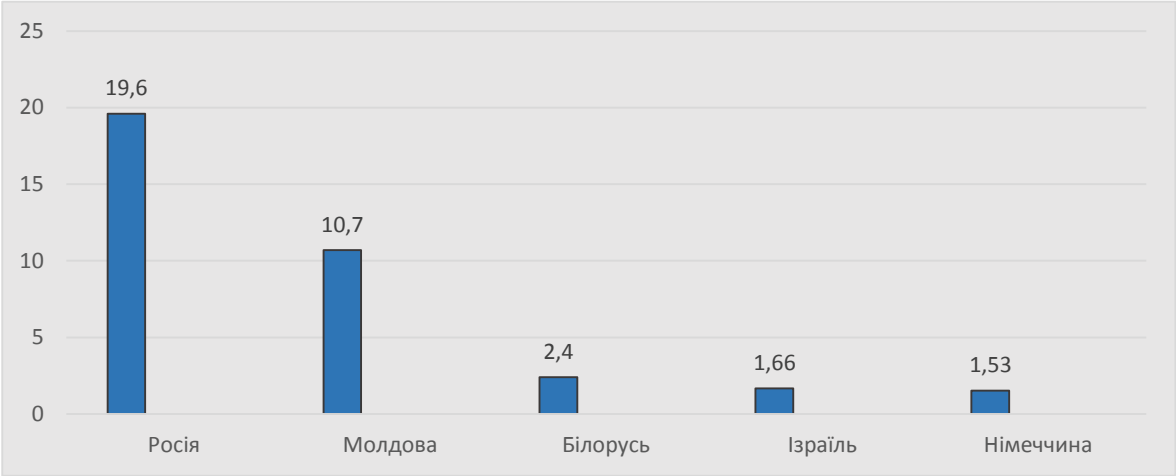

Рис. 1. Потік іноземних туристів в Одеській області, 2016 р.

Внесок Одеської області у розвиток українського туризму у 2016 р. склав 20 %, що свідчить про необхідність подальшого вивчення туризму в області, створення та удосконалення програм розвитку туристичного потенціалу Одещини.

Джерела інформації:

1. Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.od.ukrstat.gov.ua.

2. Дані моніторингу, проведеного департаментом «Агентство з питань інвестицій та розвитку» Одеської облдержадміністрації та компанії «Київстар» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://kyivstar.ua/.

УДК 331.526; 658.012

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ

Котенко Ю. І., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

Рассмотрено современное развитие сельского зеленого туризма в Украине и факторы, которые влияют на его развитие.

Ключові слова: сільський зелений туризм, Україна.

Зелений туризм – це оригінальний відпочинок у приватних господарствах сільської місцевості, що цікавий туристичними об’єктами. Зелений туризм виник як альтернатива курортному відпочинку. Сьогодні в світі спостерігається перехід від SSS- моделі відпочинку (Sea – Sun – Sand: Море – Сонце – Пісок) до так званої моделі LLL (Lore – Landscape – Leisure: Знання – Ландшафт – Дозвілля). Наразі зелений туризм для України – нове, неординарне явище і пояснюється по-різному. Між спеціалістами у сфері туристичного обслуговування до сьогоднішнього дня тривають сперечання через визначення змісту поняття «зелений туризм» [3].

Згідно із ст. 1 проекту Закону України «Про сільський зелений туризм», зелений (сільський) туризм – це вид туризму з метою відпочинку, який передбачає нетривале перебування туристів у селі (сільській місцевості) [5].

За Міжнародною спілкою екотуризму, зелений туризм являє собою мандрівку в село (сільську місцевість) з ціллю ознайомлення з місцевою культурою, історією природного середовища, яка не порушує цілісність екосистеми, а також робить охорону природних ресурсів вигідною для мешканців села [4].

Сільський зелений туризм дає змогу як іноземним туристам, так і вітчизняним міським жителям за невеликі гроші відпочити в екологічно

чистій місцевості, а також підвищує соціально-економічний рівень життя селян за рахунок надання туристичних послуг і виготовлення власної сувенірної продукції.

Важливою умовою для становлення та розвитку сільського зеленого туризму є наявність природних, соціально-економічних, культурно-історичних туристичних ресурсів [3].

Найбільший розвиток у сфері зеленого туризму зафіксовано на територіях Львівської, Дніпропетровської, Одеської, Харківської, Київської, Сумської областей та м. Києва (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Рівень розвитку зеленого туризму по регіонам України

Регіон	Турфірми (юридичні та фізичні особи)	Показник нічліжних місць, на км²	Частка лісів (%)	Частка водних об'єктів (%)	Рівень безробіття (%)
Львівська область (Західний регіон)	317	1,47	31,82	1,96	7,5
Дніпропетровська область (Центральний регіон)	275	0,81	11,54	4,87	6,8
Одеська область (Південний регіон)	477	1,88	6,71	6,33	5,7
Харківська область (Східний регіон)	167	0,57	13,29	1,93	6,8
Київська область (Північний регіон)	142	0,59	23,07	6,23	6,4
м. Київ	198	31,19	42,72	7,89	5,7
Сумська область	72	0,15	19,31	1,3	8,5

За даними табл. 1, найменше насичення туристичної функції та найбільший рівень безробіття щодо працездатного населення спостерігається у Сумській області. Це пов'язано з тим, що наразі на території даної області зареєстровані та надають послуги у сфері

зеленого туризму лише 14 садиб.

Сучасна нестабільна політична ситуація в світі складається таким чином, що українці, заощаджуючи на відпочинку за кордом, будуть зацікавлені в подорожі Україною, тому зараз необхідно сформувати попит зеленого туризму по Україні. Також важливим фактором у розвитку сільського зеленого туризму є налагодження тісних зв'язків з міжнародними туроператорами, які дають змогу активізувати рух іноземних туристів.

Отже, пріоритетний розвиток зеленого (сільського) туризму в Україні обумовлюється необхідністю вирішення соціальних та економічних проблем сучасного села. За період незалежності України в сільській місцевості прослідковується зменшення кількості населення, високий рівень безробіття, масова міграція задля кращого заробітку.

Розвиток зеленого туризму міг би зупинити таку тенденцію в українських селах, підвищити матеріальне становище та частково вирішити проблеми зайнятості сільського населення. Тому для розвитку даної сфери туристичних послуг необхідне державне регулювання і підтримка [2].

Джерела інформації:

1. Гонак І. М. Кількісний та просторовий вимір розвитку туризму в регіоні / І. М. Гонак // Соціально-економічний розвиток регіонів у контексті міжнародної інтеграції. – 2015. – № 15 (4). – С. 81-87.

2. Горішевський П. В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі / П. В. Горішевський, В. П. Васильєв, Ю. В. Зінько. – Ів.-Франківськ : Місто-Н, 2003. – 148 с.

3. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу / Л. П. Дядечко. – К. : 2007. – 224 с.

4. Міжнародна спілка екотуризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ecotourism.org.

5. Проект Закону України «Про сільський зелений туризм» станом на 23.10.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kr-admin.gov.ua/Tourism/NPB/2.pdf.

УДК 378-057.87:314

ДЕМОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНТИНГЕНТУ СТУДЕНТІВ ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Крамаренко О. С., 4 курс,
Криворізький державний педагогічний університет,
кафедра фізичної географії та туризму,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Казаков В. Л.

У роботі розглянуто результати демографічного аналізу контингенту студентів географічного факультету денної форми навчання за 2015 рік.

Ключові слова: демографічний аналіз, статевовікова структура.

Метою написання статті є дослідження демографічного складу контингенту студентів географічного факультету (далі – «факультет») Криворізького державного педагогічного університету, аналіз географії прибуттів на навчання студентів факультету в Україні, Дніпропетровській області і м. Кривому Розі.

Демографічна ситуація закладів освіти безперервно розвивається та є змінною у часі, саме тому важливим є розгляд аспектів демографічного складу студентства, його географію та причин, що пояснюють таке їх розміщення.

Місто Кривий Ріг щорічно приймає до себе велику кількість мігрантів з усієї країни та континенту. Вагому частку мігрантів складають студенти, що приїжджають на навчання до нашого міста. Проте чимала кількість студентів має безпосередньо криворізьке походження. З огляду на це, постало питання аналізу характеру демографічного складу студентства і, зокрема, географії прибуття студентів на навчання до географічного факультету КДПУ.

Завданнями, що були покладені в основу статті, є демографічний аналіз контингенту студентів географічного факультету денної форми навчання (дослідження статево-вікової структури студентства) та

характеру розміщення студентів факультету по території України, області та міста.

Основним методом дослідження виступає статистичний аналіз. В ході дослідження використовувалися такі статистичні методи, як збір даних шляхом первинного збору (аналіз особистих даних студентів – паспортні дані; підрахунок показників), зведення і групування даних, аналіз даних.

Отже, в ході дослідження нами було виділено такі основні аспекти демографічного стану студентства географічного факультету КДПУ:

1. Кількість студентів факультету денної форми навчання становить 239 осіб (дані на кінець 2015 року; перший семестр навчального 2015-го року).

2. Встановлено, що переважна більшість студентів факультету денної форми навчання – особи жіночої статі (71 %). Частка чоловічого студентства становить 29 % відповідно.

3. Загальна кількість студентів, місце народження яких – місто, становить 73,2 %. Частка студентів, що народилися у селах міського типу (смт) становить 5,8 % від загального. Частка студентів, народжених у селах – 21 %.

З огляду на отримані дані, можна зробити висновок, що переважна частка студентства є міським населенням, найменша ж частка студентів зосереджена у смт.

4. Характер розміщення студентів в масштабах України (за місцем народження) є таким: Дніпропетровська область – 88,7 %; Херсонська обл. – 2,9 %; Кіровоградська обл. – 2,9 %; Миколаївська обл. – 1,7 %; Полтавська, Харківська, Луганська та Черкаська області – 0,4 %.

На факультеті навчаються також вихідці з інших країн – іноземці, частка яких на кінець 2015 року складала 2,1 % від загалу.

Переважаюча кількість студентів факультету приїздить для навчання із Дніпропетровської, Херсонської та Кіровоградської областей, що обумовлюється близьким розташуванням областей до міста Кривого Рогу.

5. Студенти-вихідці із Дніпропетровської області є переважно корінними мешканцями Криворізького (65,7%), Широківського (3,8%) та Софіївського (3,3 %) районів Дніпропетровщини; із Миколаївської області – переважно Казанківського району (0,8 %); із Кіровоградщини – Олександрійського (0,8 %), Долинського (0,8 %) районів; із Херсонщини – Нововоронцовського району (0,8 %).

6. Розміщення студентів за районами у м. Кривий Ріг має такі загальні риси: Металургійний р-н – 46,4 %, Саксаганський р-н – 18,4 %, Покровський р-н – 12,6 %, Центрально-Міський р-н – 9,2 %, Довгинцівський р-н – 6,3 %, Тернівський р-н – 4,6 %, Інгулецький р-н – 2,1 %. Найбільша частка студентів, що проживають у Металургійному районі міста (46,4 %) обумовлена розташуванням гуртожитків ДВНЗ КДПУ у межах даного району.

Таким чином, демографічний аналіз студентів географічного факультету показав, що переважна більшість студентів – жінки та такі, що являють собою вихідців із міст України (переважна більшість із м. Кривий Ріг); в масштабах України більшість студентів факультету – мешканці Дніпропетровщини (88,7 % від загальної кількості); студенти-вихідці Дніпропетровської обл. приїздять на навчання до факультету переважно із Криворізького та Софіївського районів області; у місті Кривий Ріг студенти факультету проживають більшою мірою у Металургійному та меншою мірою у Інгулецькому районах.

УДК 338.48-44(210.7)

ШТУЧНІ ОСТРОВИ ЯК ОБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Кудашева Л. В., 4 курс,
Криворізький державний педагогічний університет,
кафедра економічної і соціальної географії
та методики викладання,
наук. керівник – канд. пед. н., старший викладач Ганчук І. В.

Викладений основний підхід до тлумачення поняття «штучні острови», охарактеризовані наслідки їх створення і наведений рейтинг найбільших островів за площею і найдорожчих штучних островів за витратами на їх будівництво. Штучні острови розглядаються як об'єкт міжнародного туризму. Визначені регіональні особливості поширення штучних островів.

Ключові слова: міжнародний туризм, острівний туризм, штучні острови.

Штучні острови — гідротехнічні споруди, призначені, як правило, для розвідки і розробки природних ресурсів, проведення морських наукових досліджень у просторах Світового океану, у сфері міжнародного туризму, а також для інших економічних цілей [3].

Будівництво даних об'єктів регулюється міжнародними нормами. За законодавством прибережні країни мають право зводити у своїй економічній зоні острова, але при цьому вони несуть відповідальність щодо митних, податкових, санітарних та імміграційних законів [1].

Проте необхідно пам'ятати, що зведення штучних островів має ряд наслідків. До позитивних наслідків належать наступні: збільшення прибережної території держав; збільшення рекреаційних ресурсів, які можна використовувати для відпочинку, лікування й туризму; збільшення припливу туристів. На жаль, є і негативні наслідки, зокрема це: згубний вплив на морську екосистему; знищення великої кількості коралових рифів; винищення природних місць перебування черепах, а також інших мешканців морської екосистеми; забруднення води.

Найбільшими штучними островами за площею є такі: штучний острів в Сеулі (20383 км^2), Дуррат ель Бахрейн (21000 км^2), Емвай (2790

км^2), Фенікс (365 км^2), Пальма Джебель Алі (80 км^2), архіпелаг «Світ» (55 км^2), Хозарські острови (30 км^2), Пальма Джумейра (25 км^2), Яс (25 км^2), Кансай (10 км^2).

Найдорожчими штучними островами у світі за витратами на їх будівництво є наступні: Яс (36 млрд дол.), Кансай (20 млрд), Перлина (15 млрд), Кобе (14 млрд), архіпелаг «Світ» (9,5 млрд), Пальма Джебель Алі (7,3 млрд), Дуррат ель Бахрейн (6 млрд), Пальма Джумейра (3 млрд), Хозарські острови (2 млрд).

Будівництво штучних островів переважно здійснюють країни з високим рівнем розвитку та високим рівнем життя. Тому міжнародний туризм відіграє в їх економіці дуже важливу роль, адже на нього припадає великий відсоток економіки. Інфраструктура туризму на штучних островах розвинена досить потужно. На островах безліч рекреаційних ресурсів, спа-салонів, торговельно-розважальних комплексів, морських парків, лікувально-оздоровчих комплексів, незабутня національна кухня, що відрізняється великою різноманітністю і багатством смаку. Яскравими прикладами можуть служити практично всі штучні острови ОАЕ, Бахрейну та Катару, які можуть похвалитися якісною сферою послуг і сервісом на найвищому рівні, і високими показниками відвідуваності туристами. Але зустрічаються абсолютно і дикі місця, які створюються для індивідуального відпочинку.

Перешкодою для розвитку міжнародного туризму на штучних островах може стати лише погане сполучення з іншими країнами і віддаленість від них. Проте більшість штучних островів будуються в безпосередній близькості до узбережжя і з’єднуються з материком сухопутним шляхом.

На цих островах добре розвинені майже всі види міжнародного туризму. У зв’язку з географічним розташуванням особливо затребуваним є спортивний дайвінг, рафтинг, яхтинг, водні лижі, морські

парки, пляжі з отельними комплексами міжнародного класу, національні звичаї і кухня тощо, лікувально-оздоровчі комплекси, діловий туризм.

Сьогодні створення штучних островів набуває шаленої популярності в багатьох країнах світу, куди стікаються величезні туристичні потоки. На сьогодні відомі 3 країни-лідери, які створили найбільшу кількість штучних островів. Це ОАЕ, Японія та Китай.

Територія України включає до себе частину Чорного та Азовського морів, які мають значну кількість рекреаційних територій. Все це та інші фактори сприяють створенню в Україні штучних островів різноманітного призначення. Тому ще декілька років тому був розроблений проект будівництва штучного острова в Одеській області. Але через відсутність коштів проект так і не почав реалізовуватися.

У сучасному світі немає обмежень в будівництві, тому унікальні технології дозволяють навіть штучно створювати сушу у морях. Це може стати першим, але чи не найважливішим кроком до створення міст, а то і держав, на воді.

Джерела інформації:

1. Литвин В.М. Основы морского ландшафтоведения. Островные и поверхностные океанические ландшафты / В. М. Литвин. – Калининград, 1994. – С. 121-125.

2. Лымарев В. И. Островное природопользование: проблемы и перспективы / В. И. Лымарев. – М., 1991. – С. 34-36.

3. Дмитриченко І. В. Штучні острови, установки і споруди [Електронний ресурс]. – Режим доступу до електронного джерела : http://zakony.com.ua/sh--/44801-shtuchni-ostrovi-ustanovki-i-sporudi.

4. Гришин В. Існуючі й проектовані штучні острови та їх призначення [Електронний ресурс] / В. Гришин, Л. Гембарський, В. Снісаренко. – Режим доступу до електронного джерела : http://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/12/201502.pdf.

5. Рукотворні острови – в реальності і в планах [Електронний ресурс]. – Режим доступу до електронного джерела : http://anastgal.livejournal.com/1483219.html.

УДК 379.8

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У ЗІНЬКІВСЬКОМУ РАЙОНІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Куценко Ін. В., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Прасул Ю. І.

Проаналізовано сучасний стан розвитку туристичної галузі у Зінківському районі Полтавської області, визначено найпопулярніші види туризму. Досліджено наявні на території району туристичні ресурси.

Ключові слова: туризм, туристичні ресурси, туристично-рекреаційний потенціал, інформаційна база.

Розвиток туризму в будь-якому регіоні залежить від географічних, соціальних та економічних чинників. Серед туристичних ресурсів більшість дослідників виділяють три складові: природні, історико-культурні, соціально-економічні (інфраструктурні). У свою чергу ці види підрозділяються ще. Що ж стосується систематизації видів туризму, то слід зазначити, що у галузі постійно виникають нові напрями та види, а це вимагає подальшого розширення класифікації. Тому вона не є сталою та уніфікованою і наразі включає дуже багато різновидів, які виділяють за такими ознаками, як спрямованість та інтенсивність турпотоків, кількісний та якісний склад учасників, мета та тематика подорожей, використання і специфіка транспортних засобів тощо. Розглянемо, з урахуванням існуючого у географії рекреації та туризму поняттєвого апарату, сучасний стан туризму у Зінківському районі.

Зінківський район має достатньо (за різноманітністю) туристичних ресурсів: природні (ландшафтні, флоро-фауністичні, гідрологічні, бальнеологічні, клімато-терапевтичні), історико-культурні (археологічні, архітектурні, історичні, біосоціальні і подієві, музеї), інфраструктурні (найбільш слабка ланка туристичного потенціалу Зінківського району). Але всі вони, за виключенням Національного музею-заповіднику українського гончарства в Опішному, місцевого значення.

Найзначнішими центрами туризму (відповідно до класифікації туризму за метою подорожі, популярних об'єктів) в районі є *смт Опішня* (зелений, подієвий, етномистецький, пізнавальний види туризму; музей-заповідник українського гончарства в Опішному, археологічні пам'ятки – городища Більське та Кардашів Вал, фестиваль «Гончарний здвиг», етнотуристичний комплекс «Старий хутір», садиба «Березовий гайок»); *с. Власівка* (оздоровчо-лікувальний туризм; санаторій «Сосновий бір», джерело мінеральної води «Ташань»), *м. Зіньків* (пізнавальний, зелений, біосоціальний туризм; Воздвиженка та інші архітектурні пам'ятки кінця XIX – поч. XX ст.ст., місце зимівлі військ Карла XII, садиба «У Михалича»), *с. Глинське* (зелений, археологічно-пізнавальний туризм; Глинське городище), *с. Лютенські Будища* (подієвий; свято «Барви Лемківщини»). Найскладніша ситуація з закладами інфраструктури – заклади харчування діють тільки у м. Зіньків та смт Опішня, така ж просторова організація щодо садиб зеленого туризму, готелі відсутні, шляхи сполучення не відповідають стандартам.

На даний час туристична галузь є слаборозвиненою і потребує значних матеріальних вкладень. Незначна кількість, а фактично відсутність інформаційної бази (не кажучи вже про картографічне забезпечення) не дозволяє вийти туризму Зіньківщини навіть на обласний рівень. Відсутні і розроблені туристичні маршрути по району (до обласних туристичних маршрутів включені лише об'єкти смт Опішня). Ті види туризму, що забезпечені необхідними ресурсами, як-то сільський зелений, санаторно-оздоровчий, подієвий, спортивно-оздоровчий, розвиваються доволі повільно, що пов'язано із відсутністю досвіду місцевого населення в організації туристично-рекреаційного бізнесу та невпевненістю у перспективності вкладання коштів у дану сферу діяльності.

УДК 911.3:338.48-6:82(477.54)

ЛІТЕРАТУРНІ МІСЦЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК СКЛАДОВА РЕГІОНАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ

Марющенко К. С., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Родненко К. В.

В данной статье рассматривается возможность развития литературного туризма на территории Харьковской области. Охарактеризованы литературные места области как основные туристические ресурсы.

Ключові слова: літературний туризм, літературні місця.

В останні роки у суспільстві все частіше виникають потреби у нових та незвичайних туристичних маршрутах. Захоплення літературою та інтерес до вивчення життя та діяльності видатних поетів та письменників призвів до появи літературного туризму, під яким розуміють різновид культурно-пізнавального туризму, пов’язаний з місцями і подіями, описаними у літературних творах, а також з життям авторів цих творів [1]. Він також включає відвідування літературних музеїв, меморіалів та інших об’єктів, що представляють інтерес для шанувальників письменницького таланту.

Поняттєво-термінологічний апарат даного виду туризму на стадії становлення, проте у працях Фірсової А. В., Лук’янової Д. В., Сілаєвої Т. А. та інших науковців описані форми літературного туризму, розкриті поняття, властивості та класифікація літературних місць, різновиди літературних турів та можливих маршрутів.

Розвиток літературного туризму створює великі можливості для будь-якої території. У цих умовах актуальним стає дослідження туристичних ресурсів Харківської області з метою виявлення «літературних місць». До них відносять: місця проживання та маршрути подорожей письменників і літературних героїв, місця розгортання літературних сюжетів, місця соціально-культурного життя літературних співтовариств тощо [2].

На даному етапі проведена робота по створенню бази даних об'єктів літературного туризму, що включає перелік місць проживання письменників та поетів, місць розгортання літературних сюжетів та місць літературних героїв. Харківська область є батьківщиною багатьох письменників, поетів та літературознавців, життя та діяльність у Харкові та області провели Г. Ф. Квітка-Основ'яненко, М. І. Костомаров, М. Хвильовий, М. Мовчок, І. К. Карпенко-Карий та багато інших.

На території області встановлені пам'ятники та меморіальні дошки видатним поетам та письменникам (Т. Г. Шевченку, М. В. Гоголю, О. С. Пушкіну, П. Г. Тичині та іншим). Серед музеїв Харківської області є і ті, що безпосередньо пов'язані з літературним туризмом: Харківський літературний музей (м. Харків) та його філія музей-кімната Г. Хоткевича (с. Високий), Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди (с. Сковородинівка). Одним із цікавих місць області є околиці м. Ізюм, де відбувалось розгортання літературних сюжетів «Повісті минулих літ» та «Слова о полку Ігоревім».

Харківська область володіє значним потенціалом для розвитку літературного туризму, з кожним роком з'являються нові цікаві сучасні літературні заходи, як то літературно-мистецький фестиваль Йогансен-Fest» на честь письменника Майка Йогансена, масштабний книжковий захід «Kharkiv BookFest»; функціонують клуби поезії та різноманітні зони буккросінгу. Існуючі туристичні маршрути передбачають відвідування окремих літературних місць, однак існує потреба у розробці спеціалізованих сучасних літературних маршрутів, оцінці перспектив розвитку та популяризації літературного туризму.

Джерела інформації:

1. Силаева Т. А. Литературный туризм как специализированный подвид культурно-познавательного туризма / Т. А. Силаева // Вестник Российского нового университета. – 2013. – № 2. – С. 201-204.

2. Фирсова А. В. Литературный туризм как продукт культурного картирования / А. В. Фирсова // Вестник Удмуртского университета. – 2012. – № 6-2. – С. 142-148.

УДК 338.48-52

ПРИРОДНІ УМОВИ ЯК ОСНОВА СПОРТИВНО-ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ

Микалюк Л. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Прасул Ю. І.

В статье изложены основные положения туристического похода. Обозначено основное влияние природных условий и ресурсов на спортивную составляющую туристических походов.

Ключові слова: туристичний похід, кліматичні умови, гідрологічні, лісові та орографічні ресурси.

Туристичні походи передбачають обов’язкове подолання природних перешкод: схилів, боліт, пісків, перевалів, спусків та підйомів, річок, порогів, печер тощо різних категорій та ступенів складності. Відповідно до цього вони мають бути передбачені при розробці маршрутів.

Основою всіх спортивно-туристичних походів є технічна складність маршрутів. Тому, перш за все, природні умови мають суттєвий вплив на визначення ступеневості чи категорійності маршруту, що встановлено нормативними документами. Саме специфічні природні умови та ресурси можуть створити базу для виникнення перешкод на туристичній нитці маршруту. Орографічні ресурси території є технічною складовою для більшості видів походів (пішохідний, гірський, велосипедний, спелеотуризм та ін.). Для маршрутів водного та вітрильного видів туризму значну роль відіграють гідрологічні ресурси. А ось для лижних походів на технічну складову впливають найбільше кліматичні умови території.

По-друге, природні умови впливають на життєдіяльність туристів у поході. Водні та біологічні ресурси виступають однією з невід’ємних частин харчування туристичної групи на маршруті. Кліматичні умови території походу безпосередньо впливають на здоров’я та психологічний стан учасників подорожі. Також не менш вагомими ресурсами у

життєдіяльності туристів під час походу є лісові ресурси, які часто стають паливним ресурсом для приготування їжі.

Природні умови мають вагомий вплив на один з головних аспектів туристичного походу, а саме морально-психологічний. Добра погода сприяє підвищенню настрою і безпечному подоланню перешкод. Також значення під час походу має спостереження за навколишнім середовищем, гармонійне поєднання людини з природою.

Таким чином, серед природних умов, що виступають основою для розробки спортивно-туристичних маршрутів, головними є кліматичні, орографічні, гідрологічні, лісові.

Кліматичні умови визначають сезонність проведення походу. Також клімат району походу впливає на безпосередню підготовку туристичної групи, бо в залежності від пори року змінюється перелік технічного обладнання і особистого спорядження, техніка подолання перешкод.

Орографічні ресурси впливають саме на складність маршруту та виступають визначальними для виділення різновидів туризму. Маючи однакову протяжність маршрутів, але різний перепад висоти, можна розрізнити пішохідний та гірський види походів. Крім цього, навіть у межах одного виду туризму орографічні ресурси визначають коефіцієнт перепаду висот і відповідно протяжність маршруту, що зараховується.

Гідрологічні ресурси є основним джерелом життєдіяльності подорожі, а для певних видів походів виступають середовищем пересування. Лісові ресурси впливають, як на життєдіяльність туристів у поході, так і на складність маршруту. Лісистість території впливає на швидкість пересування групи на маршруті. Лісові, кліматичні, орографічні, гідрологічні ресурси території враховуються під час розташування бівуаку. Отже, всі вище названі природні ресурси та умови безпосередньо впливають на спортивну складову походів.

УДК 338.48 (477.84)

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Мироненко В. Ю., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Родненко К. В.

Выявлены особенности развития паломнического туризма Тернопольской области в разрезе административных районов. Рассмотрены основные объекты паломнического туризма.

Ключові слова: паломницький туризм, паломництво, Тернопільська область.

Тернопільська область багата на святі місця та паломницькі маршрути, а поїздки по релігійно-туристичним об’єктам з паломницькими цілями стають все більш популярними. Щорічно святі місця Тернопільщини відвідують сотні тисяч паломників різних конфесій з України та зарубіжжя. У загальній кількості об’єктів паломницького туризму області переважають об’єкти Української греко-католицької церкви (зокрема, 22 храми знаходяться у м. Тернопіль).

Області притаманний значний паломницький ресурс, що характеризується наявністю таких відомих паломницьких центрів: православна святиня Свято-Успенська Почаївська лавра (Кременецький район); головна святиня греко-католиків – Марійський духовний комплекс у Зарваниці (Теребовлянський район); мавзолей черниць, де було засновано Орден сестер Непорочного Зачаття (Бучацький район) [1].

Систематизація об’єктів паломницького туризму Тернопільської області показала, що значна їх кількість відноситься до пам’яток архітектури національного значення. Крім того, на Тернопільщині збереглися дерев’яні церкви XIV-XVI ст.ст., у тому числі, церква Іоанна Богослова (с. Скорики Підволочиського району), яка внесена до об’єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

У межах області знаходяться духовні центри кожної з

християнських гілок. Основними центрами паломництва є м. Почаїв Кременецького району, де знаходиться Свято-Успенська Почаївська Лавра і Свято-Духівський чоловічий монастир-скит та с. Зарваниця Теребовлянського району, де розташований Марійський духовний центр Зарваницької Матері Божої. Духовні центри інших населених пунктів це: Костел Божого милосердя і Божої Матері Неустанної Помочі (м. Тернопіль), Чоловічий монастир святого Теодора Студита (с. Колодіївка Підволочиського району), Свято-Богоявленський жіночий монастир (м. Кременець), Бучацький монастир отців Василіян Воздвиження Чесного Хреста Господнього (м. Бучач), Чоловічий монастир святого Івана Хрестителя (с. Краснопуща Бережанського району), Успенська церква (м. Чортків), Спасо-Преображенська церква (м. Підгайці).

На території області розташована велика кількість Святих місць: джерела із цілющою водою, чудотворні ікони, культові споруди, мощі святих (Преподобного Іова Почаївського, Преподобного Амфілохія Почаївського (Печерна церква Свято-Успенської Почаївської Лаври, м. Почаїв Кременецького району), частинка мощів Іоанна Хрестителя (Троїцький собор, м. Бережани Бережанського району), Блаженної Марцеліни Даровської (Монастир Сестер Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії, с. Язлівець Бучацького району)).

У ході дослідження проведена робота з виявлення особливостей розвитку паломницького туризму в Тернопільській області у розрізі адміністративних районів. Аналіз туристичних ресурсів паломницького туризму області свідчить про їх концентрацію на території Кременецького та Теребовлянського районів, де містяться одні з найбільших святинь України.

Джерела інформації: ***1.*** Офіційний сайт Департаменту розвитку інфраструктури, транспорту та туризму Тернопільської облдержадміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oda.te.gov.ua.

УДК 911.3

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ

Михно А. С., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Сінна О. І.

Осуществлён анализ рекреационной деятельности национальных природных парков Украины с точки зрения их географического положения и необходимости учёта географических аспектов развития рекреации.

Ключові слова: рекреація, національний природний парк, рекреаційна діяльність.

Туристично-рекреаційна діяльність у межах національних природних парків (НПП) здійснюється у відповідності з «Положенням про рекреаційну діяльність у межах територій та об’єктів природно-заповідного фонду України», затвердженим наказом Мінприроди [1]. При цьому, екскурсійна діяльність розглядається як різновид рекреаційної діяльності. Нині на територіях НПП України розвинуті найрізноманітніші види рекреації: відпочинок, екскурсійна, оздоровча та туристична діяльність. НПП пропонують різні види рекреації: спортивне рибальство, дельтапланеризм, альпінізм.

Важливим моментом є те, де знаходиться національний природний парк, адже від наявних географічних умов будуть часто залежати як напрями рекреаційної діяльності, так і певні обмеження (рис. 1). У своєму дослідженні ми розглянули кілька НПП, які знаходяться у різних географічних регіонах України.

Так, у НПП «Карпатський» (Івано-Франківська область) інтенсивно розвивається екскурсійна діяльність з прив’язкою до екологічних стежок парку, яких нараховується 15, що є найбільшим показником серед всіх НПП України, діє 25 туристичних маршрутів, створені місця для відпочинку відвідувачів, зокрема нараховується 19 рекреаційних пунктів. Інтенсивний розвиток екскурсійної та туристичної діяльності пов’язаний,

перш за все, з тим, що саме на території цього НПП розташована найбільша вершина України – Говерла. Приваблюють й інші гірські маршрути та стежки.

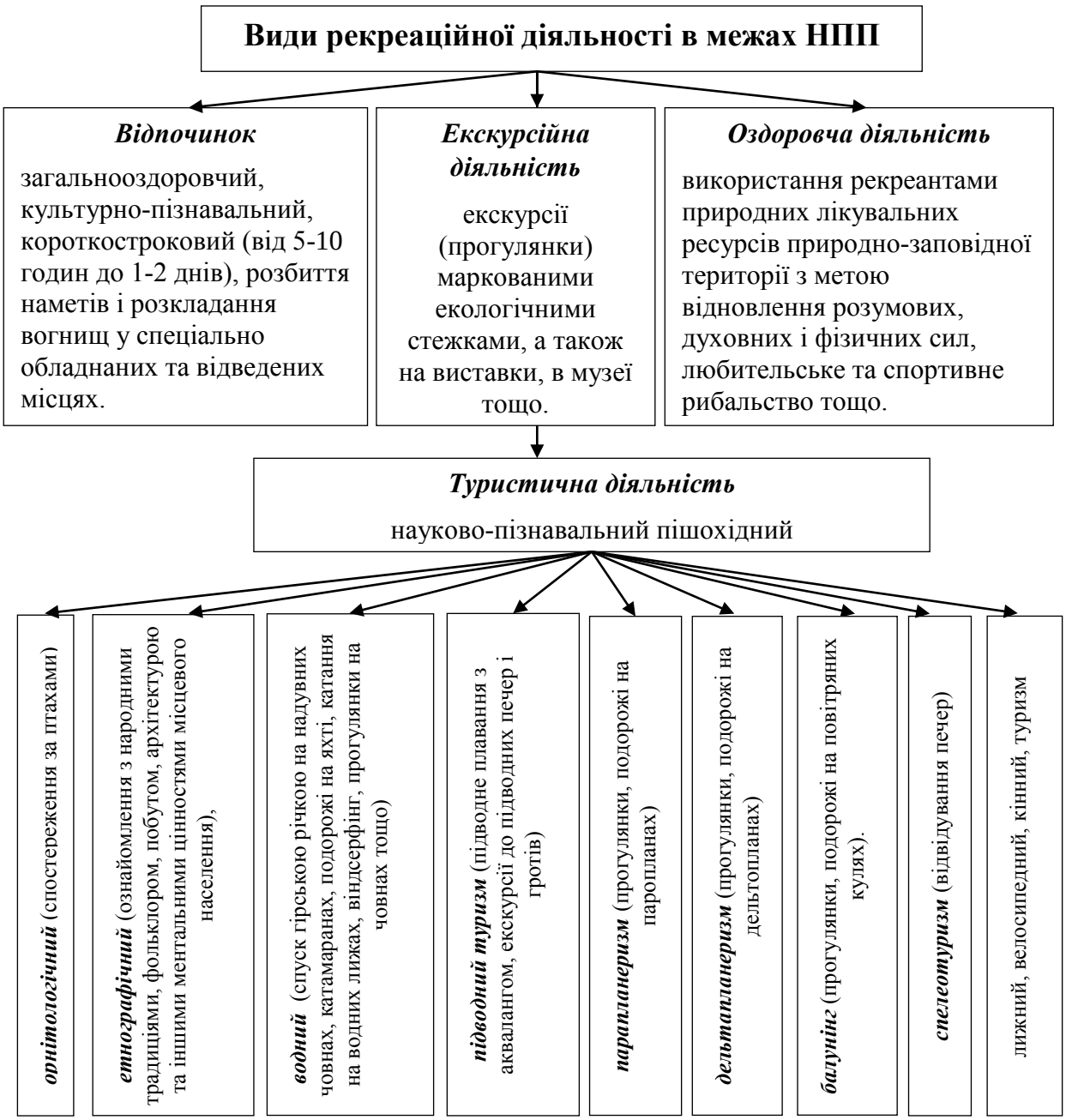

Рис. 1. Види рекреаційної діяльності

Інший розглянутий нами НПП – Олешківські піски (Херсонська область). Це другий за розмірами піщаний масив у Європі. Піски самі по собі тут були завжди, але з появою свійських тварин, які витоптували та поїдали трав'яний покрив, утворилися такі унікальні для України піщані

масиви. Зараз на території парку функціонує 2 екологічні стежки, що досить мало, враховуючи можливий потенціал.

Дослідивши рекреаційну діяльність на територіях НПП України (рис. 2), добре видно, що найбільша кількість об’єктів, а саме 259 – це рекреаційні пункти. Це місця для короткочасного відпочинку, що облаштовані на спеціально відведених для цього територіях. На другому місці 117 об’єктів – екологічні стежки. На третьому – туристичні маршрути (80 об’єктів). Найменше облаштовані кінні маршрути, еколого-туристичні стежки, науково-пізнавальні стежки.

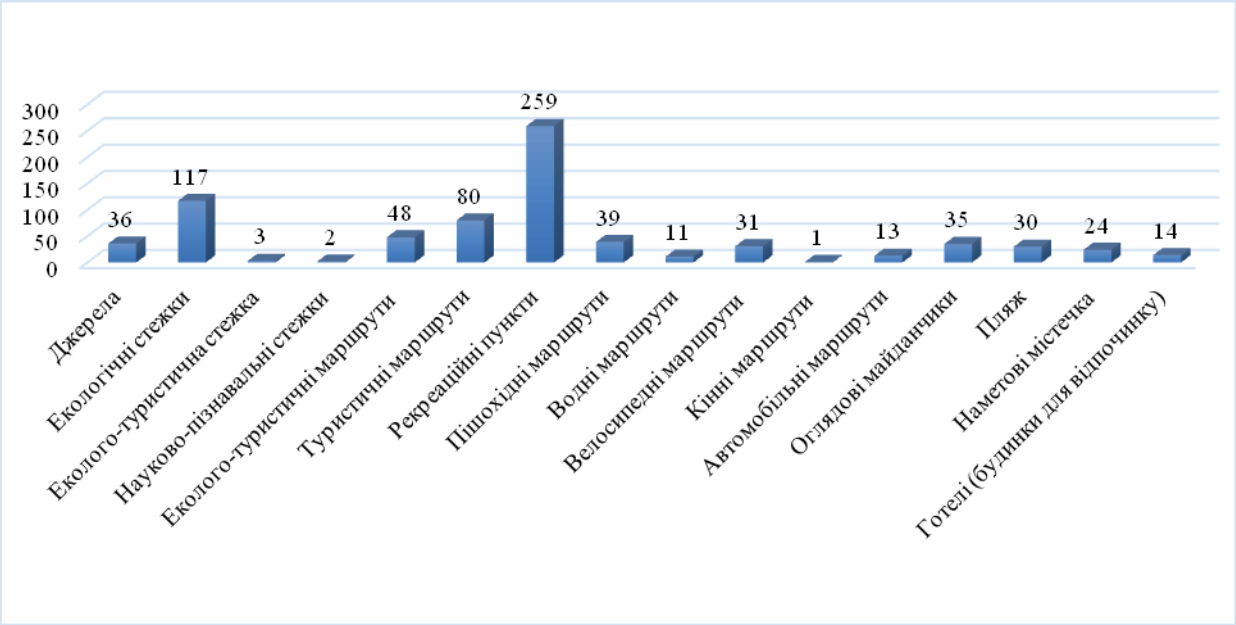

Рис. 2. Кількість рекреаційних об’єктів на територіях НПП України

Окрема увага у дослідженні була присвячена НПП Харківської області: «Дворічанський», «Слобожанський», «Гомільшанські ліси». Знаходячись відносно недалеко один від одного, ці НПП мають досить різні природні умови, що впливає на організацію рекреаційної діяльності, на регулювання чисельності рекреантів, розміщення та режиму роботи окремих рекреаційних об’єктів.

Джерела інформації: ***1.*** Наказ «Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» : за станом 22 липня 2009 р. / Верховна рада України – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09.

УДК 338.48 – 44 (282.247)

ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ БАСЕЙНУ р. ОСКІЛ З МЕТОЮ РЕКРЕАЦІЇ

Нізамова Т. О., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

Розглядаються критерії методики оцінки водних ресурсів з метою рекреації, наведена їх характеристика. Представлена оцінка р. Оскіл за критеріями типізації водойм уповільненого водообміну за можливістю використання, наведено аналіз результатів оцінки.

Ключові слова: водні ресурси, оцінка водних ресурсів, водний туризм, морфометричні показники, річка Оскіл, рекреація.

Водні ресурси, завдяки своїм естетичним, лікувальним та туристичним особливостям, є унікальним та універсальним рекреаційним ресурсом, тому їх оцінка посідає важливе місце в комплексній оцінці рекреаційного комплексу. Методики оцінки водних ресурсів спираються на комплексну оцінку рекреаційних ресурсів, мають схожі риси. Що стосується критеріїв оцінки, вони відрізняються в залежності від виду відпочинку, типу водного об’єкту та методів оцінки. Далі детальніше розглянемо основні з них.

Метод оцінки водних ресурсів за критеріями типізації водойм уповільненого водообміну за можливістю рекреаційного використання є більш об’єктивним та повним, здебільшого завдяки тому, що за допомогою цієї оцінки можна визначити придатність водойми для майже всіх видів водного туризму, враховуючи морфометричні показники. Завдяки критеріям оцінки, серед яких є середня глибина, ширина, площа та ухил зони мілководдя, площа акваторії, довжина та ширина водойми, площа узбережжя під рослинністю та інші, можна визначити максимально придатні, придатні, обмежено придатні та непридатні водні об’єкти задля використання їх у пляжно-купальному відпочинку, парусному спорті, греблі на човнах або байдарках, водно-моторному

спорті, прогулянках на яхтах, водних лижах та рибалці. Цей метод оцінки є актуальним та досконалим при оцінюванні водних об'єктів, оскільки дозволяє за допомогою лише однієї методики дослідити придатність водного об'єкту для усіх видів відпочинку на воді одночасно та наочно.

Аналізуючи результати оцінки річки Оскіл за цим методом, можна зробити висновки, що річка неоднаково придатна для усіх видів відпочинку. Через її незначну ширину та площу майже неможливо повноцінно займатися парусним та водно-моторним спортом, для катання на водних лижах також недостатньо ширини акваторії. Що стосується пляжно-купального відпочинку, майже всі морфометричні показники сприяють цьому виду рекреаційної діяльності, але дещо завеликою є середня глибина на деяких ділянках. Гребля на човнах та байдарках є досить популярним видом відпочинку, що стало можливим завдяки придатній довжині, ширини та глибині річки. Площа акваторії є обмежено придатною для прогулянок на яхтах, що говорить про те, що не всі ділянки річки можна використовувати для цього. Завдяки придатній площі акваторії, при середній глибині до 3-х метрів, рибалка на р. Оскіл може стати приємним та захоплюючим дозвіллям (табл. 1).

Оцінка р. Оскіл за цією методикою надала можливість виявити, що акваторія річки саме за своїми морфометричними показниками найбільш придатна для використання її як об'єкту пляжно-купального відпочинку, а також для сплавів на човнах та байдарках, рибалки.

Об'єктивність оцінки визначається тим, що кожен з показників можна виміряти та порівняти з базовими показниками для різних видів відпочинку.

Таблиця 1

Оцінка річки Оскіл (в межах України) за можливістю рекреаційного використання (за морфометричними показниками) [1]

Критерії оцінки	Максимально придатні	Придатні	Обмежено придатні	Непридатні	Типи рекреаційного використання
Середня глибина, м	1,5-2	1,5-2	2-3	>3	*Купально-пляжний*
Ширина зони мілководдя, м	5-10	10-20	20-40	40-100	
Площа мілководдя з глиб. до 1 м, %	<10	10-20	10-20	>20	
Ухил мілководдя до глиб. 1,7 м - дно	0,02-0,05	0,02-0,05	0,05-0,06	<0,02-0,06>	
Площа узб. під вод. рослинністю,%	0	0-10	20-40	40-100	
Площа, км^2	>8	6-8	4-5	<3	*Парусний спорт*
Довжина, км	>1,5	>1,5	1,5	<1,5	
Ширина, м	>500	>500	500	<500	
Глибина, м	>1,2	>1,2	1,2	<1,2	
Довжина для греблі на байдарках, м	>2200	2200-1100	1100	<1100	*Гребля*
Довжина для греблі на човнах, м	>2200	2200-1100	1100	<1100	
Ширина для греблі на байдарках, м	>90	90-30	30	<30	
Глибина для греблі на байдарках, м	>2	>2	2-0,75	<75	
Глибина для греблі на човнах, м	>3	>3	3-0,75	<0,75	
Площа, км^2	>5	3-5	2-3	<2	
Довжина, км	>15000	15000	15000-10000	<10000	*Водно-моторний спорт*
Ширина, м	>100	100	100-50	<50	
Глибина, м	>3	>3	3-2	<2	
Площа, км^2	>5	3-5	2-3	<2	
Площа акваторії, км^2	>5	3-5	2-3	<2	*Прогулянка на яхтах*
Площа, км^2	>5	3-5	2-3	<2	*Водні лижі*
Довжина, км	>2	>2	2	<2	
Ширина, м	>200	>200	200	<200	
Глибина, м	>2	>2	2	<2	
Площа при сер. глибині до 3 м, км^2	>5	5-1	5-1	<1	*Рибалка*

Джерела інформації:

1. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч.посіб. / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. –300 с.

УДК 911.3

СУЧАСНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ОБРАЗ АДМІНІСТРАТИВНИХ РАЙОНІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Овчаренко Г. Ю., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Прасул Ю. І.

У статті проаналізовано результати опитування та територіальна структура туристичних ресурсів Харківської області, що дозволило сформувати сучасний туристичний образ окремих адміністративних районів Харківської області, визначити їх невідповідність в окремих випадках наявному туристичному потенціалу.

Ключові слова: туристичний імідж, туристичний образ території, Харківська область, популярність туристичних об’єктів.

Характерними рисами сучасного розвитку економіки держави є її ринковість, всеохопленність, різноманітність і, звичайно, з цього виходить необхідність формування конкурентоспроможного напрямку діяльності, який визначить її статус у світі, додаткову увагу до регіонів, збільшення інвестиційних потоків [3]. Створення туристичного образу території є одним із шляхів інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України. На прикладі Харківської області проаналізуємо її популярність.

Харківська область багата на різноманітні природні та історико-культурні туристичні об’єкти [1], які можуть привабити туристів. Проте туристична сфера в області розвивається досить слабо.

З метою отримання інформації щодо обізнаності громадян та сформованості у них уявлень про існуючі і найбільш привабливі об’єкти Харківської області, було проведено опитування. Участь в опитуванні взяло 400 осіб, із них 90 осіб – мешканці Харківської області.

Аналіз проведеного опитування показав, що не знає туристичних об’єктів Харківської області (без урахування м. Харків, який є доволі популярним і у межах якого будь-хто назве хоча б 10 привабливих туристичних об’єктів, кожен з яких міг би стати візитною карткою міста)

значна кількість жителів України, навіть мешканці цього регіону. Таким чином, недостатня популяризація туристичних об’єктів гальмує розвиток туризму. Наразі туристичний імідж Харківської області є досить слабким і неспроможним для конкуренції з іншими регіонами.

Крім того, аналіз результатів опитування показав, що досить часто асоціація окремих районів з туристичними ресурсами не відбувається взагалі або базується на об’єктах, пов’язаних з професійною чи приватною сферою діяльності. Таким чином, існуючі туристичні ресурси залишаються поза свідомості мешканців Харківської області і України і не сприяють надходженню прибутків і популяризації території.

На основі проведеного опитування та аналізу джерел інформації було визначено туристичні об’єкти-візитівки, з якими асоціюється той чи інший район Харківської області. Таким чином, у Харківській області можливий розвиток переважної більшості тематичних напрямків туристичної діяльності.

Саме тому, маючи значний туристичний потенціал, особливо що стосується об’єктів туристичного інтересу, є необхідність у здійсненні спрямованої іміджевої політики, слід підвищувати популярність України серед інших країн світової спільноти, що зможе принести інвестиції у розвиток інфраструктури (яка на даний час характеризується низьким рівнем комфортності та високою ціновою категорією) [2].

Створивши перцепційні «портрети» регіонів у сфері туризму, можна визначити рівень туристичної привабливості регіонів. Це дозволить сформувати певні заходи регіональної політики для поліпшення іміджу регіонів, підвищити рівень популярності.

Джерела інформації: ***1.*** Достопримечательности Харьковской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://mykharkov.info/catalog/dostoprimechatelnosti. ***2.*** Туристичний імідж України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_ukr/vt4-4.htm. ***3.*** Туристичний імідж як джерело конкурентоспроможності регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://infotour.in.ua.

УДК 911.3:338.48–32

СТРІТ-АРТ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКСКУРСІЙНИХ МАРШРУТІВ

Пилипенко А. Ю., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Прасул Ю. І.

Розглянуті перспективи використання об'єктів стріт-арту при формуванні екскурсій. Досліджені відмінності понятійного апарату за різними джерелами та зарубіжний досвід використання ресурсів вуличного мистецтва в сфері туризму.

Ключові слова: туризм, екскурсійна діяльність, стріт-арт, графіті.

Зі здобуттям незалежності нашою країною вуличне мистецтво, популярне за заході вже досить довгий час, зайняло своє місце в арсеналі вітчизняних художників та знайшло відображення у міському просторі.

Стріт-арт (вуличне мистецтво) – це напрям образотворчого мистецтва, що характеризується яскраво вираженим урбаністичним стилем. Такі зображення є регулярною формою самореалізації в місті, а також це форма безкоштовного альтернативного мистецтва в громадських місцях. Аналіз публікацій свідчить, що стріт-арт, як мистецтво діалогу художника з вуличним простором, найчастіше вписується у концепцію графіті – найбільш популярного та відомого напрямку даного мистецтва. У літературі графіті приділялося багато уваги фольклористами, архітекторами, антропологами, проте як об'єкти туристичного інтересу вивчені недостатньо.

Тлумачень терміну графіті вже є доволі багато [2]: як вид вуличного мистецтва, покриття стін надписами і малюнками (Словник іноземних мов); як сучасний засіб рекламних технологій (А. Акайомова, Г. Цуканова); як нове молодіжне трактування прикрашання міської забудови, що торкається всього спектру соціальних й культурних питань [1]; як феномен молодіжних субкультур (Є. Бажкова, М. Лур'є, К. Шумов); як культурно-мистецька форма художнього самовираження в світі (К. Станіславська). Проте туристсько-рекреаційна привабливість

вуличних об’єктів залишається поза увагою туризмознавців.

У професійних колах під поняттям «графіті» мають на увазі мистецтво букв, імен та шрифтів, яке спрямоване на підготованого глядача. Поняття «стріт-арту» визначають як будь-яке мистецтво, створене на вулиці. Воно відрізняється концептуальністю, тобто художник, котрий займається даним напрямком, прагне до діалогу з кожним перехожим. Вуличне мистецтво може бути виконано дуже слабкою художньою технікою, але мати сильне посилання та звертати увагу суспільства на певні ідеї [3]. На нашу думку, дана дефініція якнайкраще пояснює сенс стріт-арту.

В Америці, котра є основоположницею даного мистецтва, та в Європі, активно використовують стріт-арт для приваблювання туристів [2; 4]. У Мельбурні турагенції пропонують екскурсії таємничими готичними вуличками з графіті. Спеціально під вуличні роботи у Сіднеї побудовано тунель графіті, у Нью-Йорку – арт-виставкову площу, а в Празі виділено освітлену вночі вулицю. У Лондоні продають спеціальні тури місцями розписів вуличних художників під назвою «Альтернативний Лондон» (за даними місцевих агентств, їх купує близько 2000 осіб щорічно). Такі ж тури створюють у Боготі [4]. У Туреччині функціонує спеціальний безкоштовний мобільний додаток «StreetArt-Istanbul».

Вуличне мистецтво підіймає найбільш гострі та актуальні проблеми. Тож ситуація, котра склалась у нашій країні лише додала бажання вуличним художникам «говорити» з народом через свої твори. У цілому, рівень українського графіті далекий до європейського. Але існують досить успішні колективи, як, наприклад, київський дует Interesni Kazky, котрі відомі далеко за межами України. Крім талановитих художників, вітчизняне вуличне мистецтво прогресує завдяки стріт-арт фестивалям, котрих з кожним роком стає все більше.

Так, у м. Кам'янець-Подільський щорічно проводять фестиваль вуличного мистецтва, який збирає навколо однієї ідеї безліч творчих людей з усього світу. Подібні заходи проводяться і в інших містах: Києві, Харкові, Львові, Дніпрі. Деякі майстри здійснюють цілі арт-подорожі аби вписати свої картини в урбанізований простір українських міст. На даний момент популярними мотивами є візуалізація мотивів українського фольклору, національних символів, портретів відомих співвітчизників тощо.

Ці приклади підтверджують те, що нові віяння у мистецтві не залишаються непоміченими. Інтерес до графіті з боку сфери туризму викликаний його унікальністю та незвичністю, що в умовах вибагливості суспільства дозволить задовольнити зростаючий попит на подорожі, спрямовані на внутрішній розвиток особистості, міжкультурну комунікацію, отримання знань, зростання інтелектуального потенціалу.

На нашу думку, розвиток даного виду мистецтва, як туристично-рекреаційного ресурсу, може посприяти створенню нових туристичних потоків в Україні. Тож подальші дослідження вимагають обґрунтування включення стріт-арт об'єктів до перспективних туристичних напрямів та формування конкурентоспроможності графіті-турів на туристичному ринку.

Джерела інформації:

1. Кузнецова Е. П. Граффити вчера, сегодня, завтра / Е. П. Кузнецова, Л. В. Сосновских // Вестник ПНИПУ. Строительство и архитектура. – Пермь : ПНИПУ, 2013. – № 1. – С.162-167.

2. Редько В. Є. Використання об'єктів графіті в туризмі / В. Є. Редько, М. Д. Герасько // Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. – 2016. – № 4. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_4_15.

3. Що таке стріт-арт : інтерв'ю з вуличними художниками [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://theoryandpractice.ru/posts/875-chto-takoe-strit-art-intervyu-s-ulichnymi-khudozhnikami.

4. The Medellin Graffiti Tour [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.toucancafe.co/medellin-tours/medellin-graffiti-tour.

УДК 378

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ ЕКСКУРСІЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Полошкіна Є. М., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – ст. викладач Борисенко К. Б.

В статье освещены основные особенности методики проведения естественно-научных экскурсий для студентов, а также методические рекомендации по планированию экскурсий.

Ключові слова: природничо-наукова екскурсія, методика проведення, методичні прийоми.

Досить важливою складовою процесу навчання у вищих навчальних закладах є закріплення теоретичних знань студентів на практиці. Беручи до уваги студентів, котрі пов’язані з вивченням навколишнього світу, то використовується природнича екскурсія. Якщо звернутися до визначення природничої екскурсії, то природнича екскурсія – це форма організації навчання, яка потребує застосування певних методів навчання. Будь-яка природнича екскурсія проводиться поза навчальною аудиторією. Відомо, що засвоєння матеріалу на відкритому просторі зазнає значно більшого успіху, аніж в аудиторії [1].

Методика проведення екскурсії направлена на допомогу екскурсантам краще засвоїти екскурсію за допомогою методичних прийомів (прийом розповіді і прийом показу), котрі поділяються на прийоми: часу, призначення, місця проведення і тому подібне.

Методичні прийоми використовуються для забезпечення найкращого впливу на засвоєння матеріалу екскурсантами. Їх доцільне використання є заслугою педагога, котрий проводить екскурсію. Вони поділяються на дві групи:

– прийоми проведення екскурсії (розповідь);

–прийоми створення умов для проведення природничої екскурсії (проведення замірів, фотозйомка, дослідницька діяльність, створення абрисів місцевості).

Перед проведенням будь-якої екскурсії, перш за все, визначається мета та завдання екскурсії. Мета – те головне, задля чого проводиться екскурсія, а завдання – те, що потрібно досягти шляхом проведення екскурсії. Природнича екскурсія – це об'єднання двох складових: підготовка і проведення. Неможливо провести змістовну цікаву екскурсію без планування та підготовки.

Створення екскурсії залежить від знань педагогів, їх уміння зацікавити та донести інформацію до слухачів. Особливістю природничої екскурсії виступає її направленість на природне середовище, в котрому проводяться спостереження та наукові дослідження. Досліджують різні природні елементи, такі як: геологічну будову, ландшафт, клімат, ґрунти, а також флору та фауну місцевості. Для проведення наукових досліджень потрібне спеціальне оснащення, починаючи від ручки з аркушем паперу до лопати чи теодоліту. Також використовуються GPS-навігатори для визначення точного місцезнаходження. Перспективою є використання безпілотних літальних апаратів, за допомогою яких можна отримати актуальну інформацію про місцевість, а у результаті створити 3D-модель місцевості.

Але незважаючи на всі особливості, природничо-наукова екскурсія це все ж таки екскурсія. Непотрібно її завантажувати потоком другорядної та непотрібної інформації, щоб сприйняття інформації було якомога кращим.

Джерела інформації:

1. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посібник / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2007. – 464 с.

2. Свиридова С. В. Роль природничо-наукових дисциплін у процесі професійної підготовки фахівців сфери туризму / С. В. Свиридова // Вісник Луганського університету ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2011. – Ч. І. – С. 61- 63.

УДК 383.483.11(210.5)(262.5)(477)

СТАН ПЛЯЖНОГО МОРСЬКОГО ТУРИЗМУ В МАТЕРИКОВІЙ УКРАЇНІ

Помогаєва Т. С., 4 курс,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра країнознавства та туризму,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Шпарага Т. І.

Досліджено стан пляжного морського туризму в материковій Україні, подано характеристику основних курортів, розглянуто туристську інфраструктуру, рекреаційні ресурси та доступність цін на курортах.

Ключові слова: пляжний морський туризм, приморські курорти, морський туризм в Україні, туристська інфраструктура, туристські ресурси.

Пляжний відпочинок традиційно користується високим попитом у туристів. В Україні наявні дестинації, що є аналогами зарубіжних пропозицій та володіють необхідною туристичною інфраструктурою, а саме засобами розміщення, вирізняються унікальними історико-культурними та біосоціальними рекреаційними ресурсами.

Основними туристичними дестинаціями пляжного морського відпочинку материкової України є курорти Одеської, Херсонської, Миколаївської, Запорізької областей. До шести найпопулярніших курортів материкової України входять Одеса, Затока, Грибівка, Коблево, Залізний Порт та Кирилівка (табл. 1).

Пляжний сезон на Чорному морі триває з травня до середини осені. Відпочинок на Чорному морі є популярним серед сімейних туристів та компаній друзів, чому сприяє клімат, облаштовані пляжі, розвинена інфраструктура та анімація, середній рівень цін. Основними курортами материкового узбережжя є Залізний порт, Лазурне, Скадовськ (Херсонська обл.), Коблево, Очаків, Рибаківка, Лугове (Миколаївська обл.), Затока, Одеса, Миколаївка, Грибівка, Сергіївка, Лебедівка, Курортне, Приморське, Рассейка, Катранка (Одеська обл.) [4].

Азовське море відоме мілководдям, тому є найбільш придатним для відпочинку сімей з маленькими дітьми. Купальний сезон триває з

середини травня до вересня. Курорти району мають слабко розвинену готельну базу, однак добре обладнані пляжі. До основних курортів азовського узбережжя належать Бердянськ, Кирилівка (Запорізька обл.). Перевагами цих курортів є хороша транспортна доступність, заклади дозвілля та торгові центри, доступна цінова політика [4].

У 2016 році ціни на розміщення на більшості курортів зросли через девальвацію гривні та зростання їх популярності серед українців [4].

Таблиця 1

Характеристика найпопулярніших приморських курортів материкової України (розроблено автором на основі [1-3])

Назва курорту, область	Пляж та захід у море	Вартість проживання на двох за добу, грн.		Наявність (+/-)		
		2015 р.	2016 р.	Туристська інфра-структура	Історико-культурні ресурси	Дос-тупні ціни
Одеса, Одеська	Піщаний, іноді галька. Пологий	200-400	220-800	+	+	-
Затока, Одеська	Піщаний. Пологий	120-450	80-400	+	-	+
Залізний Порт, Херсонська	Піщаний, з мушлями. Пологий	120-250	160-400	-	-	+
Кирилівка, Запорізька	Піщаний, з черепашками. Пологий	60-200	100-600	+	-	-
Коблево, Миколаївська	Піщаний. Пологий	60-200	100-500	+	+	-
Грибівка, Одеська	Піщаний. Пологий	200-250	220-300	-	-	+

Таким чином, материкова Україна володіє достатньою кількістю курортів, що пропонують пляжний відпочинок за доступними цінами та у зручних умовах на внутрішньому туристичному ринку.

Джерела інформації: ***1.*** Морський відпочинок: шість найцікавіших та недорогих курортів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://tsn.ua/tourism/morskiy-vidpochinok-shist-naycikavishih-ta-nedorogih-kurortiv-ukrayini-430187.html. ***2.*** На море в Україні: куди та за скільки? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://inspired.com.ua/travel/ukrainian-sea-places/ ***3.*** Отдых на море в 2016: Черное или Азовское [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://kirillovka.ks.ua/rest/ ***4.*** Пляжный отдых в Украине [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://go2trip.ru/ukraine.html.

УДК 911.3:338.48 – 6:791

АКТУАЛЬНІСТЬ КІНОТУРИЗМУ В СВІТІ

Салімон С. С., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – ст. викладач Машкіна В. В.

В статье изложена актуальность кинотуризма в современном мире. Раскрыто значение влияние инноваций в кинотуризме и популяризации кино как источника экономического развития для стран и регионов.

Ключові слова: туризм, кінофільм, кінотуризм.

Кінотуризм безперечно завойовує в світі все більшу популярність. Кожного дня все йдеться саме до цього, варто віддати належне інноваціям, які надають потужності кіноіндустрії. Актуальність даної теми полягає в тому, що при різноманітності пропозицій від туристських підприємств досвідченим туристам складно знайти привабливий цікавий тур. Якщо літературний туризм існував давно, то кінотуризм став користуватися успіхом завдяки голлівудським фільмам.

Туристи у XXI ст. рішуче обирають кінотвори, які, у певній мірі, становлять конкуренцію художній літературі, але в той самий час є союзником, бо значна кількість фільмів були зняті саме за літературними творами. Цей фактор відіграє велику роль в популяризації кінотуризму.

Зараз у кожного з нас є улюблений фільм, в місцях зйомок якого хотілося б побувати. Тому туристичні агентства надають таку можливість відправитися до бажаного місця, пропонуючи різноманітні тури і екскурсії, пов’язані з кіноіндустрією (табл. 1).

Таблиця 1

Приклади туристичних агенцій,
які пропонують відвідати місця зйомок кінофільмів

http://www.newyorkcity.ru	Кінг конг
http://www.hawaiianescapades.com	серіал «Загублені»
http://dreamtravel.com.ua	Гра престолів
http://tonkosti.ru	Володар кілець

У світі це актуально і набирає обертів організація кінотурів по місцях зйомок улюблених фільмів та навіть можлива присутність туристів під час зйомок.

Найбільш активно кінотуризм розвивається у країнах, які представляють дестиніції кінотуризму у вигляді архітектурних пам'тників, природних об'єктів, недемонтованих декорацій (Франція, Англія, Італія, США, Китай та ін.). Також слід зазначити загальносвітову тенденцію підвищення вагомості так званих «видуманих» ресурсів, спеціально відтворених у місцях, які не володіють багатою природною і культурно-історичною спадщиною, наприклад, Хоббітон у Новій Зеландії. Такими «міфічними» місцями дуже вигідно розвивати кінотуризм, так як він позасезонний і створює нові робочі місця, приводить до додаткового облаштування і розвитку інфраструктури території.

З цього можна зробити висновок: кінотуризм має достатній вплив на економіку тієї чи іншої країни. Так була виведена за допомогою світової практики з мінімальним набором факторів формула «Кіно + Туризм = Ріст економіки», яка дуже гарно працює і дає певні результати за умови необхідних складових і підходу [1]. Цьому реальним прикладом є Ейфелева вежа в Парижі, будь-який кінофільм чи мультфільм («Шерлок Холмс», «Таксі-2», «Рататуй» та ін.) з кадрами цієї вежі – вже реклама для сучасної молоді.

Нажаль ситуація з розвитком цієї ланки туризму в Україні достатньо важка через слабко розвинуту кінематографію і необізнаність людей, але втрачати надії не варто, можливо в майбутньому ситуація зміниться.

Джерела інформації:

1. Кинотуризм: Владимир Маликов Стратегический партнер и эксклюзивный представитель голливудской кинокомпании Mercury Pictures на территории СНГ и стран Средней Азии [Електронний ресурс] // Народний депутат. - № 92, червень-липень 2013. - С. 134-136. – Режим доступу : http://nardepjournal.com/article/2013/92/KINO-TURIZM-ROST-EKONOMIKI.

УДК 338.48 (477)

ПОКИНУТІ ОБ'ЄКТИ ЯК РЕСУРСИ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Скічко В. М., 6 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Прасул Ю. І.

Розглянуто сучасний стан та можливості залучення покинутих об'єктів до сфери туризму та рекреації. Виявлено основні риси, класифікаційні групи та особливості організації доступу туристів до покинутих об'єктів як ресурсів індустріального туризму.

Ключові слова: туризм, покинуті об'єкти, індустріальний туризм.

Залучення покинутих об'єктів у сферу господарства є актуальним питанням у багатьох країнах світу. Одним із шляхів вирішення цього питання є використання можливостей туристичної галузі, де зараз вже проводиться цілеспрямована робота, виявлено багато можливостей для отримання прибутків. При відвідуванні цих споруд туристи зможуть ознайомитися з історією та бачити наслідки людської діяльності, часу.

Окремі країни світу характеризуються великою концентрацію покинутих об'єктів, наприклад: США, Японія, Росія, Китай, окремі країни Європи, серед яких Великобританія, Франція, Бельгія, Україна.

Дослідженням можливостей залучення покинутих об'єктів у рамках індустріального туризму займалася Пацюк В. С. [1], але осторонь залишилися питання особливостей і вимог при їх відвідуванні.

У рамках індустріального туризму покинуті об'єкти варто розглядати як елементи ресурсного потенціалу, адже найчастіше до них відносяться заводи, фабрики, покинуті промислові міста, або просто об'єкти, які були створені людиною. За ступенем використання покинуті об'єкти можна розділити на дві категорії: організовані для відвідування та неорганізовані для відвідування. До першої групи відносяться ті об'єкти, на які екскурсії проводяться туристичними фірмами або приватними екскурсоводами. Такі екскурсії є професійно організовані з

дотриманням усіх правил безпеки. До другої категорії можна віднести усі інші покинуті об'єкти. Звичайно найбільшим попитом користуються екскурсії на об'єкти, які відносяться до першої категорії, тобто на ті, де все професійно організовано.

Відвідування об'єктів, які відносяться до другої категорії вимагають серйозної підготовки та навичок, бо пов'язані з ризиком для життя. Основними правилами при відвідування таких споруд є: наявність спеціального спорядження (ліхтарі, компас, мотузка, запальничка, їжа та вода, набір медикаментів першої допомоги, засоби зв'язку), підвищена уважність, недозволенність індивідуального виходу, інформування рідних та близьких при виході на об'єкт.

У США знаходяться найбільш популярні покинуті споруди. Це – тюрма Алькатрас, покинута в'язниця в Маундсвілі, центральний вокзал у Буффало, покинуте місто Каліко, острів Дісней Дісквері, на якому був тематичний парк дикої природи, залізнична станція Сіті Хол, ще один тематичний парк «Свята Земля», фабрика з виробництва цукру «Доміно», парк атракціонів «Джазленд» та ін. [2].

Інші популярні покинуті споруди розкидані по всьому світу. Так, наприклад, острів Гункадзіма (Японія), де колись розташовувалося шахтарське містечко, був закритий у 1974 р., після того як його покинули усі люди через припинення будь-якої економічної діяльності острова. У наш час за підтримки місцевої влади цей острів перетворений у туристичний центр. Ще одним цікавим об'єктом, який знаходиться в Японії, є покинутий Парк Мандрівок Гулівера, де цікавими є різні атракціони. У Таїланді можна подивитися на торговий комплекс Five Chiang, що цікавий архітектурою будинків, які сплітаються в єдиний масив. Ще одним цікавим місцем цієї країни є покинуте місто Сан Жи. Раніше воно вважалося містом майбутнього і у ньому залишилося багато будинків у вигляді космічних тарілок. У Великобританії, Франції, Бельгії

та інших країнах Європи на даний час багато покинутих заводів, фабрик або навіть електростанцій, які користуються попитом серед туристів.

Великою популярністю також користуються екскурсії на ЧАЕС, яка знаходиться в Україні. У програму туру, крім відвідування самої ЧАЕС, входять екскурсії «мертвими» містами – Прип'ять та Чорнобиль.

До другої категорії покинутих споруд, тобто до тих, які туристи відвідуються самостійно, без професійної організації та підготовки, можна віднести будь-які покинуті споруди у різних куточках світу. Особливо багато таких об'єктів у Росії. Інтерес для відвідування викликають такі об'єкти як: Московський завод залізобетонних виробів, Полігон експериментального транспорту, Пивоварний завод Петцольда, Експериментальний завод запашних речовин, Парк навчально-бойових машин та багато інших. Велика концентрація таких об'єктів у Московській області.

В Україні також доволі багато покинутих об'єктів, які ще не залучені до туристичної діяльності, але мають всі підстави для цього. До таких об'єктів відносимо Чигиринську ГРЕС, Морозівський та Костянтинівський вугільні розрізи, що знаходяться у Кіровоградській області, першу електростанцію у Запоріжжі тощо. Варто відмітити, що у Харківській області також доволі багато покинутих споруд, які можна віднести до другої категорії. Попитом користуються відвідування таких об'єктів, як територія Харківського моторобудівного заводу «Серп і молот», Елеватор, який знаходиться майже у центрі міста, станція вивчення іоносфери, військовий аеродром та ін.

Джерела інформації:

1. Пацюк В. С. Особливості становлення індустріального туризму на туристичному ринку України / В. С. Пацюк // Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Серія "Географія". – 2010. – № 57. – С. 47-49.

2. Офіційний сайт журналу Forbes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.forbes.ru/stil-zhizni-slideshow/puteshestviya/60537-10-zabroshennyh-gorodov-i-zdanii-kuda-mozhno-otpravitsya-n?photo=2.

УДК: 338.483.12

ОЦІНКА ЗАБЕЗПЕЧЕННОСТІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЮ СПАДЩИНОЮ ЛУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сторчак М. С., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Бодня О. В.

Проанализировано и оценено историко-культурное наследие Лубенского района Полтавской области.

Ключові слова: історико-культурна спадщина, методика оцінки.

Історико-культурна спадщина – це сукупність створених у процесі історичного розвитку певної території пам’яток матеріальної і духовної культури. До історико-культурних пам’яток належать пам’ятки історії, історичні архітектурні пам’ятки, пам’ятки сучасної архітектури, унікальні споруди культури, спорту тощо.

Дана тематика була висвітлена на сторінках низки наукових праць Г. О. Андреса, О. О. Бейдика, В. В. Вечерського, В. Т. Завади, В. І. Акуленка, В. О. Горбика, Т. І. Катаргіна, Т. В. Курила, В. М. Піскуна.

Під час вивчення методик оцінки об’єктів історико-культурної спадщини було виділено «Методику дослідження характеру і ступеню впливу культурної спадщини на розвиток регіонів» К. А. Поливач [2].

За даними управління культури облдержадміністрації Полтавської області, в Лубенському районі нараховується 102 об’єкти історико-культурної спадщини. Найбільша кількість об’єктів зосереджена в Вочицькій, Калайденцівській, Мгарській та Михнівській сільських радах, а найменше – в Шерншеівській, Мацьківській та Окіпській.

В процесі оцінки було використано ряд показників оцінювання об’єктів культурної спадщини.

1. Кількість об’єктів спадщини (N) за видами та категоріями

значення.

2. Концентрація (щільність) об’єктів спадщини на одиницю площі (S) / населення (P) території:

$$Ks = N/S = 102/137,8=0,74; \quad Kp = N/P = 102/40,8=2,5.$$

Рівень концентрації об’єктів в розрахунках на площу території (100 км^2) в Лубенському районі в порівнянні з м. Полтавою, Лохвицьким (0,43), Пирятинським (0,39) районами є майже тотожним. Проте на одиницю населення даний район значно поступається Лохвицькому (12,4), Семенівському (15,5), що може бути спричинене природними або історичними чинниками.

3. Модифікований показник концентрації об’єктів спадщини:

$$W = V/B \ln B = 0,15,$$

де V – абсолютний показник кількості об’єктів, B - $\sqrt{SP} = \sqrt{137,8 * 31\,863}=6,62$.

Модифікований показник концентрації об’єктів культурної спадщини (6,62) суттєво відрізняється від звичайного показника концентрації, так як тут враховується не лише площа території району, а й чисельність населення.

Найвищі показники даного коефіцієнту спостерігаються в Вищебулатецькій (3,31), Мгарській (2,70), Бієвецькій (2,77), Вовчицькій (2,75) сільських радах. В них зосереджена значна кількість історико-культурних об’єктів, які розташовані на незначній площі та мають невисоку густоту населення.

Найнижчі показники зафіксовані в м. Лубни (0,20) та Шершнівській сільській раді (0,55). Зокрема, низький показник у місті Лубни пояснюється значною кількість населення.

4. Коефіцієнт локалізації об’єктів ($К_{лок}$):

$$Клок = Скс/Cs =3,09/0,43=2,32,$$

де Скс – частка території за кількістю об’єктів

(Скс=Nзаг*100/102=1,0), Cs – частка території за площею (Cs= Sзаг*100/31418,5=0,43).

Середній показник коефіцієнта локалізації у Лубенському районі становить 2,32. Однак даний показник суттєво відрізняється від значень по сільським радам. Зокрема, найбільші значення наявні у Вовчицькій (1,59) та Мгарській (1,23) сільських радах, так як вони займають найбільшу питому вагу за кількістю пам’яток культурної спадщини та найменшу за площею території.

Лубенський район недостатньо забезпечений історико-культурними об’єктами. У Полтавській області за їх кількістю Лубенський район (102 об’єкти) посідає 8 місце, хоча природні умови та історичне минуле є досить сприятливими для подальшого культурного розвитку території. Кількість об’єктів історико-культурної спадщини в районі розміщено дуже нерівномірною, що в свою чергу дає низькі показники в Березівській (2 об’єкти), Мацьковецькій (1 об’єкт) та Шершнівській (1 об’єкт) сільських радах.

Джерела інформації:

1. Горбик В. О. Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження / НАН України; Інститут історії України / В. О. Горбик (відп. ред.), С. І. Кот (упоряд. та наук. ред.). – К., 1998. – 400 с.

2. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України : монографія / К. А. Поливач. – К. : Ін-т географії, 2012. – 208 с.

УДК: 338.48 – 52:797.5:502 (477.54 – 22)

ОЦІНКА ТЕРИТОРІЇ КРАСНОКУТСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАРАШУТНОГО ТУРИЗМУ

Тирінова Г. О.,3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Бодня О. В.

Оценены и проанализированы природные ресурсы и инфраструктура Краснокутского района Харьковской области для организации парашютного туризма.

Ключові слова: природні ресурси, інфраструктура, повітряний туризм, парашутизм.

Повітряний туризм – різновид туризму, в основі якого лежить подолання маршруту в повітрі. Сьогодні існують багато способів й засобів для заняття повітряним туризмом: планеризм (дельтапланеризм, парапланеризм та ін.); балонінг (дирижаблі та повітряні кулі); авіаційний туризм; парашутизм [1].

Надалі у дослідженні розглянуто лише один вид повітряного туризму – парашутизм.

Для оцінки території Краснокутського району з точки зору придатності для проведення парашутного туризму було використано методи просторового аналізу з використанням ГІС-технологій. Критерії оцінювання території були надані Харківським аероклубом ім. В.С. Гризодубової: 1) розмір майданчика для приземлення повинен бути не менше ніж 200×200 метрів; 2) за межами майданчику повинно бути 200-300 метрів безпечної зони, вільної від будівель, доріг, лісу тощо; 3) лінії електропередач, лінії зв’язку не повинні перетинати майданчик; 4) майданчик не повинні перетинати автомобільні шляхи сполучення, залізниці; 5) посадка на воду повинна супроводжуватися рятувальними службами; 6) для посадки в населених пунктах потрібно мати спеціальний дозвіл від служби безпеки України.

Спираючись на дані критерії по вибору ділянок, методами

просторового аналізу було виділено території, що є непридатними для проведення парашутного спорту. До таких територій належать: ліси, поселення, водні об'єкти, території, що перетинають автомагістралі, ЛЕП, залізні дороги. Окрім того навколо зазначених об'єктів було виділено буферну зону шириною 200 м.

Територія Краснокутського району має велику лісистість (близько 18%), доволі густу річкову мережу, автомобільну мережу та багато невеликих поселень. Саме тому непридатними для проведення парашутного спорту виявилась центральна частина району (долина річки Мерла разом із притоками, соснові ліси на першій надзаплавній терасі та старовікові діброви на правому березі). Північно-східна частина району зовсім непридатна для стрибків – лісовий масив, природний парк та великі поселення – приземлення сюди вважається небезпечним.

Водночас за допомогою проведеного аналізу можна виокремити дві великі ділянки на півночі та заході району, загалом це поля, що відповідають всім критеріям. На півдні району також є багато придатних для проведення стрибків ділянок, вони прорізані невеликими річками, однак віддаленість від доріг є не такою великою, тому дістатися до цих ділянок буде легше.

Отже, проаналізувавши отримані результати, можна зробити висновок, що близько 40% території Краснокутського району цілком придатні для проведення заходів з парашутного спорту. Однак, велика частина цих територій – рілля, отже обладнати майданчики для приземлення краще в південній частині району, бо там краще розвинена транспортна мережа та невелика віддаленість від поселень, або на північно-західних околицях смт Краснокутськ, що є районним центром.

Джерела інформації:

1. Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму : підручник / Ф. Ф. Шандор, М. П. Кляп. – К. : Знання, 2013. – 334 с.

УДК 911.3:008(477.61)

ХАРАКТЕРИСТИКА МЕРЕЖІ МУЗЕЇВ КРИВОГО РОГУ ТА ЇХ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Тітенок А. В., 4 курс,
Криворізький державний педагогічний університет,
кафедра економічної і соціальної географії та методики викладання,
наук. керівник – канд. пед. н., ст. викладач Мантуленко С. В.

В статті здійснено характеристику мережі музеїв Кривого Рогу; проаналізовано сучасний стан розвитку музеїв міста, здійснено їх класифікацію за профілями; виявлено територіально-функціональні особливості музеїв, розроблено карту музеїв Кривого Рогу; досліджено проблеми та обґрунтовано перспективи подальшого розвитку музейної сфери міста.

Ключові слова: музей, геологічний скансен, види музеїв, профілі музеїв.

В останнє десятиліття по всьому світу спостерігають зростання інтересу до проблем музейної сфери її різнобічного дослідження. Це знайшло відображення у науковій літературі. Проте недостатньо дослідженою залишається проблема вивчення розвитку музейної сфери на регіональному рівні. Людина є носієм культурної спадщини того регіону, в якому вона проживає. Саме тому особливої актуальності набуває питання дослідження розвитку музейної сфери певного регіону, зокрема Кривого Рогу.

В Законі України «Про музеї та музейну справу» зазначається, що «Музей – це культурно-освітній та науково-дослідний заклад, призначений для вивчення, збереження та використання пам’яток природи, матеріальної та духовної культури, прилучення громадян та надбань соціальної і світової історико-культурної спадщини» [1].

За своїм профілем музеї поділяються на такі види: історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, літературні, мистецькі, етнографічні, технічні, галузеві тощо [2].

За формою власності музеї можуть бути: державні, муніципальні, відомчі, громадські, корпоративні (виробничі) музеї, приватні музеї [2].

За офіційними даними відділу культури у Кривому Розі

функціонують різні за профілем та формою власності музеї. Усього офіційно зареєстровано 19 музеїв. Проте в цьому переліку не враховано приватні музеї та музеї загальноосвітніх навчальних закладів.

Найбільшого поширення у місті набули галузеві музеї, які створені на базі підприємств. Це переважно відомчі, корпоративні виробничі музеї різного профілю, що підпорядковуються окремим відомствам і підприємствам. Також у місті досить широко представлені історико-краєзнавчі музеї (Міський історико-краєзнавчий музей з його філіями: відеогалерея, Тернівський музей, музей Єврейської культури і історії Голокоста). Особливе місце у нашому місті займають геолого-мінералогічні музеї та геологічні скансени.

Геологічний скансен – це геопарк під відкритим небом. Тут розміщені фрагменти гірських порід, піднятих із надр Кривбасу місцевими залізорудними підприємствами п’яти гірничо-збагачувальних комбінатів.

Далі з метою з’ясування територіальної організації музейної сфери, нами було проаналізовано розподіл музеїв різного типу по районам міста Кривого Рогу. На основі цього було розроблено карту музеїв Кривого Рогу (рис. 1).

Як видно з карти більшість музеїв міста різного профілю знаходиться у Центрально-Міському районі, на другому місті по кількості музеїв лідирує Металургійний район, в усіх інших районах є лише по одному, два музеї. На нашу думку це пов’язано з тим, що означені райони мають давню історію і є осередками історичного, культурного і освітнього життя нашого міста.

Рис. 1. Музеї м. Кривий Ріг за профілями

Аналізуючи музейну сферу Кривого Рогу варто відзначити, що через обмеженість коштів, застарілу матеріально-технічну базу, недостатність професійних кадрів, багато музеїв на сьогодні не спроможні належно задовольняти культурні запити населення, надавати культурні послуги, які відповідали б вимогам сучасності. Важливою проблемою залишається й поповнення музейних фондів, колекцій творами сучасних майстрів, оновлення експозицій відповідно до нових вимог сучасності. Відповідно, потужний історико-культурний потенціал музейної сфери міста не використовується повною мірою, у зв'язку з наявністю ряду значних проблем в даній галузі, які потребують подальшого ґрунтовного вивчення та усунення.

Джерела інформації:

1. Закон України «Про музеї та музейну справу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80.

2. Рутинський М. Й. Музеєзнавство : [навч. посіб.] /М. Й Рутинський, О. В Стецюк. – К. : Знання, 2008. – 428 с.

УДК 910.3:911.9

РЕКРЕАЦІЙНО- ТУРИСТСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАСЕЙНУ РІЧКИ СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ (В МЕЖАХ УКРАЇНИ)

Угрюмова Ю. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

В статье дана характеристика бассейна реки Северский Донец и возможности его использования в рекреационных целях.

Ключові слова: гідрографічна характеристика, басейн річки, рекреаційний і туристський потенціал, річка Сіверський Донець, рекреаційне використання.

Водні ресурси Україні дають можливість активно розвивати різні рекреаційно-туристські види діяльності: купання, вітрильний спорт, веслування, водно-моторний спорт, яхтинг, водні лижі, риболовля. Вони є основою для організації масового відпочинку і курортного лікування в Україні. Багато річок, і особливо їх долини, є унікальними природними пам’ятками з багатими і різноманітними природними елементами та ландшафтами. Багатство природних та історико-культурних рекреаційно-туристських ресурсів надає сплавам по річці більшої привабливості. Водний туризм стає все більш популярним, тому було розглянуто одну із методик оцінок басейну річки для рекреаційного використання, а саме психолого-естетична оцінка. Методика оцінки водних ресурсів та басейну річки визначає особливо привабливі та сприятливі для використання в туризмі якості водних об’єктів.

Психолого-естетична оцінка басейну проводиться за такими категоріями [1]:

- міра контрастності, привабливими є межі різних елементів природно-територіального комплексу та природно-аквального комплексу. Басейн Сіверського Донця характеризується сильним ефектом, ландшафтну структуру можна характеризувати поєднанням північно-степових рівнинно-підвищених та північно-степових підвищених ландшафтів із байрачними лісами, хвилястих, гривисто-

лощинних та пасмових височин, долинно-балкових ландшафтів;

- пейзажна насиченість басейну, або так звана морфологія ландшафту, – сприйняття ландшафтів, комфортність рельєфу. Північній частині басейну притаманна пологохвиляста рівнина, яка глибоко розчленована річковими долинами, ярами і балками – відроги Середньоросійської височини; південна частина є хвилястою, платоподібною рівниною, яка дуже розчленована річковими долинами і крутосхиловими балками – Донецька височина;
- лісистість території, яка перевищує 60%, за характеристикою зменшує естетичну привабливість ПТК. Лісистість басейну річки не перевищує 20%, що є саме хорошим показником естетичної привабливості;
- екзотичність – різниця між районом відпочинку та місцем постійного проживання. Якщо місцем проживання є місто Харків, а з рекреаційною метою відвідується Зміївський чи Дворічанський райони, то контраст між природними умовами звісно чітко прослідковується. Якщо рекреант з іншої області, то екзотичність місцевості, яку він може побачити відзначається визначними місцями;
- унікальність – міра контрасту неповторності об’єктів і явищ, що розташовані в межах басейну. Неповторними об’єктами і явищами басейн насичений. Цьому підтвердження кількість заказників різних значень і спрямувань та національно-природні парки, багатство і окраса басейну.

Одна із комплексних характеристик психолого-естетичної оцінки басейну є його атрактивність (привабливість) [2]. Для її визначення використовують метод експертної оцінки різних ознак і факторів (табл. 1). Основними показниками, що враховують цінність водойм для рекреаційного використання – це їх величина, доступність, чистота, глибина [1]. Найбільшого рекреаційного значення мають теплі озера,

водосховища та великі річки, які мають температуру води +17°С впродовж 2-4 місяців. Чим більших розмірів водойма, тим ширший діапазон її рекреаційного використання. Рибогосподарський потенціал водних об'єктів суттєво впливає на масштаби їх рекреаційного використання, оскільки любительська риболовля є одним з наймасовіших видів водних рекреацій.

Таблиця 1

Кількісна оцінка факторів атрактивності для басейну Сіверського Донця

Фактори		**Вага, %**	
		max	**Сів. Дінець**
1. Природні	Природні визначні місця, пам'ятки	13	10
	Клімат	10	6
2. Соціальні	Громадські споруди, пам'ятки культури, стадіони	5	4
	Культурні заходи	3	1
	Етнографічні особливості, ремісничі центри	2	1
	Ярмарки та виставки	2	0
	Ставлення до туристів	4	3
3. Історико-культурні	Археологічні пам'ятки, історичні пам'ятки	6	4
	Мистецькі, архітектурні пам'ятки	6	4
	Історичні пам'ятні місця	6	6
4. Рекреаційне та торговельне обслуговування	Можливість для занять спортом	5	5
	Можливість підвищення освітнього рівня	2	1
	Можливість для відпочинку	3	3
	Можливість для розвитку	3	3
	Торговельне обслуговування	4	2
5. Інфраструктура	Інфраструктура	13	6
	Можливість для харчування та розміщення	13	6
		100%	65%

Отже, за проведеною психолого-естетичною оцінкою басейну Сіверського Дінця можна зробити висновок, що басейн є привабливим місцем для рекреантів та може використовуватися для різних видів рекреаційної діяльності. Водні ресурси басейну Сіверського Дінця можуть задовольнити рекреаційно-туристські потреби на регіональному і національному рівнях.

Джерела інформації: ***1.*** Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України / О. О.Бейдик. – К. : Альтерпрес, 2009. – 400 с. ***2.*** Стафійчук В. І. Рекреалогія : навчальний посібник / В. І. Стафійчук. – К. : Альтерпрес, 2006. – 264 с.

УДК 911.3

РЕКРЕАЦІЙНІ ЛАНДШАФТИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ужела М. І., 5 курс,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
кафедра географії та методики її навчання,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Кравцова І. В.

У статті розглянуто поняття антропогенних ландшафтів, система їх класифікації за видом господарської діяльності людини. Описані основні групи рекреаційних ландшафтів Івано-Франківської області.

Ключові слова: антропогенний ландшафт, рекреаційний ландшафт.

Антропогенний ландшафт – це географічний ландшафт, що утворився внаслідок спрямованої діяльності людини або непрямого її впливу на натуральний ландшафт [4]. В залежності від виду діяльності людини, антропогенні ландшафти, поділяються на такі класи (за Ф. М. Мільковим, 1973): сільськогосподарські, дорожні, лісові, водні антропогенні, селитебні, рекреаційні, белігеративні ландшафти [3]. Відповідно до результатів дослідження автора, зазначеного вище, рекреаційні ландшафти визначаємо як антропогенні геокомплекси, що формуються в зонах відпочинку та активного туризму [4]. За думкою Л. А. Багрової, рекреаційний ландшафт – це природні й антропогенні ландшафтні комплекси, особливості структури і функціонування яких склались у результаті адаптації рекреаційного природокористування [1].

Високий ландшафтно-рекреаційний потенціал Івано-Франківської області зумовлений оригінальним поєднанням мікроклімату, своєрідних мальовничих ландшафтів з розміщеними у їх межах численними унікальними в європейському й світовому масштабах пам’ятками природи, історії та культури. Це достатньо сприятлива умова для розвитку і функціонування рекреаційних ландшафтів. Серед природних об’єктів рекреації в Івано-Франківській області можемо виділити НПП «Гуцульщина» (площа 30,0 тис. га). Він являє собою особливий природний комплекс у Косівському районі Івано-Франківської області з

надзвичайно мальовничими гірськими і передгірськими ландшафтами, ялицево-буковими, буковими, смерековими лісами, цікавими геологічними, гідрологічними (водоспади: Шешорський, Косівський Гук, Шепітський Гук) та палеонтологічними об'єктами.

Іншим об'єктом є Княждвірський тисовий заповідник, що знаходиться в урочищі над річкою Прут. З площею становить 115 гектарів він вважається найбільшим у Європейському регіоні. Вік тису може нараховувати до 5 000 років, оскільки, він дуже повільно росте. У заповіднику між кленами, ясенами, смереками росте понад 300 тисяч тисів різного віку. Найстаріші з них мають вік 500 років.

Історико-культурну спадщину області представляють пам'ятки археології, історії, архітектури, монументального мистецтва, етнографічні пам'ятки, у. т. р. і фольклор, центри прикладного мистецтва та ремесел, музеї з експозиціями тощо. Цінною архітектурною пам'яткою є храм Пантелеймона – старовинна, монументальна церква, у якій представлені зразки білокам'яної різьби, рисунки та графіті на стінах, що виступає свідком багатої історії краю. Бернардинський монастир – велична споруда епохи бароко в селищі Гвіздець. Його будівництво припадає на XVII ст. Монастир має у своєму складі костел, келії, надбрамну барочну дзвіницю.

Таким чином, ми бачимо, що рекреаційні ландшафти Івано-Франківської області сформовані як на природних, так і на історико-культурних особливостях території.

Джерела інформації:

1. Багрова Л. А. Физико-географические (природоведческие) основы рекреационной географии : учебное пособие / Л. А. Багрова, П. Д. Подгородецкий. – Симферополь : изд-во Симфер. ун-та, 1982. – 63 с. ***2.*** Байцар А. Р. Ландшафтно-рекреаційний потенціал Гуцульщини / А. Байцар, Р. Гулянич, О. Матвіїв // Екол. передумови розв. рекреації на Гуцульщині : наук. практ. конф. – Яремче, 1996. – С. 6-8. ***3.*** Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти Правобережної України : монографія / Г. І. Денисик. – Вінниця : Арбат, 1998. – 299 с. ***4.*** Мильков Ф. Н. Рукотворные ландшафты / Ф. Н. Мильков – М. : Мысль, 1978. – 86 с.

УДК 330.322

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Уривська Т. С., 4 курс,
Криворізький державний педагогічний університет,
кафедра економічної і соціальної географії та методики викладання,
наук. керівник – канд. пед. н., доцент Бондаренко О. В.

Автором висвітлено основні проблеми й перспективи розвитку вітчизняної кондитерської галузі. На основі теоретичного узагальнення наукової літератури схарактеризовано зміни, які відбулися в даній галузі за останні роки, наведено можливі шляхи подолання проблем.

Ключові слова: кондитерська галузь, зовнішній ринок, шоколадні вироби.

Економіко-політична нестабільність, що виникла в Україні у зв’язку з воєнними діями на сході, суттєво вплинула на розвиток багатьох галузей українського виробництва, виключенням не стала і кондитерська індустрія. У зв’язку з цим актуальності набуває аналіз основних проблем та визначення перспектив розвитку означеної галузі.

Досліджувана проблема не є новою. Так, оцінка й аналіз стану кондитерської галузі перебували у полі зору таких науковців як Т. Говорушко, А. Сілакова, О. Шостак, та ін.; особливості розвитку виробництва кондитерських виробів в Україні досліджували Д. Кроніковський, О. Пєтухова, Г. Чорноштан та ін. [3].

Аналіз наукових джерел переконує, що основними причинами проблемного становища даної промисловості є по-перше – девальвація гривні та обмежена інвестиційна діяльність, по-друге – зниження попиту на кондитерські товари і по-третє – закриття одного з головних ринків збуту – Росії й ускладнення експорту у зв’язку з проблемами транзиту у країни СНГ через РФ.

Зниження рівня попиту на кондитерську продукцію зумовило скорочення виробництва деяких видів кондитерських виробів (шоколадні та борошняні) на 18-21 % [4].

Суттєво позначилася на виробництві й складна ситуація на сході держави, адже в зоні проведення АТО вироблялося майже 18 % (до 180 тис.) від загального обсягу кондитерського виробництва в Україні. Ще одним складним ударом для даної галузі стало закриття заводів у 2014-2015 рр. таких провідних українських лідерів кондитерського ринку як «АВК» і «Конті». Ці дві компанії є важливими артеріями кондитерської промисловості, адже поряд з «Roshen», «Світоч» (Nestle), «Монделис Украина», «Бисквит-Шоколад», «Житомирські ласощі», «Полтавакондитер» вони контролювали дві третини всього ринку і три чверті експорту [1; 2; 4].

Красномовно свідчать про масштаб проблем даної галузі обліково-статистичні дані Державної служби статистики України, які демонструють обсяги поставок українських кондитерських товарів на зовнішній ринок. Станом на 2013 р. було експортовано 407 тис. тон на 1 млрд. $, а у 2015 р. всього 233,7 тис. тон на 391,4 млн. $, тобто обсяг експорту за два роки знизився удвічі, а прибуток майже втричі. Однією з основних причин такого спаду попиту української продукції на світовому ринку стало витіснення російськими кондитерами українського виробника з ринків Середньої Азії [1; 4].

Теоретично, узагальнивши наукову літературу з проблеми дослідження, окреслимо перспективи розвитку та можливі напрямки подальшої реалізації продукції на іноземних ринках:

1. Тенденція введення новинок (нові смаки, нові бренди) та розподілення часток між видами солодощів, адже основний акцент при цьому потрібно робити на шоколадні вироби, а не борошняні, які є основними зараз для українських виробників.

2. Орієнтація на споживачів європейського й американського ринків. Особливу увагу треба звернути на Польщу, де велика українська діаспора, для якої продукція нашого виробника є знайомою. Але тут

існують свої складнощі, адже ринок дуже конкурентний. Не варто залишати поза увагою й південно-східну частину Азії, адже великі надії кондитери покладають на Китай, Таїланд, Пд. Корею й В'єтнам [2; 4].

3. Зміна зовнішнього виду товарів. Азійський регіон є лідером із споживання шоколаду, українська якість даного сегменту висока, але азійські товари – лідери креативної упаковки, і щоб завоювати даний ринок, потрібно покращити дизайн етикеток.

4. Створення конкурентоспроможних «корисних солодощів», тобто товарів для діабетиків, на основі цукрозамінників.

Українська кондитерська промисловість вже довела свою конкурентоспроможність на внутрішньому і намагається зробити це на зовнішньому ринку. Втрата ринка збуту в Криму та на території АТО, а також закриття російського ринку і перепони транзиту через РФ суттєво позначилися на стані вітчизняної кондитерської галузі, але натомість треба зазначити, що якість продукції тримається на високому рівні. Український ринок відкритий для нового, у ньому достатньо незаповнених ніш і варіантів для розвитку.

Джерела інформації:

1. Анализ украинского рынка конфет [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://koloro.ua/blog/issledovaniya/Analiz-ukrainskogo-rynka-konfet.html.

2. Как изменился рынок кондитерських изделий в Украине в 2014 году [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://allretail.ua/topics/39890/.

3. Пєтухова О. М. Особливості та перспективи розвитку кондитерської галузі України / О. Пєтухова, Г. Чорноштан [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/6_2_2016ua/40.pdf.

4. Рынок кондитерских изделий Украины: обзор 2016 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://marketing.rbc.ua/news/07.11.2016/8500.

УДК 796.52

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ В АВСТРІЇ

Фролова Ю. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

В статье рассмотрен горнолыжный туризм, особенности его развития в Австрии, современное состояние горнолыжной инфраструктуры в странах Европы, а так же самые лучшие и популярные курорты Австрии.

Ключові слова: гірськолижний туризм, особливості гірськолижного туризму, гірськолижна інфраструктура.

Австрія – маленька країна, «відкрите серце Європи», яка сьогодні є одним із основних центрів туризму. У цій країні переплітається багато європейських культур, що зробило її однією з найвідвідуваніших країн світу. Австрія – країна з нескінченними можливостями для відпочинку, спорту, лікування, оздоровлення та розваг, але, найвідомішою вона стала завдяки сприятливим умовам для занять гірськолижним спортом взимку та влітку [3].

За статистичними даними (табл. 1) можна зробити висновок про сучасний стан гірськолижної інфраструктури країн Європи, а саме Австрії.

Так, за довжиною трас Австрія займає друге місце (3400 км) після Італії (4929 км); за кількістю підйомників лідером є Австрія (1162 шт.), на другому місці Франція (937 шт.), на третьому Швейцарія (793 шт.); за пропускною здатністю підйомників лідером також є Австрія (1421,3 тис. осіб за годину); за кількістю підйомників на 1000 км^2 лідером є Андорра (220,2), друге місце займає Швейцарія (19,3) та на третьому місці Австрія (13,7). Дещо інші показники можна побачити в кількості підйомників на 10 тисяч жителів – Андорра (15,1), Австрія (1,4) та Швейцарія (1,1).

Таблиця 1

Сучасний стан гірськолижної інфраструктури країн Європи [4]

Країна	Довжина трас, км	Кількість підйомників, шт.	Пропускна здатність підйомників, тис. ос./год.	Кількість підйомників на 1000 км^2	Кількість підйомників на 10 тис. жителів
Австрія	3400	1162	1421,3	13,7	1,4
Андорра	275	104	128,8	220,2	15,1
Болгарія	80	51	28,6	0,6	0,1
Іспанія	149	50	35,4	0,2	0,01
Італія	4929	761	868,7	2,6	0,1
Норвегія	77	58	59,4	0,3	0,1
Німеччина	224	111	104,3	0,4	0,01
Польща	36	43	12,8	0,2	0,01
Румунія	29	15	дані відсутні	0,2	0,01
Словаччина	77	48	25,4	1,1	0,1
Словенія	103	42	31,3	2,2	0,2
Фінляндія	96	84	45	0,4	0,2
Франція	2641	937	1048,2	1,8	0,2
Чехія	53	42	дані відсутні	0,6	0,04
Швейцарія	2760	793	628	19,3	1,1

Отже, першою особливістю гірськолижного туризму в Австрії є дуже добре розвинута сучасна гірськолижна інфраструктура, завдяки великій популярності та попиту гірськолижних трас у туристів.

Також можна відмітити, що дві третини країни займають Альпи, з листопада до травня туристів приймають 71 гірськолижний регіон, близько 800 курортів, 4 з яких дозволяють кататися круглий рік. Сприятливе фізико-географічне положення, наявність великої кількості курортів, ретельно доглянутих трас, підйомників, снігових пушок на кожному курорті, а також завдяки прекрасному сервісу – всі ці фактори роблять Австрію лідером з гірськолижного туризму [2].

До наступної особливості ми відносимо різноманіття та неповторність кожного гірськолижного курорту Австрії: Зеефельд – курорт для тих, хто полюбляє бігові лижі та мальовничі види з

неповторною природою; Бад Гастайн – «Альпійське Монте-Карло» для оздоровлення з цілющими джерелами та термальними водами, а також екстремального відпочинку туристів; курорт Кітцюбель – серце історії гірськолижного спорту, де і зараз регулярно проводяться змагання Кубку Світу; одним з найкращих курортів світу вважається Лех, де була заснована перша в світі школа катання на гірських лижах та де вперше з'явився підйомник в Австрії; курорт Пітцаль вважається найкращим завдяки найвищій вершині гірськолижної Австрії, найкрасивішому льодовику Тіролю та найшвидшому залізничному підйомнику у світі; курорт Галтюр – маленьке альпійське село, є найкращим варіантом для відпочинку з родиною завдяки своїй віддаленості від галасливих туристичних трас.

Отже, Австрія являє собою один із найкращих гірськолижних курортів в Європі, завдяки таким особливостям розвитку, як розвинена інфраструктура, наявність великої кількості трас, підйомників, дуже високий рівень сервісу, наявність спеціальних гірськолижних шкіл (адже саме в Австрійських Альпах здійснюють свої тренування більшість чемпіонів світу), а також чудова природа австрійських гір та високе співвідношення ціни та якості відпочинку на курортах країни.

Джерела інформації:

1. Велика Епоха. Міжнародна електронна газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.epochtimes.com.ua.

2. Горбунов В. С. Туристический рынок Европы / В. С. Горбунов. – М. : Юнити, 2012. – 174с.

3. Морозова С. Н. Туризм в Австрии : монография / С. Н. Морозова. – М. : АСТ, 2000. – 122 с.

4. Туристичний портал Skitours [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://skitours.com.ua.

УДК 339.747-338.48

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Хріптулова К. С., 1 рік магістратури,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

В статье изложены понятия историко-культурные туристические ресурсы, особенности и проблемы их использования в туристической деятельности в Украине. Проанализированы наиболее привлекательные историко-культурные туристические ресурсы Одесской области.

Ключевые слова: туризм, историко-культурные туристические ресурсы, Одесская область.

У сучасному світі історико-культурні туристичні об’єкти є важливою складовою розвитку туризму. У розвинених країнах (США, Велика Британія, Іспанія, Італія тощо) такі об’єкти є великим центром туризму та джерелом значного надходження фінансів. Історичні та культурні пам’ятки входять до основних туристичних маршрутів, взяті під охорону міжнародними та державними організаціями та постійно реставруються, при цьому не змінюючи їх первозданний вигляд, через що вони не втрачають свою привабливість. Україна дуже багата на історико-культурні туристичні ресурси, проте їх залучення у туристичну діяльність знаходиться на дуже низькому рівні (основна увага приділяється великим містам, які мають розвинену туристичну інфраструктуру і забезпечені різноманітними туристичними ресурсами).

Одеська область – приморський край, який володіє значним туристичним потенціалом (мальовнича природа, морське узбережжя, історико-культурні ресурси тощо), який в останні роки стає провідним туристичним центром нашої країни. Туристичні ресурси області проаналізовані у багатьох роботах, проте вони мають описовий характер, що є недостатнім для повноцінного аналізу туристичного потенціалу області, а оцінка історико-культурного туристичного потенціалу області

проводилася лише для частини території. Серед основних дослідників туристично-рекреаційного потенціалу області можна виділити В. С. Преображенського, О. О. Бейдика, О. І. Шаблія тощо [3].

Включення історико-культурних туристичних ресурсів у туристичну діяльність (розвиток історичного туризму) сприятиме вирішенню проблеми сезонного туризму, адже більшість відвідувачів приїздять на територію області у теплу пору року, а решту частину року туристів відносно мало, натомість із залученням історичних та культурних туристичних ресурсів можливий розвиток туризму протягом усього року через різноманітність об'єктів, кожен з яких не втрачатиме свою привабливість протягом року.

На території області знайдено залишки давньогрецьких поселень Кошари, Тіра, Ніконій, поселення епохи мезоліту – Мирне, які при правильному розвитку можуть стати потужними музеями під відкритим небом, які будуть розповідати про особливості життя людей у той період і саме на цій території [1].

Одеський край багатий видатними постатями: А. Ахматова, П. Вірський, Л. Утьосов та багато інших. Це може сприяти розвитку нового виду туризму для України (наприклад, тур по Ліверпулю по місцях «The Beatles»), який спрямований на ознайомлення з життям людини, місцями, де вона працювала та подіями, що на неї впливали. Окрім цього, Одещина є одним з центрів заснування та розвитку морського флоту України, місцем героїчних боїв та визначних історичних подій (битва за Ізмаїл, героїчна оборона Одеси тощо).

Окрім цього, на півдні області розташований особливий та унікальний пам'ятник природознавства – монумент дуги Струве, який включений до списку ЮНЕСКО. Культурною особливістю області є багатоетнічність: болгарські, гагаузькі, албанські, молдаванські поселення півдня області можуть стати центрами етнічного туризму [2].

Однією з головних проблем для розвитку історико-культурного туризму в області є недостатній розвиток інфраструктури та незадовільний стан матеріальних об'єктів. Окрім цього інформацію про більшість туристичних об'єктів знайти вкрай важко, тому окрім оцінки важливо розробити Web-сервіс (геопортал), який міститиме перелік усіх об'єктів, детальну описову інформацію про них та дозволятиме отримати інформацію про інфраструктуру території, на якій він розташований (наявність готелів, закладів харчування, медичних закладів, транспортну інфраструктуру; цінову політику цих закладів та час їх роботи).

Одеська область має великий потенціал розвитку історико-культурного туризму. Своєрідність туристично-екскурсійного потенціалу області визначена численними пам'ятками різних часів з відомими історико-культурними заповідниками, пам'ятниками та музеями тощо. Понад 15 000 об'єктів історико-культурної спадщини створили Одещині імідж одного із найбільш відомих і популярних, насамперед через свою самобутність, місць для відвідування туристами і відпочиваючими. Оновлена оцінка історико-культурних туристичних ресурсів сприятиме розвитку нових туристичних маршрутів, покращенню інфраструктури та приваблення нових туристів не лише з України а й усього світу, що в подальшому позитивно впливатиме на регіон через надходження більшої кількості фінансів.

Джерела інформації:

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія / О. О. Бейдик. – К. : Київський ун-тет, 2001. – 395 с.

2. Галасюк С. С. Можливості організації етнічного туризму в Одеській області / С. С. Галасюк // Dny vědy: materiály z mezinár. konf. vědecky praktická. – Praha, 2014.

3. Горун В. В. Інтегральна оцінка історико-культурних рекреаційних ресурсів Одеської області / В. В. Горун // Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи : матеріали Міжнар. наук. конф. студентів та аспірантів, 5-6 квітня 2012 р. – Харків, 2012. – С. 251-253.

УДК 338.48

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В ІСТОРИЧНИХ ПОСЕЛЕННЯХ ЗОЛОЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Цибрівська Л. Б., 3 курс,
Львівський національний університет імені І. Я.Франка,
кафедра туризму,
наук. керівник – асистент Гаталяк О. М.

Викладено основні положення щодо розвитку туристичної діяоьності в історичних поселеннях Золочівського району Львівської області. Висвітлено загальну характеристику історичних населених місць району та з'ясовано які пам'ятки археології, архітектури варто використовувати для потреб туризму.

Ключові слова: історичне населене місце, пам'ятки археології, пам'ятки архітектури.

Історичне населене місце – місто, селище чи село, яке зберегло повністю або частково свій історичний ареал з об'єктами культурної спадщини і пов'язані з ними розпланування та форму забудови, типові для певних культур або періодів розвитку, та занесене до Списку історичних населених місць [3].

Варто зазначити, що малі історичні поселення характеризуються незначними туристичними потоками, особливо, якщо порівнювати їх з великими, розвинутими історичними містами. Це пояснюється рядом причин. Серед них – вузька спеціалізація економіки, нижчий рівень розвитку інфраструктури, низька розрекламованість, недостатньо кваліфіковані працівники туристичних та екскурсійних закладів, низький рівень свідомості місцевих жителів [1].

У Золочівському районі Львівської області налічується 3 історичних місця: м. Золочів, м. Глиняни, смт Поморяни (табл. 1). Загалом це всі міста і селища міського типу району. Це також найбільші поселення Золочівського району, проте не згадано сіл, в яких також є значні пам'ятки.

В історичних населених місцях Золочівського району поширені:

1) пам'ятки археології (городища, могильник культури шнурової

кераміки, поселення трипільської й поморської культур) – м. Золочів, м. Любомль, смт Глиняни.

2) пам’ятки архітектури (замки, замкові мури, башти, житлові будинки, монастирі, дзвіниці, синагоги, церкви, окремі поховання та некрополі, об’єкти містобудування) – м. Золочів, м. Поморяни, смт. Глиняни.

3) пам’ятки історії (могили воїнів УГА, січових стрільців, братські могили радянських воїнів) – м. Золочів, м. Поморяни, смт. Глиняни тощо.

Таблиця 1

Історичні населені місця Золочівського району Львівської області [2]

№ п/п	Назва історичного місця	Дата заснування або першої письмової згадки, рік	Чисельність населення, осіб (2012 р.)
1.	м. Золочів	1442	24074
2.	м. Глиняни	1379	3242
3.	смт Поморяни	1437	1370

Історичні населені місця Золочівського району є ідеальними для розвитку історико-культурного, пізнавально-екскурсійного, рекреаційного, подієвого та паломницького туризму. Проте великою перешкодою для розвитку туризму є незадовільний стан деяких туристичних об’єктів (Поморянський замок) та стан доріг району. Транспортне сполучення поселень району є недостатньо розвиненим і містить певні часові обмеження у використанні.

Джерела інформації:

1. Гаталяк О. Розвиток туризму в історичних населених місцях Волинської області / О. Гаталяк // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. - 2014. – Вип. 34. – С. 33-40.

2. Золочів.нет – інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zolochiv.net/.

3. Порядок визнання населеного місця історичним [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/maincgi?nreg=909-2006-%EF.

УДК 911.9

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ ЛЕБАПСКОГО ВЕЛАЯТА ДЛЯ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В ТУРКМЕНИСТАНЕ

Чариев Н., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
научн. рук. – канд. географ. н., доцент Бубырь Н. А.

У статті висвітлено сучасний стан і перспективи використання природних ресурсів Лепабського велаяту у туристичній діяльності.

Ключевые слова: природные ресурсы, Туркменистан, Лебапский велаят.

Лепабский велаят характеризуется богатством природных ресурсов, которые могут быть задействованы в туристической деятельности, в частности красоты заповедных мест Кугитанга со всемирно известным плато Динозавров, знаменитые Карлюкские пещеры с сохранившимися до нашего времени залами с уникальными сталактитами и сталагмитами, массивы среднеазиатских тугайных лесов в пределах амударьинской поймы, песчаная полузаросшая равнина пустыни Каракумы, субмеридиональный слабозакрепленный грядовый рельеф песчаного массива Сундукли и др. Красота и уникальность вышеперечисленных ландшафтов обусловила включение Амударьинского природного заповедника, Репетекского биосферного заповедника, плато Динозавров и Карлюкские пещеры в предварительный список объектов Всемирного наследия ЮНЕСКО [1].

Однако, следует отметить, что в настоящее время наиболее популярные туристические маршруты связаны с историко-культурными достопримечательностями Лепабского велаята, в частности знаменитая трасса древности – Великий Шелковый путь с обязательным посещением руин архитектурных комплексов – городища и развалин глинобитной крепости Амуль, архитектурного комплекса с мечетью и мавзолеями разных веков Астана-Баба, караван-сарая Даяхатын [2]. Из природных

ресурсов велаята, задействованных в туристической деятельности, выделяются Кугитангский и Репетекский заповедники. В первом из них объектами повышенного туристического интереса выступают грандиозный каньон «Умбар Дере» с поразительным водопадом 28 м, вышеупомянутое плато динозавров (с 438 следами), уникальный сероводородный источник «Кайнар-Баба», каньон «Киркгиз» (сорок девушек), а также пещеры Карлук с подземным городом и галереей из оникса, которые справедливо называют абсолютным чудом красивых мест Кугитанга. В Репетекском биосферном заповеднике внимание туристов привлекает обилие флоро-фаунистических представителей пустыни Каракумы.

Таким образом, потенциал природных ресурсов Лепабского велаята не в полной мере задействован в организации туристической деятельности. Перспективным, по нашему мнению, является вовлечение в туристическую деятельность ландшафтов Амударьинского заповедника как в рамках отдельных туров, так и разработка специализированных длительных туров, охватывающих несколько заповедных объектов в долине Амударьи.

Остается добавить, что у туристической отрасли велаята большие перспективы. Намечено возведение канатной дороги на плато со следами динозавров, кемпинга в селе Ходжапиль, гостиницы в селе Койтен. Планируется возведение современных туристических объектов на правом и левом берегах Амударьи [3].

Источники информации:

1. Unesco world heritage sites in Turkmenistan [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://turkmen-travel.com/index.php/places-to-go-see.

2. Tourist map of Turkmenistan [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.syyahat.com/images/turkmenistan.jpg.

3. Туристический потенциал – экспортный ресурс страны [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=9406.

УДК 910.3:379.85

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО РАЙОНУ УКРАЇНИ

Чміль Г. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Прасул Ю. І.

Серед проблеми розвитку Північно-Східного рекреаційно-туристичного району України є транспортна мережа, система закладів гостинності, інформаційне забезпечення. Серед шляхів розвитку виділено розширення тематичних пропозицій.

Ключові слова: Північно-Східний регіон, туризм, Харківська область, Полтавська область, Сумська область.

Туристична привабливість є однією з найважливіших економічних складових розвитку. Це аргументується переважанням у економіці більшості постіндустріальних країн сфери послуг. Все частіше з'являються дослідження ресурсного потенціалу, які можна використати для залучення іноземних туристів. Останніми роками Україна постійно бере участь у конкурсах і змаганнях, щоб вибороти право проведення певних заходів міжнародного масштабу на своїх теренах. Постає питання: які фактори призупиняють або заважають розвитку туризму та рекреації у Північно-Східному рекреаційно-туристичному районі (РТР) України, до якого входять Харківська, Полтавська і Сумська області?

За кількістю туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності за 2015 р., серед названих областей, перше місце посідає Харківщина, друге – Полтавщина, а третє – Сумщина (рис. 1).

Рис. 1. Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності (за даними [1])

Із загальної кількості туристів в усіх регіонах переважають внутрішні, невелика кількість іноземних туристів у Полтавській, а у Харківській та Сумській областях вони майже відсутні [1]. Отже, з чим може буде пов'язана дана ситуація, бо для сфери туризму такі дані являються невтішними? Загалом витік проблем для Північно-Східного РТР України з точки зору рекреації починається з наступних чинників:

1) транспортна система недостатня для розвитку в'їзного туризму (один міжнародний аеропорт, один міжнародний транспортний коридор, низька якість покриття доріг тощо);

2) заклади розміщення та харчування з низьким рівнем обслуговування, як-то брудні номери, недотримання санітарних норм на кухні;

3) екологічна ситуація – не можна не згадати про забруднення повітря, поверхневих та підземних вод, засмічення вулиць тощо;

4) недостатнє інформаційне забезпечення галузі, що не дозволяє бути обізнаними щодо визначних місць.

Розглянуті негативні чинники розвитку рекреації у Північно-Східному РТР України можна вирішити. Перспективи рекреаційно-туристичної діяльності району досить значні, що пояснюється можливим розширенням спектру туристичних пропозицій на екскурсії або тури до різноманітних історико-культурних об'єктів (садиба Кеніга, музей шоколаду тощо), а також до об'єктів ПЗФ (екотуризм). Не виключенням являються екскурсії на підприємства з виробництва солодощів, чаю тощо. Проаналізувавши забезпеченість регіону різноманітними ресурсами, можна стверджувати про вигідний розвиток рекреаційно-туристичної діяльності на основі природних, історико-культурних і соціально-економічних ресурсів.

Джерела інформації: 1. Туристичні потоки [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua.

УДК 911.3: 338.483

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛЬВІВЩИНИ

Шатохіна М. Ю., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

В статье изложены основные сведенья о рекреационном потенциале в целом, и Львова в частности, также виды рекреации и их использование.

Ключові слова: рекреаційний потенціал, рекреація, туризм, Львівщина.

Рекреаційний потенціал – це система, яка включає в себе природні, історико-культурні об’єкти та їх властивості, які можна використовувати у рекреаційній діяльності. Рекреаційний потенціал є функціональною основою рекреації у цілому та є її складовою частиною. Рекреація – це дії людини, які відбуваються у вільний від трудової або навчальної діяльності час та спрямовані на зміцнення та відновлення її фізичних та духовних сил. Рекреація здійснюється у спеціально відведених для цього місцях, на основі природних факторів [1].

Львів – один з найбільших туристичних центрів України, який пропонує безліч туристичних продуктів. Завдяки вигідному розміщенню області (у центрі Європи), він є дуже зручним туристичним місцем, як для українських туристів, так і для іноземців.

Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал є достатньо розвинутим на даній території. Також вигідне географічне положення Львівщини є достатньою передумовою для розвитку таких форм рекреації як: історико-культурний туризм, оздоровчий туризм, екскурсійний туризм (існує безліч екскурсійних маршрутів, які пропонують туристичні агенції), фестивальний туризм (у місті щорічно проходить багато фестивалів) та гірськолижний туризм.

Щодо природних рекреаційних ресурсів, то на Львівщині переважають лікувальні мінеральні води, лікувальні грязі, кліматичні,

водні та лісові ресурси. У області природні ресурси становлять 14,3 %, що значно вище відповідного показника серед усіх областей України. Провідне місце у структурі рекреаційного потенціалу області займають лікувальні мінеральні води. Також Львівщина має значний потенціал для розвитку гірськолижного туризму [2].

Серед історико-культурних пам'яток Львівщини провідне місце займають: пам'ятники (королю Данилу Галицькому, Никифору Дровняку, Тарасу Шевченку), музеї (аптека-музей, Львівський історичний музей, музей етнографії та народних промислів, музей Соломії Крушельницької, музей-заповідник «Личаківський цвинтар»), університети (Львівський національний університет ім. Івана Франка, Львівський Національний університет «Львівська політехніка»). Також багато храмів, монастирів та церков [3].

Отже, Львівщина має значний потенціал для розвитку багатьох видів туризму. Серед них найпопулярніші це: історико-культурний туризм, фестивальний туризм, оздоровчий, гірськолижний та бальнеологічний. Проте в районі існує проблема неефективного використання природних ресурсів, що значно гальмують розвиток рекреації. Наприклад бальнеологічні ресурси використовуються усього лише на 50 % , у той час, як потенціал даного ресурсу значно вищий, а лікувальні мінеральні води використовуються лише для розливу (Солуки, Олеська, Надбужанська).

Джерела інформації:

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К. : КНУ, 2001. – 397 с.

2. Концепція розвитку санаторно-курортної сфери, туризму і відпочинку у Львівській області. – Львів, 2002. - 43 с.

3. Путівник / під ред. О. Зінкевича, В. Гули. – К., 1999. – 450 с.

УДК 338.48

ЕТНІЧНІ РЕСТОРАНИ МІСТА ЛЬВОВА ЯК СКЛАДОВА ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Шевчишин Т. А., 4 курс,
Львівський національний університет імені І. Я. Франка,
кафедра туризму,
наук. керівник – асистент Гаталяк О. М.

Проаналізовано тенденції розвитку ресторанного господарства м. Львова. У статті зроблено спробу дослідити етнічні ресторани та їх вплив на туристичну сферу міста. Виявлено основні тенденції розвитку етнічних закладів ресторанного господарства.

Ключові слова: заклад ресторанного господарства, етнічний ресторан

Ресторанне господарство – один з головних чинників розвитку і складова індустрії гостинності, яке відіграє провідну роль у туристичній сфері міста Львова. Наявність розвинутої мережі закладів ресторанного господарства безпосередньо визначає обсяги туристичних потоків в'їзного та внутрішнього туризму як міста, так і регіону загалом. У даному дослідженні ми зосередили увагу на аналізі етнічних ресторанів міста Львова і їх атрактивності для туристів.

Ресторани національної кухні у США називають етнічними [3]. Етнічний ресторан – це заклад ресторанного господарства, у якому відтворюється культура певного народу, в тому числі й кулінарна [1]. Етнічні ресторани відрізняються тим, що намагаються максимально додержуватися етнічних традицій певного народу: не тільки в меню, але й інтер'єрі, одязі персоналу, музичному супроводі, навіть у назві.

Етнічні ресторани з'являються тому, що деякі види кухонь не сприймаються без відповідної обстановки. А також тому, що занурення в які-небудь національні традиції – гарний метод залучення споживача.

Загалом різноманітність етнічних ресторанів у Львові є досить строкатою. Серед них: заклади галицької, мексиканської, японської, китайської, італійської, грузинської, єврейської, турецької, кавказької, узбецької, азербайджанської, кримо-татарської, бразильської та інших

кухонь (рис. 1) [4]. Нами було проаналізовано більше 60 етнічних ресторанів міста.

Рис. 1. Етнічні ресторани м. Львова [2]

У результаті дослідження виявлено, що найбільший відсоток серед етнічних ресторанів складають заклади місцевої галицької кухні (23 %). Далі – ресторани італійської, японської та китайської кухонь. Разом ці три напрями складають більше 50 % досліджених нами закладів. Найбільша кількість етно-закладів розташована в центрі міста через його популярність серед туристів.

Таким чином, етнічні ресторани м. Львова привертають до себе не лише внутрішніх туристів, а й іноземних. Їх відвідування може стати частиною туристичної програми туристичної групи будь-якої спрямованості.

Джерела інформації: ***1.*** Гізова В. В. Впровадження етнічних кухонь як засіб підвищення конкурентоспроможності готельно-ресторанних об'єктів / В. В. Гізова. – Харків : ХТЕІ КНТЕУ. ***2.*** Львів Онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://lviv-online.com/ua/rest/restaurant/. ***3.*** Мальська М. П. Ресторанна справа: технологія та організація обслуговування туристів (теорія та практика) / М. П. Мальська, О. М. Гаталяк, Н. М. Ганич. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 304 с. ***4.*** П'ятницька Н. О. Організація обслуговування у закладах ресторанного господарства : підручник / Н. О. П'ятницька. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 584 с.

УДК 338.48 – 52: 282.243.742

ТУРИСТИЧНИЙ МАРШРУТ РІЧКОЮ ТИСА

Шепітько А. О., 4 курс,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.

В статье изложен туристический маршрут по реке Тиса, рассмотрен рафтинг как разновидность водного туризма в Закарпатье.

Ключові слова: водний, рафтинг, туристичний маршрут.

Метою даного дослідження є створення туристичного маршруту (рафтинг-туру) річкою Тиса. Задачами розробки є: 1) огляд ресурсної бази для рафтингу як різновиду водного туризму Закарпаття; 2) створення туристичного маршруту річкою Тиса.

Рафтинг – це різновид водного туризму, метою якого є спуск на байдарках по гірських річках. У порівнянні з іншими видами туризму, в яких використовуються байдарки або каяки, цей вид туризму є найскладнішим і вимагає від туристів наявності відповідної спортивної підготовки. В Україні рафтинг активно розвивається в Карпатах та Закарпатті, де гірські річки мають значний похил русла – в середньому 50-70 м/км^2. Похил русла річки та її водність є головними умовами для розвитку рафтингу. У Закарпатській області рафтинг розвивається у Виноградівському, Великоберезнянському, Перечинському та Ужгородському районах [3]. Найсприятливіший сезон для занять рафтингом в Карпатах – весна, коли річки мають найбільшу водність.

В якості рафтинг-туру, які є дуже популярні серед молоді, пропонується туристичний маршрут річкою Тиса. Маршрут передбачає спуск на байдарках, пішохідні екскурсії та оздоровчі купання в солоних озерах Солотвино. Створений туристичний маршрут розрахований на здорових людей віком від 18 до 50 років, які мають спортивну підготовку і попередньо сплавлялися більш простими маршрутами (на р. Латориця

та р. Уж). Рекомендований період для проходження – із кінця квітня до початку вересня. Основні пункти маршруту: Великій Бичків-Солотвино - Грушова - Тересва - Тячів - Буштино - Шаян - Велятин -Хуст-Королево-Виноградів. Загальна протяжність маршруту – 115-125 км, розрахований на 6 днів. Маршрут включає екскурсії до архітектурних пам'яток (старовинних церков та замків) та заїзд на відомий своїми водами курорт Шаян. Крім того, туристи можуть відвідати винні підвали у Виноградові.

Початок маршруту – у с. Великий Бичків, яке є одним з найстаріших населених пунктів у східній частині Закарпаття. Великий Бичків з XVIII ст. був одним із центрів розвитку лісозаготівлі та деревообробки [1]. У селищі туристи мають змогу відвідати Церкву Успіння Пресвятої Богородиці, яка була збудована у 1845 р.

У Солотвино туристи в рамках маршруту відвідають солоні озера, у Грушово – монастир Св. Архангела Михайла IX-X ст.ст., у м. Хуст – Хустський замок (його руїни), у смт Королево – замок Нялаб (XIII ст.), у м. Виноградів – замок Канків (руїни X ст.), який розташований біля підніжжя Чорної гори [2].

Річка Тиса на різних ділянках русла має сприятливі умови для розвитку спортивного туризму різної складності. Багата історія краю та численні пам'ятки архітектури, мальовничі ландшафти та унікальні джерела приваблюють туристів у регіон і сприяють розвитку туристичної інфраструктури і самого туризму.

Джерела інформації:

1. Великий Бичків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukarpatah.com.ua/ua/velikiy-bychkov/.

2. Виноградів [Електронний ресурс] // Замки і храми Закарпаття. – Режим доступу : www.castles.com.ua/vy.html.

3. Туристичне Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakarpattya.eu/turystychne-zakarpattya/.

УДК 911.9

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРАТУРИЗМУ У м. ХАРКІВ

Шульга М. Є., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Прасул Ю. І.

В статье рассматривается потенциал города Харьков для развития паратуризма. Указаны некоторые известные туристические объекты города, которые могут стать объектами данного вида туризма.

Ключевые слова: паратуризм, объекты паратуризма, люди с особенными потребностями.

На сьогоднішній день в умовах євроінтеграції України туризм перетворюється на одну з найбільш представницьких галузей економіки. Саме тому необхідно приділяти належну увагу формуванню туристичного іміджу країни. Рекреаційний потенціал м. Харків достатньо високий, однак не всі туристичні об’єкти країни пристосовані для комфортного приймання звичайних туристів, не говорячи вже про те, що більшість туристичних об’єктів не пристосовані для туристів з особливими потребами. Проаналізувавши наявну термінологію було встановлено, що на разі не існує чіткого визначення поняття «інвалідний туризм». Саме тому, аби відійти від соціальних стереотипів поняття «інвалід», було запропоновано термін «паратуризм», який включає в себе всі види туризму, що можуть бути доступні людям з особливими потребами. У дослідженні ми звернули увагу на людей, що мають особливі потреби, пов’язані з фізичними вадами.

Загалом м. Харків має досить високий потенціал для розвитку паратуризму, оскільки саме місто є туристично привабливим. При оцінці перспектив розвитку паратуризму у м. Харків було звернено увагу не лише на доступність туристичних об’єктів для людей з різними фізичними особливими потребами, але й на доступність інфраструктури міста загалом, яка також відіграє немалу роль у залученні туристів. У рамках проекту Secondary City було проведено збір даних по м. Харків з

використанням програмного забезпечення ArcGIS Online. На основі зібраних даних була побудована онлайн карта, що демонструє на карті міста місця (зупинки, пішохідні переходи, банки, банкомати та інші заклади інфраструктури), що являються доступними для людей з різними фізичними особливими потребами (рис. 1)

Рис. 1. Доступні місця для людей з особливими потребами (фрагмент онлайн-карти)

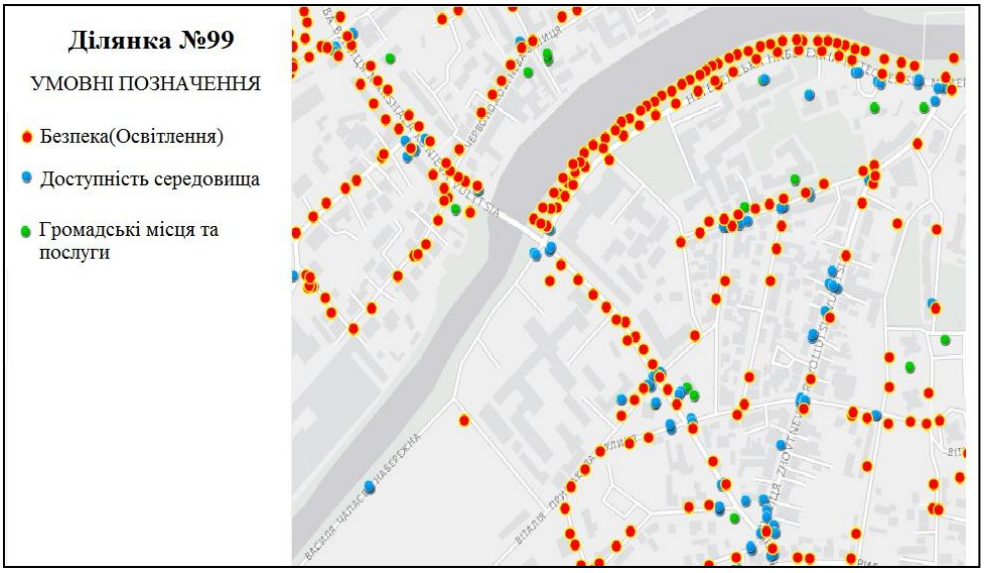

Таким чином, у рамках даного проекту було досліджено та нанесено на карту близько 6 тис. об’єктів різного призначення, що являються доступними для людей з різними фізичними вадами.

Серед популярних об’єктів інфраструктури можна виділити готель «Мир», готель «Kharkov Palace», міжнародний аеропорт «Харків», супермаркет «Le silpo», службу таксі «Інватаксі» тощо як цілком доступні. Також було проаналізовано доступність відомих туристичних об’єктів міста, що були виділені О. Шингаревою (окремі з них були нанесені на карту міста).

Проаналізувавши доступність об’єктів рекреаційного інтересу та інфраструктури Харкова можна говорити про те, що місто має достатній потенціал для розвитку паратуризму, необхідно лише забезпечити належну інформаційну базу та організацію даного виду туризму.

УДК [379.83/.84:502.4](161.36.50)

РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ВЕРХНІЙ САЛТІВ»

Ющенкова Є. Р., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – канд. географ. н., доцент Родненко К. В.

Представлены особенности организации рекреационной деятельности на территории историко-культурного заповедника «Верхний Салтов».

Ключові слова: історико-культурний заповідник, рекреаційна діяльність, туристичні маршрути, рекреаційне навантаження, інформаційне забезпечення.

Основними напрямами ведення рекреаційної діяльності у межах території історико-культурного заповідника (ІКЗ) «Верхній Салтів» є створення умов для організованого та ефективного туризму. На даний час функціональне планування заповідника не передбачає виділення чіткої рекреаційної зони та обладнаних рекреаційних пунктів.

ІКЗ «Верхній Салтів» включений до трьох маршрутів – «Таємниці Сіверського Дінця (Салтівська культура)», «Легенди Вовчанщини» та «Вовчанщина – перлина Слобожанщини», які відрізняються програмою, тривалістю та вартістю. Програма маршрутів містить не тільки культурно-пізнавальну частину та відвідування історико-культурних пам’яток, а й відпочинок на природі, участь в майстер-класах та квестах.

З кожним роком простежується тенденція до зростання показників відвідуваності заповідника і у 2016 р. вона становила близько 3,5 тис. осіб. Це обумовлює необхідність оптимізації діяльності ІКЗ, створення умов для організованого туризму та відпочинку, рекреаційної інфраструктури (під’їзду до ІКЗ, стоянки, пунктів харчування, торгівельних точок, сувенірних лавок, уборних тощо), облаштування зон відпочинку, встановлення навісів від непогоди, інформаційних стендів з повідомленням про природу й об’єкти заповідника. В рамках дослідження проведена робота над проектом по вдосконаленню організації рекреаційної діяльності на території ІКЗ «Верхній Салтів».

УДК 911.3:504.38(477.87)

ОЦІНКА КЛІМАТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ПОТРЕБ РЕКРЕАЦІЇ

Ярмакова А. Б. , магістратура 2 курс,
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. В. Гнатюка,
кафедра географії та методики її навчання,
науковий керівник – д-р географ. н., професор Сивий М. Я.

Проведено бальну оцінку кліматичних ресурсів Закарпатської області для потреб рекреації. На основі розрахунків рекреаційного потенціалу клімату створено картодіаграму.

Ключові слова: кліматичний рекреаційний потенціал, оцінка кліматичних ресурсів, Закарпатська область.

Як складова частина природних комплексів клімат Закарпатської області виступає важливою умовою і ресурсом розвитку рекреації, а особливо для таких туристичних занять як гірськолижний, гірський (спортивно-пішохідний), кінний, рафтинг, парапланеризм та велотуризм.

Для оцінки кліматичних ресурсів включено 6 показників: тривалість теплого періоду (температури вище 10 ^{0}С), кількість опадів у теплий та холодний періоди, середньомісячна температура у теплий та холодний періоди та середня висота снігового покриву. В основу бальної оцінки кліматичних ресурсів регіону покладена методика оцінки, запропонована Гайдук А. Б. [1]. Згідно із згаданою методикою, пропонуємо оцінювати ресурси за п’ятибальною шкалою.

За температурними показниками у теплий період найбільш сприятливими для ведення рекреації є Берегівський, Виноградівський, Мукачівський та Ужгородський райони з тривалістю теплого періоду понад 180 днів та середньомісячною температурою липня вище 19 ^{0}С. У холодний період за даними показниками найзручніші для проведення рекреаційної діяльності є Воловецький, Міжгірський та Свалявський райони, у яких середньомісячні температури січня нижче -4 ^{0}С.

Кількість опадів у теплий період найменша у Берегівському, Мукачівському та Ужгородському районах (до 85 мм), що є сприятливим для туристичної діяльності; найбільше випадає у Міжгірському та Тячівському районах. У холодну пору року найбільше опадів у таких районах: Воловецький, Міжгірський, Рахівський, Хустський та Тячівський (понад 89 мм), сніговий покрив у цих районах є досить високим (> 30 см), що сприяє веденню зимової рекреаційної діяльності. Найменше снігу випадає у є Берегівському, Виноградівському, Мукачівському та Ужгородському районах.

Таблиця 1

Кліматичні показники Закарпатської області

Показники / Райони	Тривалість теплого періоду (температури >10 ^{0}C), днів	Кількість опадів (мм)		Середньо-місячна температура (^{0}C)		Середня висота снігового покриву, см
		Т	Х	Т	Х	
Берегівський	180-195	66	44	20	-3	12
Великоберезнянський	180-185	95	57	18	-4,3	30
Виноградівський	180-195	86	57	19,9	-2,8	20
Воловецький	115-160	108	69	17	-5,5	45
Іршавський	180-185	86	60	18	-4,2	40
Міжгірський	145-160	155	70	16	-5	45
Мукачівський	180-190	78	46	20	-2,7	25
Перечинський	180-185	90	55	18	-4,3	40
Рахівський	180-185	128	67	18	-4,5	40
Свалявський	130-160	100	64	16	-5	40
Тячівський	180-185	146	96	19	-4,5	30
Ужгородський	180-190	78	54	20	-3	25
Хустський	180-185	97	83	19	-4,5	30

*Т – теплий період, Х – холодний період

Всі показники оцінені за п’ятибальною шкалою окремо для холодного та теплого періоду і сумарно. На основі бальної оцінки створено картодіаграму рекреаційного потенціалу Закарпатської області (рис. 1).

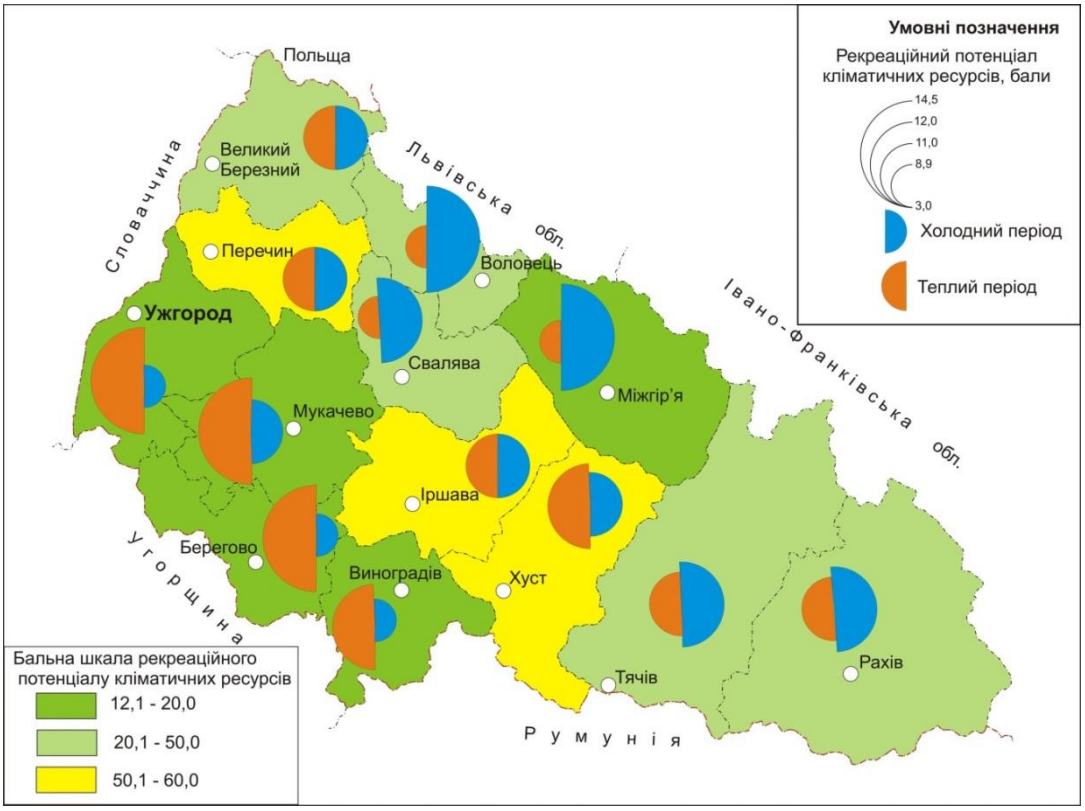

Рис. 1. Кліматичні рекреаційно-туристичні ресурси Закарпатської області

Висновки. Проведено оцінку потенціалу клімату Закарпатської області для ведення рекреації. За результатами досліджень клімат області є сприятливим для рекреації у різні пори року. Найвищий рекреаційний потенціал клімату у Хустському, Іршавському та Перечинському районах. Проте у холодний період для ведення зимових видів рекреації рекомендуємо Міжгірський та Воловецький, для літніх видів – Виноградівський, Берегівський, Мукачівський та Ужгородський райони.

Джерела інформації:

1. Леонова С. Бальна оцінка як метод дослідження рекреаційного потенціалу / С. Леонова, О. Нікіпелова. // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2013. – № 41. – С. 193-204.

2. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

ЗМІСТ

стор.

Привітання до учасників конференції 1

СЕКЦІЯ "ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЕКОЛОГІЯ "

Аманкличев Т. М. Геоэкологические проблемы Аральского региона и пути их смягчения 4

Боєва Д. О. Вітровий режим на території Херсонської області 6

Бузницький Б. С. Вплив сонячної активності на температурний режим Європи 8

Гончаренко О. В. Характеристика біокліматичного потенціалу України 10

Двізов П. А. Виділення осередків рідкісних оселищ на території національного природного парку «Слобожанський» 12

Кравченко Р. В. Перетворення ландшафту Харківської області 14

Кузьмич Т. І. Зміни температури повітря на території Луганської області 16

Лопато В.В. Зеленые насаждения урболандшафтов г. Лида 18

Максакова Д. Ю. Рекреаційно-туристський потенціал водних ресурсів басейну р. Південний Буг 21

Нежуріна А. С. Територіальна структура спелеоресурсів України 23

Нікітенко Є. О. Використання природних ресурсів Борівського району Харківської області 25

Осман Д. О. Використання природних ресурсів Валківського району Харківської області 27

Пасічник Г. І. Аналіз небезпечних метеорологічних явищ у місті Харків за 2011-2015 роки 29

Редька А. Е. Методологічні основи географії водно-ресурсного потенціалу Харківської області 31

Сержантова Ю. Ю. Створення нових національних природних парків: законодавча база та процедурний порядок 33

Сопов Д. С. До формування поняттєво-термінологічної системи конструктивно-географічних досліджень проблем землекористування 35

Ткаченко М. А. Динаміка висоти снігового покриву на території Харківської області за період 2000-2015 рр. 38

Топольська Г. О. Природні ресурси Ізюмського району Харківської області 40

Хайтджумаев С. Причины возникновения и тенденции развития современных экологических проблем залива Кара-Богаз-Гол (Каспийское море) 41

Холотко І. О. Розробка еколого-освітніх заходів на території НПП «Слобожанський» (на прикладі екологічної стежки «Мурафська дача») 43

Хоптій І. М. Розвиток процесів затоплення і підтоплення у Тернопільській області 45

Христосов М. О. Дослідження атмосферних явищ та території Харківської області 48

Чернова К. В. Особливості кліматичної характеристики території 50

Щірова А. В. Використання природних ресурсів Балаклійського району Харківської області 53

Ярошевич Е. А. Плотность зеленых насаждений урболандшафтов г. Борисов 55

СЕКЦІЯ "ГЕОГРАФІЧНА КАРТОГРАФІЯ, ГЕОІНФОРМАТИКА І КАДАСТР"

Аксьонов К. Ю. Система показників та характеристик для ГІС-аналізу сприятливості міського середовища для фотосесій 58
Андреєва К. К. Структура атласу земельних ресурсів Ізюмського району Харківської області 61
Біла К. А. Картографування лікеро-горілчаної промисловості в Україні 63
Босенко О. Г. Сучасний стан використання земельних ресурсів Катеринівської сільської ради 66
Данилін А. О. Напрями застосування ГІС для потреб аналізу рекреаційного благоустрою парків та скверів м. Харкова 69
Кардаш Т. В. Картографування подій Другої світової війни в контексті історичних досліджень країн антигітлерівської коаліції (на прикладі України, Білорусі, Росії, США та Великобританії) 71
Касьянова Н. В. Теоретико-методичні основи впровадження ГІС в атласне картографування національного природного парку (на прикладі НПП «Дворічанський») 74
Клипко А. Ю. Методика створення dtm та dsm моделей на основі даних зйомки безпілотних літальних апаратів 77
Корх О. М. Алгоритм оцінки геліоенергетичного потенціалу дахів будинків (на прикладі м. Харків) 79
Кухтин А. А. Питання удосконалення державного земельного кадастру 82
Куценко Ір. В. Раціональне землекористування в Україні: стан, проблеми, перспективи 84
Мамруков О. М. Моніторинг стану і родючості ґрунтів за допомогою методів ДЗЗ 86
Мережко В. В. Розробка соціально-економічної частини шкільно-краєзнавчого атласу Харківської області 88
Найдовська М. С. Кадастр зелених зон м. Суми 90
Новіков А. Ю. Алгоритм створенння карти сприятливості природних факторів середовища для проживання борсука європейського 92
Овчаренко А. Ю. Картографування території НПП «Слобожанський» для проведення ландшафтного моніторингу 94
Олійников І. А. Розробка методики мультимасштабного картографування заповідних територій в Україні 97
Островерх Є. А. Систематизація даних досліджень біоти та рельєфу дна акваторій поблизу антарктичної станції «Академік Вернадський» із застосуванням ГІС 100
Пасічник Є. В. Геоінформаційне забезпечення діяльності агрофірми: перспективи розвитку в Україні 102
Попович Н.В. Класифікація карт сталого розвитку 104
Прядка К. О. Проблемні питання ведення земельного кадастру лісовкритих територій 107
Рубашенко Є. В. Укладання урбанонімічної карти антропонімів Шевченківського району м. Харкова 110
Савенко Л. М. Методика виконання аерознімання для створення великомасштабних топографічних планів та карт 113
Савін Є. В. Розробка концепції картографічного онлайн-сервісу для потреб розвитку екотуризму 115

Сауленко О. С. Порівняння вітчизняних та зарубіжних електронних сервісів природно-заповідного фонду: аналіз результатів, проблеми та перспективи 117
Теличко М. С. Проектування інтерактивної економічної карти Харківської області 120
Хазова Н. В. Геопортал як ресурс для моніторингу земель населених пунктів (на прикладі Степногірської селищної ради Запорізької області) 123
Хорошун Т. С. Автоматизація розрахунків визначення геліоенергетичного потенціалу на основі ГІС 126
Шерстюк Д. І. Застосування картографічного методу при ландшафтному обгрунтуванні рекреаційного використання території 128
Шишкіна К. А. Система показників та характеристик для розробки веб-карти «Фотостудії м. Харкова» 131
Шорохова Р. С. Підхід до забезпечення сучасності багатофункціональних інтерактивних карт 133

СЕКЦІЯ “МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН І МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ”

Бездітко О. С. Використання матеріалів краєзнавчих походів по Чутівському району при вивченні географії в школі 136
Британський П. А. Проект експрес-курсу «Основи збалансованого просторового розвитку» 138
Бурич А. Ю. Розробка методичних матеріалів розділу «Бази даних у ГІС» навчального курсу «ГІС в географії» 141
Гамалінська Т. І. Використання методу проектів на уроках географії 144
Гапонова А. А. Картографічне забезпечення оновленого курсу географії 8 класу 146
Ільїна М. К. Вивчення метеоролого-кліматичних понять на уроках географії 148
Іхненко Я. Ю. Нова концепція середньої освіти та місце у ній профільних дисциплін 150
Кожушко О. О. Викладання топографо-картографічної складової при вивченні географії в школі 152
Козакова О. Ю. Зовнішнє незалежне оцінювання як один із способів контролю якості географічної освіти 154
Кошурникова Ю. С. Вплив суспільно-політичної ситуації в Україні на зміст шкільного курсу географії 9 класу 157
Кравченко Н. І. Застосування коп’ютерних технологій при вивчені Світового океану на уроках географії в школі 160
Кравчук Н. Л. Формування професійної географічної компетентності магістрів засобами дистанційного навчання 162
Макєєва А. І., Бобришева К. Ю. Застосування квесту та спортивного орієнтування у вивченні шкільної географії 165
Мерчук А. Ю. Тестове оцінювання знань учнів з географії при вивченні населення та господарства свого адміністративного регіону 168
Мощенко М. В. Викладання географії у школі з використанням відеофільмів 171
Пироженко Д. П. Дослідження в шкільному курсі «Україна у світі: природа, населення» 173
Радчук А. О. Розробка завдань з географії для ДПА у 9 класі 175

Римарчук І. В. Використання гео-квесту як засобу активізації навчальної діяльності учнів 177
Романов М. В. Використання на уроках географії світового досвіду активного навчання школярів 180
Спренне В. В. Методика вивчення міжнародних економічних відносин у курсах географії 6-7 класів 183
Стась А. В. Місце і роль краєзнавчої складової в шкільній географічній освіті 185
Чарыева А. С. Туристические объекты Туркменистана и методика их изучения в школе 188
Чернякова Я. В. Формування системи природоохоронно-екологічних знань в шкільній географічній освіті 190
Чишкала М. Ю. Експериментальна перевірка ефективності методики формування понять у 10 класі 191
Яременко Ю. О. Використання карт і космічних знімків при викладанні шкільної географії материків і океанів 194

СЕКЦІЯ "РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ, КРАЄЗНАВСТВО І ТУРИЗМ"

Бережна А. О. Вплив готельної індустрії на розвиток ділового туризму в Україні 196
Брежнєва А. К. Особливості морського та річкового круїзів як важливого сегменту сучасного туристичного ринку 198
Глуханюк Б. В. Світовий досвід музеєфікації місць військового урбіциду 201
Гогора А. О. Проблема трактування поняття «територіальний брендинг» у науковій літературі 204
Городецька Д. С. Чугуївський район Харківської області в аспекті розвитку військового туризму 207
Данильченко О. В. Оцінка закладів культури м. Харків для потреб музичного туризму 209
Добровольська І. С. Особливості і перспективи розвитку некропольного туризму в Україні та світі 212
Ємець В. Ю. Туристично-рекреаційне використання курортів м. Миргород Полтавської області: сучасний стан та напрями оптимізації 214
Зьома М. В. Географічні аспекти розвитку кінного туризму в Україні 217
Іванченко Ю. С. Туристичний потенціал музеїв світу та особливості його використання 219
Кітченко Т. І. Каучсьорфінг як вид молодіжного туризму 221
Корольова І. М. Розвиток туризму в Одеській області 224
Котенко Ю. І. Зелений туризм в Україні 226
Крамаренко О. С. Демографічний аналіз контингенту студентів географічного факультету денної форми навчання 229
Кудашева Л. В. Штучні острови як об'єкт міжнародного туризму 232
Куценко Ін. В. Сучасний стан розвитку туризму у Зіньківському районі Полтавської області 235
Марющенко К. С. Літературні місця Харківської області як складова регіонального туристичного продукту 237
Микалюк Л. В. Природні умови як основа спортивно-туристичних маршрутів 239
Мироненко В. Ю. Територіальні особливості розвитку паломницького туризму в Тернопільській області 241

Михно А. С. Географічні аспекти рекреаційної діяльності національних природних парків в Україні 243
Нізамова Т. О. Використання водних ресурсів басейну р. Оскіл з метою рекреації 246
Овчаренко Г. Ю. Сучасний туристичний образ адміністративних районів Харківської області 249
Пилипенко А. Ю. Стріт-арт як об'єкт екскурсійних маршрутів 251
Полошкіна Є. М. Методика проведення природничо-наукових екскурсій у закладах вищої освіти 254
Помогаєва Т. С. Стан пляжного морського туризму в материковій Україні 256
Салімон С. С. Актуальність кінотуризму в світі 258
Скічко В. М. Покинуті об'єкти як ресурси індустріального туризму 260
Сторчак М. С. Оцінка забезпеченності історико-культурною спадщиною Лубенського району Полтавської області 263
Тирінова Г. О. Оцінка території Краснокутського району Харківської області для організації парашутного туризму 266
Тітенок А. В. Характеристика мережі музеїв Кривого Рогу та їх територіально-функціональні особливості 268
Угрюмова Ю. В. Рекреаційно- туристський потенціал басейну річки Сіверський Донець (в межах України) 271
Ужела М. І. Рекреаційні ландшафти Івано-Франківської області 274
Уривська Т. С. Проблеми та перспективи розвитку кондитерської галузі України 276
Фролова Ю. В. Особливості розвитку гірськолижного туризму в Австрії 279
Хріптулова К. С. Історико-культурні туристичні ресурси Одеської області 282
Цибрівська Л. Б. Розвиток туризму в історичних поселеннях Золочівського району Львівської області 285
Чариев Н. Современное состояние и перспективы использования природных ресурсов Лебапского велаята для развития туризма в Туркменистане 287
Чміль Г. О. Проблеми та перспективи Північно-Східного рекреаційно-туристичного району України 289
Шатохіна М. Ю. Рекреаційний потенціал Львівщини 291
Шевчишин Т. А. Етнічні ресторани міста Львова як складова індустрії гостинності 293
Шепітько А. О. Туристичний маршрут річкою Тиса 295
Шульга М. Є. Перспективи розвитку паратуризму у м. Харків 297
Ющенкова Є. Р. Рекреаційна діяльність на території історико-культурного заповідника «Верхній Салтів» 299
Ярмакова А. Б. Оцінка кліматичних ресурсів Закарпатської області для потреб рекреації 300
Зміст 303

Наукове видання

ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ІСТОРІЯ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали щорічної Міжнародної наукової конференції
студентів та аспірантів,
присвяченої пам'яті професора Г. П. Дубинського
(Харків, 5–6 квітня 2017 року)

В авторській редакції

Голова редакційної колегії д-р географ. наук В. А. Пересадько

61022, м. Харків, пл. Свободи, 4
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Відповідальний за випуск Л. П. Орденова

Підписано до друку 28.03.2017 р. Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний. Друк ксерографічний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 17,9. Обл.-вид. арк. 15,4.
Наклад 125 прим. Зам. № 03-17

ТОВ «Видавництво «Лідер»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №4224 від 08.12.2011 р.
61168, м. Харків, вул. Блюхера, 12
тел. (057) 758-77-75